

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

KØBENHAVN

AF OTTO RUNG

RIGT ILLUSTRERET

HAGE & CLAUSENS FORLAG * J. FR. CLAUSEN * KØBENHAVN

KØBENHAVN

KØBENHAVN

AF

OTTO RUNG

TEGNINGER AF *SVEN SCHOU*

FOTOGRAFIER AF *SIGVART WERNER*

OG *ANDRE*

HAGE & CLAUSENS FORLAG * J. FR. CLAUSEN * KØBENHAVN

BILDERNE UDVALGT AF *ERICK STRUCKMANN*

A/S. Oscar Fraenckel & Co.

Kristian V's Rytterstatue paa Kongens Nytorv af l'Amoureux (1688).

S. W. Fot.

Rosenborg Slot, set fra Syd. Opførelsen paabegyndt af Chr. IV 1608.

S. W. Fot.

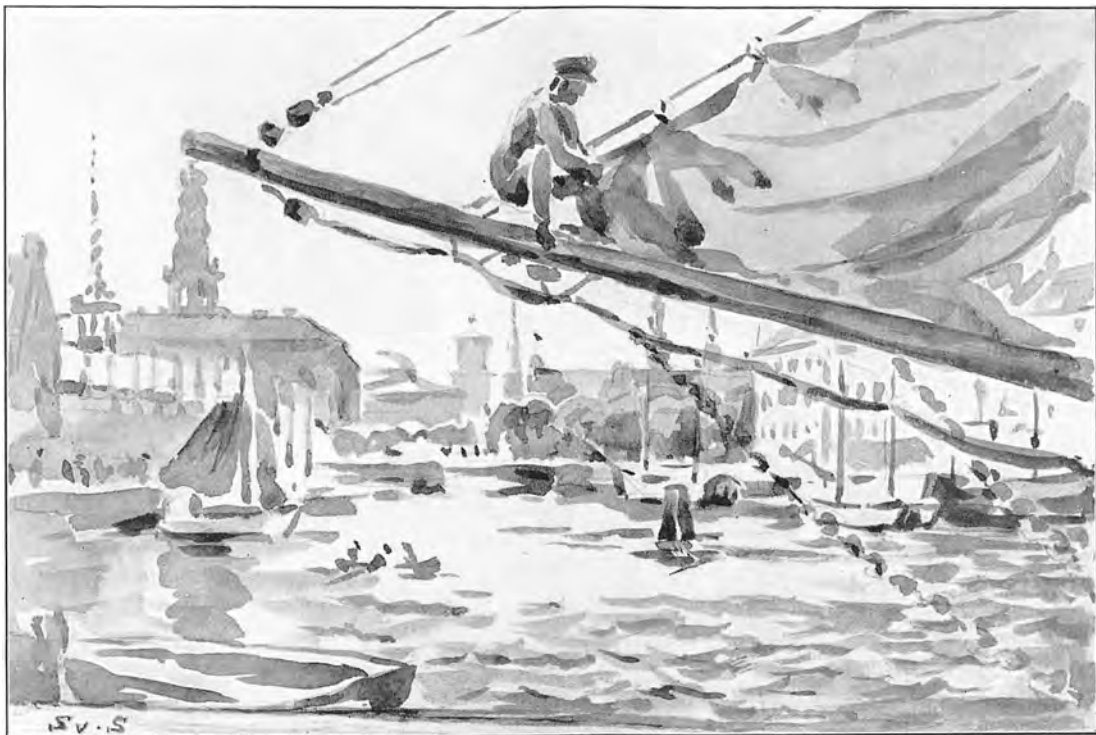
Frederiksberg Have med det kinesiske Hus. Opført af J. A. Kirkerup 1799—1800.

S. W. fot.

Vor Frelsers Kirke. Spiret bygget af L. Thura 1747.

S. W. fot.

KØBENHAVN

Engang var her blot et smalt Sund mellem Holme og Strand. Fangstmænd klædt i Skind kom hertil i en brandhulet Baad, saa' her var Læ, smult Vande og gik i Land. De skjulte deres Baad mellem Strandens Siv, rydede Græs, fandt Ved, tændte Baal. Det første Vartegn af Røg stod rejst over Stenalderfolkets Boplads her ved Havn. Søen gav Skaldyr og Fisk, Skoven langs Øresund mod Nord og vidt ind over det ukendte Land havde Urøkse, Bæver og Elg.

Dag følger Dag i evigt Skifte, fra Mulm til Lys, Sne eller Sommer, fra Døgn til Aarhundrede, alt er her som før: det samme Folk klædt i Huder, med Stenhammer og Flintkniv, — de samme Sunde, det stride Vejr fra Nordvest, de hedere Briser fra Syd, — i tusinde Aar.

Og en Dag staar Bopladsen tæt med Hytter af Straa i det aabne Land her Syd for Øresundsskovens Ege og Fyr, det er Bronzealder nu, fra Bopladsens Raadsplads af oprejste Sten græsser Kvæg over Bymarken ned imod Kalvebodernes Strand, hvor Fiskerfolkets Jordhytter staar lavt over Marethalm og Krat, og hvor Baadene padles ind imod Havn. Bakken over Landsbyen imod Vest er viet i Hjulets Tegn, det er Solbjerg, hvor Gudens Broncevojn hvert Solhverv føres frem. Ved Fiskernes Boplads har sagtens i en senere Tid hin gamle Gudom Njord hersket over Vejr og Vind, over Hav, Fisk

Det ældste Prospekt af København; efter Hamelmanns »Oldenburgische Chronicon« fra 1599. Billedet viser København under Belejringen 1536.

og Skibe. Saaledes har Folket levet her ved den sjællandske Strand, halvt som Bønder med Haanden om den første Plov, halvt som søfarende Mænd paa Togter i det danske Øhav.

København c. 1660, efter et hollandsk Originalstik i Det kgl. Bibliotek. Foroven Portrætter af Frederik 3. og Sophie Amalie, i For-

Alter et Aartusinde.

Jernalderen er inde nu forlængst, Middelalderen er nær, Hestmænd og Spydmand er Landsbyens Vogtere nu. De har romerske Vaaben og Kar, deres Trælle har Okser for Ploven, Huse og Gaarde af klinet Ler flokkes om Gadekær og det første Torv her i Bøndernes By nær ved Havn. — Aarhundreder gaar, Hærstrædet skærer gennem Torvet som Byens Algade nu, imod Nabsognes Landsbyer, hvor Skov er ryddet, Mose afvandet, og hvis Stednavne slutter med Løse eller Lev, Rød eller Torp. I Sundet staar Silden stimede tæt, Stranden ved Havn er snart en By af tømrede Boder, hvor fremmede Skipper og Havnens Prangere drikker Lidkøb foran Ølkonens Hus mellem Tønder med Sild, pakkede og saltede øvre paa Bremerholms »Fed«. Tyske og skaanske Smakker søger Land i Køl vand af Fiskernes Flaade, der ved Gry gaar ind imod Købmændenes Havn. Her tæt ved Gammelbodhavn staar nu en Kirke, viet alle Søfarendes Helgen, ikke mere Njord, men den hellige Nikolaj. Og en Trækirke, det

første Hus for Vor Frue af Danmark, er rejst i Dobbelt-Byens vestre Kvarter ved den gamle Landsbys Gadekær og Torv. Den Gang laa allerede Havns allerældste Kirke for Sankt Clemens nær ved Byens gamle Vandløb, Renden fra Gadekær til Strand; denne længst forsvundne Kirke har ikke som de tvende andre givet Navn til nogen Kirke i vor Tid.

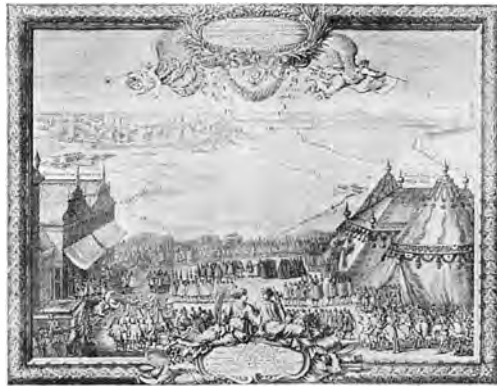
Søslaget i Øresund 29. Oktober 1658. Den hollandske Flaade, som kommer København til Undsætning, slaar sig igennem Ilden fra de svenske Kanoner.

Byen har Styrke og Vækst. Nu gaar den til Bispens Haand. Absalon, Roskildes Biskop, har den efter kongeligt Løfte og Brev; han værger den, bygger dens Værn: en tretaarnet Borg hegnet af en Ringmur rejst over det bølgende Sund. Byens Profil -- som dens Segl -- er markeret og fast fra den Tid, ikke blot en blidt tegnet Kyst med tømrede Boder og klinede Hytter, men en voksende Kæde af Taarne og teglkædte Tage. Vi kender den nu i de lynsnare Glimt gennem Tiden, som set bag en vuggende Vifte: De gamle Billeder, Aartier mellem hvert, *Hafnia* — *Købmandshavn*, vist i Byens første Sigiller, i Tegninger, i Tapeter og i Kobber:

nde og Ridende i Dat.:dens maleriske Dragter. I Midten staar Kunstneren og tegner paa en Karton, som to Dreng e holder for ham.

Grevefejdens Tid. Dette gamle — det ældste — Prospekt af København fra 1536, viser Kongens Hær liggende for den belejrede By. Fra Dybet bag Amager staar hans Skibe ind, hans Værker og Belejringsskyts omringger Byen. Staden er murklædt, støttet af Runddeler, Vagttaarnet er vendt mod Syd, ud fra dets Glughul er to Mænd hængt i en Stang. Hanetaarn og Jarmers Skanse staar ukueligt med Stadens Flag. Fra de kongelige Værker vajer Dannebrog for sidste Gang i vor Historie med Front imod Byens Mure. Vesterport staar dobbelthaarnet nær ved den gamle Sankt Clemens Kirke, Sankt Petri viser sit første ubetydelige Spir, Slottets ældgamle Taarn har sin Kuppel, og højt over alle Taarne knejser Vor Frues mægtige Spir. — Billedet skifter; det er Tiden nær op imod Aar 1600. Det er Fredstid nu, Slottet staar stolt med nybygget Kongeløjt, med Bro over Graven mellem Porthus og det spirsatte Blaa-taarn, omkring Slottet er Tøjhus, Slagtehus og de kongelige Stalde. Der er Bolværk om de snævre Kanaler, der før var Gammelbod-

Fredsslutningen i København 27. Maj 1660. De befuldmægtigede mødes paa Raadmandsmarken, nu-værende Nørrebro.

havn, Ankersmedjen staar med sin Gavls spejlet i Kanalen som i Dag, hvor den er Holmens Kirkes sydvestlige Korsarm. Over Skibsmaster og kamtakkede Gavle knejser det spinkle og ranke Spir af Vor Frue, Sankta Klaras Klosters Lanterne og Sankt Nikolaj Rytterspir. Og som en Ring omkring Byen staar ved Afløbet fra Sankt Jørgens Sø dens Vindmøller med den murede Galge som Fløjmand.

Et Tyveaar senere, Aarene for den danske Renæssances Byggetid, Hofmaleren Johan van Wick har afskildret Byen spredt ud i Profil fra Vest til Øst og benævnt dette Stadens Kontrafej med Titlen: Danmarks Hovedstad og vidtberømte Havn. I Kalvebod-Strand staar nu paa en Sokkel rejst over Havfruegrunden Søjlen, der bærer Københavns Vartegn: Leda med Svanen. Hvad har mon den gamle Skulptør ment med at mærke Havnens Indløb med en Pige, der favner en Svømmefugl? Er det Staden, der lukker sine Arme om Skibe, der kommer for brusende Sejl fra det Fjerne, Staden befrugtet af Havet, som Venezia er viet

Branden 1795. Billedet viser Nytorv 6. Juni. — Stadens civile Arresthus, Vajsenhuset og Raadhuset med omliggende Bygninger staar i Brand. Man ser Vajsenhusbørnene, anførte af deres Lærere, redde sig ud paa Torvet.

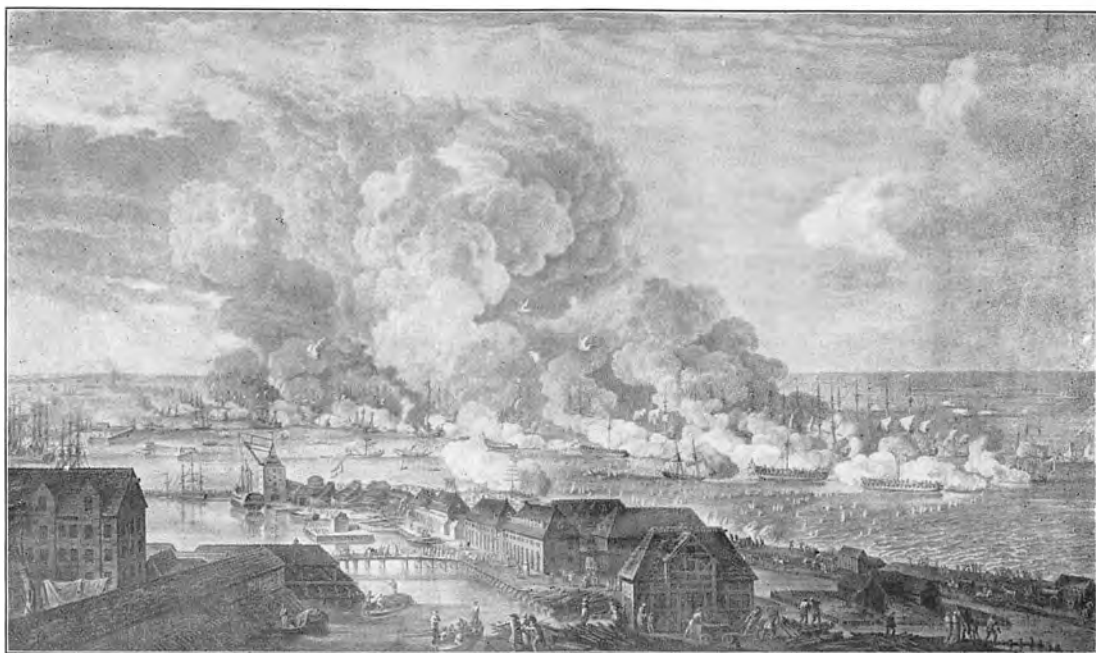
til Havet? — Vartegnet viser Vej mod det smalle Indløb til Kong Christians nye Krigshavn, et Bassin i Firkant mellem Tøjhusets og Proviantgaardens mægtige Længer, som de staar endnu i Dag. Indløbet er flankeret af kamtakkede Mure, aabent for Orlogsflaaden, der tredækker armeret, med Hytter og stejle Kasteller støvner ind imod Havn. Slottet er et sammentrykt Bundt af Taarne og Smaaspir hæltet til Blaataarn, og den brede Façade med indknebnede Stokværk har brat Fald ned i den snævre Slotsgrav. Højbro Plads er en Kæde af gavlvendte Huse som smalle Brikker med Front imod Kanalen og delt af Stræder ind mod Amagertorv; Bremerholm er Værft med Vindebro over Holmens Kanal til en Lønport i Østervold, der — omkring Kongens Urtehave og forbi den taarnsatte Admiralgaard — runder med Palisadeværker og Bastioner op til Østerport ved den allerede nu ældgamle Østergades Munding ud mod den øde Plads,

Hallandsaas. De kendte Taarne knejser over Byen, Blaataarn og Vor Frue, Helligaandskirkens gennembrudte Taarnlanterne og over den vældige Murstens-Kærne, Nikolajkirkens snalle Spir, rejst af Stadens anden Grundlægger, Statholder Christoffer Walkendorf. Og over Byens Marker hinsides Volden imod Vest den tætte Rad af Vindmøller som tykmavede Pingviner, baskende med deres Luffer. Den murede Galge staar som før; en ny, den spinklere Vippegalge, peger fjernere i Øst som Skræmsel vendt mod Søen.

Branden 1795. Ilden opstod paa Gammelholm om Eftermiddagen den 5. Juni Kl. 3. Billedet viser Situationen samme Dag set fra Slotspladsen mod Holmens Bro.

Og derefter, en ny Vignet i Byens Liv, den store Byggetid er inde nu, de røde Mure, de brede Sandstensbaand med vredne Ornamenter, Gavlenes svungne Kurver og Voluter, de kobbærtækte Tage: Børsen, Rosenborg, Holmens Kirke, de slanke Spir af snoede Drager eller spinkelt Filigran. Disse nye Taarnspir staar med deres Fløje af gyldne Knapper og gennembrudte Faner højt over den belejre-

Slaget paa Københavns Red den 2. April 1801. I Forgrunden Orlogsværftet og Flaadens Leje. Clemens Stik efter C. A. Lorentzens Maleri.

de Stad, som den blev set fra Valby Bakke, da Karl Gustav laa for Byen; den blev tegnet saaledes af hans ledende Ingeniør, den berømte Erik Dahlberg: Svenskerhærens Skanser staar som en Nyby lagt i Ring om København, men Taarnene har trodset Ilden fra det stærke Skyts paa Karl Gustavs Værker, »Næsevis« og »Posc-kiger« og Tenailleværket ved St. Jørgens Sø, hvorfra de syvogtyve Murbrækkere sender Kugler og Granater viste paa det gamle Kobberstik ved skønne, svungne Linjer gennem Luften og ind mod Byens Taarne. Kun det voldbefæstede Vartov Hospital udenfor Søerne er i Brand; den nye, aldrig fuldendte St. Annæ Rotunda, Rundkirken yderligt ved Østervold, er uskadt saavel som Helligaandskirken, Vor Frue og St. Petri, Nikolajkirkens slanke Spir er faldet, det skyldes ikke Svenskernes Kugler, men en Orkan har trediv Aar forinden blæst Walkendorfs Spir af Taarnet, der nu blot bærer en »nedrig« Spidshat.

Billederne bliver hyppige nu, de kyndige og gode Gravører, de store Tegnere og Malere skildrer København, Epoke for Epoke, fra Dahlberg, Heimbach, Bruun og Rocque til Mesteren Eckersberg, dennes Elev Emil Normann og det bedsteborgerlige Københavns beskudne Skildrer, Tegneren H. G. F. Holm og endelig den største af alle, Christen Købke: Kastellet, Søernes og Østerbros uforlignelige Maler og Fortæller.

Byen er vokset op. For os er det som sket i en eneste Nat: Barokkens bukledede Mansardtage og Balustrer, de snørklede Smedejernsporte for Palæernes Gitre, Rokoko-Slottets

Bombardementet Natten mellem 4. og 5. September 1807. Paa Kongens Nytorv, tilhøjre Hovedvagten og det senere Hotel d'Angleterre. I Baggrunden Frue Kirkes Spir.

Kniplingsfront med det kronede Taarn, — som dets nøgterne Efterligning staar i Dag, — Empirens strenge Stil, de rolige, graa Façader med Pilastrer og lav Frontespice, den store Handelsperiodes nye Patricierhjem langs de gamle Torve. Og endelig den nye Tid, da Voldene maa ned, og Militærets Enemærkeret maa vige, da Byen efter Kolera-Aaret gisper efter

C. W. Eckersberg: Christianshavns Port med Acciseboden og Frelsers Kirke. 1809.

Christen Købke: En Sommermorgen paa Østerbro. 1836.

C. W. Eckersberg: Vesterport med Halmtorvet. 1809.

Christen Købke: Den nordre Kastelsbro. 1837.

N. Eigtved og J. G. Rosenberg: Schimmelmans Palæ, Bredgade. Opført 1751—55. Laurberg & Gad fot.

N.-H. Jardin: Bernstorff. Opført 1762—65.

Laurberg & Gad fot.

N. Eigtved og L. Thura: Det tidligere Frederiks Hospital. Opført 1751—57.

Laurberg & Gad fot.

C. F. Harsdorff: Kolonnaden ved Amalienborg. Opført 1795.

Laurberg & Gad fot.

Nikolaj Taarn og Slotsholmen med Thorvaldsens Museum.

Sigvart Werner fot.

Frederiksberg Have med Apistemplet, bygget af N. A. Abildgaard 1801.

Sigvart Werner fot.

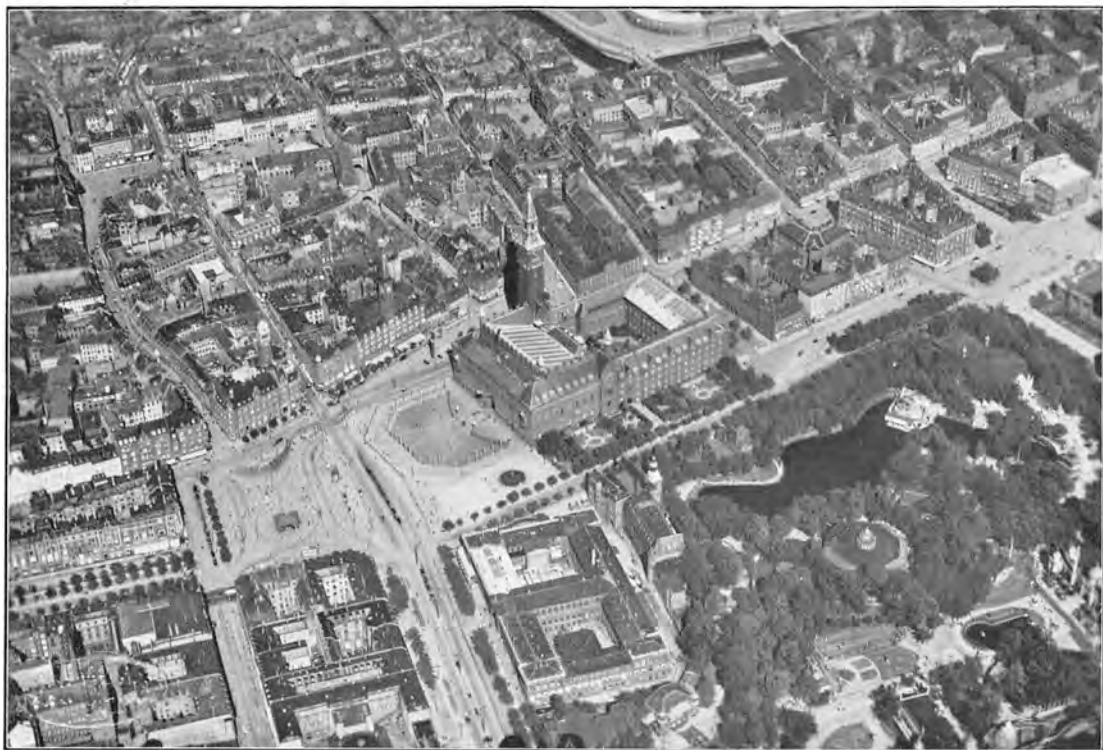
Vinterdag ved Frederiksholms Kanal.

Sigvart Werner fot.

Det gamle Christianshavn. — Overgaden neden Vandet.

Sigvart Werner fot.

Luftfotografi af København med Raadhuset og Tivoli.

Flyverkorpsst. Eneret.

sunder Luft, spændes af sin indestængte Kraft og vil ud; den strækker befriet sine Arme, dens Forstadskaserner stormer i ens, graa Kolonner løsslupne frem imod Nord og imod Vest, over Broerne, over Blegdamme og Overdrev og Enghaver, ud imod Byens nye Forsvar og Grænse, der langsomt rejser sig nu: Fæstningens Forter, Garderhøj og Gladsakse, Vestfronten med Kassematter og Grave. Indtil ogsaa denne Ring af Græstørv og Beton omkring Byen er sprængt og maa falde, og Arbejdernes Villabyer, Folkets Havekolonier bliver Stadens Udenværker, en Nyby af Lysthuse mellem Kaalbæde og Blomster, med Radio-Tidsaldrens Lansehær af Antenner rejst over Tagene, Tusinder af Spindelsvævstraade følsomt vendt ud mod den nye Aand, de evige Toner, de rige Tanker, der spredes gennem Æteren fra Land til Land og aabner alle Grænser.

De gamle Malere, ligesom Byens Folk, saa

kun Stadens Omrids, dens Profil, enten fra Sund og Red eller fra Valby og Frederiksberg Bakke, højst fra et Kirketaarns Glughul, fra Vor Frue eller Vor Frelser, i beskeden og fortrykt Perspektiv. I vor Tid kan man naa København ikke blot fra Søen og fra Land, man kan komme ind over Byen fra Luften og paa et Øjeblik se den ligge udbredt dybt nede i Flade, i Plan, uden anden Grænse end Sundet og den blaa Horisont.

Nu i Solskinslyset ses Byen her fra Lufthøjden næsten uden Slør, thi

Røglaagen har kun Bredde, ingen Drøjhed; selv det Fjerne har Nærhedens Kraft og Farver, ufortonet af Dis og Atmosfære. Alle Skygger staar stemplet blaasorte og omridser Gaders og Torves Figurer, de benhvide Kvadrater af Huse og Komplekser mod Stenbroens Guldgrund. — Stræderne staar skaarne som i størknet Lava, en Labyrinth af Revner og Spalter — den indre By — blot med Udbrud af mægtige

Laurberg & Gad fot.

Asiatisk Kompagni, Christianshavn.

Luftfotografi af København med den gamle Havn og Sørerne.

Flyverkorpsel. Eneret.

Tagrygge, hvor Kirker eller det gamle Domhus staar skudt op. Omkring Bykærnen de nye Boulevarder som brede Baand fastholdt af Træernes Dobbelttrad, der er som Metalstifter hamret ned i Gaden; Søernes staaiblaa Bælter tværdeler Staden fra Øst til Vest; Nørrebrogade er netop under Flyveren nu; først her er man over Byens Midtakse, møder dens Plan som et opadvendt Aasyn i skiftende Lys og vandrende Slagskygger af de drivende Skyer over Torve og Tage.

Naar Flyveren duver i sin Flugt, er det blot, som om alt dernede vokser og dog ikke er mere nær. Men nu kender og genkender man de mange Enkeltheder, Torve, Gader, Huse i den fuldkomment nye Form; de har aldrig af deres Bygmestre været bestemt til denne Synsmaade ovenfra; man maa indstille Øjet overfor disse kantede Figurer, der ligner Bogstavtyper skaarne i Fladen af en Træblok. Den

mægtige Kvadrat af skifterblaat Tag er Stadens Raadhus, Muslingeskallen er som et Fingermærke presset ned i Fladen, der strækker sig vidt ud til Axeltorv og Vesterbros Passage, hvor Frihedstøtten skimtes som en flad Dambrik paa sin Sokkel. De smalle, spinkelt lysende Linjer over den gamle Bydel er Strøget og Vestergade, snoet gennem Blokke af blaa og røde Tage, der hegner om de brønddybe, mørke Gaarde. Nytorv og Gammelortov er en svagt forsænket Dobbelt-Ø, sandgraa mellem Huse-

Norgesporten i Kastellet.

S. W. fot.

nes stejle Stenrev. Vifteformet drejer Vimmelkaflet ud i Amagertov, og Slotsholmen ligger som en Flage revet løs fra Land, svømmende i et Bassin, blot fastholdt af de fem Broer som baaret oppe af udspændte Remme. Slottet er en svær og firkantet Karré, klemt om den altfor snævre Gaard, med Ridebanens Buegange ligner den heroppefra en Jernlaas i sin Halvring. Børsens Tag staar

Luftfotografi af København med Havnen og Øresund.

Flyverkorpslet. Eneret.

med sin øglegrønne Ryg puklet af de smalle Kviste, og fjernt borte ligger Kongens Nytorv aabent og bredt med Fliser rundt om sin Beplantning, Kreds indenfor Kreds, et kæmpemæssigt Spindelhjul, i hvis Centrum sidder fangen som en blygraa Flue Hesten med sin Rytter.

Byen er heroppefra en kullet By, København er uden Taarne, dens Spir og Tinder, Raadhustaarnets spidse Hat, Nikolaj Kirkes Spir, Slotstaarnets Krone og Rundetaarn synes blot som flade Knapper, Kontakter i et moderne Strømfordelingsbord. Og dog har Byen uden sine Taarne en egen Skønhed, af grafisk eller ornamentisk Art. Der er en egen logisk Aand og Skønhed i de helt moderne Bykvarterer, udregnede af Stadens Arkitekter for at møde den moderne Stortrafik's Problemer, den nye Funktionalismes indre, logisk klare Skønhed — disse nye Hovedaarer gennem Staden, de

sindrigt lagte Sporvejslinjer og Færdselsveje, der fører matematisk sikkert fra ethvert af Byens gamle eller nye Kvarterer til Raad- og Domhus, til nære og fjerne Hospitaler — og omsider til Kirkegaardene, eller, omstigningsvis, fra ethvert Kvarter i Byen ud til Krematoriet. —

Moderne Arkitekter kan fra denne Højde drøfte Byplan- og Trafikproblemet frit. Byen er dybt dernede bredt ud som et Skakbrædt. De stridende Parter kan spille deres Fremtids-Parti nu, de kan rokere Sydhavnen fra Brædtets Fløj mod Nordøst til Amager eller til Eet med Byens Østhavn, de kan slaa den omstridte Brik, der er sat hen som Konge-Bonde paa Feltet næst Statens hæderkronede National-Teater, nu kaldt Dobbeltscenen, de kan fundere paa Problemet Tunnel eller Højbro over Kalvebod-Strand fra Byen til Amager, hvor Blod-omløbet endnu bristefærdigt maa gaa gen-

N. Chr. Bang fot.

Højbroplads med Absalonstatuen.

Luftfotografi af København med Amalienborg og Marmorkirken.

Plyverkorpslet. Eneret.

nem Knippelsbros og Langebros to haarfine Kar. Og maaske vilde man heroppe, fra højt Perspektiv, spørge, hvorfor Fortidens Byplanberegnerne ikke fandt paa at føre Søerne ud til Sundet i gravede Kanaler, fra Sortedam til Frihavn, fra St. Jørgens Sø til Godsbanegaard, som endnu en Vandvej gennem København, en Trafikaare aaben for Lægtre og Pramme, en levende Landevej skaaeren gennem Østerbros Gader og med sit Søløb af Saltvand ind under Broerne med Udløb gennem Vesterbro, hvor St. Jørgens Sø for kun faa Aarhundreder siden endnu havde sit Afløb til Sundet. Her kunde været skabt den københavnske Alster, eller et Liv som paa Seinen med Dampbaade og lastede Pramme og en Genvej for den vældige Trafik, der nu paa Motor-Lastvogne ruller tungt gennem den indre Bys snævre Gader. — Den Fantasi er et Hundrebaar for sen!

Udsigt over Peblingesøen.

S. W. fot.

Men som Stadens Kærne nu er, set her fra Højden, er den furet af Vandaarer, de gamle Kanaler gennem By og Christianshavn; Havnen skærer sig ind til Byens Hjerter, og Røden ligger blaa og bred fra Toldbod ud til Trekroner. Motorbaades Kølvand gaar som skumhvide Traade ind mellem opankrede Skibe, og fjernest ude i blaanende Dis som Billedets eneste Profil staar Sveriges Kyst.

Byen gaar vidt ind over Sjælland nu. Den er den største Storby i Verden paa saa lille en Ø. Den er ikke et Ørige for sig som Venedig. Den er ført af en Havbølge, den er skyllet op paa Kysten, en By sat i Land af Søen, blæst herind, vasket ind som en Bræmme langs Stranden. Staden var præget i sin Vækst af Hav og Sejlere og de fjerne Lande, den var Havn. Havet bragte alt nyt hertil: Skibe, Handel, Videnskab, Kunst — hollandsk Renæssance i dens Slotte og Kirker, de dan-

Fugleliv i Ørstedsparken.

S. W. fot.

ske og franske Arkitekters Barok i dens Palæer og Skulptur. Men alt fik, da det først var i Landet, Præg af nordisk Luft, nordisk Aand og Kultur, klaret, kuldslaaet, mindre rigt maaske men renligt i Tanke og Stil. Og har Byen siden rakt sig vidt ind over Sjælland — har det inddraget Agerland, opslugt Landsbyer og mærket Stadens ydre Kvarterer, den voksende Forstad, med Indenlands-Præget — har Staden suget Kraft og saa af sit Opland, skabt Fabriker, Industri og Handel for det danske Arbejde, for Hjemlandets Drift, saa er Søpræget dog endnu over Byen, selv vidt ud til dens Grænse. Havbrisen naar herind, den friske Blæst, der har ætsende Smag af Havsalt, af Chlor og af Jod, af Sø og af Tang. Der er Veje nok gennem Byen for den raske københavnske Blæst: Søernes tredelte

Bælte, Sortedam-Peblinge- og Sankt Jørgens Sø, giver fri Passage for den farende Søvind. Svømme- og Strandfugle flokkes her ved Vin-

tertid, naar Søerne er islagt og medens de tamme Svaner ligger i Hi, — Søfugle langvejs fra, fra Atlant og fra Nordhav, dykker her efter Sælgervognens Smaafisk og efter Brødstumper kastet ud af taalmodige, forfrosne Passanter over Broerne til og fra Nørrebro — saa flokkes de om Isens Vaager disse vintertamme, sjældne Fugle, Troldand, Pibeand, Taffel- and og til Tider maaske en Ederfugl.

»Blidah«. Typisk Strandvejsvilla fra Firserne. Lorenz Frølichs Sommerbolig.

Overalt i Byen er der Maager. Maagen blev Byens Fugl, da Spurven næsten var blevet udsultet af de moderne Biler, der ikke som Fortidens Heste udfælder Hakkelse og Havre paa Gadens Brosten, men højst en regnbuefarvet Draabe stinkende Benzin paa Asfalten. Overalt

Kapsejlads i Øresund.

Thv. Larsen fot.

er Maagerne nu, over de gamle Kanaler, langs Kastellet og Christianshavn, — en baskende Vrimmel af hvide Halvmaanevinger, som klipper i Luften over Fisketorvets Pramme og Hyttefåde og de spildte Torsk, der med opadvendt Bug driver i Kanalen mellem Højbro og Holmens Bro. De sværmer skrigende foran Havnegades Tredjesals Ruder og tigger ved Vintertid, naar Havnen er frossen, naadigst ogsaa om Brød. Paa Holmens Kirkes øverste Gavl-Knap sidder ofte en snehvid Maage Vagt paa Marinens Vegne, eller Absalon til Hest paa Højbroplads bærer paa sin irgrønne, fuglemærkede Broncehat en Maage som Hjelmtegn. Man kan finde Maager helt i den gamle Bys Indre, paa Adel- og Borbergades røde Tegltage, paa Domhusets smalle Gesimser mod Kattesund, snehvide og stolte i den

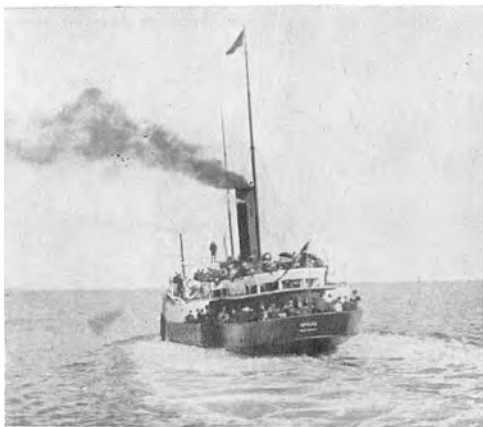
mæskede Rad af de blaa, kommunale Duer. Eller højt som en Vindhane paa den drejende Hætte af en sortsveden Skorsten mellem

Dueslag og Kviste i Pustervig.

Og selv ud over Stadens Overdrev naar Maager som Snefnug, over Kalvebod — helt ud over Brønshøjs og Hvidovres Gartnerhaver og Marker, de følger i svævende Flugt efter Kragerne paa den nikkende Vandring bag ved Ploven.

Ogsaa andre Veje er aabne for Søvinden ind over Byen: De store Bælter af Parker. Man kan vandre ved Sommertid mellem

Træer og Blomsterbede lige fra Langelinjes Moler ud til Valby Bakke og videre endda til Køgebugt, om man vil. Endnu staar ogsaa den mægtige Dobbelttrad af ældgamle Træer i Alléen fra Østbanegaarden og videre langs Søgaderne ud til Gyldenløvesgades pyntelige Græs-

Den gamle Øresundsdamper »Gylfe«. Fotografert 1890.

København ved Nat. Raudbuset og Frue Kirke.

Hermaan Larsen fot.

rabatter mellem Sporvognens Skinner og til Villahaverne ved Sankt Jørgens Sø. Men en virkelig Park-Vej skærer Byen fra Øst til Vest: Langelinjes friske Promenade med Træers og Buskellers lidt svage Blæsevejrs-Grønt, og langs den gamle Stadsgrav, Kastelsvoldens barske Skraaninger, de dulgte Stier under mægtige Trækroner og de hemmelighedsfulde Officers-Haver med forbudte Violetter og Frugttræer dybt nede ved Skraaningens Fald imod Graven, derfra i direkte Overgang Smedelinjens snøede Vej, lavt mellem Grønsvær og den sorte Voldgrav, og blot faa Skridt skraas over Gaden fra Østerbro Station til Østre Anlægs Buskadser over Voldenes Rest - - de cigaraske-hvide Birkestammer paa den lille Høj mellem spejlblanke Grave. Og saa paany nogle Skridt over Sølygade til Botanisk Have, videre ad Boulevardens nyomplantede Allé til Ørstedsparken, derpaa gennem Villavejes Hegn af Rosenhække og

Syrener, og gennem Landbohøjskolens Have ad nye Rosen- og Gyldenregnsveje mellem Villaer, under Allégades skyggetunge Træer til Frederiksberg Have, Søndermarken, Valbys Villahaver, Vestre Kirkegaards vidunderlige, stille, blomsterfyldte Park og endda gennem de smalle Stier langs Kolonihaver ud til Køge Landevej, hvor Friheden: Stranden og Køge Bugt begynder.

København er som faa Byer præget af Sø og af Haver, af Marine og af Blomster, af de stille Kanaler og de mægtige, gamle Alléer, hvis Kastanier har mere Kraft, mere Fylde, mere Mørke og en

rigere Blomstring end den berømte Dobbelt-rad Kastanier, der viser Foraarsmoder langs Paris' Boulevarder.

Havet, Vinden og det grønne Land er Blod-aareløbet, friskt og evigt ungt i Søstaden, hegned af Skov og Mark: København!

Formet som en Muslingeskal med sit Hængsel vendt imod Stranden, syner det gamle og

Tivoli illumineret.

Thv. Larsen fot.

København ved Nat. Kongens Nytorv.

Hermann Larsen fot.

det senere København, vor Tids By, her fra Lufthøjden. Langsomt er Muslingen vokset fra Bygden her ved Havn, Rand efter Rand har den afsat ind over Landet, Ring efter Ring er dens Kappe-Linjer rundet, Vold efter Vold er skudt frem, indtil Søernes blanke Bælte af Perlemor er Byens Grænse, — og dernæst vidt ud over Broer og aabent Land, over Vanløse, Brønshøj og Søborg, som Øer, der forenes og forkalkes til perlegraa Ringe og er Stad.

De skørnede Ibs-Skal-ler, — den violette Kam-Musling —, der er fundet i Absalons Brønd paa Slotsholmen og i de gamle Pilgrimsgrave ved Nikolaj Kirkes Munkestens-Grundmur, — de er det ældste Sindbillede af Søstaden *Havn*. Den mosaiklagte Muslingeskal foran vor Tids nye Raadhus er det uforanderlige Genspejl, ens gennem Tiderne, af vor havfødte Hovedstad: *København*. —

Man bør komme til København søværts, gen-

nem Sundet og nordfra. For tredive Aar siden var det lettere end nu. Skibsvejen er vor Tid for langsom fra Danmark til Europa. Sundtrafikken paa Sjællandssiden betyder lidet nu. De gamle Øresundsbaade sejler ikke mere

som i den ældre Slægts Barndom, den daglige Rute langs Kystens Fiskerhavne ved Snekersten, Humlebæk og Sletten og ned forbi de statelige Dampskibsbroer, der den Gang var til, fra Vedbæk over Bellevue og til Skovshoved. Her sejlede i Firserne og Halvfemserne »Det Forenede«s vidtberømte Baade »Gefion« og »Gylfe« og det majestæ-

liske »Øresund« med de tvende fornemt bagover lænede, sort-rød-bæltede Skorstene, der kastede Kulrøg i to lange Striber agterud, og med de høje, hvide Hjul-kasser, hvor de røde Jernluffer piskede Skummet flammert grønt og hvidt op om Morgenens Fiskerbaad, der færgede Landliggerens Familiefædre til Damp-eren og den daglige Sundfart ind til Byen. I

Hermann Larsen fot.

Helsingørsgade ved Nat.

C. F. Hansen: Christiansborg Slotskirke, indviet 1826.

N. Chr. Bang fot.

H. B. Storck: Gaarden i Abel Cathrines Stiftelse. Opført 1886.

N. Chr. Bang fot.

E. Monberg: Dansk Dampskibsrederiforenings Hus i Amaliegade. Opført 1922. Laurberg & Gad fot.

Hack Kampmann, Holger Jacobsen og Aage Rafn: Politigaarden. Opført 1919—25. Pacht & Crone fot.

Kay Fisker og C. C. Møller: Beboelseshus ved St. Jørgens Sø. Opført 1929.

N. Chr. Bang fot.

Kai Gulløb: Højdevangens Skole. Opført 1930.

N. Chr. Bang fot.

Povl Baumann og C. Th. Sørensen: Hvidøre-Parken ved Sundet med den 125 Meter lange Pergola. Opført 1930.

Ivar Bentsen og Thorkild Henningsen: Rækkebebyggelsen: Bakkehuse ved Hulgaardsvej. I Baggrunden Bellahøj.
K.-A. fot.

hine Aar var disse Baade som et lille Stykke svømmende København, — naar de morgenduelige Passagerer blev bugserede ind til Dagens Dont, til Kontorer eller Børs, til Ministerier eller Konsultationsstuer, hele den faste Stab af Købmænd, Fabrikejere, Embedsmænd og Læger, den snævre, men solide Klike, der betød hin Tids København. Nu i Sommermaanederne laa de paa Landet, — Handelens og Industriens Ledende i deres slægtsgamle Empire-Landsteder eller flotte og nybyggede Riviera-Stils-Villaer i Taarbæk og Skodsborg, — Embedsstanden i en straatækt Fiskerlænge med Børneflokk og Barnepiger stuvet sammen i Fiskermandens Slagbænke, — alle i sød Søvn nu ved Syvtiden, naar Husherren maatte op uden Morgenthe og smygende sig ned mellem tjærede Bundgarn stavrede over Havnens Kampesten og Tang ud til den overfyldte Fiskerbaad, der var tynget i Vand omtrent til Aaretoldene af Morgen-Herrer.

Landliggeriet var den Gang mere Modesag end Hygiejne. Byen var endnu en halvstor, lidt forvokset Hovedstad, endnu lidt stiv i sin Krop efter Voldens nylig kastede Korset, men Staden begyndte saa smaat at se ud mod Frihed og Naturfred, imod Kyst og imod Sund og en noget mere vid Horisont — saa langt som til Hven og Skaanes Kyst.

Vi, vor Tids Ældre, der den Gang var Børn eller unge, vil mindes hine daglige Dampskibsture ind til Skole og hjem til Espergærde eller Snekkersten, nu for længe — længe siden! — saaledes som vore Bedsteforældre overfor os mindedes deres Spadsereture i Filosof- eller Kirsebærgang: — de gamle Raveliners Idyl, den Gang Voldene stod, og da Portene lukkedes hver Aften præcis paa Slet. Nu er det disse friske Morgen-Sejlture, vi vil fortælle om, med »Gefion« og »Gylfe« ind gennem det dejlige Øresund i den gode, gamle Tid, de sidste Tiaar, da Byen endnu kunde kaldes »Kongens København«, da Strandvejturen for de fleste kun gik med Dampsporvognen til Klampenborg, og da Københavner-Fantasiaen fandt sit dristigste Refrain for Udfart fra Byens Støv og Slid i Titten paa Firsernes mest yndede Syngestykke: »Vedbæk—Skodsborg—København«. Længere gik de almindelige Københavneres Øresunds-Drømme den Gang ikke. Og Landliggeriets Elite var den privilegerede lille Klike, der værdigt med Etatsraadsmine under Silkehatten kom over Vedbæk Landgangsbro varsomt i knirkende Støvler og paa lidt ømme Fødder (som den Tids

Fødder næsten altid var!) — eller deres Fruer, der i Capot-Hat med Hagebaand og med Tournure eller lidt senere hen med Pufærmer og Silke-Parasol — for at bevare Teinten, som Hygiejnen i hine solsky Tider ubetinget bød — sad stramt i Korsetfigur paa Pronenadedækkets lange Havebænke, medens vi Skoledrenge med flad Kasketskygge og med grøn Madkasse i Rem over Skuldrene legede Tagfat og Skjul i Skibets Korridorer og kiggede nysgerrigt ind i Lampekamre og Kabys eller ned i Maskinens Dyb, hvor messinggule Sving og staalblanke Stempler stønnede, — eller vi tumlede os mellem Fordækkets Flyttegods af Barnevogne og Madrasser, der var syet ind i Sækkelærred med Familienavnet i Mærkeblæk paa en Lap: Hvem var hvem ombord? — Og hvor der duftede af Søvand og Tjære, af Maskinolje og af Dampskibsbøf med Løg!

Nu, naar Søndagsdamperen fører vor Tids Københavnerer hjem fra Ugens Skovtur, og Dækket er overfyldt af hvidhuede Sangerflokke eller Idrætsforeninger med Bannere og Emblemer og af Familieklyngers spejderklædte Skolebørn og Smaa-Unger i grønne eller røde Overall, — hele dette brede, moderne og organiserede København paa munter Weekend-Udflugt, — nu er Øresundskysten derinde bag den blinkende Stribe Vand tæt bebygget med Villaer, Landsteder og Sommerhuse, afmærket som med Vejstens-Pæle af Hotellers og Sanatoriens nykalket hvide Blokke. Sejlbaade og Kuttere med Yacht- og Amatørklubbens Viimpler eller Flag glider ind mod de cementsatte Havne. Men Sundet er det samme, Farverne og Tonerne som før: Hvens lergule Skrænter, Sjællandskystens blide Kurver, Havernes Svøb om de hvide Huse, Bøgeskovens sløret grønne Kupler — de samme Morgeners Sitren over de lave Bølger, de samme gyldne Aftener, de samme lyse Nætter, den blaanende Østhimmel, Sommervarmens Dis med Rødme af den sunkne Sol mod Vest — den samme Sensommer, — Fiskerbaades Blus fjernt ude over Sundet, — Augustnattens Stjerne-Myriader — forunderligt skønt, den Gang som nu!

Endnu ligger hist og her en rødsejlet Fiskerbaad vuggende ved en stensat Vase, der ender i et gulmalet Badehus, og endnu staar et Par af de gamle Øresund-Dages Sømærker over Kysten: Tibberup Mølle over Espergærde Bakker og i Lavningen ved Nivaabugten det gamle Teglværks lave Længer og spinkle Skorstensrad. — Og langsomt er man Byen mere nær, Rungsted og Vedbæk, — Villa-

rækker glimtende af Lys, Skodsborg Hotellets oplyste Vestibuler, i Horisonten det fjerne Søgelys fra Middelgrundens Fort som et Vifte-hug hen over Nattehimmelen, de første Gadelygter i Taarbæk By, Strandhotellets Balkondøre aabne for Sale og Saloner, glødende i Lampelys, en enlig, blodrød Lampion dybt i en natsort Have, og lidt efter lidt, som en sunkende Perlerad, staar alle Villabyens Lys grelt ud mod dette Mulm af Havblaat og Himmel. Et røgsløret Ildskær er hvælvet lavt langs Horisonten dér, hvor Byen er.

Buelamper hænger som frosne Draaber ned langs en Bygnings Front, Kontorlampers grønne Skærme ulmer blegt i Rad bag høje Ruder, en spinkel Taarnfløj er grelt belyst mod Mulmet af en usynlig Projektør, og en Ildskrift springer frem højt over et Komplex af Tage, — de første Fabriker, det store Bryggeri, — Tuborg! — Og nye Tinder, nye Silhuetter, vældige Tagrygge, pigget af Skorstenes slanke Palisader, — Østre Gasværks kul-sortte Jerntromle, Benzintankes smalle Cyllindrer, — Byens Profil, Københavns Profil: Frihavnens brede Pakhusrygge, Siloens stejle Kolos, og rakt udover Moler og Havnens Basiner de krydsdelte Ribber, de jernsorte Skelet-Arme af Kraner, rejst over Bjerge af Kul. Inde over Reden tindrer Skibes Ankerlanterner, — som en glødende Strihe mod den dybtblaa Sø syner den oplyste Kahyt i en ud-gaaende Damp, der langtsomt glider forbi med riflede Spejllys i Vandet. Og derude over Langelinjes Trækroner og over Toldbodens lave Pavillon staar Byens blege Skygger mod den endnu blegere Nathimmel, — indsvøbt i Lygternes Skær, de vage Profiler af Københavns gamle og nye Taarne; men højt over Byen som en blaagrøn Hjelm, med Maaneglimt fra de gyldne Ribber: Marmorkirkens Kuppel.

Og ved Frihavnens Bølgebryder og ved Bomløbet, hvor Indsejlingen er, et Dobbeltpar røde og grønne Lanterner. —

De moderne Storbyer lever i alle tre Dimensioner: i Luftløjdens Flyveruter, paa Gadelinjens Asfalt og dybt under Gaderne i Fodgænger-Tunneler og Undergrunds-Baner. Kun en ganske kort Bane-Tunnel fører ind under København, fra Østbanegaarden, under Nørre Boulevard og ind til Byens Centrum.

Fra Østbane-Stationen gaar Toget i en Udskæring tværs igennem den gamle Østervolds Rester og ind i Tunnelen. Man følger her under Jorden den tidligere Voldlinjes Leje, Bane-

skinnerne er lagt paa det Jordsmon, der var det første Københavns Overflade. Tidernes Affald har dynget Potteskaar, Staldgødning, Murstensbrokker og Latrin, Lag paa Lag, indtil vor Tids Beton- og Brosten er naaet. Her-nede i Bane-Tunnelen, den tredje, — *den underjordiske* — Vej til Byens Hjerte, er man i Dybde med Stadens ældste Tid, bag Tunnelens Cementvægge slumrer dens Oldtid og dens Middelalder, en begravet By: jordfyldte Kamre, ældgammel Grundmur i Granit eller Munkesten af Byens første Taarne eller Huse. Her er Staden Københavns allerældste Arkiv. Ingeniørerne, der gravede Banens Tunnel, de dygtige Museumsfolk, der forskede i de dulgte Jordlag, genfandt den sunkne By: dybest dens ældste Grundvold, den hvide Kalk, Stenalder-Havets faste Kridtbund af Skaldyr, Fisketænder og Korall, et Kalklag skuret i Striber af den Aartusinder lange Istid, — dernæst det blaa Moræne-Ler, og højere Tørremose-Tidens muldne Plantevæv, indtil det første Kulturlag var naaet, Tiderne, da Bopladsen blev til og siden voksede til Bygd. Museumsmændene fandt mange Meter dybt den første Landevej i Havn, fra Højbro og op til det ældste Torv, en Ierstampede Algade, dækket med Kviste, den gaar endnu dernede under de nye Gaders Brosten og Asfalt. Og endnu ligger dernede Sporet af Stadens ældste Rende: Mølleaaen, — en Dæmning af Egepæle rejst langs det længst udtørrede Afløb fra Gammeltorvs Gadekær til Vandkunsten, hvor Mølleværket var. Og her tæt ved Bane-Tunnelens Væg, i Foden af den sløjfede Nørre-Vold, staar gemt under Boulevardens Stenbro endnu Rester af de mægtige Taarne fra Stadens ældste Værn: Hane-Taarnet og den kampestensatte Grundmur af den første Nørreport. Dybt under Nørregade og Rosengården er endnu Middelalderens Brønde, beklædt med Egeplanker; under Grundmure nær ved Helligaandshuset fandt man Lergulv og Munkesten af en Hestemølle og de murede Brønde fra Erik af Pommerns København, og under et Hus paa Graabrødretorv staar endnu de lave Tønde-Hvælvinger, der engang var Fangekælder — Munkenes Carcer — til det gamle Franciskanerkloster. De vekslende Tidens Tomter findes endnu under dette ældgamle Torv: Slagger og Kalk fra Bisp Absalons to store Teglovne og det langt senere Aarhundredes Granitgrund af Korfütz Ulfeldts nedbrudte adelige Gaard. De svære Fortøjningspæle af jernbaandsikret Egetømmer staar plantet dybt i Grunden under Gammel

Under Opførelsen af Christiansborg Slot i 1907 afdækkedes Absalons Borg. Øverst til venstre ses det svære Yderlaarn.

Strand, levnet fra Sildemarkedets store Tid, da Vandet gik helt op, hvor Læderstræde nu er. Og under vor Tids Havnegade ligger endnu mellem de kommunale Gasrør og Lyskabler trøskede Pramme, der en Gang gik til Bunds ved Bremerholms Bolværk. Endnu findes den gamle Hovedvej fra Købmandshavn til Helsingør: fra Gothersgades Hjørne ved Kongens Nytorv dybt nede under Jorden, en Vej af æltet Ler, lagt over Engsump og begravet under Aarhundredes Affald og Fyld og Brosten; — dens eneste Del over Jorden er Helsingørsgade nu.

Og som Byer for de Døde ligger de gamle Kirkegaarde, vidt spredte Kolonier dernede under Byens Kældergulve og Gader. »Landgreven« under Borgergade, med Pesttidens Rækkegrave af kalkfyldte Kuler, lagt næppe to Fod under Jorden, og St. Petri og Trinita-

tis Assistens-Kirkegaarde, de Fattiges skarnopfyldte Frijord, hvor de muldne Kistelaag nu splintres af Gravmaskinens Skovle. Jordfyldte Kranier og brune Laarknokler gyl-

pes op fra deres Hvi-leplads mellem Fortidens Trærender for Drikkevand, der i hine Aarhundreder fik Aroma af Fattigkirkegaardens Afløb og Grav-Flora. De gamle Tidens Garverier har lagret deres Barkaffald dernede som klæge, rødbrune Kager, og under et af Gothersgades Huse fandt den utrættelige Forsker, Udgravningernes Pioneer, H. N.

I Christiansborgs indre Stolsgaard foran Kongeporten afdækkedes i 1906 Absalons Ringmur.

Rosenkjær, der først af alle kortlagde København under Jorden, den endnu velbevarede Forraadskælder fra en Tid før Bombardement og Brande: — Hylde med Hvidglaserede Potter, forsynet med Hank, som Beholdere for Syltetøj, endnu halvfyldte med Blommestene og Kærner af Jordbær og Rosiner, — Rester

Jarmers-Taarnet. — Rest af Københavns gamle Befæstning fra Beg. af 16. Aarh.

N. Chr. Bang fot.

fra et Spisekammer, der, som vanligt i hin Tid, var anlagt i Kælderen og kun ved en Mur skilt fra Byens Opfyld af Staldgødning, Skrald og stinkende Ekskrementer. Og i de gamle Voldgraves Dynd kan man endnu finde en forhugget Stormhat fra Svenskekrigens Aar, Kaardefæster, Spændesko, og i Grunden af en nedrevet Bindingsværksgaard fra Holberg-Tiden maa ske Smaabørns bortsmidte eller hengemte Legetøj: en Fajancehest med en Fløjte bag i, en Rangle, — alt »Julestuen»s Dukketøj. —

Jordfund og Gravfund fortæller Byens Saga. Den, der vandrer gennem København, maa ikke slippe dens Historie, selv ikke her i den moderne By, hvor kun saa faa og spredte Rester er bevaret fra de svundne Aarhundreder efter Krige, Brande og efter vor Tids — mest dog vore Fædres — hensynsløse Byggen. Histo-

rien er den første og den sidste Vej til en By — den Taksigelse til Livet, uden hvilken intet Liv kan gro. De svundne Tiders Løngange gaar endnu under den levende By, de ældste Gadelinjer styrer endnu dens Færdsels Retninger, de samme Gadenavne staar endnu paa dens Hovedgaders Hjørner, selv om de gamle Gaarde og Huse faldt. Og under Gaden drømmer endnu Tomter af den By, der engang var.

Under Jorden er man endnu ikke naaet til at rydde Plads for Færdselslinjer som i de fleste Storbyer. Endnu har den mo-

Blaataarns Kælder fra Erik af Pommerns Tid under Udgravningen 1902.

derne Drift og Trafik ikke drevet andre end Byens Døde ned under Gaden. Engang, for et Par Hundrede Aar siden, boede selv de Afdøde over Jorden i Kirkernes Kapeller. I alt Fald den finere Portion. Saa maatte ogsaa den ned i Dybet. Overfladen var forbeholdt de Levende. Og de nye Tider forlanger mere

Plads foroven, inden de bekvemmer sig til at gaa i Dybden.

København er endnu kun en halvstor Hovedstad, — den besynderlige Blanding af Storstad og Provinsby. Og dens Gader har endnu til Nød Plads for i det mindste et Par Grader større Trafik, — trods Foregangs-Avisernes Raab om, at snart brænder Færdsels-Massen sammen i de kummerlige Gyder! Værst er det med Broerne over Kalvebod-Strand, men med et Par Gennemskæringer af de sammenpakkede ældste Kvarterer kan Byen vel tage endnu noget uden at søge ny Dimensioner ned under Jorden. Endnu er Byens Folk ikke dirigeret ned i Forbindelsesgange under Asfalt og Brosten — som i London og New York: — fra Sovecellen hjemme i Suburben, ad en underjordisk Ringbane-Korridor, hængende ved Pegefingern i Kupé-Loftets Stropper, — til Arbejdscellen i City, — og efter Timer i en Tunnel paany tilbage til Forstadens Standard-Rækkehuse med fem Gange tre Meter røgsveden Have. Den Fremtid bør vel næppe være Storhedsdrømmen for vort København. Byen har en egen Kraft, en teknisk Fremdrift, der nok til Dels skyldes Forbilleder udefra. Det store Udland er jo saa nær. Men Landets Lidenhed giver Hæmning, en lidt provinsagtig Selvgodhed, et vist forsigtigt Kortsyn. Der er ikke stærkt Pres indefra Landet selv. Fremskridtet er moderat. Det er kun sundt, Byen er i god Balance. København har derfor endnu et Tempo, der er taaleligt, et Tempo, der er dansk, — langtfra europæisk, endsige amerikansk. Og under Jorden har Byen som sagt ikke andet Opland end sine Kirkegaarde — og saa naturligvis de Ledninger og Afløb, der regulerer den moderne Stads Mekanisme, Urværket under Æskens Laag, hvorpaa Dukkerne danser. Under Gaderne gaar renlige, kalkhvide Tunneler, hvorfra Elektricitetsværkets Kabler i sirlige Bundter er slynget ind gennem Byen, og svære Cement-Kloaker, hvorigennem Afløbsstrømme styrter, men der er ikke Boliger og nye Gader under Gaden som i Paris og London — ofte tre eller fire Etager dybt, de ormelige, snoede Tuber for Togene, de mægtige Cylindre med Elevatorer, der sænker deres menneskefyldte Kamre ned til drønende Stationer i Jordens Dyb. København under Jorden er ikke befolket. Københavner-Ungdommen kan i det højeste opnaa at beskue et kommunalt Kloak-Uhyre i gult og tilsølet Voksdugspanser, der tungt paa Træsko-Støvler klavrer op af den snævre Rensebrønd og møjsomt

krænger sin Sydvest af Nakken for at nyde et Glimt Sol, medens Drengene stirrer fortryllet ned i den sorte, hemmelighedsfulde Skakt, der til daglig dækkes af et Jernlaag. Det er altid spændende at se ned i et Hul til Jordens Indre. København under Jorden er endnu Mystik. —

Togene har stemplet sig ind gennem Boulevard-Banens Tunnel. Glødelamperne pibler frem fra den cementgraa Tunnelvæg og er borte i et Nu, en Lysrad ruller frem, — en blankt glaseret Væg af Kakler, svære Støttepiller, en Glas-Kiosk funkende af Lys, og Nørreport Station er forbi i Mørket; langsomt skurer Toget gennem Kurver under aaben Stjernehimmel mellem klippesorte Huskarréer, under Viadukter, atter gennem Tunnel og staar stille uden Lyd i Hovedbanegaardens Hal. Herinde paa de brede, asfaltgraa Perroner kommer Portører og Dragere i roligt og sindigt Tempo, som det overalt er Byens Tone og Takt. Hallen er ikke lys, — dog heller ikke skummel som den gamle Hovedbanegaard, under hvis kulsortsvedne Tøndehvælv de hvide Duers Basken ud fra deres Reder under Tagets Ribber lød som en Salve med mangedobbelt Ekko, og hvor de tunge Togs gammeldags plumpe Maskiner kom prustende som Tyre og standsede med Pift og Skrald. Afrejse og Ankomst var den Gang en drønende Affære, man kom til København med unødvendigt Brag og Torden. Nu opsuges man let og smertefrit af Byens Organisme. Sindigt, blot med en sagte Stønnen, holder Toget med Fodbrættet i lige Højde med Perronen, Togstammen bliver nøje faldet ind i sit Leje, kun de ganske spinkle Lyde af Fodtrin klaprer over Perronen. Oppe under Hallens Hvælvning durer det fjernt som en Konkyljes Kogen. Dybet deroppe under Glastaget, der synes stemt fast mod den mathlaa Himmel, er streget ind af purpurrøde Ribber, som er man under Spanterne af et mønjemalet Skib. Ad Stentrapper stiger man op i det nye, i vore Dages København.

Hovedhallen strækker sig bredt og højt med døsigt Mørke oppe under Taget, og Kiosker, Boder, Depoter og Kontorer er som en Barakby bygget under denne Hvælvning, der er udspændt over en Verden for sig, hvor et særligt Folk lever: Hotelportierernes Garde staar opmarcheret, guldressede, paapasselig uden Ivrighed, naar Turistskaren, duknakket, rejsetræt, skottende over Skulderen efter Drageren med Rejsegodset, eller blaseret mut og stedkendt er paa Vej til Taxa-Rækken. Tungt-

klædte Rejsende fra Provinsen staar belæstet med Plæd og Ulster, dampende paa en tyk Cigar, og vogter aarvaagent over deres Haandbagage. Hvidblusede Feriebørn træder artigt og forventningsfulde i hverandres Hæle i tæt Geled under Kommando af en færdseksordnende Lærer, sportsklædt og solbrændt, blaaøjet som en dansk Aladdin. Nu og da gør Strøgets Promenerende en Sviptur herind i Hallen for at faa lidt Nyt med hjem som paa Lillekøbings Trinbrædt-Station ved Aftentogets Komme: purunge Pigebørn spanker rutineret paa flamingorøde Silkestrømpeben; lysegraa, solbrændte Soldater og unge Haandværkere, tydeligt fra Provinsen og paa Fyr-aftenstur, kigger efter Rejsende fra Masned-sundtoget eller Kalundborg-»Ekspressen« for at faa et lille Pust derhjemme fra. Enkeltvis kan nogle lidt skumlere Herrer med uægte Perle i Slipset og altfor tilforladelige Miner vise sig i Myldret, mest op mod Skiftedags-tid, — Bondefangere, der er ude, som det hedder, for at »fange en Tyr«, og Strøgets jagende Natfugle kan gøre et Sving herind, med Sminke om de forvaagede Dueøjne og de kraprøde Læbestiftsmunde uden Minespil; de kommer strygende et Øjeblik herind for at spejle efter levelystne andenklasses Turister fra Hamborg eller Vesteuropa — i Nøds-fald fra bedre dansk Provins —.

En Hovedbanegaard vil straks give Fremmede en Genlyd af Byens Tempo og Tone. Udlændinge har sagt, at al Trafik i København bevæger sig i sindigt Luntetrav. Intet gaar her i Ilfart eller Spring, det er sandt nok. Her er ikke den store Modsætning mellem Enere og Masse, mellem Stordrift og Dødvande. Københavns Gader er ikke brølen de Højttalertragte, her skraaler ikke som i Paris og Milano Bil-Horn uden Ophør Døgnet rundt med alle Indvoldslydes skrattende Fanfarer, blot fordi noget skal lyde uafbrudt; Syd-lændingen ønsker at ytre sig uden Pavser. De københavnske Autobusser er ikke Iøsslupne Tordenvejrplader som de Lyd-Orkaner, der ramler ned gennem Paris' Boulevarder; her er ikke det evige Skred af Tusinder Tons Jernblik gennem Gaderne som i New York. København er en stille By, dens Folk er ikke drevet til at udtrykke sig i Brøl for at overdøve Færdsekslarmerne. Paa de store Restauranter er det endnu god Tone at tale dæmpet; visse Klasser af Udlændinge virker ved deres Borde i Serveringsverandaen som de stærke Stemmers Ø, indtil de, som Tyskeren Muther i sin Skildring af København, føler sig tryk-

ket af manglende Støjomgivelser, finder Byen træg og knugende og kalder Tivolis Stilhed ligefrem uhyggelig! Men København er kun moderat, en Smule kuldslaet, mere nysgerrig end videlysten, kritisk overfor altfor stærk Effekt. Dens Form er Sindsro, dens Gangart en egen Slentren, dens Følemaade lidt ligeglad, men aabent imødekomende og altsaa alt i alt med Særpræg af Provins, — hvilket forøvrigt selv i Kæmpebyer præger hver enkelt lille Bydel som en Provins for sig, blot ikke i Centrum, hvorfra Vækst-Ekspllosionen støder ud mod Periferien. I København er endnu intet Eksplosion, derfor har Byen sit ganske særligt intime Præg af Hygge og venlig Omgangstone, Hovedstaden har endnu Raad til at repræsentere Danmark og den danske Tone, den ønsker ikke at være blot et Ekko af det højttalende, store Udland.

Alligevel har Byens Hovedstrøg et festligt og næsten storstadsagtigt Præg, blot at København ikke som de virkelige Verdensbyer har et Par Snese Centrere og nogle Snese Strøgkvarterer. København har kun sin eneste gamle Strøglinje gennem Byen: fra Vesterbro til Østerbro, bare at Linjen gennem Aarhusdrederne er blevet en Del forlænget udover de gamle Pladser, hvor Øster- og Vesterport engang laa. De store Dimensioner blev aldrig naaet, men lysende og festligt er det gamle Hovedstrøg igennem København som ingensinde før.

Kommer man fra Banegaardens lidt svagt belyste Ankomsthal ud i Aftenen over Vesterbros Passage, tindrer der mod den mørke Himmel en Glimmerrad af Glød fra alle Tage: de rødgultgrønne Blink af Lysreklamer fra Vesterbros fjerne Huse og fra Raadhuspladsens Tinder, — det levende og muntre Københavns Forsøg paa ogsaa at faa lidt Festlighed i Luften. Tivoli, den store Forlystelsespark, ligger bag sin gyldent belyste Portal med sine mørke Trækronemasser gennembrudte af Lys, med en gnistrende Allé af Glødelamper i Bue bag ved Bue, gule og grønne Lys som Guirlander op igennem de skyggetunge Gange; Feriefestens kulørte Perler af Lys pibler frem langs med Basarens slanke Minareter og kuplede Porcelænsstils-Taarne. Denne lysende Have midt i Byen er som en Fanfare, et Signal, der melder om hele Hovedstadens Tone af god Tid, Farvesans og Glæde ved Sankt Hans-Ild. Om en Time vil Festfyrværkeriets Luftbombardement sende sine Flamme-Buketter af gule og røde Roser højt over Raadhustaaet, og Ild-

Københavns Hovedbanegaard.

Strøget. Thorngreen.

Strøget. Porcelænsfabrikkernes Udsalg.

Højbroplads. Garden trækker op.

Strøget. Ranchs Hjørne.

Strøget. Crome & Goldschmidt.

Strøget. Den kongelige Porcelænsfabriks Udsalg.

Strøget. Bing & Grøndahls Udsalg.

Strøget. Hectors Fødløjsmagasin.

Strøget. Ole Haslunds Hus.

Strøget. Hallen hos Illum.

Strøget. Hallen i Magasin du Nord.

Hermann Larsen fot.
Ved Rosenborg Slot.

Hermann Larsen fot.
Ved Amalienborg Slot.

kaskader vil bruse under Bombernes Smæld. — Højt over Raadhuspladsens fosforhvide Buelamper vandrer Lysavisen langs Taget af det store Dagblads-Hus, der krones af en lyseblaa Globus. Klokketimens Tal springer frem i Ildskrift bag Industribygningens Fløj, og højt oppe i Sommernatten knejser Raadhus-taarnet med to maanehvide Ure vendt mod Passagen, som Eventyrets Kæmpehund — den moderate med Øjne som Thekopper — der vaager over Stadens Hovedkasse. Paladshotellets Taarn staar tilsidesat og mørkt, blot en Skyggestribe mod den bleggrønne Himmel, og ogsaa Lurblæserne paa den røde Søjle er uden Skade sat i Skygge. Reklamelysene blænder for alle arkitektoniske Bedrifter, — fra det plumpe, kuppelbelemrede Axelborg, det dværgagtige Boulevard-Galleri National, der nu forsvinder, og til Metropols banale og Karnap-pyntede Terrakotta, der nu blot er en levret, rød Baggrund for en Firkant af Ild-Baand i rødt og grønt som Ramme om den store Blad-Centrals Façade, — et Skær af Purpur og Smaragd vidt ud over Asfalt og Himmel. Fra Hjørnebalkonen sender en Kæmpe-Højtaler Sports-Points og Radio-Symfonier ud til Lyttere blandt Strøgets

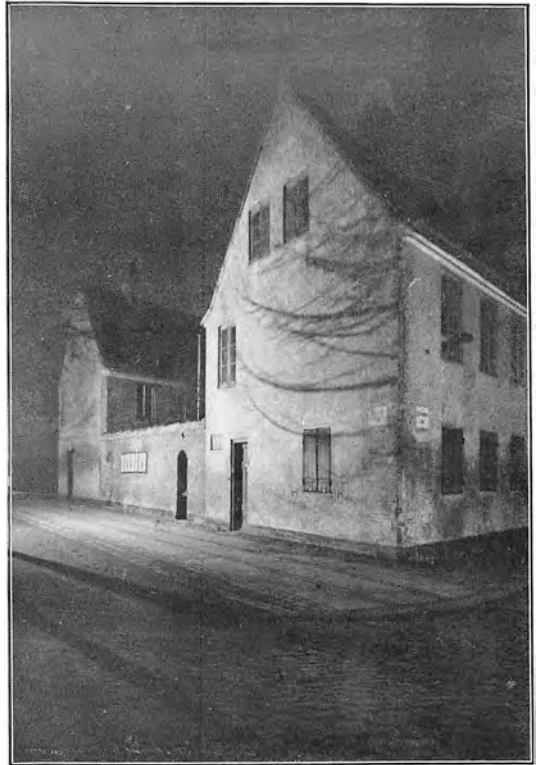
Sværme, — unge Mænd og lysklædte, unge Piger, lænet til deres Cykler, der glimter sølvblankt i Buelampernes Lys. Asfaltpladsen herfra og til Muslingeskallen ligger som en grafitgraa Flade, alene brudt af de holdende Taxa-Bilers sortblanke og massive Pakning, fra Tivoli og i Vinkel om til Vartov.

Mellem to svære Husblokke aabner Strøget sig som en snæver Spalte ind gennem Frederiksberggade og videre over Torvet ud i Nygade, en trang Korridor afmærket af Buelamper, der er ophængt i Gadens Midte, en Række Lysballoner svindende fjernt som frostblaa Draaber.

Denne ældgamle Færdselsaare ind gennem Byens allerældste Del, de gamle Voldkvarterer, har flyttet sig et Hanefjed siden Byens Brand i 1728. Før den Tid var Frederiksberggade ikke til, men Strøget gik fra Halmtorvet, hvor Vesterport bred og massiv stod klemt ned i den gamle Vold, og ind gennem Vestergade til Gammeltorv; derfra bøjede Skoboderne — vore Dages Skovhogade — i en ret Vinkel ud til Vimmelskafte, og følgende Formen af et Haandsving videre over Amager-torv ind i Østergade som et Borehul ud til Kongens Nytorv. Nu i vore Dage skærer Fre-

Hermann Larsen fot.
Ved det gamle Frederiks Hospital.

Hermann Larsen fot.
Fra Nyboder.

deriksberg- og Nygade i lige Linje Genvej ned til Borets Udsving, men endnu hedder denne Krumvej Vimmelskafte — som den Gang Holberg lignede det med Jacob von Thyboes militære Svaj i Ryggen — og Østergade har endnu det samme lidt skæve Løb som hin Gang i Kong Hans' Dage, da Poul Laksmand blev passet op af Uvenner her ved sin grundmurede Gaard og endte i Gammelstrand. Væsentlig er alle Linjer her i det gamle Voldkvarter de samme gennem fem Aarhundreder. —

Men Strøget af 1930 er i Profil forandret fra de gamle, dristigt svungne Gavle i Adelsvælde-Tiden og de buklede Façader i Anevældens pragtlystne Barok. Den lige Linje hersker nu, lodret, ubrudt og ens igennem Gadens Perspektiv. Husrækken staar som en Rad malede Æsker rejst paa Højkant, blot med Laagene skudt en Smule op, saa de indre Magasiner i Æskens Fod kan syne med deres Silke- eller Perlebaand i rige Farver. Om Aftenen ligner disse smalle Huse med de gustne Gavle en Rad Tøndestaver, forkullet opadtil, men glødende og med et Væld af Lys om deres Fod.

Den lodrette Linje præger den moderne By.

Husfladerne er ved Politivedtægter raseret for alle Fremspring. Færdslen maa have Friløb. Man flyttede ikke Bygningerne her i det gamle Voldkvarters snævre Gader, man afhøvede deres Sider for al færdselsgenerende Pryd, Paa Holbergs Tid var Husene i Vestergade, Vimmelskafte og Østergade ikke stive Jern- og Beton-Skeletter som Rammer om Spejlglasrunder, saaledes som de er nu. De rige Borgergaarde havde Frontispicer eller Gavle med svejfede Profiler som Tidens trekantede Hatte, Tagene faldt buklede som Parykker ned forbi Kviste, der sad som sirlige Sløjfer langs Gesimsen, og bar paa deres Fronter eller Smaaspir en Fane af Blik, udhugget som den vingede Merkur eller som den paa Hjulet spankulerende Fortuna. Som Vindfløje over Gavlene galede gyldne Haner i Solen højt over de røde Tegltage. Langt ud over Tagskægget i Vimmelskafte og paa Amagertorv hang Afløbsrender af Bly og Kobber, tit helt ud over Gadens Rendesten, — som kravlede der Slinger ned ad Tagets Rygning og rakte Hals med Dragemund, med Storkenæb eller Løveflab og spydede Regn- og Spildevand ud til Gene for Færdslen. Udliggerbjælker med Hjul-Vinder, baaret af en Løve eller en Morian, pegede

frem over Loftslugen i næsten hvert eneste Borgerhus' Spidsgavl. Sandstens Balkoner eller Kiggenbørge, Fuglebure af Smedejerns Sprinkelværk, lænede sig kælent over imod Genbohusets Karnapper. Med Albuerne paa Vindueskarmens Fløjlsnyder sad Borgerdøtre paa Stads, garneret af Urtepotternes Gyldenlak og Hyacinth, og skottede efter Strøgets Kavalerer. Og Skilte, Skilte alle Vegne, hang i snirklede Jernstativer langt ud over Husdøren, — ved hvis Fløj et Pære- eller Blommetræ stod Vagt med Kronen helt op til tredje Stokværk, — Skilte af snørklet Krimskrams og Kraller, sirede med Forgyltning, bærende Bødkerlade, Skrædersakse, selve Himmerigs gyldne Hovednøgle hos Klejn- og Laasesmede, Skomagerlavets Symilestøvler eller gyldne Bager-Kringler prydede med kongelig Majestæts Krone, — Barberernes blanke Bækkener dinglende for Blæsten, eller — som ved Hosekræmmer Albecks Bod — var en tre Aleus Jernstang, behængt med Strømper, rakt uantastet tværs over Østergade endnu omkring Aar 1800. Og frem over Gadens Brosten, der mest var skjult af Skarn og Skrald og udmuget Kostaldgødning, hvori Siderædets Smaagrise med Klokke i et Baand om Halsen holdt Middag, — dér groede ud fra Façaden et Virvar af Skærmtag og Bislag. Klokketræk og Dørhamre snørklede sig ned over Portstolper eller langs Døre, der havde Rundbuge som Rokoko-Kommoder; paa Dørtrappernes Stenbænke sad Borgermændene med Selvejermine ved Vespertid. Saaledes var hint Barok-Tidens Strøg fra Vestergade gennem Vimmelskaflet, forbi Højbro og Færgestræde ned gennem Østergade, hvor skumplende Glaskarrosser eller dinglende Portechaiser kom ud fra de rige Adels- og Borgergaarde eller fra Byens Herberg for fornemme Rejsende, »Store Lækkerbidsken« paa Østergades Hjørne imod Højbro. Og ud til Gadens Midte omtrent skar sig mærkelige Gruber, de dybe Kælderhalse, kun hist og her værnede med et Skur, — lutter Faldgruber og Grave for de forsinkede Lygtemænd efter Slukke- og Polititid Kl. 9. Og i begge Strøgets Gadesider Udløb af hælgnørke Gyder, dybt ind til Byens Bagland af Slagsmaal, Snavs, Last og Rotter.

Det moderne Strøg er søgt tildannet af en Tid, der helst ser alt i Firkant. Alt prydfyldt Fremspring er bortamputeret. Trafiken er Byplanens voldsomste Problem, der sætter Panden haardt imod alt Historisk og Skønt i de spredte Rester fra forgangne Aarhundreders

ædle Arkitektur og Kunst. Selve Byens Folk er for deres Hviletid henvist til kommunale Bænke i regulerede Anlæg, ingen maa sidde og holde Faddersladder med Naboen paa egne Trappesten eller tage sig en Middagslur paa Springvandsbassinets Kantsten. Enhver har at holde sig lodret og i Bevægelse for ikke at genere Færdslen paa vor Tids Strøg.

At omtale Udveje for moderne By-Problemer er ikke Opgaven her. Sikkert er meget gammelt København utaaeligst for en renlig og maaltbevidst Tid. Med Rette fordres Rydning i det skidne Baggaardsmorads om Landemærket og Aabenraa og Færdselslinjer skaarne gennem Holmens- og Nikolajgades Krinkelkroge. Her søges Bybilledet blot vist som det er eller var, skæbnemærket, furet af sin Historie, vansiret eller forskønnet. Lad Nytte- og Skønhedskravene saa kæmpe deres egen Strid paa det Plan, i den Ring, der er forbeholdt den Art Brydninger, — den Kamp kan muligt føre til mat Kompromis, muligt til cementgraa Tristhed, muligt ogsaa til ung og fornyende Kunst. Men maaske vil København om et Par Tiaar være ukendeliggjort af Skyskraber- og Rækkehusarkitekter. Og i en Eftertid, hvis Hovedtrafik er Flyvning, vil saa det næste Arkitekt-Kuld dadle det Kortsyn, der byggede i Højden og i lige Gadelinjer uden Tanke for uhindret Fugleflugt og Landingsplads for Byens ti Tusinde Flyvere.

Her i Strøgkvarteret staar de gamle Husgavle, talløse Gange overkalket og paany forvitret, haaret af Magasinernes Jernskeletter — som bedagede Invalider med kunstige Underextremiteter. De hundreedaars gamle Smaaboliger findes endnu oppe paa Kvisten, med Gyldenlak og Hyacinther i Urtepotter ud til Tagrenden. Nedadtil langs Husfaçaden kun nøgen Struktur. Ligesom de moderne Kvinder har Husene faaet korte Skørter — selv Bedstemødrene og Strøgets alderstegne Huse! Men til Gengæld har det moderne Strøg — ligesom moderne Kvindedragter — faaet Farver, Kvaldeffekter af grel Kulør.

Farven kom først til Byen i de allersidste Aar. Moderne Kunstnere opfandt Farven; før var der kun Lys og Skygger — højst lidt Clair obscur. Byen indtil fornylig var graameleret eller sorthvid som dens Herredragter: Kalk, Skifer og Brosten. Det 17de og 18de Aarhundredes København havde dog de skingrende røde Tage og de okkergule, lysende Længer, somme Steder ogsaa røde Barokhuse.

Saa kom op i vore Fædres forhippede Murmester-, Sagfører- og Straamands-Byggeperio-

de den skidengraa Mørtel, den skidenhvide Stuk og de skidengule, maskinstrøgne Mursten. Det var den Tids Bygge-Funktionalisme: Den borgerlige Nødtørft og ikke en Tøddel mere. Den røde Postkasse paa et Hjørne hist og her var Byens eneste festlige Kulør. Indtil de sidste Dages Reklame- og Butiks-Kunstnere kom og heksede Skønheden frem selv i det moderne Hus med Stel af Jern-Beton og graa Cement. Bag mægtige Spejlglasruder tændtes en Festglæde gennem Byen: funkulende Lys og funklende Farver, et Regnbuespil fra talløse grelt belyste Prismer.

At vandre gennem Strøget en Foraarsaften nu er som at gaa i en Gade i det fjerne Østen. Fra Tag til Asfalt hænger Lystavler lodret ned langs de mørke Façader som lange bogstavbroderede Silkebaand, her ved Hjørnet strækker en Ildpil sin Flammefjer højt over de kulsorte Skorstene og peger med sin glødende Od ned mod et Straalefelt af Spejlglas foran en Konfektion af lyserødt og lilla Tricotine. Paa de hushøje, smalle, rødt, gult og grønt belyste Skilte staar Bogstaverne under hverandre lodret ned ad de tynde Pilastre, som deler de høje Spejlglasruder. Japansk og kinesisk Skrift er nu engang for et Par Aartusinder siden beregnet paa Læsning oppefra og nedefter, det præger Billedet af de smalle Gader med Bannere, Vimpler og hushøje Skilte i Jokohama eller Peking. I den moderne Strøgby har Pladsmanglen tvunget Reklameskriften ovenfra ned. Man gaar her i en Allé af lodrette Ild-Striber, som Stængler af Glød behængt med kulørte Lampions. Byen er profileret ud i Lys, Resten af dens Tage og Mure er opslugte af Mulm og Øde, her er kun de Tusind fine Traade af Glød og Ild op gennem en stofføs Gade.

Det københavnske Strøg er en kroget og smal Gang gennem det gamle Bykvarter, Linjen er tredelt af de to aabne Pladser: Ny- og Gammeltorv samt Højbro. Saa kort Vejen ogsaa er, har hver af disse Dele sit eget Præg. Heroppe fra Raadhuspladsen og til Gammeltorv staar endnu Vesterbros lidt robuste Forsludsluft ind med en egen uforfintet Fest- og Fyraftens-Glæde. Her er et Par plakatprangende Biografteatre med Elskovsvalsens tandpasta-smilende Løjtnant i Himmelblaat og Guldsnit over hele Vinduesbredden eller Lyn-Ekspressens Brus over Broer midt i en Stormflod. Automatkafeen oser af Mad fra Glasdørs-Sprækken, fra Cocktail-Bar'en tuder en Højtaler dæmpet af orientalske Tæpper Øjeblikkets Jazz, og højt oppe under Atelierets

Glastag foser Pas-Fotografens Magnium bag et grønt Gardin. Vesterbros Forlystelser skyller herind med det ilende Publikum, der er paa Gennemfart, en skuelysten, morskabsoplagt Ungdom nu hen ved Ellevetiden, da Trafiken ebber ud, og kun de gule Omnibusser svulmer frem igennem Strøget. Først lidt senere kommer Dagens hjemførende Luksus-Biler, blankrøde, blaa og gule, hostende op ad Asfalten, med Selvejeren ved Rattet, tilbagelænet, overlegen i Kraft af Kørekort og immun mod Spiritusprøve, med Søndagsveninden eller Konen og den søvndrukne Børneflokk paa Bagsædet under Kalechen. En enkelt Lande-vejs-Racers Katteøje oser rødt og farligt, og Taxa-Drosker trawler Strøget efter Tur med Henblik paa en Flok »Generalforsamlings-Herrer«, der staar i Klump og ikke vil gaa hjem, saa længe nogen Danseklub er til. — Men allerede her i Frederiksberggade begynder Strøget at blive det, som det saa udpræget er længer fremme: *Basar*.

Dette gamle københavnske Strøg er med sin snævre Korridor imellem Montrer og Magasiner som en hemmelighedsfuld og dog fortrolig og intim Passage, ind mellem Skuffer og Rum af et sjældent og fint Rokoko-Chatol, — med Mosaik af Rosentræ, Perlemor og Ibenholt, med Prisme-Kabinetter, Dukketempler eller Lilliput-Søjlehaller, med Gulve af Parket, — i Spejlglasperspektiv fordoblet tusindfold, og alle Skuffer sat paa Klem for et Glimt af alt, hvad Æsken rummer af Pragt og Pryd og Farver, forborgent, lokkende og lovende med endnu mere Herlighed i Magasinets Gemmer.

Intim og af en egen Ynde er den københavnske Strøg-Basar, — ikke den elegante Avenue med blot et Par udsøgte Perle- eller Brillant-Colliers eller Rober for Turist-Millionærer i hvert Vindue som i Paris, — eller Saglighed og Masse, Leveringsevne ubegrænset og super-moderne Effekt i Farver og Lysreklame som i Berlin. Det københavnske Magasin-Strøg er ikke dristigt, heller ikke just beskedent, men det har Farvesans og Smag, er præget af en egen Bykultur, der har Bund i Byens Historie, i dens solide Borgerlighed med Tradition af gammel Hovedstad. Den smalle bugtede Linje fra Frederiksberggade til Østergade har samme historisk-intime Præg som de gamle Butiksgader, der snor sig bag Markuspladsen i Venedig eller Kantersteg i Amsterdam, — blot har dette nordiske Strøg en egen kuldslaet Friskhed, en Em af Havluft maaske, en mere venligsinde Hygge og mindre Præg af Spekulation i Turisters Smag

Kongens Nytorv med det kgl. Teater.

Hermann Larsen fot.

for imiteret Lædersløjde, Simili-Armbånd og Papirkniv-Souvenirs end de store overberedte Landes Sæson-Basarer.

Det er her som at gaa forbi en Række aabne Skabe, blot skilt ved Vinduesrammens smalle Liste, snart farvedunkle som Akvarier, snart tindrende af elektrisk Solskin, lysende rigt som i en Drivhushave, snart dæmpet under svære Tæpper som fortroligt tyste Hjemmestuer. Man ser ind i Boudoirs med kniplingshvide eller blomstret-omhængte Sommermorgens-Senge, i egetræsmørke Arbejdsrum, i birketræsgyldne Spisestuer, -- alle Møbelmagasinernes Dukkestuer i Format for Voksne, der vil sætte Bo. En Cigarbutik staar fornemt med havannabrune Marmor-Pilastre og Guldbælte-Bogstaver over sin Portal; i Konfekturkælderen under Stuevinduet Revue af fremrakte Mannequin-Silkestrømpeben er et Potpourri af Marcipan og Pralinés, granatæblerødt, orangegult og snehvidt som en Regn af Konfetti, og i et Bur af Spejlkristal flyver en Sværm Damehatte, røde, grønne, blaa og violette som Kolibrier i en Volière, — sidder paa gyldne Pinde, svulmende som Ondulater eller spanker frit paa Gulvet med Paradisfuglefljer fra Pulden eller med Slæb som Guldfasaner. Og over tyve Hylder af krystalblankt Glas,

tyve Etagers Askepot-Guldsko, fremrakt parat til Taaspidsdans, en kongelig Ballet af Fodtøj; men i Nabomontren foran et Væld af Silketøjer er sat -- som tilfældigt! — i et slebent Glas en enkelt, porcelæns-hvid Orkidé. Der er mørkt indrammede Vinduesmontrer, hvor fine Silkeslør fyger som Spindelvæv i Lys af Violet og Okker, og en Mannequin med Ansigt og Haar af mat Forgyldning staar hofte-smækker i en Kjole saa rød, som intet findes rødt i Naturen, hverken hos Blomster eller hos Fugle, saa rødt som kun moderne Kunst kan farve, massivt og kompakt, det absolute Røde!

Strøget har gravet sig ind i Husenes Façader for at faa Plads, deler sig i aabne Kamre eller Nieher, snart som Vestibuler, snart som Gallerier, fra Gaden dybt ind i Husets Indre til krystalprismede, smaa Kabinetter, baarne af spejlglasskædte Piller, der faar Refleks af Gadens Lys og levende Trafik og forsvinder derved til det massive Intet.

Strøget aabner sig nu til Dobbeltpladsen, Ny- og Gammeltorv, hvor det historiske Springvand staar som spinkel Silhuet med smalle Glimt af Guld langs Kummens Bræmme. Kiosken ved Fliserækken paa Nytorv-Siden lyser transparent i flammegult, Him-

Gammeltorv med Springvandet.

Hermann Larsen fot.

melblaat og Reklamerødt fra sine smalle Lanterne-Ruder, med den mørke Spidshat løftet paa tynde Stivere som en Troldhøj paa otte Pæle. Fjernt i den matblaa Sommerluft deroppe staar Frue Kirkes Taarn, kullet og forstummet over Torvets mørkt-røde eller lysblanke Tage. Og skubbet til Side i en Krog af Nytorv de dumpe Skygger af det gamle Domhus, der er ilde anbragt paa denne tilbageskudte Plads, uden Chance for at syne med sin ædle antikke Tempelfront-Façade og tvunget til at vise sin Søjlerække fra Siden og i kantet Fremspring over Stentrappen. — Fjernt ude mod de gamle, gustengule Huse, hvor Fængslet er med sin tavse, rødgraa Portal, lyser en Politistations Lygte søvnigt grønt. Set mod Strøgets myldrende Trafik hen langs den lysende Stribe Fliser op imod Nygade har Nytorvs halvmørke Flade Præg af Øde og Alder. —

Nygade er igen en levende Basar, en glidende Strøm forbi de oplyste Ruder. Kort herfra støder Skovbogade til, og Vimmelskafet begynder sit Udsving. Strøgets Præg er her lidt mere nøgternt, har allerede mere Karakter af City, af Nyttevarer og Kontorer. Den store Legetøjs-Butik staar slukket allerede ved Mørkets Frembrud, og inde i Halvmørket slum-

rer Dukkernes Paradis og Tinsoldaternes Kaserne og Maskin-Kanon-Garager. Spejderdrengegenes Lejr er lagt til Ro; kun de røde og blaa Balloner, der svæver over Vinduesrækken, fanger lidt Farve af Gadens Lys. Og ogsaa den store Universitetsboghandel er slukket og lukket, Doktor-Disputatserne ligger værdigt tilbagelænet langs Vindues-Montren, og Rejse-Baedeker-Rækken har søgt Sove-Waggon i næste Vindue for blændede Lamper. Thi det er Sengetid for Børn, Revièra-Ekspressen er gaaet, og de, der endnu i vore Dage læser lærde Sager, sidder hjemme. —

De snævre Sidegader af den gamle indre By har deres Udløb her i Vimmelskafet som knøbne Spalter ind til et ubetonet Mørke, hvor kun de trætte Gaslygter glør i spredt Geled: Klosterstræde, Badstuestræde, Hyskenstræde, det historiske gamle København. Og derinde i Hugget ved Walkendorfs-gade skimtes Helligaandshusets klostervære Tagryg. Det er som at se ind i Middelalderens Mulm omkring dette Stadens ældste og næsten eneste helt bevarede Hus fra Gothikens Dage, med dets Mure af Munkesten, mørktrøde paa Trods af den nye Tids grelle Buelamper. Trækroernerne bag Gitret glimrer hist og her, skællet grønt som Metalblik i dette ætsende Lys, og

Snaregade med Assistenshuset. Udsigt mod Nikolaj Taarn.

S. W. fot.

Storø Kannikestræde med Elers Collegium og Regensen.

S. W. fot.

Snaregade mod Magstræde.

S. W. fot.

Store Kannikestræde med Regensen. Domkirken i Baggrunden.

S. W. fot.

Fra C. F. Hansens Domhus mod Gammellørv, Nørregade og Domkirken.

S. W. fot.

Domhusets Søjleforhal og Slutteriporten.

S. W. fot.

Kongens Nytorv. Oehlenschlägers Slatue foran det kgl. Teater. Harsdorff's Palæ og Charlottenborg. S. W. fot.

Gammeltorv med den Suhrske Gaard (til venstre) og et andet nyklassisk Hus (Nr. 18), begge fra 1796. S. W. fot.

Nørregade med Universitets-Kvæsturen og Domkirken.

S. W. fot.

Købmagergade med den gamle Postgaard, bygget efter Branden 1728.

S. W. fot.

Graabrødretorv.

S. W. fot.

Landemærket mod Trinitatis Kirke og Domkirken.

S. W. fot.

over Plantningens bageste helt kulsorte Maser rejser sig Helligaandskirkens Taarnspir med sine Fløje og Spidser, spinkle og grønlig-hvide som fine Isnaale mod den dyblaa Himmel. Over Amagertorvs Springvandskumme staar de sorte Storke stivnede paa Spring og fjernt ude forbi den øde Højbro-Plads belyser en Buelampe okkergult en enlig Spørvogn; Slottet hviler derovre, mægtigt og massivt med sine Skyggetinder bredt og firkantet løftet over Slotskirkens uforstyrrede skønne Kuppel. —

Østergade begynder nu sin korte Vej igenem Byen, med sin Gadelinje uforandret igenem Tider, krummet svagt, saa Udløbet i Kongens Nytorv ikke udleveres med det samme. Den gamle Østergade er paa alle Maader belevn og diskret. Den er den sidste Del af Strøgplassen, men vil dog hævde sig endnu som indarbejdet, anerkendt og yndet gennem fem Aarhundreder. De gamle, smalle Huse staar albuettet med ærværdige, slægtsnedarvede Butiker eller Magasiner med nordisk berømte Firmanavne, hist og her et nyopbygget Glaspakke med Straalelys-Reklame fra alle Ruder, — ellers fornem Stilhed og selvtillfreds Soliditet. Inde i Citykvarterets statelige, storstadsefterlignende Kompleks er nye Magasiner; et helt nyt Strøg er anlagt og venter paa videre Gennembrud ind gennem det skumle Fattigland om Aabenraa-Kvarteret bagved Pilestræde og Gammel Mønt. — Den sidste Del af Østergade ud imod Torvet krummer sig svagt, og Butikerne her er holdt forneemt i Mørke. Et Magasin antyder med florumvundne Ruder og sidste Modes Enkedragt nænsomt bag Slør af sorte Bobinets den stille Betæknings Tone, der præger denne Del af Østergade. Selv om en Del af Husene er nye, har Gaden en egen Patina, en vis historisk Ro. Svane-Apoteket paa sit Ny-Østergades Hjørne og Trydes Boghandel har den tyste Værdighed, der hævder de gamle Navnes Tradition, befæstet gennem Slægtled i den historiske Østergade, der endnu op til vore Dage her i Nærheden af Kongens Nytorv har Præg fælles med Bredgade- og Amalienborg-Kvarteret, med dets Hof- og Rigmandspalæer, — en Tone af fornem Uforstyrretthed trods Aarenes Forvandling.

Nu ligger Torvet derude i Sommernattens dæmpede Lys, matblaat og stille som en Indsø, rundet om den mørke Ø, fra gammel Tid kaldet »Krindsen«. Den tætte Beplantning om Hesten, kuplet i Højde med den fjerne Torvsides Huse og Palæer, kantet med sin Ring

af Fliser som en Strandbred af Koral. Her fra Hotel d'Angleterres Terrasse, nogle Trin over Fortovsrækkens Borde, bør man en saadan Sommeraften se ud over dette Torv, der er skønnest og ædlest af alt i det gamle og nye København, — skønt ved sin Vidde, sine Omrids, sine Farver: slørede og sølvgraa i Efteraarets Slud, naar Støvregnen staar som Maaneskær omkring Buelampernes Glober, naar den vaade Asfalt spejler alle Lys i tusinddoblet Glød, og Teatret staar kulsort med Lysglimt i sin blanke Kuppel, medens Nyhavns Master skimtes som ribbede Graner. — Eller i Frostsol og Sne, naar Driver ligger som Volde omkring Borgen af Biler, der tæt pakket venter foran Hotellet, og naar Træerne tindrer af Rim, — skønnest i en Sommernat som nu, naar Torvet er mere blaat end Junihimlens Blaa, naar Krindsens Trækroner sortner som en Torneroseskov om den blygraa Hest, hvis Rytter synes at nikke truende tyst som Don Juans forstenede Kommandant. Buelamperne staar elveragtigt hvide i Kred om den drømmende Ø. Fjernt borte tindrer maaske en drejende Reklamesol over en Restaurant, ellers er alt her Landskab, Natur, — fra Husrækkens Klinte, over Torvets natblaa Flade og ned til Nyhavn, hvor Kanalen blinker og Skibsmaster spinkelt staar rejst mod Himlen, der allerede gulnes svagt imod Øst i den lysende Nat.

Strøget er ikke mere som det een Gang var: Byens Promenade. Den Gang Byen indenfor Voldene var *helt* København, blev Linjen fra Øst og Vest tværs gennem Staden den naturlige Spadsevej, den Kanal, hvori alle Sideløb flød ud. Københavnerne begyndte at promenere, saasnart Gadene overhovedet blev passable for Folk til Fods; det blev de første henimod 1800. Før den Tid var det Vogn, Portechaise eller til Anklerne i Skarn. Romantiken førte den bedre Portion til Skovs et Par Gange aarligt, ogsaa Volden og de faa Glacis'er, der ikke var forbeholdt Militæret, var i Christian den 8des Dage Borgernes Promenadested ligesom tilbage til Enevoldstiden Rosenborg Haves Kavalergang var Hoffets. Strøgets Blomstring falder først i det 19de Aarhundrede og varer helt op til det første Aar efter Verdenskrigen. Nu er den indre By ved helt at blive City, en Stadsplads for dem, der sælger, kun besøgt af dem, der køber — eller af den rivende Strøm, der er her paa Transit fra Forretningssted og hjem, eller ved Aftens-tid som Passage til Forlystelser.

De gamle Voldkvarterer ligger endnu son-
 ret for sig selv, topografisk set indtegnet som
 en afsluttet Del, en Ø i Byen, begrænset af
 Boulevarderne og Gothersgade, den gamle
 Voldlinjes snævre Bælte rundt om det æld-
 ste København. Denne Bydel var med sit for-
 nemme Anneks i St. Annæ Kvartererne endnu
 helt op til vor Tid Byens Kærne. Det var det
 gamle Kongens København. Enevældens Kø-
 penhavn var *Residensstaden*, Hof- og Adels-
 præget gav Byen en egen fornem Storhed. I
 Virkeligheden var den i hine Tider mindre
 provinsiel end i de første Brydningsaar fra
 Juni-Grundloven op mod Aarhundredeskiftet,
 da Byen var den bedsteborgerlige By, før den
 blev Folkets København. — I Enevoldstiden
 var Slottet Byens Midtpunkt som Residensens
 Sæde, enten det nu var Christiansborg, Ama-
 lienborg eller Frederiksberg efter Aarstid og
 Majestædens Naade overfor vedkommende
 Kvarter af Staden. Men endnu i Firserne og
 helt op til Aarhundrede- og System-Skiftet var
 Staden ikke helt blevet Folkets, som den om-
 sider er blevet det i vore Dages demokratisk
 styrede og indstillede København. I Firserne
 og Halvfemserne var København endnu som i
 Enevælden officielt præget af Hof, Aristokrati,
 Hær, Flaade og Folk af Rangen, derunder
 de øverste Embedsklasser. Men det var lukke-
 de Cirkler, fornemt tilbagetrukne, og den le-
 vende, tidsbestemte unge By var det literære
 og journalistiske København, — Strøgets, Ka-
 feernes og Teater-Parkettets kendte Ansig-
 ter. Selve København havde et bedsteborger-
 ligt, provinsielt og næsten smaastadsagtigt
 Præg. Byen var endnu saa lille, at en
 Snes gode Hoveder gav Byen Tone og fore-
 greb dens Smag. Blot een eller to Aands-Fyr-
 ster betegnede Landets Udsyn mod Europa.
 Arbejdernes Organisationer var endnu i deres
 første, men maalbevidste Vækst, medens det
 gode konservative Borgerskab levede i et fri-
 villigt Indelukke af Selvrespekt. Mindet om
 de faldne Volde var endnu en Mur om Byen.
 Til Gengæld ansaa det København sig for Nord-
 dens ubestridte Hovedstad. Først Udstillings-
 aaret i 1888 gav Borgerne lidt Føling med det
 større Udland, hvor dog dansk Industri og
 Skibsfart allerede havde hævdet Nationen ved
 »Store Nordiske« og »Det forenede Damp-
 skibs-Selskab« verdenskendte Linjer, og
 hvor Tietgens Stordaad og vore stolte Navne
 fra Videnskab og Aandsliv allerede var vidt
 berømte. Men det borgerlige København var
 endnu ikke vaagnet efter den nationalliberale
 Periodes Tornerosesøvn med Ryggen vendt

mod Verdenen udenom. Udstillingsaaret gav
 den første Strøm Turister, den første Fore-
 stilling om en fremmed Verden og udenland-
 ske Egne, og lidt af den Længsel ud, for
 hvilken ens Fædre havde haanet den rejse-
 lystne Eventyrdigter H. C. Andersen. Borgerne
 var endnu af den Type, hin Tid selv betegnede
 som Hr. Sørensen. Det var et København, der
 spadserede i Udstillingsparken med nystrø-
 gen Silkehat til graa Jakke og gule Sko, det
 var en Tid, der knapt kendte Telefon, absolut
 ikke Badeværelset, og som ikke følte Ubegag
 ved den ilde Lugt af Nødtørftsrummet tæt op
 ad Køkkenet. Trods sin Vækst ud over Broer
 og Omegn stagnerede Byen i Midten, og i de
 nye Kvarterer byggede man Fattigfolk-Ka-
 serner. Det højeste man naaede var »Dag-
 mar-Komplekset« og »National« i Simili-Par-
 riser-Stil. Det var den billigt flotte Periode,
 som Herman Bang har kaldt for »Stuk«.

Alligevel havde hin, for os nu saa underligt
 fjerne Tid en egen Ynde. I ingen Tid har
 Staden haft mere Præg af *København*. Det
 var den Tone, man kaldte for »*København-
 neriet*«. Man finder den tilbage hos Holberg
 i hans Henrik og i hans Kandestøberdreng, i
 Heibergs Vaudevillesmag, — lidt thevand-
 tynd — men først i Firserne bliver Køpen-
 havneriet helt Strøgets Tone. De første Kø-
 penhavner-Mundheld og Viser nynnes ved et
 Stambord hos Kongens Nytorvs à Porta og
 synges i den første Sommer-Revue paa Nørre-
 bro — dernæst af hele Byen. Københavneriet
 blev Strøgets Tone i hine Aar, nu er dets Hjem
 paa Vesterbro. Det københavnske Tyngde-
 punkt har flyttet sig et Hanefjed hinsides Fri-
 hedsstøtten.

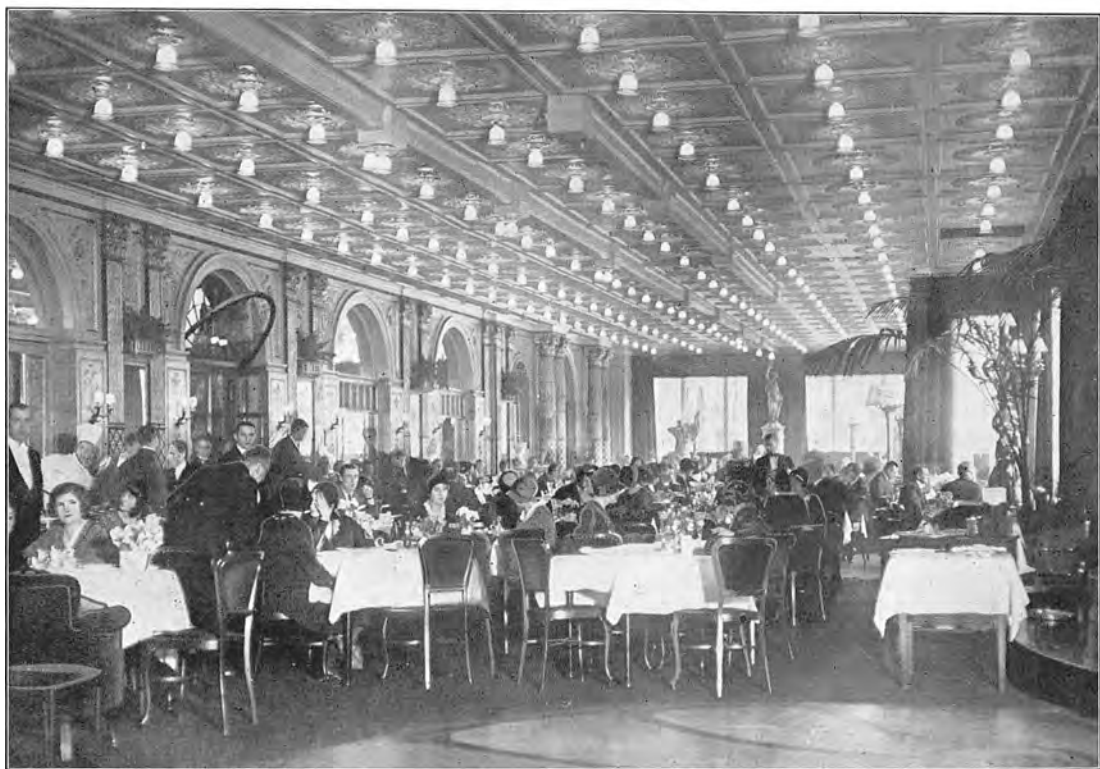
Alligevel har Strøget beholdt sit sorgløst
 lette Præg fra Københavneriets glade Dage.
 Endnu har en Solskinsvandring i Middagslys
 op gennem Byen et Gensker af dette gamle,
 lidt for konservative, men dog ubundent
 slentrende København. Fuldkomment bevaret
 som et Mødested for Folk af Presse, Bogver-
 den, Teater og Politik ligger à Porta endnu.
 — lidt til Siden, men dog som en Art Vedt
 ved Torvets Flanke mod Østergade, med ægte
 Præg af Schweizer-Kafé med Sofa-Plyds og
 Marmorborde i de lave Avislæsnings-Stuer og
 med de beskedne Fortovsborde mellem Skille-
 rum af grønne Planter. Og d'Angleterres mon-
 dæne Serverings-Fortov er endnu Spadsere-
 tidens Samlingsplads for den faste og tilfæl-
 dige Beaumonde, der dumper ned ved et Bord
 i Læ af Glasverandaens Skærme og diskuterer
 Dirt-Track, Børskurser, Bil-Mærker eller fa-

Udenfor Café à Porta paa Kongens Nytorv.

Udenfor Hotel d'Angleterre paa Kongens Nytorv.

Restaurant Wivel.

Sven Türek fot.

Restaurant Nimb.

Sven Türek fot.

shionabelt Nyt med gode Venner, — eller Sæsonens sidste Dans med en Veninde for i Dag, der lytter betydningsfuldt til Jazz-Orkestret bag Søjlerækken, hvor Palmehaven vinker.

Lidt for tuschtegnet over Øjenvipperne og lidt for kraplakket paa Læberne er de unge Piger, der myldrer ud og ind ad Strøget, men det hindrer ikke, at de er friske, fri, naturligt ranke og ikke som deres Mødre — eller i hvert Fald Bedstemødre — trippende besværet af for stramt Korset. — Trods Puder og Læbestift er det en saneret og gennemtrænet Ungdom, der følges her fortroligt frit, de unge Mænd med deres unge Pige-Kammerat, naar de skal samme Vej, rask gennem Strøget, fra Magasin, Kontor eller Kursus og Universitet. Her er ikke Mødested og daglig to Slentre-Timer ned ad Strøget for vor Tids Unge, som her var engang. De unge har for travlt, maa passe deres i Tidens skrappes Konkurrence. Endnu for ti Aar siden var her et Promenoir for kendte Ansigter, hvor alle ambulante Smaastads-Berømtigheder lod sig beskue daglig, og hvor man altid kunde regne med at møde Folk, man skulde tale med, bedre end i det ministerielle Departements Kontor. En Gang var Strøget hele Byens Promenade. Goldschmidts og Christian Winters København spadserede her for et Par Menneskealdre siden og angav Moden med Kalvekryds og Elastik fra Benklæderne ned under Støvleens Svang, — Dagdriveren i H. C. Andersens »Ole Lukøje« flanererede her i levende Live og som Genganger siden, — og op til Aarhundrede-Skiftet slentrede Esmanns og Nansens mondæne København her paa den ikke ret gamle Asfalt, — i en ukendt Elegance af Lakstøvler og Jaket! — og en af de berømte Nordmænd paa Digterbesøg kunde aabenbare sig paa Køretur op igennem Strøget, tilbagekøbt overdaadigt i en Droske, med lysegraa Cylinder, Stokkens Guldknap stemt fast mod Fipskægget og Diplomatenes Skøder vældigt slaaet ud over Sædets Plyds, — Klip-Klap! — ned over Asfalten, draget af en skyklappet og nikkende Lotte hen foran d'Angleterre til Dagens Aperitif. Og senere en aarhundredeskifte-mærket, livstræt, fin de siècle-Ungdom i Sækkefrakke, med lysegul Citytaske, Knippelstok og med Miner som melankolske Klowner — eller med Fløjlskrave, Pandehaar, og med en Teint som Absinten ved det literære Stambord paa »Bernina«. — Og — endelig Krigstidens Typer, Børsherren paa seksten Aar med egen Luksusbil i Lynfart

gennem Strøget, op til Hotel Bristol, hvor det hele den Gang foregik. —

Den nye Ungdom af vore Dage har travlt, den er en Tekniker- og Kontorfags-Type, kammeratligt forbundet med en modsat-kønnet, men ligelønnet Person af samme Fag. Den unge Tid har Præg af Byens friske Havluft, af Sport og Træning, af Sol og Friskhed — et Blæsevejr af unge Mennesker herind igennem det gamle Strøg. Og dette Foraar af i Aar har et Solskin saa lyst og purungt, som intet Solskin før i Verden. —

Der ligger endnu langs Østergade en og anden ædel Levning fra Kongens gamle København. Her staar endnu, om end forsynet med et forholdsforstyrrende tredje Stokværk, Christian den 4des »Hof-Kontrafejer«, Portrætmaleren og Kunstsamlere Karel van Manderns store Gaard, hvor han havde sit Atelier, og hvor han og senere hans Enke drev Herberghus for fornemme Tilrejsende. Endnu er hans Festsal bevaret deroppe og er blevet Depot for gamle Tidens festlige og skønne Møbler, udstillet af det store Kunst- og Møbelhandler-Firma, som respektfuldt har istandsat og bevaret den gamle Borgergaard med Baroktidens krogede Trappegange og de skønne Lofter af blomsterslynget Stuk. Her var fra Rahbeks og Edv. Storms Dage omkring 1800-Skiftet den berømmelige »Kongens Klub«, hvor den kongetro Borgeraand fandt alle Livsgaaders Forklaring og Udtryk for Aarets evige Genkomst i Majestæten Fødselsdag! — En anden af Østergades gamle Gaarde stod indtil 1913. Det var den skønne, røde Murstensgaard med den svejfede Gavl, rejst i 1640 paa Tomten af Poul Laksmanns Gaard af Rentemester Henrik Müller, siden som den Gabelske Gaard mistænkt for at huse lastefulde Beboere og derfor, efter Struensees Fald, hærget af Pøbelen; endelig fra 1789 Hjem for Efterslægten Skole. Hvor den stod, er af vore Samtidige rejst et Kæmpe-Magasin for alt, hvad en stor By med stærk Appetit og mondæn Smag kan sluge. Det skyder stadig Arme med pompøse Trappeløb og Sale ud, for alle Brancher fra fransk Nougat-Chokolade til Herre-Habitter. Med Ihukommelse af det gamle røde Hus kan Østergade forlades bygningsmæssigt set, og kun et Par Firmanavne bør nævnes som Minder fra Gadens gamle Noblesse: Den Gamelske Kaffehandel har bevaret sit fornemme Præg uberørt i et Hundredaar, endogsaa med de nutid-stridige Trappetrin fra Gaden op til den smalrudede Stuebutik i den over to Aarhundreder gamle

Bygning. Og Ranchs Ur paa Hjørnet af Købmagergade hænger endnu oppe i det høje Stuevindue, om end langt fra saa paaagtet som for et Par Tiaar siden, da Ranchs Hjørne endnu var Strøgpromenadens Skæringspunkt og Mødested, samt Normaluret, hvor vore Fædre fik den gammeldags Urnøgle frem af Vestelommen. Her var Byens Greenwich — indtil vore mere fremskredne Dage, da et Pift i Radioen Klokkeren 19,15 indstiller alle Byens Ure! Nu er dette Hjørne ved Ranch blevet et af Byens livsfarligste Steder, hvor alle Øjne skræmt maa vogte paa det rødt- og gult-grønt blinkende Færdsels-Signal, inden man styrter sig ud i Strømløbet over Købmagergade. Uret staar med sin matte Metal-skive som et Gravmæle over det Tempo, der engang var Strøgets, og som døde, da Biler og Motor-Busser forvandlede en gammel Time til faa Minutter og et Minuts Betænkning paa et Hjørne til et aandeløst Sekund.

Fra Strøgets Gennemløbs-Kanal svulmer de to Halvdele af den gamle By til begge Sider, som indesluttet i en Ribbens-Kurv. Et særligt, lokalt og historisk betonet Kvarter er den gamle Bebyggelse omkring Nikolaj Taarn. Dette Taarn har i vore Dage faaet et Kirkeskil i formindsket Kopi efter den berømtmelige gamle St. Nikolaj, der blev til gennem Tiderne: fra Sildemarkedets Trækirke, over Grevefejde-Tidens skumle Stenhus og siden som det ombyggede, stolte Kirkerum med Walkendorfs mægtige Taarn og det ranke Spir, der ædelt og funklende rejste sine Obelisker, sine gyldne Globes og sin knejsende Vindfløj fra 1663, indtil det faldt ved den store Brand 1795. Den paaheggede Bygning fra vore Dage er en Attrap, selv om den er nyttiggjort og rummer en borgerlig Festsal og Folkets Bibliotek. En Kirkes Form er nu engang funktionelt bestemt af Brugen som Gudshus. Deraf Taarnets himmelsøgende Spir, Skibets højtidsdybe Hvælving, Koret, der synes aabent for Bøn og Salmesang. Vor Tids vældige Bevægelse for Folkets Oplysning og Borgernes Samling bør ikke bo i en Kopi af et af Middelalderens skønne og virkelighedsfjerne Tilbedelseshuse. Vor Tidsalders mægtige Formaal bør søge egne Arkitekturer. Derfor er Kirkehuset paa Nikolaj Plads blot en smagfuld Model, tilmed i Miniatur; og det nye Spir er vel en Pynt af stor Virkning i Byens Højde-Profil; men det er endnu — og alene! — det gamle, røde, massive Taarn, der gælder.

En Bys Præg betones af den levende Slægts

Barndoms minder. *Det gamle København* er for os vore Fædres København, det vi selv oplevede som Børn, — ikke et København, der kun kendes fra Billeder og Bøger. — Det København forestiller vi os kun taaget; — men den By, der endnu var til, da de sidste Dages København voksede op, den gode, gamle By, der var Baggrund for Nutidens Bygningsværker — den er Mindernes København. Og dette borgerlige København fra sidste Aarhundredes Slutning havde i det ærværdige Nikolaj-Taarn med Kuglen paa Stangen, der faldt præcis paa Slaget 1, sit endnu tjenlige Vagttaarn, det var ikke blot et Minde fra Bedsteforældretiden, da Vægterne fra den gamle Omgang under Taarnets Glughuller holdt Udkig efter de frygtelige Ildebrande. Det kullede Taarn stod støttet af sine mægtige Stræbepiller som Stubben af en Kæmpestamme med sine Rødder vældigt strakt fra sig ud paa den firkantede Kirkeplads, plantet her midt i Klyngen af de sammenklumpede Huse og krogede Smøger, — denne Labyrinth af Gyder og Gader, der straaled ind mod det murede Vartegn og Vagttaarn over Byen. Nikolaj-Taarn staar endnu med sit prægtige Murværk stumt og aarvaagent — som gennem tre Aarhundreder — for Enden af Admiralgade, med de irgrønne Blink i Solskinnet over Halvtaget af de vældige Stræbepiller, hvis Slagskygger syner kulsorte som Sprækker ind i den mørkerøde Mur; — eller Taarnet kan ses ved Aftenlys, — som en uhyre Blok, der slutter en Blindgade, — op gennem Lille-Kirkestræde, fra hvis Hjørne en gammeldags Lygte paa en Arm rækker osende gult frem foran den sortnende Mur. Taarnets lille, prydfulde Portal drømmer i Ly af de skrævende Stræbepiller, hvoraf den ene blev gennembrudt for Passagen engang i de gamle Tider, da Admiralgades Huse stod klinet for tæt op imod Taarnet. Her var »Hvælvingen«, det snævrreste Smuthul for hin Tids beskedne Fodgængere; det Navn burde endnu mindes paa Gadehjørnets Tavle. Intet Sted i Byen har saa solid Historie som dette ukuelige Borger-Taarn og den gamle Kirkeplads. Under Brostenene ligger snart et Aartusindes Kirkegarde gemt: fra Middelalderens murede Gravkister — i den Tid, da St. Nikolaj endnu var Strandbygdens Helgen — og op til Stortidens Adels- og Borgerbegravelser her under Kirkens Gulv. Niels Rosenkrantz, Frederik Thuresen og Hans Egede gravlagdes her. Siden, da Kirkegaarden var jævnet efter

Johs. Hauerslev fol.
Admiralgade mod Nikolaj-Taarn.

N. Chr. Bang fol.
Admiralgade mod Holmens Kirke.

selve Kirkens Brand, blev Grøntsagsboder pakket tæt om Taarnet, derefter Skure af Støbejern for Slagtere, — kulsorte Rækkehuse, beboet af blodige Dyrelig, hængt ved Bagbenene op paa Jernkroge. Nu suser Trafiken fra Lille Kongensgade gennem Store Kirkestræde over Højbroplads og videre imod Kompagnistræde, en Stribe af Lastbiler og Cyklistere. Resten af Torvet ligger dødt og magtesløst, en tom Karré mellem høje og hængte Huse. Den gamle Kirkeplads maa sikkert kunne vækkes til Live igen uden historisk Brud. Man burde bygge Buegange gennem Lille Kongensgades gamle Husrækker og videre som Arkader op langs Torvets Sider, en Række af overdækkede Salgs-Haller, en Regnvejrsprovenade for Strøgets Publikum og en Aflastning af City, — et Galleri af overhængende Fortove langs nye Strøgmagasiner, som i Innsbruck eller Bologna. Det kan redde en Smule af et gammelt Bybillede, der ellers staar foran et voldsomt Gennembrud af snorlige Gader med Jernbeton og Asfalt.

Thi Kvarteret omkring Taarnet maa falde, det er for medtaget, for urimeligt og visse Steder for uhumsk. Det var det Kvarter, Gu-

stav Esmann med Henblik paa Lakse- og Hummergade kaldte Mayonnaise-Kvarteret, — vist lidt højere paa Spisesedlen end et Raabarber-Kvarter! — og selv om visse af Gaderne er aflastede for den værste Art Uomalitet, staar endnu en Blindtarm tilbage, Byens snævraste Passage og Sæde for en aarhundredgammel Skandale. Gaden bør nærmest mindes, fordi den engang hed Ulkegade og altsaa — lidt lavere i Rang end Admiralgade, hvor Flaadens Chef havde sin store og fornemme Gaard — ved sit Navn paa en Maade vidnede om, at her boede Holmens Folk. Og endvidere bør den mindes, fordi her boede højt paa en usselig Kvist den store danske Eventyrdigter i sine første Københavneraar, med Udsigt over forvitrede, røde Tage og brønddybe Gaarde til Nikolaj Taarn, der løftede Odense-Drengens Drømme til hin sublime Digtning, som aldrig mistede sin borgerlige Troværdighed og sin intimt københavnske Tone: af Vægternes Sang fra Taarnet og Sælgekonernes Raab i de gamle Stræder! —

Men Strædernes, Gydernes og Smøgernes Tid er forbi. Den moderne Byplans-Tekniker blotlægger alle Krogange og indeklemte Komplekser fra Tiden, da Voldene stod, alt det

N. Chr. Bang fot.
Gamle Huse i Lille Kongensgade.

N. Chr. Bang fot.
Den ældste Del af Holmensgade.

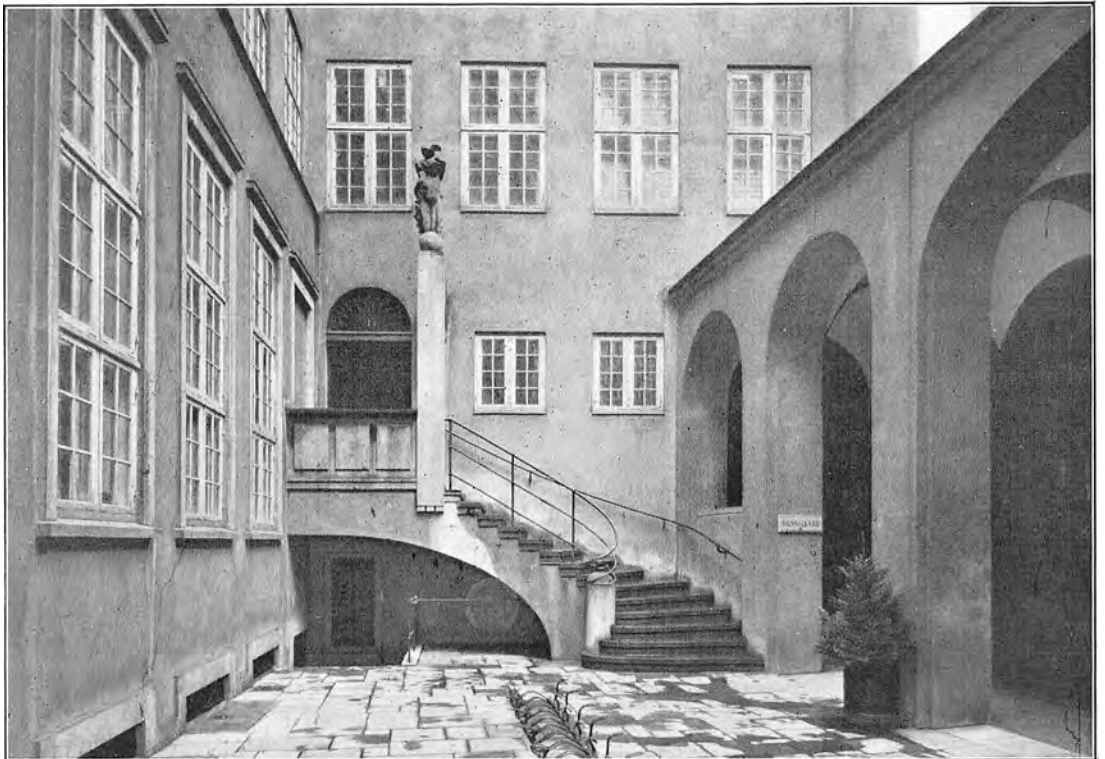
fortrængte og betændte, Arnestedet for skadelige Kim. Citys brede Passage maa forlænges over Østergade ind gennem Nikolaj Kvarteret og videre ud til Havnen. Saa maa de gamle Minder vel dø, — ogsaa de mere sunde, som velsagtens det endnu statelige Vingaardsstræde, hvis Navn vidner om, at Kongens Vingaard laa her fra omkring Aar 1500, da den afløste den gamle Østergaard, hvor Kongens Strand- og Fiskeri-Foged før havde Sæde. Den Gang rejstes med vidt Areal ud over Nikolaj Kvarteret en herlig Kongsgaard med Vinhave og Kaalmark — til den omsider maatte vige for Fattiggader. Sagtens maa ogsaa Mindet forgaa om Huset i Ulkegade, der var det kummerlige Barn-domshjem for Johanne Louise Heiberg, eller om den Spendrupske Ejendom i Vingaardsstræde, hvor Johannes Ewald fordrev sin Livsangst i Digtning og Drik. — Men arkitektonisk er her ikke meget at skaane. Her kan staa et enkelt kønt gammelt Hjørnehus i Admiralgade, med Empiretidens Præg i grøngraa Pudsning, med en Ørn og en Løve over Dørenes Front og Episoder af Aleksandertoget i Relief over Muren, — eller andre ærværdige og pyntelige Huse i Lakse- og

Dybensgade med et Par Guirlander af Stuk langs Façaden og med sirlige Blomsterrækker langs Tagets Gesimser. Lille Kongensgade har endnu en tre—fire gamle, gavlvendte Huse med svejfede Profiler og smaabitte hvidrammede Ruder — denne typiske Gammelbys-Gade, der nu langsomt inddrages til Lagre for Magasin du Nord og mister sit aarhundredgamle Præg af snusket Forretning. Snart slaar vel Timen selv for Gadens Aristokrati af Lotterihandlere med højeste Laan for ufornyede Halve og Kvarter tilbudt paa Papskilte i fem, seks høje Stuevinduer paa Rad, — med Fluesnavs op over hele Husets Façade. Mest vil man savne disse Gadeingang af Hensyn til Huslinjens svage Krumning, der gør, at man kan se *Mur-Flader foran sig* og ikke behøver at dreje Hovedet, naar man er træt og ør af at se paa alle de Tusinder af lodrette Linjer, der staa i de snorlige Gaders Perspektiv som et Regnvejr af Skorstene, Vinduessprosser og Tagnedløbsrender, bundtet sammen ovenfra og ned. Den krumme Gade giver Øjet Hvile som et Leje paa brede og bekvemme Madrasser. Fodgængerer taaler ikke i Længden blot at se *Striber* — vandret af Strøgets rivende Tra-

Stræbepillerne om Nikolaj-Taarn.

N. Chr. Bang fol.

N. Chr. Bang fol.

B. Helweg-Møller: Gaardinteriør fra Amagertorv Nr. 29, opført 1918—20 (nu Afdeling af Kbhvns. Handelsbank).

N. Chr. Bang fot.

C. F. Harsdorff: Landmandsbanken, opført i Tiden efter Branden 1795 — ombygget 1849 af G. F. Hetsch.

N. Chr. Bang fot.

J. D. Herholdt: Nationalbanken. Opført 1866—70.

Laurberg & Gad fot.

C. F. Harsdorff: Københavns Handelsbank. Opført 1797—1801 som Privatholig for Grosserer Erich Erichsen.

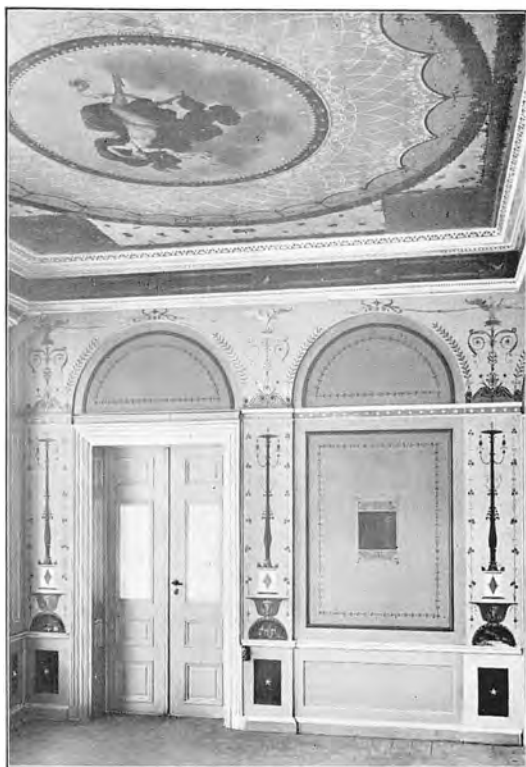
fik, og lodret af Huslinjer! Han maa have Øer og Heller for Øjet med bredere Flader i Gadens Virvar af Linjer op og ned.

Man har allerede i vore Fædres Dage klinket en Forskalning af flotte Façader rundt om dette lidet præsentable Kvarter, en Halvkreds af monumentale og nu tildels historisk ærværdige Bygninger, — og her var for Byens fornemme Folk et smigrende Genboskab over til Slot og Kancelli og den kongelige Marine paa Bremerholm. Her ligger da ogsaa en Rad gamle Patriciergaard langs Stranden, fornemt perlegraa og rolige i Empirestil, med høje Pilastre og med Balustre langs Taglinjen: Fortunstrædes Hjørnested, engang det fornemme Stad-Herberge, siden kaldt Fortunen og nu som den store Dagspresse-Concerns Ejendom: Hotel Royal, saa Københavns Brandforsikring og den Sundorpske Gaard. Med Præg af det gamle Kvarters smaaborgerlige Sindshvile staar i Holmens Kanal det røde Hus, der tilhører Skipperlavet. Dernæst indkapsler Landmandsbankens statelige og skønne Bygning den gamle Huskærne, der samles om Asylgade og Laksegade, (hvor Fanden som bekendt en Gang var løs med Genlyd og Uro i hele Landet; men det var

længe før Banken blev til), og som Nabo ligger Handelsbanken urokkelig og solid med sin marmorhvide Nybygning som en tidsnæssig Udvidelse af Bankens gamle Patricierhus, der stolt vender sin stilrene Front ud mod Kongens Nytorv, — denne skønne Bygning, der engang i den store Handels-Empires Tid var det Erichsenske Palæ, og som endnu viser sin fornemme og klassiske Façade med Frontispicen baaret af ioniske Søjler og sine pompeianske Rum i det Indre. — Den sidste monumentale Bygning i Indfatningen om dette lukkede Kvarter er Magasin du Nord's mere prunkende end aristokratiske Varehusbygning med den lidt letvindte Elegance i den brede Kuppel og med Svingdøre-Portalen, præget af den parisiske Lafayette- og Printemps-Stil, som var yndet, inden Jernbeton og Spejlglas blev Stormagasinerne allersidste Mode. Men Magasin du Nord er bemærkelsesværdig som Byens største Central for alt menneskeligt Udstyr og Behov, et metodisk ordnet Kompleks for Nytte og Pynt, — fra Kuppelhal til Galleri gennemløbet af en levende Menneskestrøm, en myldrende By i Byen, hvor hver Disk er en hel Butik, hver Afdeling en Branche for sig, en Kæmpefilial

Laurberg & Gad fot.

Laurberg & Gad fot.

Interiører fra Handelsbanken fotograferet under Ombygningen 1909. Dekorationerne, der for en Del skyldes den franske Arkitekt Ramée, søres nu under Ledelse af Arkitekt Carl Brummer tilbage til deres oprindelige Skikkelse.

af selve Strøgets rigt assorterede Basar, straalende ved Juletid i Gløde- og Buelampernes Lys. Engang var her Rigsadmiral Bielkes prægtige Adelsgaard; siden var Bygningen det kendte, fornemme Hotel du Nord, indtil det nu landsomspændende Firma Wesel & Vett her begyndte en Hvidevareforretning i det Smaa, medens den i vore Fædres Tid berømte Flytteforretning havde sine mægtige, gule Heste-Omnibusser holdende i Baggaarden. — Nu er der her foran Byens største Magasin Dagen igennem en vældig og massiv Vognpark af Privat- og Luksusbiler, og i Strøgtiden gaar en uafbrudt Menneskestrøm forbi Blomster- og Frugtvogne hen mod de hvirlvende Glasdøre i den udbyggede Portal.

Det gamle Nikolaj Kvarter kom i Brand 5. Juni 1795, ved at en Neptun sprang over Holmens Kanal. Denne Neptun stod skaaret i Træ ovre paa Taget af Marinens Hovedmagasin hinsides den smalle Kanal, der den Gang løb mellem den gamle Bydel og Bremerholm. Paa Bremerholms Dellehauge, det store Lager af Planker og Pokkenholt, var Ilden opstaaet, og ført af den voldsomme Østenvind sprang Træ-Støtten af »Neptun«

hyllet i Flammer, — Havguden forenet med Vulkan! — over til Byens middelalderlige Søhelgen, Sankt Nikolajs gamle Kvarter. Og den Gang svigtede det stolte Nikolaj Taarn sin Bydel. Det berømte Tryk- og Pumpeværk, der var anbragt tæt ved Kirken, var parat med sit vældige Vandtryk op igennem Taarnet, men Overgraveren — siger Sagnet — var gaaet hjem med Nøglen til Taarnet; i hvert Fald tændtes først det lille Spir, siden Kirkeloftet, og mod Aften sank Taarnets stolte Barok-Spir og tændte Tagene rundt om i Kirke- og Færgestræde; Kvarteret brændte, Ilden sprang over Gyder og Stræder, Byen stod i Brand, — en tordnende Strøm af Flammer fra Nikolaj Plads over Vimmelskaf til Nytorv, et kvælende Flammeg- og Røghav fra Vandkunsten over Stadens Raadhus paa Gammeltorv ud til Vester- og Nørregade. Byens ældste Kerne, Strandbygden ved Gammelbodhavn, gik frem i et Væld af Flammer og favnede Stadens anden ældgamle Bygd, der stod rejst over Gadekæret paa Gammeltorv.

Kun faa Huse og Gaarde i disse Kvarterer blev skaanet. Holmens Kirke, en Gang Bre-

Indsejling til Slotsholmskanalen.

S. W. fot.

Slotsholmskanalen med Holmens Kirkes Kapel, Privatbanken og Børsen.

N. Chr. Bang fot.

»Ved Stranden« med Københavns Brandforsikring (opført 1796—97 af J. M. Quist) og Sundorphs Gaard. S. W. fot.

Københavns Børs. Opført af Chr. IV 1619—40.

S. W. fot.

Fiskerbaade i den gamle Havn. S. W. fot.

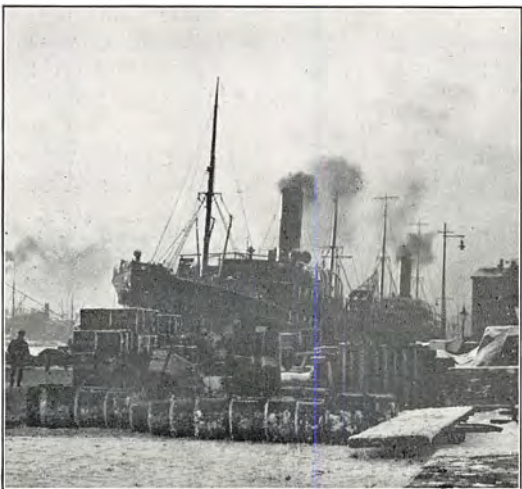
Nyhavn mod Kongens Nytorv. S. W. fot.

Knippelsbro. S. W. fot.

Gamle Huse ved Knippelsbro. S. W. fot.

Kvæsthusbroen med Jyllandsskibene. S. W. fot.

Frihavnen med en af Ø. K.'s Baade. S. W. fot.

Frederiksholms Kanal.

S. W. fot.

Fisketorvet ved Gammel Strand.

N. Chr. Bang fot.

Oste-Skipperere ved Børsbroen.

A. H. fot.

Sildebaade i Slotsholmskanalen.

S. W. fot.

Bugserbaade i den gamle Havn.

S. W. fot.

Skovshoved-Koner ved Gammel Strand.

S. W. fot.

merholms Ankersmedje, staar endnu med sine svejfede Gavle, med sin irgrønne Taarnrytter-Lanterne og de gyldenknappede Vindfløje. Den er skaanet af alle Byens Brande og af Fjende-Kugler, denne lidt lavstammede og sirligt snørklede Bygning, stemplet paa Gavlens med Christian den 4des Motto og Navne-cifre som ægte københavnsk Renæssance. Det skønne Gravkapel fra en noget senere Tid har brat Fald mod Kanalen. De rustne Murankre, der sammenholder Fundamentets Granitkvadrer, er formede som et X, *det store Ubekendtes Symbol*, og anbragt her paa det berømte Gravkapel, hvor Tordenskjold og Niels Juel er kistelagt under Marmor-Epitafer i Selskab med senere Slægters langt mindre navnkundige Døde.

Kirken danner den spidse Fløj-Udløber for det nyere Gammelholm-Kvarter, der i vore Fædres Tid blev rejst over det gamle Bremerholm. En skøn, monumental Bygning slutter sig, skilt ved Havnegade, til Kirken, Nationalbankens rolige, ædle Bygning af Herholdt i florentinsk Renæssance-Stil, lidt for uanselig maaske for en Statsbank i vor Tid, men maaske netop passende til Landets Format og solidt bestemt af finansiell Betyggethed inden for Rigets rimelige Krav.

En anden rolig og tilbagetrukken Bygning flankerer den lille Karré, hvor Niels Juel i Bronze lidt forvreden løfter Kommandostaven — som en Orkesterdirigent sin Taktstok! — og velbestøvlet sætter Foden krigerisk paa en Mortér. Man mærker sig og husker denne Bygning, fremmedartet i sin Stil, med smalle Glugger i Taget som sammenknæbne Mongoløjne, den rolige Façade med den blegt kanelbrune Farve og de smalle Vinduesbuer, som paa et Rajahpalads i Jaipur, exotisk i sit Præg og dog af en egen rolig og fornem Reserverthed. I denne Bygning arbejder vor egen Tids store Handels-Empire, herfra udgaar det danske Fremstød imod de fjerne Sø- og Handelsveje: Det østasiatiske Kompagni, hvis Flaade viser det danske Flag over alle Have fra Middelhav til Kinakysten, fra Atlanten til Stillehavet, — hvis Plantager og Værker drives af danske Mænd og for dansk Kapital i det fjerne Øst; her i dette stille og fornemme Hus paa Bremerholms gamle Hjørnegrund er den ny Tids danske civile Admiralitet, hvor en Stab af kyndige Ledere følger i Sporet af den, der skabte og endnu styrer den verdenskendte, vældige Virksomhed, den danske Handelsfyrste H. N. Andersen. —

Gammelholms-Kvarteret blev til i en yderst nøjsom Tid, da Murmestre byggede funktionalistisk, med beskedent Behov af fire—fem Værelser uden Bad og W. C. ud fra den — nu saa moderne — Teori, at alt, der er nyttigt, er kønt — i røde og skidengule Murstensfaçader, højst med en beskedent Gesims eller en cementpudset Stuebutik hist og her, — Resten ens-triste Vinduesrækker langs Niels Juels-, Cort Adelers- og de andre Søheltes Gader. Og alligevel har disse smalle, hendede Gader en egen Skønhed, de har faaet Patina, takket være Soden fra Dampskibenes Kulrøg, der har lagt sig sortnende over de altfor røde Mursten, og selv de gravkolde og færdselssløje Tværgader ejer et gemt, forborgent og underligt Ekko af al Havnens drønende Trafik. Kvarteret har en streng og dyster Stemthed, og staar man en Eftermiddag sent og kigger op gennem Peder Skrams eller Herluf Trollesgade hen forbi de monotone Façader, synes de som Vægge i et Kamera, og man ser ud mod et firkantet Lysfelt af Havnen med rødgyldne Skyer over Christianshavns gamle Pakhuse, de mørkerøde Tegltage, de okkergule Mure, Sejl-Løbets smældende Hav-Blaa, og, som presset mod Rammen af Gadens yderste Husmure, et etagehøjt Skibsskrog ved Kajen, med den stejle Bov belyst af den synkende Sol, blodrødt i Kølens brede Stribe og i Skorstenens Bælte, og alt er saa stille, saa hvilende tyst, nu Havnens Dag er forbi og Fyraften har standset de larmende Kraner. —

Fra intet Punkt ses København mere centralt end fra Holmens Bro. Først og fremmest ser man samlet paa een Hylde de fleste af Landets Næringsveje og al Rigets Styrelse. Den smalle Havarm fra Kalvebodstrand gaar ind under Broen, og Danmarks Søfart markeres i det Smaa af Fartøjer fra Jolle til Galease. Et Geled af Smaaskuder gnider indbyrdes Ribben, vugget af den lette Duvning, nidsk og pukkende paa hver sin Liggeret ved Kajen, Frugt- og Grønt-Smakker nede fra Smaalandshavet og den fynske Øgaard, hvor baade Øer og Skibe er smaa, men Graastenere og Graapærer de største i hele Verden! Fra et Kabystag udskærer en Yngling i Søstøvler og Jersey med en Flitsbue-streng respektabel Lunser af Jordens største Fløde-Ost, og vejer dem af paa en Bismar til sagkyndige og enlige Ungkarle-Kunder paa Tørkost-Indkøb. Tæt om Æble- og Pareskuderne flokkes Fruer med Tasker eller Pakke-Net, ude om Middagsdessert — eller Vegetar-

Diæt! — til Gemalen. — Som gyldne Globler ligger Æblerne sirligt paa Rad i de skraat-stillede Kasser, Viktoriablonnerne gløder violet, og i Tønder staar jordsorte nye Kartoffler.

Fiskekutterne har deres Stade langs Kajen bag Børsbroen, der smalhalslet og træg stønner under den evige Trafik. Et Vandrebaand af Fragtlæs drøner over den, Pakvogne med Tønder og Kasser taarnhøjt, og en Kusk paa Toppen, ragende med Piskesnærten ned over de gigantiske Heste, — eller bragende Lastbiler med Telt og Presenning, og forfjamskede og snærende Lillebiler, — et lille Stød ad Gangen og saa bagom til venstre med et Trut! Og saa Plads for Havnebanen, der kommer hostende med et Vogn-Geled bag sig og en kimende Mælkekuske-Klokke forrest. — Fiskerbaadene skvulper med Næsen mod Stenkajen. Fra Masterne snurrer Aaleruser, udspilede af Tøndebånd, Rødspættegarn er hængt til Tørring langs Kajen i tjærebrune skønne Guirlander, og i Pjekkert og med røde Gummistøvler til Skridtet staar Manden for det Hele og svinger indbydende med en Kæmpetorsk, blank og blaa som Skagerak! — Ude paa Strømmen og ned forbi Havnen gaar de store Skibe. Knippelsbro dér borte aabner sine Klapper lydløst og adræt for et Fartøj, hvis Skrog knejser i Højde med Husene paa Christianshavn, — skorstensløst, Dæk over Dæk, tropelvidt, vældigt, et Motorskib af Ø. K.'s Flaade paa Vej imod Kajen ved Soyakagefabriken. Broens Kæber spændes op til det yderste. Byens Trafik maa standse for Danmarks Søfart! Vogntoget holder stimende langt gennem Slotsholmsgade og venter taalmodigt paa sin Tur fra Sjælland til Amager. Saa svært er Livet, — kunde man endda komme undervands ad en Havnetunnel nede under Skibenes Køl!

Med Front mod Kanalen ligger Børsen, lav, med sin røde Længe, de prunkfulde Gavle, det dragesnoede Spir og et Billedgalleri af Sandstensskulpturer omkring de smaa, lysfacetterende Ruder; — et historisk Klenodie i festlig og overdaadig Form, og saa helt ud originalt. Børsen er Særsynet i København, saa ganske udenfor den nye Bys Format, den er den store Stil fra en Tid, da Christian den 4des København endnu var en Prik paa Øen Sjælland, og Børsen laa som en Noahs Ark omgivet af smaa, gule Liliput-Huse. Nu da Byen gaar saa omtrent halvvejs til Roskilde og næsten helt til Helsingør, er Børsen ikke bleven en forhistorisk Prik, et sølle Rudiment; Christian den 4des gamle Børs dominerer endnu

— suverænt trods sin lave Længe, dens syle-spidsse Spirfløj hoverer ikke mindre nu med den svingende Vindfane, end den Gang Byen laa pukkeltaget og hyttelavt hinsides Kanalen. Børsen er endnu Slotsholmens Dronning, den spejler sit irgrønne Tag i det endnu grønnere Havneløb herinde under Holmens Bro, og den lave, røde Mur rifles af Kanalens Krusning til en blodrød Bræmme dybt nede i det strømmende Vand. En Bank har rejst et mægtigt, rødt Hus som den danske Handels nye Fløj her ved Børsen, Privatbanken stillede sig paa den Tomt, hvor engang de syv Søstre drømte deres Aarhundrede-Søvn. Man tør vel begræde dem, skønt det er utiladt af vor Tidsaand at græde over de Døde, — ikke mindst over hjemfaldne Huse, der kaldtes Rottereder og kommunal Skandale. Men de Ældre af os husker endnu de smalle, gavlvendte Façader af de sidst overlevende Søstre, tæt i Række, med Trappesten op til de snævre Døre og smaabitte Ruder, — disse graanede og tungsindige Pebermøer, der trykkede sig ængstet mod hinanden, taaspidstæt ved det muldne Bolværk, her yderst paa den gamle Slotsholm. Nu staar Privatbankens Bygning, mægtig, rødmuret, blankrudet og er Slotsholmens Fløjmand, højt rejst med sin mægtige Blok over Børsen, lidt aandløs, men massiv og vægtig, som det sig bør. Slotsholmens Profil er blevet en anden, ikke som før den spidstakkede Kontur af gammeldags, pyntelige Gavle. Godt kun, at Børsen har sin saa urimeligt lange Ryg. Den er en Vold, et Værn mod videre Frontbyggeri her ved Byens allerældste Havn.

Ogsaa for Videnskaben sørger Slotsholmen, det store, nye, kongelige Bibliotek ligger bag de faa levnedes Slotsbygninger fra Enevælde-Tidens Christiansborg. Her foran den brede, røde Bygning, — med to Pyramide-Taarne flankerende et Cathedral-Korvindue — er en af Københavns stille Haver, grønne Plæner og Rosenbede samlet omkring et stensat Bassin. Her i Bibliotekshaven er skønt at sidde med en Bog paa en af de hvide Bænke, hvor Pensionister og Regeringskontorerne unge Damer holder Frokost-Siesta i det grønne, og at stille Blikket til Ro mod de aarhundredgamle Bygninger, der engang var Hegn om Christian den 4des Krigshavn: Fjernet Tøjhuset med det smalle, spirsatte Trappetaarn, de mægtige Mure og Taget stejlt og skærende som en Bjergryg. Kanoner i Bronze og Malm er lagt i uendelig Rad gennem de smalle Gaarde. Ver-

Gølfred Tvede: Østasiatisk Kompagnis Kontorbygning. Opført 1908.

N. Chr. Bang fot.

Østasiatisk Kompagnis Soyakage-Fabriker ved Islands-Brygge.

Laurberg & Gad fot.

Det forenede Dampskibs-Selskabs Hovedadministrationsbygninger.

E. H. fot.

Det forenede Dampskibs-Selskabs Kajpladser ved Kvæsthusbroen.

Holger Damgaard fot.

dens rigeste Vaabensamling gemmes herinde. Og adskilt ved en Portal, hvor en historisk Solskive med Dødens Attributer varslers under det lille Klokketaarn, ligger ikke helt uden Kraft og Bredde Biblioteket, og dernæst som næste Fløj om Haven, munkestens-rød, hyllet i Vedbend, den gamle Proviantgaard med Glughuller ned til de hvælvede Kældre; og endelig Rigsarkivets brede Majestæt med Gennemgangens skønne, snørklede Jernlaager ud til Rigsdagens Gaard. Griffenfeldts Statue staar lidt umotiveret mellem de smaa Pavilloner, der som gammeldags Vagthuse flankerer Indgangen til Haven. Men Griffenfeldt gik ganske vist ogsaa fra dette Sted, efter en Dags Hæfte i Rigsarkivets Forværelse, nedover de Trappesten, der førte til den ventende Baad her ved Havnekajen — og videre til Kastellet og Munkholm.

Det tredje Christiansborg rummer Rigsdag og Højesteret, og fra Skæringspunktet paa Holmens Bro ser man over imod Centraladministrationens berømte, røde Bygning. Ogsaa Slotskirkens grønne Kuppel skintes. Her fatter man altsaa under eet Statsmagts Hele: Kongen, naar han repræsenterer, Lovgivningsmagten og den højeste Domstol samt Administrationen, flankeret af Kirke og af Videnskab i det kongelige Bibliotek, der er gemt bag de gamle Kancelligaarde. Trods det nye Christiansborgs mægtige, graa Façade hersker den røde Bygning, hvor Finans- og Justitsministerium er til Huse, endnu over Slotsholmens Midtpunkt. Den brede, halvkredsrungede Frontispice bærer det danske Rigsvaaben støttet af de nøgne Vildmænd, bevæbnet med Egekøller, der dog har bag sig et respektabelt Værn af Kanoner, Mortérer, Lanser og Fascist-Økser samt et Par slumrende Løver, — som Vidner om en længst overstaet dansk Stormagtstid. Endnu løftes denne Sandstens-Halvkreds lysende og bred over Slotsholmens røde Bygninger som et Rigens Segl: at herfra styres Danmark. Ingen københavnsk Bygning rummer som denne Minder fra Statens Historie gennem to Aarhundreder, — fra Suverænitets-tiden, da Majestæten ad sin private Løngang fra Slottet begav sig til Konseillet, hvis skønne Plafondmalerier endnu findes, — den sidste danske Stormandstid, da Griffenfeldt her raadete for Riget, og siden Struensee-Kabinetets Intriger og Kabaler, der hviskede uroligt i Sale og Korridorer. Saa Frederik d. 6tes og A. S. Ørsteds rolige Embedsvælde-Tid. Dernæst Folketidens Indrykning med Grundlov

og parlamentarisk Styrelse, — skiftende med Reaktionen omkring Slesvigkrigene og Provisorietidens Godsejer- og Professor-Ministerier: Fremmelig Tid, træg Tid og daadkraftig Tid har vekslet, afbrudt af bratte Katastrofer eller sindig Forhandling, indtil den danske Udviklings spegede Traad paany var i Rede. Den røde Bygning er ved en Kommunikations-Bygning forenet med Slotsholmsgades lange Række af gamle, adelige Gaarde: den Stormske Gaard, det Württembergske Palæ, den Schackske Gaard. Her findes nu de ældre og de nyoprettede Ministerier, her bugter sig ud og ind, Etage over Etage, uendelige, snørklede Korridorer, Krinkelkroge og Trappegange, hvor Ministeriefolk huskendte snoer sig mellem Kontorerne med Ekspeditions-Mappen under Armen, Bude med alvidende Miner, endnu støvfri Sekretærer i ungdommelig Slentren, uigennemskuelige Kontorchefer ventende til Referat i Forgemakket ved Departementchefens eller Ministerens Filtjør. Og derhos en Sværm af Tilfældige, nervøse eller triste Ansøgere, Enker og af-dankede Tjenestemænd, forfjamskede Smaafolk fra Byen, Lærere, Præster, sindige Landboere, alle læmlende sig Vej i den skumle Labyrint af lave og gravkalkede Korridorer og stirrende haabløst paa Kontorernes Dør-Indskrifter, pamalet i gammeldags Kursiv.

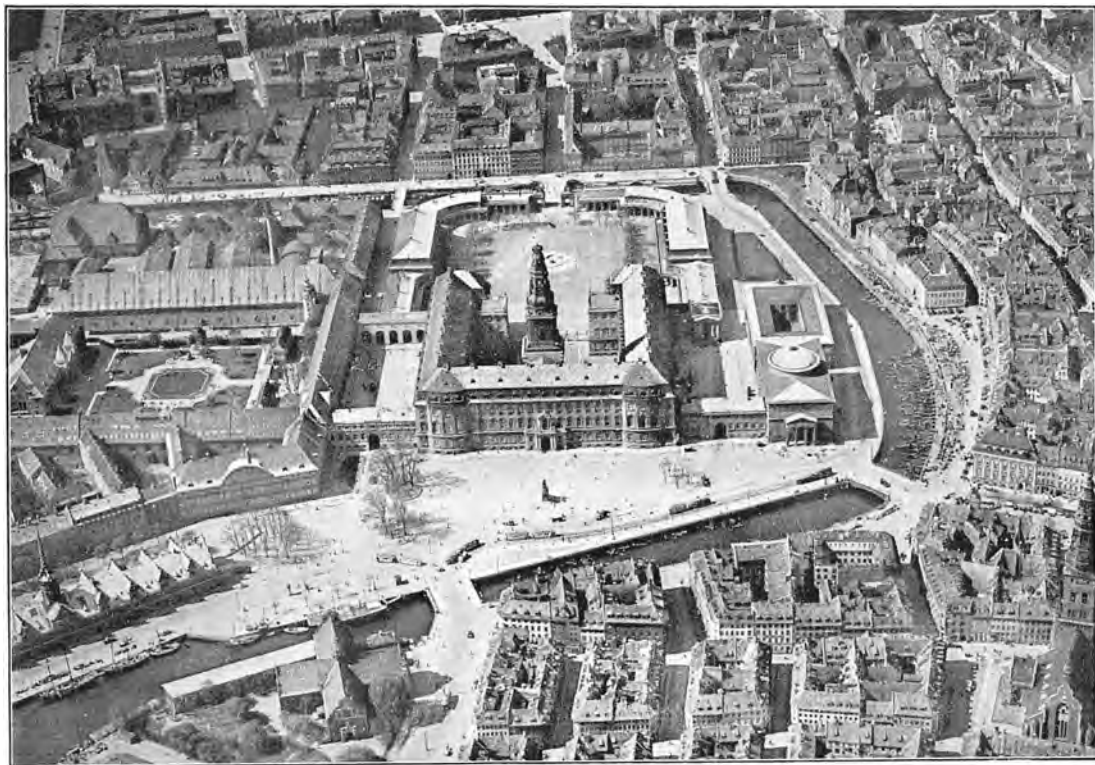
Det nye, det tredje Christiansborg blev i vore Dage et andet end tænkt, det blev Rigsborgen, ikke Kongeslot. Linjen er i vore Dages Christiansborg brudt fra den historiske Følge. Efter Bispetidens Borg, hvis Fundamenter endnu er bevaret og forevises i den nye Bygnings Kældre, var Slottet Kongebolig: først det ældste Slot fra Kong Hans' til Christian den 5tes Tid, med Vindebro, Blaataarns løgkuplede Spir, med Svalegange og Bindingsværk, — saa over Frederik den 4des firkan-tede Etagehus til Christian den 6tes skønne og storslaaede Pragt-Slot, — og endelig Frederik den 6tes borgerlige, men stilrene Christiansborg, som de Ældre endnu husker fra Aarene før Branden hin Oktobernat 1884. Mange kan endnu se for sig det mægtige, røde Baal, der stod som sprøjtende Pulsaareblod til Vejrs over Byens Hjerte, et Flammebjerg fra Rigsdagsfløj til Slotskirke, bragende i Gny af styrtende Lofter, Arkivernes Brevskaber som en flygende Sne af ophedet Papir vidt ud over Byen, helt til Østerbro. Slottets Brand hin Eftermiddag: Det første Ildskær over Kongens Nytorvs Huse, Drønet af Artilleri-Soldaternes Trav, da de løb i Kolonne gennem Gaderne for

at naa at redde. Ildglimtet over Slotskirkens Kuppel, hvor Matroser synede som Myrer mod Flammelyset, medens de spredte vaade Presseninger over Kirkens Tag. Og de usle tre aandeløst hikkende Dampsprøjter. Hvor gammel dags, hvor nær ved Landsfader- og Bedsteborgertidens bekymrede ildebrandshærgede og hjælpeløse Brandmajors- og Slufkarre-København mod vore Dages kommunale Staalstige-, Røgmaske- og Motorsprøjte-Brandvæsen!

Det tredje Christiansborg har en Suite kongelige Receptionslokaler, der anvendes nogle faa Gange aarligt, ellers er Bygningen funktionelt bestemt, den huser ministerielle Kontorer, Rigsdag og Højesteret i Sale, der mere eller mindre praktisk med Hensyn til Udstyret opfylder deres Bestemmelse. Rigsdagens Portal flankeres af Giganter, som Folkevittigheden har døbt med kliniske Navne, eftersom de forvredne og lidende Stenmænd tager sig til Hovedet, Tænderne, Maven eller Ørerne. Men iøvrigt bør det Ydre af den velvillige Betragter kun opfattes som Forskalning og Puds om de indre Lokaler. Det afgørende er Livet indenfor disse Mure i Tingets Sale, i Udvalgsværrelser, hvorfra Folkets Mænd i vor folkelige Tid styrer Danmark. Enevoldskongernes Tomt blev til Rigsborgen; det er den levende Tid. Det er ikke det monumentale i Sten, vor Tid søger, det er det monumentale i Menneskesindet; det nye Samfund finder sit Udtryk i Folkets Følelse, Tanke og Vilje. Dette Udtryk, dette Organ er Rigets egentlige og virkelige Borg. — Fra den ældre Enevældetid staar endnu de dejlige Bueganges Halvkreds med Ridehusets og Hofteatrets historisk sagnrige Fløje og de to vidunderlige Pavilloner med skønt svungne Kupler, i snørklet Rokoko, med Genier og lukkede Kongekroner; — disse herlige Værker af forgangne Tiders Stil maa være nok for dem, der søger bygningsmæssig Skønhed her paa Absalon-Borgens Grund. Og ikke mindst ved Aftenstid og Lygteskær bør man betragte den fornemt klassisk rene Portal i Prins Jørgens Gaard med den brede Stentrappe op til Højesteret, ved hvis Indgang de tændte Trefods-Kandelabre kaster kæmpemæssige Skygger, formede som Timeglas op langs Portalens Sider. Skade blot at Portalen er sat kejtet og forkert og uden Overbygning yderst ved Hjørnet af en Fløj, som et Frimærke paa et Brev. Herfra er kun en snæver Passage mellem Slottet og Thorvaldsens Museum. Faa Byg-

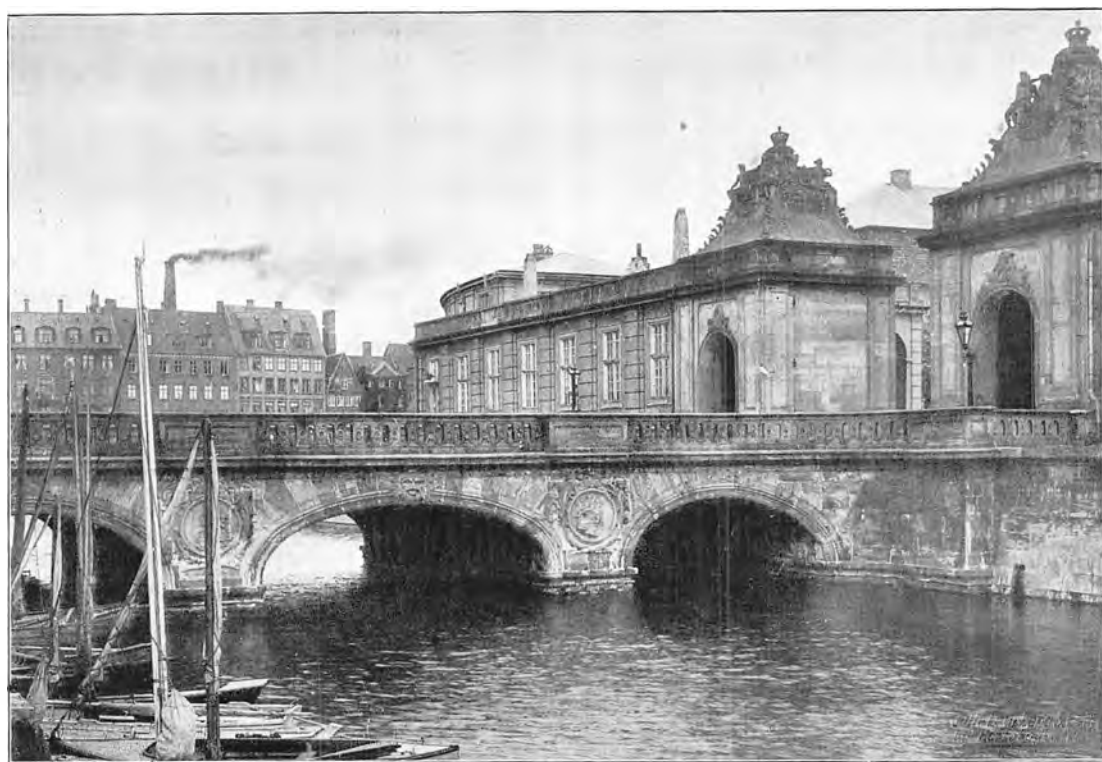
ninger præger det københavnske Prospekt som denne lave, okkergyldne Bygning i pompeiansk Stil med de blegede Fresker, denne solmættede Mur med det sydlandske Præg, der spejler sig i den gamle københavnske Kanal. Nike lader sig mageligt — trods sine Vinger! — drage i Triumfvogn af stejle Heste over det lave Tag, og Bygningens Portal staar med skraanende Pilastre aaben for den tusmørknede Hal, hvor Jason skrider frem, marmorhvid med Spydet nonchalant over Skuldren, og med sit Aladdinssmil endnu lidt for klassisk og akademisk stivnet. Naturligt følger sig til Slotsholmens indre Karré med Hofteater, Ridehus og Buegange det samtidige, skønne Kompleks i Baroktidens fornemme Stilart: Prinsens Palæ, blot ved Kanalen skilt fra Slottet, men forbunden ved Marmorbroens Spænde. Prinsens Palæ er i Støbeskeen nu. Her, hvor engang Købmand Edingers Gaard var Fyrstebolig som Kongens Herberge for den russiske Czar Peter, — i Vandstøvler, med Kavaj og Huggert i Skærfet, denne besværlige Gæst, der kostede Hoffet en artig Sum i Underholdning og for ødelagt Inventar, — og hvor siden Højesteret en Tid fandt Asyl, blev derefter det knebne og brandfarlige Gemmested for Landets historiske og etnografiske Samlinger, de uvurderlige Skatte af Oldfund og sjældne Ting fra mangfoldige Tider og Lande, samlet siden det gamle Kunstkammers Dage af Konger og af Lærde fra Thomsen og Worsaae til vore Dages Forskere som Sophus Müller. Dette Musæum, der ikke blot er det nationale Klenodie, men ogsaa et verdenskendt Samlingssted for Oldtidsforskning og rigere end noget i Verden paa sjældne Stenalder- og Broncealderfund og i flere Henseender paa etnografiske Kostbarheder, — hvor Guldhornene gik tabt, men Gundestrupkarret er bevaret, — opnaar endelig nu en Sikring og Pladsudvidelse i behørig Storstil ved den omfattende Tilbygning og samles omsider til en mægtig Museums-Karré, i statelig Barok med en Søjlesætning langs Stormgade — og i en Krog af Gaarden selve Corfitz Ulfeldts Skamstøtte, der op til vore Fædres Tid midt paa Graabrødretorv vidnede om evig Skændsel.

Fra Kanalsvinget ved Raadhusstræde er et af Københavns skønneste Udsyn. Her fra Vinkel-Toppunktet, der dannes af Kanalen op til Gammel Strand og af Kanalen ud til Haveløbet, har man de to længste Synslinjer gennem Gammel-København. I Retning mod Havnen er Linjen lagt hen forbi Slottets to

Flyverkorpslet. Encret.

Luftfotografi af Slotsholmen: Christiansborg Slot og tilvendsre Statens Administrationsbygninger.

Laurberg & Gad fot.

N. Eigtved: Marmorbroen med Pavillonerne fra Christian VI's Christiansborg. Opført 1733—45.

Bibliotekshaven med Rigsarkivet og Christiansborg Slotstaarn.

E. H. fot.

N. Eigtved: Prinsens Palæ (Nationalmuseet), opført 1741—43, og Marmorbroen.

S. W. fot.

I. C. Ernst: Centraladministrationsbygningen («den røde Bygning»). Opført 1716—21.

S. W. fot.

ædle Pavilloner, skygget af Ridehusets fornemme og rolige Kubus, og som Partner i en Française Hofteatrets ganske tilsvarende Profil. Marmorbroen er det gyldne Hængsel fra Slotsholmen over til Ny Vestergade med de statelige og bedagede graa eller røde Huse fra Tiden, da Hoffets Adels- og Tjenestemænd her havde deres Boliger i Slottets Nærhed. Kanalen kruser sig smaragdgrøn og begsort ind under Brohvælvet, og herfra op til Jernbroen over til Christiansgade ligger paa Rad som Ællinger i en Dam alle de berømte smaa Baade, der lejes ud til Søndags-Københavnere og sølystne Konfirmander, den plaskende Flotille, der med kejtede Aare-Dypp gaar tværs for Boven af Havnens udgaende Dampskibs-Titaner, disse næsvise Smaatrolde med Navne som »Zola« og »Fremad«, der er foreviget af Folkelynnets i vore Dages muntre København. Paa Slotssiden staar tæt ved Kajen med sin statelige Palæ-Front den gamle Staldmestergaard, den værdige Bolig for Landets Undervisningsministerium, og derefter følger stejlt og mægtigt, flankeret af et Par lave, okkergule Længer Christian den 4des gamle Bryghus, en mørkerød, forvitret Kolos med det afvalmede Tegtag som skraanende

Sider af et Fjeld, Byens vældigste og vidunderligste Tag, en Bygning rejst med en Djærvhed, en Magt og en Pathos, der ikke findes andetsteds i den nye eller ældre By. Den massive, næsten vindueløse Bygning staar som Forbjerg over den yderste Kaj her paa den Udflytter-Ø, hvor Bispe og Konger har bygget det københavnske Slot. Gluggerne i Bygningens nederste Stokværk var i Svenskekrigens Tider Skydeskaar. Her var Stadens Støttepunkt under Stormen med det dobbelte Angreb af Karl Gustavs Hær mod Vandkunst-Volden og over Havnens Is fra Amagersiden, trods Ilden fra »Højenhalds« Kanoner midtstrøms. Nu ligger i Reglen ved Bryghuset her langs Kajen en og anden Sejler, Brig eller Bark, og den gammeldags Rejsning af fyrretræs-gyldne Spær og Toppe synes at kærtegne de rødbrune Mure. — Smaa, hostende Dampbaade staar ud i det aabne Sejl-løb, Motorbaade hikker hvide og elegante fra Slæbestederne ud mod det fri Sund med Ejermanden ved Rattet, hjem til Weekend paa Landstedet fra Kontoret herinde i den gamle By. — Paa den søndre Kanalside toner endnu et Par Huse frem som Monumenter fra en stor Tid: Det lave, gule Hus med det røde Tag og

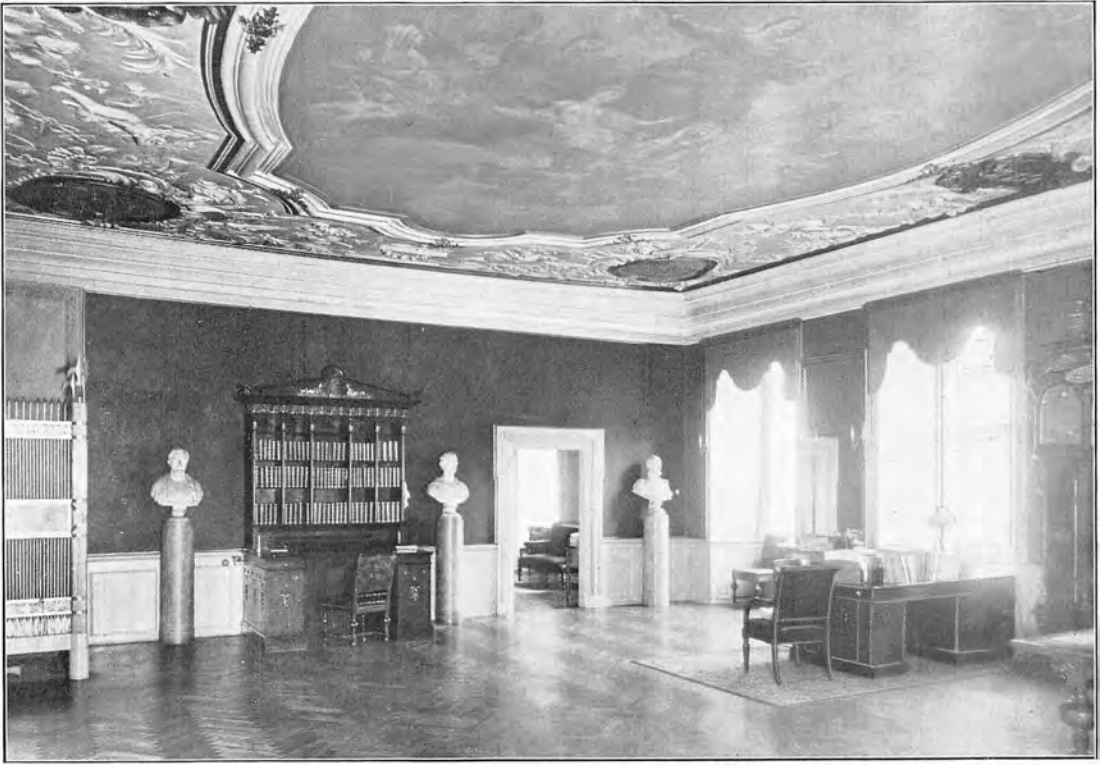
Christian IV's Bryghus ved Frederiksholms Kanal.

Laurberg & Gad fot.

de smaa, spidse Kviste, hvor Freund og derefter Bissen, først Faderen, saa Sønnen, skabte deres Værker i Atelieret bag Vognporten, med Udkig til den idylliske Gaard med de gule Længer og tæt op til det forunderligt tidsfjerne Kompleks af den kongelige Hestgardes historiske Kaserne og den gamle Materialgaards langstrakte Rækkehuse, skørnede og henfaldne med knudrede Brosten og ældgamle Træer. Fjernt ude tindrer Havnens glidende Stribe af Søgrønt og Himmelblaat, og over Christianshavnsidens solsvedne Bolværk ser man ind i Dybden mellem Pakhusmure og Oplagspladser til nye Skibsmaster, spinkle og gyldne, knejsende over en Tagryg fra en Kanal eller et skjult Bassin. Maagerne suser herind paa Vej til Fisketorvet nede ved Højbro — de er overalt, Maagerne ude fra Slots-holmsvandet, fra Kongedyb og fra Drogden. En Vinter, fortælles der, blev en blaseret og forslagen Maage observeret dagligt siddende paa Taget af en Sporvogns-Linje 2 fra Amager Endestation paa Vej ind til Højbro — mulig med Omstigning med Linie 7 videre ud til Dronning Louises Bro og Peblingsøen! —

Den anden Kanal-Arm gaar fra Raadhustræde-Hjørnet hen langs Nybrogades skønne

Huse med de smalle Façader, nogle gavlvendt mod Kanalen og overgroet til Tagskægget med Vildvin. Her ligger paa Hjørnet af Knabrostræde et fornemt gammelt Rokokohus med buede Vindues-Frontoner og kurveformede Balkongitre, et ægte Hus fra Tiden efter Branden 1728 og, — takket være Raadhussprøjten og en energisk Brandmajor — skaanet af den anden Brand i 1795 ligesom adskillige andre af Nybrogades Huse. Den gamle Vejerbod laa til vore Bedsteforældres Tid paa Kajen udfor Naboløs. Nu ligger hele Husrækken frit med Udsyn til Kanalen, perlegraa eller røde, mange med Gavlfremspring over Taget; Husrækken er som et leddelt Bælte, afbrudt af de smaa, snævre Stræde: Knabrostræde, Badstuestræde og Naboløs, der som smalle Fuger spalter den tætte Murfront. Over den svagt krummede Gadelinje langs Kajen tegner Rækken sig som et Geled af Penalhuse rejst paa Højkant men afsluttet af en kæmpestor, mangeøjet Dominobrik, der viser sin anden Halvdel i Kanalens Vandspejl: — det kongelige Assistentshus, der engang tilhørte Familien Berregaard. Endnu findes de gamle Stuklofter i de store Sale, der som Lager for Panter er mangedelt

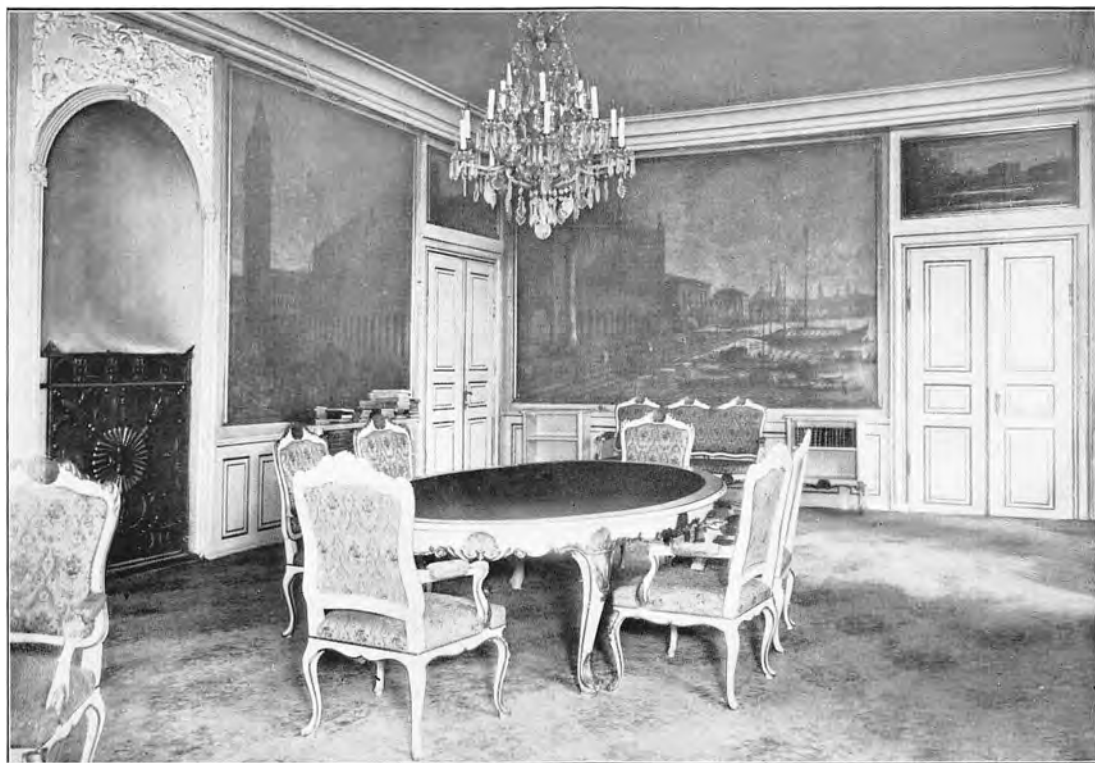
Den store Sal i Indenrigsministeriet.

Laurberg & Gad fot.

af Reoler og Skuffedarier eller af Skillerum med Panserdøre ind til Guldkamret, hvor Juveler og Smykker i ædelt Metal ligger æskevis indsvøbt i Silkepapir eller Bomuld. I de skumle Loftsrum under Hanebjælkerne hænger Pelse og Habitter paa Rad, og Dynner indsyet i Sækkelærred danner Bjerge. Kældrene er som en Benrad-Katakomb af Cykler hængt lodret op ved Baghjulet i endeløse Rækker, og ud til Gaden skimtes bag de tætkvadrede Palærunder de Vindueskarm-anvendelige Panter: Majolikavaser, Potteplanter, Staa-lamper og Barometre — eller maaske en Araber-Buste i Kallipasta, stirrende haabløst ud gennem Vinduets Jerngitter. Over Gaarden trasker tungsindigt eller sløvt Koner og Smaa-hønr med Pantet i den slidte Haandtaske eller i Byldt, henimod den skumle Opgang med overbygget Alkove af Støbejern. Saaledes ligger de Fattiges Palæ, fyldt med forgangen Lykke fra de tusind Hjem, her paa Hjørnet af Naboløs og med Front mod Ingenting samt Kanalen. Men i Nabohusets Gaard er endnu en lille Plet fra Holberg-Tiden, maaske det skønneste Gaard-Interieur i København: Bindingsværk, smaabitte Ruder, og i Forhusets Kælder de svære Hvælvinger og

de dybe Nicher fra de Dage, da efter Fortællingen Hans Blasen her holdt Værtshus for Nattegæster efter Polititid. Endnu staar det gamle Skilt mejslet i Muren over den dybe Kælderdør op til Gaden, — et Træ med Indskrift og Aarstal 1730: »Hans Blasen i Pæretræet«. Det veritable Pæretræ, der naaede helt op til tredje Sal, stod endnu i 1816.

Langs Kajens Rækværk hænger som Sørgelflor i sirlige Buer de lange, tjæresorte Fiske-net fra Torske- og Sildebaade, som kommer ind med Morgenens Last. Maagerne sejler som dvælende Fnug ned forbi de vuggende Master og dykker efter hvidbugede Torsk, der sagtens er forulykket fra et af de hundrede drivende Hyttefåde, som tæt stimer mellem Baade og Pramme, langs Kajmuren. Mænd i gult Voksdug balancerer paa de svømmende Kister og holder Dommedag over Levende og Døde med en Ketcher — som Djævlene paa et af Middelalderens Helvedesbilleder. Oppe paa Kajen gaar Fisketorvet sin daglige Turnus. Der sidder paa Trefødder med Miner som profetiske Sibyller Skovshovedkonerne i Uldvest, Sækkelærredsforklæde over det grønne traditionelle Skørt, nedarvet fra Oldemoders Dage, mellem aabne Fiskekasser med sølvblanke

Forsvarsministerens Modtagelses-Værelse i det tidligere Württembergske Palæ.

Laurberg & Gad fot.

Aal og Sild og tronende over Baljer, hvor Rødspætter og Torsk gisper efter Ilt, — lutter ens Koner under opplantet Bomulds-Paraply eller blot med en Avis over Hovedtørklæderne (med indlagt Karton) for Regnen, — men ellers søvante, duftende af Saltvand og Fiskeskæl, de ligner bedagede Havfruer paa et Marked; — mon de har Fiskehale under det grønne Skørt? — Eller mon de om Søndagen kaster Kysehatten og cykler i Skoven med permanente Bølger i Haaret, Kjole til Knæet og veritable Silkestrømpeben! Men Duften, Tonen og Stilen her ved Gammel Strand er evig fra den Gang, da Silde-skipperne paa Valdeinarstiden udlossede deres Fangst, og Prangere og Borgerkoner handlede her paa det store Fiskemarked, — den samme salte Smag i Luften, det samme djærve og evigt danske Humør, den samme massive Tronen af Fiskermadammen over den fyldte Balje, de samme fyndige Tilraab: Store, levende Torsk, fede, dejlige Aal og friskfangede Roskilde-Rejer! — Og endnu ligger de berømte Spisesteder for den gode, danske Fisk i de gamle Huse her ved Kajen: de to Fiske-restauranter, som ikke faa notable Udlændinge paa Besøg har fundet mindeværdigst af alt Oplevet i det skønne København.

Frugtbaadene fra Taasinge og Ærø ligger med Bræddetag og Skorstens-Pibe over Agterdækket i Vinterhi oppe ved Nybrogades Kanal, og op over Højbroplads flokkes Amagerkonernes og Gartnernes Blomster- og Grøntvogne om Absalonsrytteren paa den rødbrune Murstenssokkel, — Torvet er en myldrende Have sat paa Hjul; det ruller herind hver Morgen. Københavnerne elsker Blomster; hvert Arbejderhjem i Forstad eller paa Broerne vil have Foraarets første Krokus i Vindueskarmen eller grønne Grene i Hjørnet bag Buffeten. Dette Torv er Aaret rundt et vekslende Blomsterbed i alle Solens Farver, — fra Tulipanens Knaldperlegult, over Sommerens bleggrøde Roser til Efteraarets glødenne Væld af Chrysantemer —, den danske Have midt i Byens Hjerte, hegned af Højbroplads' brogede Huse, gennemskaaret af de rivende Færdselsaarer mellem Kompagnistræde og Strøget. Amagertorvs Husrækker lukker om Pladsen med deres Laase-Spænde i den stolte, røde Renaissance-Gaard, der løfter sine tvende skønt svejfede, sandstensforsirede Gavle. Her laa en Gang Kongens Rustkammer, og fra Salen har Majestæten beskuet Ridderspil med Renden, Stikken og Turneren nede paa Amagertorv. Den røde Gaard,

Blomstertorvet paa Højbroplads. Absalons Statue.

Holger Damgaard fot.

der nu staar, blev til i 1616 og er det eneste Vidne paa Strøget fra de store Adels- og Borgergaardes Tid. — Men endnu en betydningsfuld Indfatning har Blomstertorvet her i Husene langs Strøg-Siden: Den kongelige Porcelænsfabriks og det Bing & Grøndahl'ske Udsalg af det berømte Porcelæn. Intet samler mere den københavnske Aand og Idé end Højbroplads med sit Væld af Blomster, flankeret af de gamle Huse, af Stranden, — og af det gode københavnske Porcelæn, der er skabt af den danske Lerjord med Glasur af Havets blaanende Spil og førende Landets historiske Mærke af tre bølgende Linjer. Højbroplads er den gamle Hovedstads Hjerter, uforandret selv i det forhastede Strøg-København med de farende Biler.

Et Bykvarter har i Reglen et Knudepunkt og ofte er dette Punkt Kærnen i en Bys Historie. Gaderne bag Stranden fra Amagertorv til Vestervoldgade samler sig om Nytorv og det gamle Raadhus. Dette Kvarter er nu næsten kun Historie. Raadhuset blev Poli- og Domhus, da Kommunens Styre ved Aarhundredeskiftet flyttede; og nu bor fra Retsreformens Aar i 1919 kun Byretten i den gamle, terrakotta-brune Gaard med den mægtige, græske

Søjlefront, der bærer Arkitravens vægtige Indskrift om, at Lov bygger Land, strengt vendt ud imod Nytorv. Raad- og Domhusets Lod i Bylivet er snart blot en Saga; den burde vel skrives en Gang, nu da den noget nær er forbi.

Her midt paa Nytorv og bag ved Stadens tredje Raadhus, der indtil Branden 1795 laa paa tværs over Torvet parallelt med Nygade, hvor nu Kiosken er, fandtes helt op til 1761 det murede Skafot med Kagen, og omme i Slutterigade — der forhen hed Svendegade, fordi Bysvendene her havde Logis — laa det gamle Arresthus, hvor ogsaa det berømmelige Gælds fængsel var, denne parodiske Kachot, hvor den vidtløftige Fængselspræst Rothenborg holdt Vrøvletale over højsalig Kong Frederik den 5te, og hvor Arrestforvareren drev Smugkro og drak med Kvarterets Spitzhuber, medens Gældsfangerne sultede og de Dødsdømte hylede paa et Straaknippe i Kælderen. Brændevin og Last, Mord og Dødsrædsel, Baal og Skafot mærkede dette Kvarter med Rettens Respekt og med Bøddelens Vanære. En skummel Historie var hele dette Komplex af Domhus og Fængsel, af Rakkerens Hus og af Forbrydelsens Huler,

Grøntorvet.

A. H. Iot.

der laa nabotæt sammenklumplet i snævre Gyder, Fangekælder og Brændevinsbod Mur om Mur. Endnu helt op i vor Tid var disse Stræder og Gyder bag det gamle Domhus sat i Mørkets Tegn og i Politiets Band. I et Kælderdyb i Farvergade gav det berygtede »Holger Danske« Natteasyl og Drankerdisk for et Hold Bisser, Voldsmænd og professionelle Skallesmækkere, hvis Bedrifter fik det til at synge i en gammel Politimands Hjælm og hans Stav til at klø i Baglommen. Nu i de seneste Tider er Kvarteret sat i moderne Stand, saneret, industrialiseret, og selv Farvergade nærmer sig til godt og driftsikkert Forretningsstrøg. Men endnu under Verdenskrigen var dette gamle Kvarter her i Domhusets Skygge god Jordbund for al lysky Geschæft. Her i Hestemøllestræde, i Kattesundet og langs Vandkunsten — hvor endnu en enkelt graa og fornem Patriciergaard er Genbo til brøstfaldne Rønner — skød i Krigens Tid Centraler og Kontorer for internationale Spionage-Agenter, Klausulædere, Pasfabrikanter og Valuta-Svindlere frem som Hussvamp, med tætte Gardiner for de fluesnavsede Vinduer og beboet af Gentlemen af alle Østeuropas og Balkanlandenes

Nationer i godt Kompagniskab med indlandske Millionær-Kontorister paa tyve Aar, — Krigstidens graadige Øjeblikks-Baroner med Brillantringe paa alle ti Fingre, Sørgerand om Neglene, ravende i Champagnespild over Divanbordet mellem Vekselerer-Notater til Hundredetusinders Gevinst. — Nu er der i Domhuset Byret, Arrestanter færdes her endnu, men vor Tids Fængselstone er dæmpet, her lyder ikke mere den skingrende Klokke som i Kriminalrettens Dage, naar Fangernes grønne Omnibus for drønende Hestehove svingede fra Lavendelstræde ad Slutterigade og Nytorv ind i den brostenstoppe Gaard foran Politikamrets stejle Trappe. »Salatfadet« gaar med Motor nu, og Kampen mellem Samfund og Lovbrydere foregaar fremskredent human i et nyt og moderne Kvarter fjernt omme bag Vestre Boulevard, hvor Politigaarden er rejst med funktionalistisk Præg i de nøgne Cementmure udadtil, en klassisk »Tempelgaard« med en stiliseret Gudestøtte indadtil og en cirkelrund Arena som Basis for en Ringmur, hvor Politiets Kontorer og Politiaadvokaternes Kamre som en Art Bi-Celler er kilet ind, saa snævert og tæt, at Personalet knapt kan vende sig inden fire Vægge. Alt funktionali-

C. F. Hansen: Domhuset. Opført 1805—15.

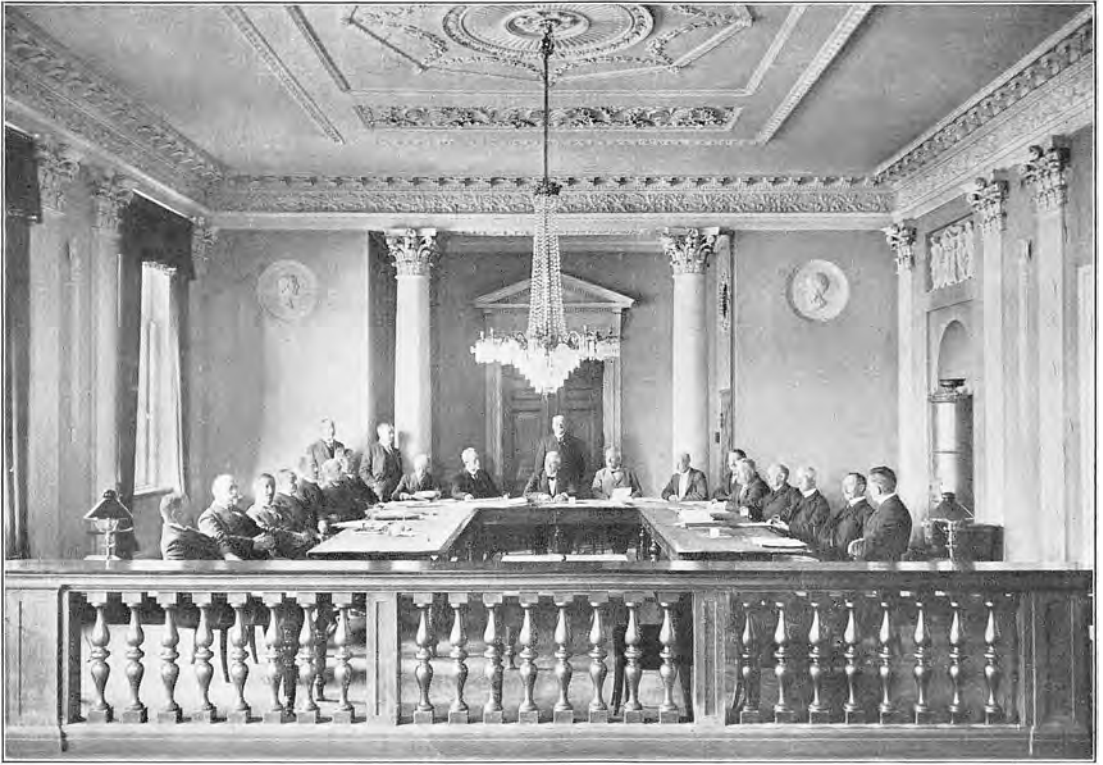
Laurberg & Gad Fot.

stisk tænkt og udført! Men i sig selv er de to Gaardsrum stort tænkt og maaske de skønneste i det moderne København.

Hyskenstræde, Magstræde, Kompagnistræde, Læderstræde, Hestemøllestræde og Lavendelstræde, — alle disse smalle og krinkelkrogede Gader har bevaret saa meget gammelt Præg, som moderne Trafik taaler. Husene er de gamle og Butikerne de samme. Her bor smaa Antikvitetshandlere, Marskandisere med hundrede Herrehabiter paa Rad langs Kælderruderne, — som hængte Mænd under Klassekamp; to Gange gaar man under en Sukkenes Bro — i Slutterigade og i Hestemøllestræde, — Sorgens lukkede Gang fra Domhus til Fængsel, fra borgerlig Væren til Ikke-Væren. Strædets Fuglehandlere har deres Butiker med Guldfisk i Glas og Bogfinker og Silkeaber i Bure, rosablege Slørhaler og gyldenpansrede, japanske Karper gløder bag Plantegrønt i Akvarier inde fra Dybet af den mørke Bod. Men den Tid er forbi, da her i Kompagnistrædes Parallel- og Sidegader fra de ældgamle Brænderigaarde de tunge Bryggerheste kom travende med Ølskum om Mullen og snehvide Sokker ned over Hoven, medens de drønende drog Morgenens Bærme-

vogne hen langs Rendestene, der røg med Afløb fra Kostald og Mæskekar. Et Blik gennem Magstrædes krumme Passage giver endnu det gamle Præg af skummel og malerisk Evighed, af Smaaborgerkaar og af beskeden Lastefuldhed, — mest i Aftenmørket, naar Gydens Buclamper kaster Fosforpletter som skoldede ind i de gamle forvitrede Mure. —

Gaar man tværs over Strøget og ad Kattesundet over i Larsbjørnsstræde, tager man Nytorvs-Kvarteret med sig, — ogsaa her er en gammel Bydel med uberørte Huse, selv om den rivende moderne Trafik raser forbi her og igennem Strøgets Parallelgader. Men her er mere smaaborgerlig Hygge, og, sprængt i de gamle Husrækker staar som et Centrum af moderne Forretninger Komplekser med Handels- eller Sagførerkontorer og Pakhuslagre, Vare-Elevatore hviner i et Jernbur, der er rejst fra Kælder til Tag. Af alle disse historiske Gader fra den ældste Bykærne omkring Gammeltorv har Vestergade bedst og mest uberørt bevaret sit oprindelige Præg gennem vekslende Tider. Denne Gade var fra Arilds Tid Byens Ud- og Indkørselsvej imod Vest. Et Net af snævre Gader gennemkrydsede i Tiden før Branden 1728 dette Kvarter: Vom-

Retslokale i Domhuset.

Laurberg & Gad fot.

badstuestræde, hvor Badstuen laa, St. Clemens-Stræde ud til St. Clemens Kirke, og Tværgader som Kattesundet, der den Gang havde mange Navne: Kaalhovedgade samt Bakkegade og Smedebakken, hvor Smedene havde deres Boder; og efter Sigende skal dette sidste Navn endnu være i Brug om Gadelængden fra Frederiksberggade til Vestergade. Frederiksberggade var ikke til, og Vestergade var altsaa Hovedaaren ud til Vesterport, men den krumme Bane af Gadelinjen er et Minde om den gamle snirklede Vej gennem Smaastræder i dette indfiltrede Kvarter. I vore Dage har Vestergade faaet en Renæssance som Trafikvej. Strøglinjen maatte aflastes, og nu staar Forretningstiden igennem en bragende Færdsel gennem Gaden, en rivende Strøm af hele den indre Bys Ind- og Udførsel, — Trækvogne og Lastbiler prustende og tudende, vridende sig frem i Snævringen, hvor de holdende Vognlæs foran Porte eller Lagerkældre blokerer Færdslen. Der er i de seneste Tider skabt en nogenlunde Fugleflugtslinje for Trafik fra Byens Indre gennem Vestergade over Raadhuspladsen, Jernbanegade og Viadukten direkte ud til Gammel Kongevej, en af de mest gennem-

gribende Lettelser for det gamle Bylegeme, som endnu lang Tid efter Voldenes Fald var indeklemt af det imaginære Befæstningsbælte, — hele dette sammenpressede System af Stræder og Smøger, der ikke gav farbar Vej for den voldsomme Færdsel fra det moderne Handelsstrøg midt inde i den gamle Bys Hjerter. — Vestergade har fra gammel Tid, da den var Bondebyens Landevej ud til Oplandet, været Landmændenes Gade. Lige indenfor Vesterport laa Halmtorvet, hvor Bønderne kom ind med deres svingende Læs Fourage til Byens Ko- og Hestestalde og med Sengehalm for Byens Borgere, — de Halmdynger, som det ældre Slægtled endnu husker paa Byens Flyttedage, udsmidt langs dens Rendestene fra Borger- og Adelgades Baghuskamre. Endnu er Gaden præget af Landmandens Produkter, her bor Fouragehandlere og Grossister i Frø og Udsæd, i Træsko og Rebslageri. Kældrene er Oste- og Smørlagre, i Stueetagerne her i Gaden og endnu mere omme i Larsbjørnsstrædes Fæste-Kontorer kan man ved Skiftedagstid se Arbejdssøgende af den moderne Type, Karle i blaat Jakkeseæt, cigaretrygende i Trappegangen, men alle er de den rødmos-

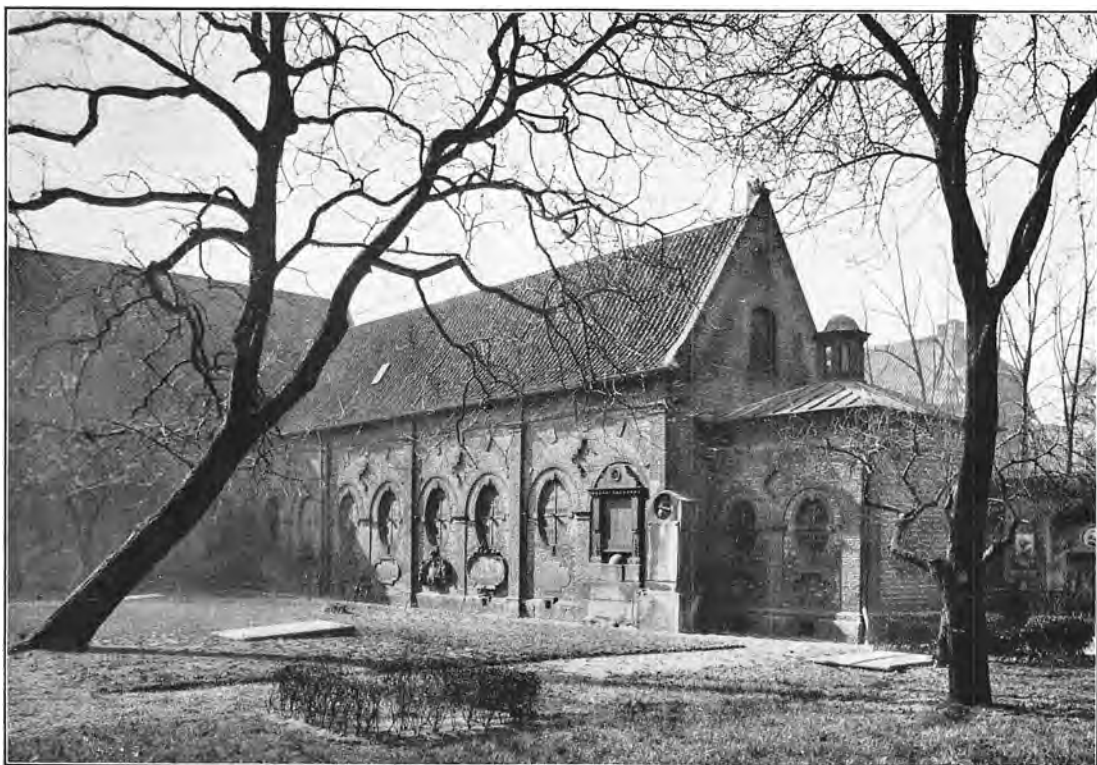
Set. Petri Kirketaarn, set fra Larslejstræde.

Laurberg & Gad fot.

sede og friske Type, der kendetegner Landets kærnesunde Ungdom. Naturligvis er her ogsaa en Del Godtkøbs-Butiker med billigt Galanteri eller andenhaands Ure og Smykker. Men mest præges Gaden endnu, som for to Aarhundreder siden, af Herberger for Rejsende, de ældgamle Gæstgivergaarde, hvor Landmanden tog ind ved Torvedage eller Terminer. Ogsaa i vore Dage er her et broget Liv af Proprietærer paa Besøg i Hovedstaden, — ikke som i gamle Dage forfrosne endnu efter Natkørsel med Diligencen fra Roskilde eller skumplende i egen Kalechevogn, men med Rejseplæd over Armen, veludsovet fra Masnedsund- eller Korsørtoget, eller med Selvejer-Bilen i Garage omme i Hotel »Tre Hjorter«, »Gardergaarden« eller »Dannebrog«, — de sidste af Vestergades historiske Gæstgiverier. — De gamle Traktørsteder: »Vinkanden«, »Farvergaarden«, »Ski-bet« og »Rosen« er længst forsvundne, og Kvarteret har ikke mere i vor Tid, som i Holbergs Dage, det farlige Præg af en underjordisk Verden med Baghold og Fælder for uerfarne Landbofolk, med Optrækkere, Snyltegæster og durkdrevne Værter fra Gæstgiverier, — saaledes som Krofar Jakob i

»Vester Paradis«, kendt fra »Den ellefte Juni«, — alle disse menneskevenlige Stratentrøvere fra Husene om Vesterport, der lokkede Godtfolk, — bistaaet af Anne Hattemagers Bataljoner! Nu er der hyggeligt og hjemligt i de gamle Beværtnings- og Spisehuse, alle med solidt Provinspræg, ikke med Sand paa Gulvet, men med Bryslertæpper og Pottplanter og med Radio indlagt for Gæsterne. Kun i en enkelt Gaard ser man ind til de gamle Bindingsværksmure med skørnet Kalk og muldne Egetræsbjælker, et af de ærværdige Gæstgiversteder, hvor en Gang Bondevognene holdt med Enspænderstængerne til Vejrs som Eghjortekæber og de lette Frederiksborgheste gumlede i de lave, mørke Stalde. —

Smalle og maleriske ligger de to andre gamle Gader i dette Kvarter, Teglgaardsstræde og Larslejstræde, — maaske den allermest gammeldags Gade her med St. Petri matrøde, forvitrede Kirkegaardsmur og de sortnende Trækroner skyggende ud over Gaden og med de bedagede Stiftelser Thymes og Pelts Plejehuse, tildels ombyggede men endnu med Præg af al den tunge røde Murstens-Stil fra det attende Aarhundredes Midte. Disse Stræder minder om de tavse og stemnings-

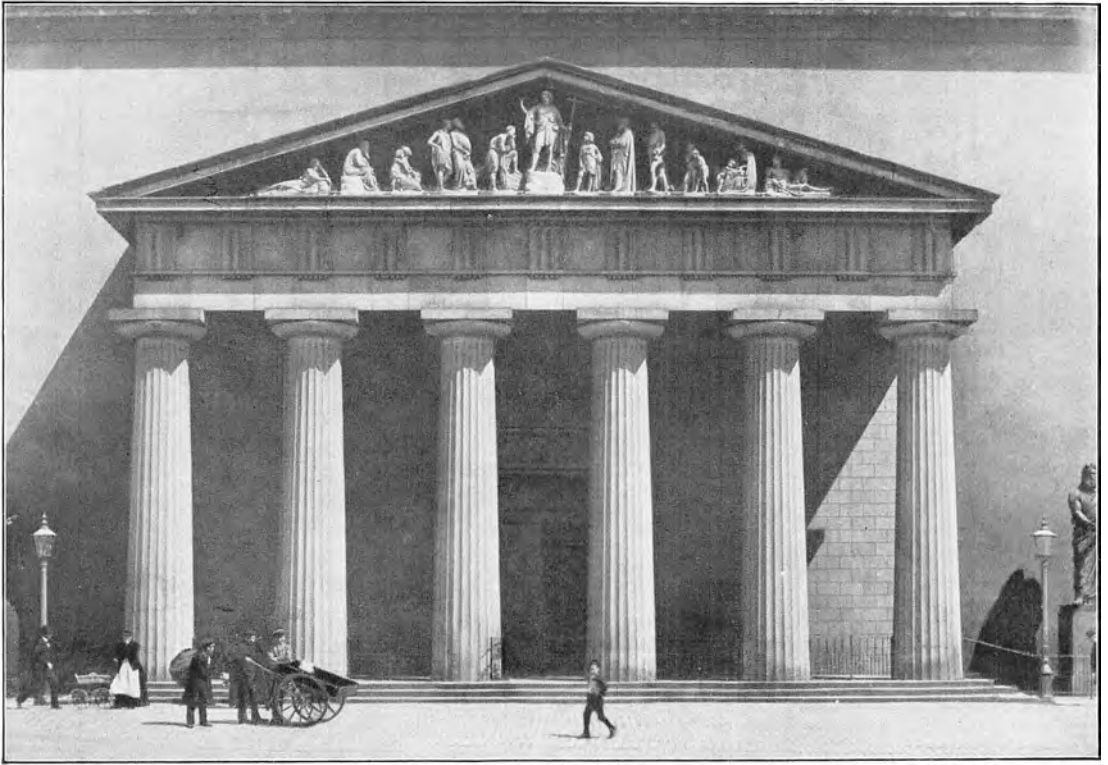

Sct. Petri Kirkes Gravkapeller.

Chr. Hude fot.

fulde Partier i gamle nordtyske Byer. Og historisk er da ogsaa St. Pederstræde og hele det lille Byfelt omkring St. Petri betonet af Stadens tyske Menighed, der her gennem to Aarhundreder har haft sit Gudshus, sin Kirkegaard, sin Skole og det nu nedlagte Herberghus for vandrende Geseller: St. Peders Gæstehjem. Meget af dette Præg er forsvundet for moderne Ny- eller Ombygning; men endnu ligger St. Petri Kirke med sit skønne, irgrønne Rokoko-Spir, der — ligesom selve Kirken — forblev uskadt ved Branden 1795, og som ogsaa blev staaende med sin knejsende Vindfløj, da Englænderne under Bombardementet 1807 gjorde denne Bydel med Frue Taarn til Hovedmaal for deres Bomber og Brandraketter. Alene i Kirkens Gravkapel blev omtrent en Snes af de gamle Familiegravsteder i den stensatte Hvælving ramt af Bomber, og de skønne Sarkofager med de historiske Slægtsnavne fra Landets tyske Hof- og Embedsperiode sønderknust. Men endnu er St. Petri Urtegaard og Kapel et af Stadens mindeværdige Steder; en Vandring forbi de gulnede Epitafer er at blade i et Kapitel af Byens Historie fra Christian den 6tes Dage, over Struensee-Tiden til Han-

dels-Empirens Periode omkring Aarhundredskiftet. Og skønnest af alt er selve Kirkegaarden med sine tunge Trækroner, de røgsorte Stammer over det nøgne Jordsmon eller de blegnede Græsplæner, med Efteraarets Løv segnende sagte ned over de gamle Gravstensplader. Muld og Mos har samlet sig i den fine Kursiv-Skrift og forvitret Slægtsnavnet eller det tyske Salmever. De gulnede Blade hvisker under Fodtrinet, ellers er her tyst, de røde Mure og Kapellet lukker deres tunge Firkant som Sarkofag-Vægge for Byen derude, her er Evighedens Ro, her er et af Københavns faa stille Steder, en Have for de Afdøde fra en længst forgangen Tid. — Udenfor i Efteraarsaftenen haster Folk nu ved Teatertid forbi gennem Nørregade. Programsælgerens Raab lyder oppe fra Folke-teatret, hvor Lygterne tindrer forhaabningsfuldt gult eller triumferende rødt med Succes og Udsolgt foran det jernsorte Glas-Halvtag, hvor Taksabiler støder frem i et Ryk og holder brat. Det københavnske Teaters Historie skal ikke skrives her, men Nørregades gamle Skueplads giver Gaden Præg af den solide, borgerligt folkelige Kunst, der er til Huse dette Sted; det Publikum, der med en

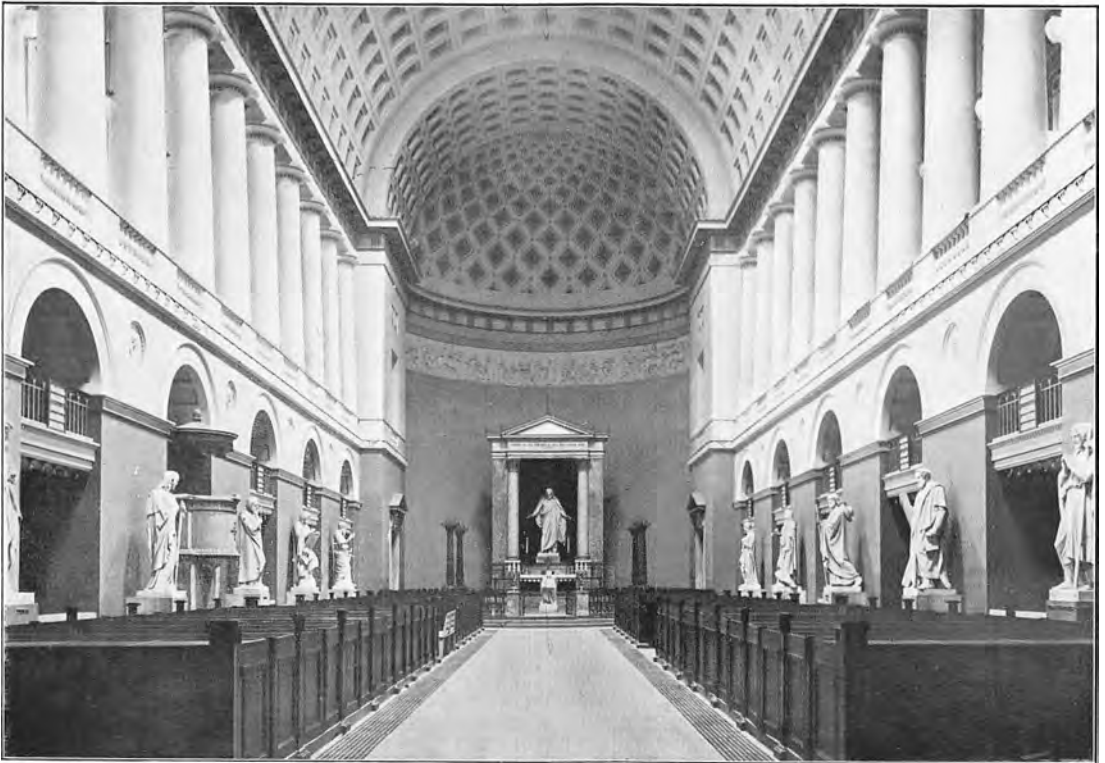
C. F. Hansen: Domkirkens Portal. Kirken opført 1811—29.

A. H. fot.

egen hjemmевant Holdning dukker ind i Vestibulen, er et fast, traditions-trofast Publikum med Indstilling fra de Dage i Halvtredserne, da Kammerraad Lange her omskabte den gamle Hippodroms Tattersall og Cirkus — med Stalde for optrædende Løver og Elefanter! — til et Teater for Folket med Repertoire i Smag fra Offenbachske Operetter, Overskouske Komedier over Robert Watt'ske og Erik Bøgh'ske Bearbejdelser til vore Dages folkelige Skuespil og borgerlige Lystspil. Og endnu er Teatret præget af den gamle, indre Bys solide og satte Familiesmag; Vesterbros Revueglimmer og Nørrebro's krasse Samfundsproblemer har ikke — trods Kriser og Sidespring ind i højtlitterære Forsøg — naaet dette borgerlige Teater, der indenfor den københavnske Teaterverden repræsenterer det gode, nærende Brød for de mange.

Det gejstlige Kvarter og det lærde Kvarter har deres fælles Forgaard i Gammeltorvs Firkant, der — skønt den gennemskæres af de rivende Trafikaarer ad Strøget samt Linjen fra Skindergade op mod Vestergade, — har en egen reserveret Stilhed i de graa og fornemme Façader, de gamle Ejendomme, der blev til efter den store Brand op mod

Aarhundredskiftet, statelige Patricierhuse i klassisk Stil med Pilastre og Frontispice. Nu er denne klassiske Hustype ved at fortrænges fra Byens Torve. Paa Gammeltorv er allerede den moderne Façadestil begyndt at rykke ind. Ved Nørregades Hjørne, hvor det berømte Vinhus »Blasen« laa indtil Branden 1728, da den velvise Øvrighed, for at frelse Kvarteret, sprængte hele Herligheden i Luften med samt et Par drukne Matroser, der reddede for sig selv i Vinkælderen, lyser ved Aften tværs over Façaden af det senere Hjørnehus en Ildindskrift fra en Brændselsforretning. — Men endnu har Torvet sit Præg af fornem Ro og af tyste Minder, her er jo Stadens allerældste Torv, og det gamle Springvand staar spinkelt og fint med sin irrede Bronzegruppe over Kummen, og paa Kongens Fødselsdag danser endnu Guldæbler i de ringlende Straaler. Her, og maaske paa Amalienborg Plads, naar Livgarden trækker op i Gala med hvide Bandolerer over de røde Frakker og med de høje Bjørneskindshuer, er de eneste Steder i Byen, der endnu har Duft af Andersensk Eventyr. Thi Konerne, der solgte Sukkergrise ved Indgangen til Kongens Have, er forlængst forsvundne —

Domkirken med Thorvaldsens Arbejder.

A. H. fot.

nu er det Slikkepinde og Isvaller over hele Byen! — og Kildekonen Marie Villads, der digtede Vers og sad som en gammel Kirsten Pil i sin Grotte ved Søndermarkens beskedne Kildevæld, er forlængst kaldt til sit Parnas, for at synge sine Sange ved Musernes evige Kilde.

Men endnu er Gammeltorv en værdig Vestibule til Frue Kirkes og det danske Universitets historiske Kvarter. Det korte Stykke Nørregade til Dyrkøb lader Kirken syne i halv Profil; C. F. Hansens klassiske Stilart virker lidt ensformigt og dødt. Søjlefronten er for lav og trykket af Murenes Kolos, en hedsensk Tempelhal, der blot naar op i Halvdelen af Kirkens Højde, men den bærer et af Thorvaldsens skønneste Værker, og Kirkens Indre med det tøndehvælvede Loft, tavlet i Himmelblaat og baaret af Søjler, er det højtidfulde Gemme for den danske Billedhuggers Storværk: hans tolv Apostle langs Skibets Sider og i Koret Frelseren i den jævne Stilling med udbredte Hænder. Og foran Alteret maaske den skønneste af alle Mesterens Skikkeiser: den knælende Daabsengel. Der har paa Frue Kirkes Plads staaet skønnere Kirker, stoltere Minder fra rigere Epoker end denne

Kirke fra vorre Fædres beskedent borgerlige Tid. Her byggede Bispen Peder Sunesøn i Valdemar den Stores Dage den første Stenkirke, mægtig og munkestensrød men taarnløs, indtil paa Kong Hans' Tid Taarnet og tyve Aar efter det vældige, kobbærtækte Spir blev rejst. Brande hærgede gennem Aarhundreder Biske- og Kongestadens berømte Kirke, Byens Brand i 1728 lagde den i Aske, men den nye Kirke stod herligere end nogensinde før med Thuras vidunderlige Spir indtil det engelske Bombardement i 1807, da Taarn og Spir sank, hyllet i Flamme, og knuste Kirkens Hvælv med de udskaarne Korstole, de gamle Faner og de faa historiske Gravmæler over danske Stormænd, der endnu var skaanet fra Kirkens tidligere Brande. Sælsomt nok fandt man for faa Aar siden Levninger af to af disse Gravstene i Grunden af en gammel Bygning paa Hjørnet af Kongens Nytorv og Store Kongensgade: Christoffer Walkendorfs og den brave Bisp Peder Palladius' sønderbrudte Ligstene — de eneste Minder fra Københavns ældgamle Vor Frue. —

Hele Kvarteret ned langs Dyrkøb med de svære, roligt-graa, bedagede Huse har et gejst-

Peder Malling: Københavns Universitet. Opført 1831—36.

A. H. fol.

ligt Præg; og Værdighed og Ro præger ogsaa de lærde Bygninger om Frue Plads, ikke mindst Metropolitanskolen med den langstrakte, graa Længe; — en Gang var den Domskenen eller vor Frue Skole, hvorfra Pøblingene endnu paa Holbergs Tid gik ud og tiggede hos Godtfolk, sang for Penge ved Ligbegængelser eller holdt Staahej med fulde Studenter — eller endog Professorer! — som kom slingrende op fra den berømte Vinkælder »Dyrkøb« henne paa Kirkehjørnet.

Det Universitet, der efter Bombardementet 1807 rejste sig som Fløj mod Kirkepladsen i det lærde Kvarters Hoved-Kompleks mellem Nørregade og Fiolstræde, viser ogsaa den lidt hentørrede klassiske Stil fra den forarmede Periode efter Napoleonskrigene; de mange Gavle paa den lave, graa Bygning er en beskedent Pynt, men over den prunkløse Portal ser Ørnen evigt opad imod Lyset. Og endnu ligger, som for snart fem Aarhundreder siden, inde i Universitetsgaarden, den ældgamle, gotiske Bygning: Konsistoriet, med de hvælvede Kældre, de røde Munkestensmure, Københavns ældste bevarede Hus. Her gemte Joachim Rønnow sig paa en Hanehjalke, dengang Christian 3.

lod de katolske Biskopper fængsle, og her i første Stokværk holdt Tamperretten Forhør og Dom til Værn for Borgerstandens Moral og ægteskabelige Sæder. Stadens gamle Bispegaard staar endnu med sine røde Mure og fortæller i Digtet paa Gavlens Sandstens-Tavle sin Historie — fra det 14de Aarhundrede, da Gaarden var Stadens andet Raadhus, siden i det 15de Aarhundrede Universitet og endelig — som i Dag — Bispernes Sæde. I Fiolstræde staar Universitetsbibliotekets højst interessante Bygning, tegnet af Herholdt i skøn og fornem norditaliensk Stilart, en af de første Bygninger herhjemme, der er rejst af de røde upudsede Mursten. Holbergs Træ løves endnu i den gamle Professorgaard. Og i Skindergade, Store Kannikestræde og Garderne der omkring staar Minde ved Minde om de københavnske Professorer og Lærde eller om de danske Digtere og Tænkere, der havde deres Boliger her: Johannes Ewald, Herman Wessel, H. C. Ørsted, Peter Faber, — og kun kort Vej herfra henne paa Hjørnet af Frederiksberggade og Nytorv stod endnu op til vor Tid det gamle graa Hus med Mindepladen: Søren Kierkegaards arelange Bolig — indtil den hæslige Nybygning rej-

A. Lindegaard fot.

Universitetets Forhal med Constantin Hansens og Hilker's Fresker og H. V. Bissens Statuer af Apollon og Athene.

stes, med det haltende Hjørne afstivet ud mod Strøget af et mægtigt Ben af Granit. Her omme i Kvarteret ved Frue Plads, i de krumme, snævre Stræder, hvor støvede Bogrækker drømmer bag Antikvarboghandlernes smalle Butiksruder, ligger de gamle Studenter-Kollegier, Walkendorfs Kollegium paa Karmeliternes gamle Klostergrund, hvor Povl Helgesen en Gang tordnede mod den nye lutherske Lære, Elers Kollegium, stiftet af Højesteretsdommeren Jørgen Elers, der mistede sine to Børn ved den frygtelige Teaterbrand paa Amalienborg 1689, og Borchs Kollegium i den gamle Professorgaard, der var Hjem for den verdensberømte, danske Lærde, Ole Worm, og stiftedes som Fribolig for Studenter af Professor i Kemi og Sprog Oluf Borch. Og fremmest blandt alle de danske Hjem for Studenter: Regensen, den røde Gaard fra Christian den 4des Dage, der trods Fortovslinjens Indhug gennem Muren imod Købmagergade har sit uforgængelige Præg som Aandens beskedne Borg, — disse lave, røde Mure med de smaa hvidrammede Ruder og det brede røde Tegltag; disse mørke Fløje ligner gamle Folianter med opvendte, lidt bulede Rygge stillet i Karré om den tyste Regens-

gaard, hvor Linden, der plantedes 1785, endnu breder sin svære Krone. Stadig sidder vel et Par traditionstro Studenter i Slaabrok og med den lange Pibe paa Bænken omkring den gamle Lind, som i Christian Winthers, Plougs og Hostrups Dage; men ingen bedsteborgerlig og gemytlig Købbersmed bor nu som Genbo til de glade Alumner i den gamle Regens. Herrerne i Aandernes Rige er ikke længer en Stand for sig i Kamp med Filistrenes træge Sind. I vor Tids Samfund er Oplysning Allemands Eje. Selv Studenternes Lav er demokratisk indstillet og styret. Oppe i den nye Studiegaard ved St. Petri har vore Dages Studenter deres Samlingssted, og i Universitets-Kvæsturen, hvor den berømmelige »Frokoststue« nu er den nye Studenter-Aands Mødested, — hvor Fagspørgsmaal, Politik og de store sociale Problemer drøftes af de Unge fra alle Samfundets Klasser, borgerligt eller internationalt, biologisk eller i nyreligiøse Formler. Saalænge endnu København, indtil Aarhus kommer med, har Landets eneste Universitet, er dette gamle lærde Kvarter Brændpunktet for det danske Aandsliv, for alle de frie Tankers Fag, der endnu ikke er smeltet om i Tidens elektriske Ovn til haand-

Holger Damgaard fot.
 Studenter udenfor Universitetet.

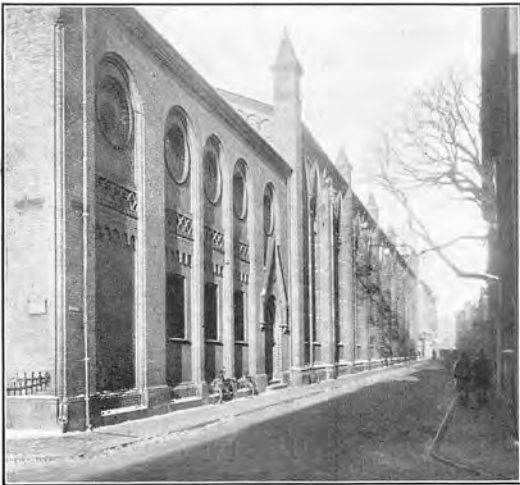
Holger Damgaard fot.
 Rusoptog gennem Byen.

Laurberg & Gad fot.
 Middelalderlig Kælder under Universitetskonsistoriet.

S. W. fot.
 Regensgaarden med Linden, plantet 1785, og Rundetaarn.

Laurberg & Gad fot.
 I. D. Herholdt: Universitetsbiblioteket. Færdigt 1861.

S. W. fot.
 Fiolstræde med Holbergs Træ.

Laurberg & Gad fot.
Wessels og Ewalds Monument ved Trinitatis Kirke.

Laurberg & Gad fot.
Indgangen til Borchs Studenterskollegium.

Laurberg & Gad fot.
Universitetets Studiegaard og Bispegaarden.

Holger Damgaard fot.
Studenternes Frokoststue.

P. B. fot.
Universitetet. Aarsfest i Solennitetssalen.

Laurberg & Gad fot.
H. Chr. Hansen: Zoologisk Museum. Opført 1863—69.

Laurberg & Gad fot.

»Thotts Palæ«, nu det franske Gesandtskab bygget for Niels Juel omkr. 1686. Balustrade og Fronton fra omkr. 1760 af N. H. Jardin.

fast Praksis, haard Teknik og mekaniseret Viljekraft.

Som et Monument over en næsten helt forsvunden, smuldret eller nedbrudt Bydel staar endnu Rundetaarn, og intet staar saa fast som Rundetaarn, — skønt ogsaa det havde vore snilde og pilfingrede Arkitekter tænkt at flytte, indtil man i Stedet for valgte at bryde Galleri gennem Regensen for Købmagergades Færdselspres her i den historiske og ukrænelige Snævring, der spærrede for det nye, travle København. Et cylinderrundt Kirketaarn er en Sjældenhed i alle Byer og i sig selv en Seværdighed, og Rundetaarn er et af Verdens forunderligste Taarne, — især nu mellem vore Dages Staalskelethuse og Jernbeton. — Kolossen er en snurrig Original, en gammel, gemytlig Knark, trind og trivelig i Præstekjole ned til Hælene. Taarnet staar stejlt og støt, velsindet og dog med historisk Værdighed, og dets Urokkelighed er blevet et Fyndsprog for Byens Folk, — selv for dem, der haster paa Motorcykle forbi i den rivende Strøm og knapt skimter Portalen med de to Basun-Englehoveder, medens de bader over det farlige Sving i Gaden. Det er

Byens Rundetaarn, alle har Del i den sære Indretning med Sneglegangen opad og opad, til al Ting snurrer rundt, — Snirklevejen, hvor Kongen skal have kørt med fire, og hvor Czar Peter har redet paa det uendelige Skraaplan af smalle, gule Mursten i flimrende Lys fra de snævre Glugger.

I vor Skyskrabertid er Taarnet ikke imponerende, men Højden understreges snildt af Murværkets lodrette Inddeling, som et Tapet, der er sribet paa langs. Rundetaarn har ikke mere dramatisk Spænding, det er længe siden nogen sprang ned fra dets Platform, — som det en Tid var Mode blandt Selvmords-Kandidater, og som det allerede i vore Bedsteforældres Tid blev forevigt af den udødelige Skildrer af hine Dages spidsborgerlige København, Tegneren Fritz Jürgensen, der lader de bekymret Tililende spørge Manden, der sprang ned fra Rundetaarn, om han har stødt sig. Selv den Gang paakaldte det hæderværdige Taarn mere Humor end Tragik. Intet Taarn i vor Hovedstad er saa hyggeligt som denne støtte Cylinder ved Trinitatis, — Rundetaarn er uomstødeligt, det lader man staa som hint gamle Fyndsprog siger, —

N. Eigtved: Amaliegade Nr. 15 (opført 1753—54) og Nr. 17 (opført 1754—56).

Laurberg & Gad fot.

det er ullytteligt her paa sin Plads, skudt frem til Kørebanen i Hovedstrøgets allerværste Snævring. Det blev da ogsaa Regensen, der maatte tage Foden til sig og finde sig i et Fortovs-Galleri, der forøvrigt slet ikke er uklædeligt for den bedagede røde Gaard.

Med Rundetaarn er ogsaa det meste af det gamle Bykvarter om Landemærket, Vognmagergade og Gammel Mønt gjort op. Nogle faa historiske Navne staar endnu paa Hjørnerne, selv om Kristen Bernikowsstræde og Antoniestræde er ophøjet til at hedde Gader. Men Nybyen bryder ubønhørligt frem i de syge og sure Komplekser af faldefærdige Røner. City staar parat med sine Granit-, Cement- og Glas-Montrer. Vognmagergade er halvvejs saneret og befriet for sin ene Gadesides Kræftsvulst af aarhundredgammel Elenighed, de usle Fattigboliger med Væggestøjskviste og sumpede Rottekældre. Den anden Gadeside staar endnu, vendt imod Belysningsvæsenets nye, grove Murstensbygning, og endnu eksisterer det skumle Brøndstræde-Kvarters sidste Veteraner i Pustervig, Aabenraa og Vognmagergades Rester, hvor de lurvede Butiker har Udsalg af gamle Klæder og rustne Jernsenge, hvor Pantekon-

torer skiltes med højeste Laan paa Lodsedler eller Garderobe — og i hvert andet Hus omtrent er i den bælgmørke Stue eller forsænket i et Kælderdyb en Blikkenslagerbod med Indbegrebet af moderne Lykke selv for de allerfattigste: Radioapparater — paa Afbetaling, og brugte Grammofoner. Og Højtaleren skraaler indbydende dybt nede fra Kælderhalsen den sidste Solskinsvals.

Men horte er Didrik Badskærs gang med de smaa bitte Ruder ud mod Gyden fra Bagsiden af et Pjaltborg, der efter Sagnet en Gang var en Adelsmands fornemme Gaard. Hvor er Lille Regnegade, og hvad er der igen af Grønnegade, hvor det danske Talesprog genfødtes paa Holbers første Scene — for endnu en Gang at genfødes i Gadens Dialekt, det folkekære Grønnegade-Københavnsk? Nu er Sprogets Digel Istedgade, Slotsgade eller Ryesgade, og Grønnegade er kun et stumpet Rudiment i Byens Indvoldsdyb. Og Antoniestræde! Husker nogen endnu denne typiske Børstebinder-Gyde, hvor Skruppe- og Fejekoste hang som et Bundt laadne Larver fra hver tredje Butiksdørs Stolper — den sidste Gade med ensartet Haandtering som en Gang Skinderens, Kødmandernes og Skobodernes Gade i

P. H. Classen: Det fhv. Classenske Bibliotek, Amaliegade. Opført omkr. 1800.

Laurberg & Gad fot.

det ældste København! Nu suser Støvsugerne i den moderne Storstad og Børstenbindernes Dage er snart talt.

Landemærket er til endnu, graat og lidt snusket, men er blevet Genvej fra Strøget ud til Gothersgade. Særlig i Verdenskrigens sidste Aar fik Landemærket, — denne Gade, der i Frederik den 2dens Dage blev lagt her ved Byens Yderende over den gamle Rende for Spildevand, — et historisk Tilbagefald og fik Præg af Flygtninge fra det hærgede og besatte Østeuropa; Russisk, Polsk og Jiddisch blev Gadens Sprog. Her opstod som i en Eruption et myldrende Underverdensliv af Halvasien og af Ghetto — fra Landemærket helt ned over Gothersgades Baghuse til Borgergades Hybler, med hele Familieflokken paa Skræderbordet, syende Bukser og Veste utrætteligt Dag og Nat — højt paa en Kvist! — eller sjakrende Guldsager og Juveler, alt Krigens Vraggods eller Kronometer-Ure købt fordægtigt af en ubekendt Person i Gyde eller Kælder-Snask en Nat tilfældigt! Den Trækfugleflok er fløjet, men nogle blev og er solide Borgere i Staden nu, og mange af de mørkladne Folk, der Fredag Aften vandrer til Synagogen omme i Krystalgade, taler Polsk eller

Jiddisch, men deres Drengbørn med nystrøget Kravetøj eller Smaapigerne med pageklippet Krushaar pludrer det ægte og hjemmefødte Nørre- og Vesterbro-Dansk, hvori de kommunale Skolers Københavnerbørn fra alle Gader nu til Dags forener sig.

To eller tre Torve staar her i den gamle Bydel uforandret gennem Tiderne: Graabrødretorv, hvis pyntelige Borgerhuse er faldede en Smule siden hin Jubilæumsdag for ikke mange Aar siden, da Façaderne stod nymalede i Anilin-Rødt, Ultramarint og Cadmiums-Gult som en Dukketeater-Dekoration i Neu-Ruppiner-Tryk. Men endnu hænger den gamle Mindetavle fra den store Brand over en snæver Gadedør, og som gennem Aarhundreder — blot flyttet et Hanefjed om Hjørnet omme fra Niels Hemmingsensgade — er det kuriøse Skilt over Fiskeblødernes Bod med Udsalg af udblødt Bergfisk og den rigtige gode Vand-Sennep. — Endnu staar Hauserplads med brede graa og røde Façader og tyste Porthvælv, — hine gamle Torve, hvor intet er paa Færde, tyste Læ-Steder i den levende Stad, hvor et indadvendt Sind endnu kan trives — som de beskedne Potteplanter deroppe bag Kvistens Ruder! Og endelig det fine-

N. H. Jardin: Det gule Palæ, Amaliegade. Opført omkr. 1760.

Laurberg & Gad fot.

ste af al Idyl maaske her i den indre By, den gemte Krog, der aabner sig bagved Trinitatis, den glemte Rest af den længst hjemfaldne Kirkegaard, hvor Ligstene for Johan Herman Wessel og Johannes Ewald staar i Ly af Kirkens høje Kor. — Kun en af Købmagergades historiske Gaarde er tilbage: Den gamle Postgaard i fornem rød Barok, Griffenfeldts Gaard, hvor han boede indtil sit Fald. Hist og her ligger endnu et bedaget Borgerhus med sin Gavlskids vendt mod Gaden. Men Byen har ikke mere Plads for antikt Inventar her i sit Hjerte. Stræder bliver Gader, Gader Boulevarder; et gammelt Hus har snarest at forgaa! Saaledes maa det vel være. Blot Byens Linjer, de gamle Navne og især de gamle Kanaler, der giver Staden Præg af Sund og Hav, af Smakker og af Sejlere som i den gamle Bispestad, maa bestaa og vidne om Byens evige Bestemmelse som *Havn!* —

Det Kvarter af Byen, der blev skabt af Frederik den 3die som et Ny-København, — begrænset af Linjen fra Kongens Nytorv til Toldboden, og fra Langelinje over Østervoldgade og Gothersgade rundt, — er mest af alle Bydele præget af Forskel mellem Samfundsklasser. Dette Sankt Annæ Østre og Vestre

Kvarter er inddelt som selve Rangstigen: Fra Hoffets Amalienborg og Amaliegades Palæer, fra Bredgades Patricierhuse over Store Kongensgades solide Velhaver-Ejendomme nedad mod den jævne Middelstand i Dronningens Tværgade og over Fredericiagades og Rigensgades Urtekammer- og Høkerbutikker ned til Adel- og Borgergades Smaafolk i Marskandiserstuer og Jernkræmmerkældre, og længst nede Prinsensgades og Klerkegades Baghuse for et lyssky og forkomment Proletariat. I intet københavnsk Kvarter findes som her Slotte og Gyder, tæt Side om Side. Kvarteret er skabt af Enevældetiden, planlagt 1663 af Frederik den 3dies Stadsingeniør Henrik Ruse med Henblik paa grundmuret Hustype, regelret Gadelinje og — som Datidens Borgere hviskede — med fri Skudbane fra Kanonerne i det nyanlagte Kastel paa langs op gennem Norgesgade, (nu Bredgade), Store Kongensgade, Adelgade og Rigensgade, — dersom Borgerskabet behøvede en Belæring om Lydighed mod Kongelov og Majestæt ved Bstrygning med Granat-Kardætsker! Thi somme havde taabeligt misforstaaet Statskuppet 1660, da Adelsvældet faldt, derhen, at de tapre Forsvarere under Stadens Belejring

Evert Jansen(?): Gaardinteriør fra Charlottenborg. 1672—83.

Laurberg & Gad fot.

nu annammede Riget til folkeligt Selvstyre, — og ikke som Sandhed og Ret jo var: at Kongelig Majestæt herefter var den kristelige Arvekonge og Herre, og Borgerne allernaadigst hans trofaste Arve-Undersaatter til evig Tid!

Meget er ikke forandret op til vore Dage i dette gamle Bybillede. Gaderne løber som før og hedder mestendels som før; moderne Huse er skudt ind i Hovedgadernes brede Komplekser, men megen Fortids-Elendighed er til endnu i Adel- og Borgergades trøskede og faldefærdige Rønner. Og de fornemme Palæer i Barok og Rokoko staar uforandret prinseligt og kongeligt omkring Amalienborg og i Bredgade, selv om der nu er Spejlglasruder og Udstillingsmontrer for Klaver-Fabrikker eller Malerihandlere i det Schimmelmannske Palæ — i en langt senere Tid tilbyggede — Pavilloner, og skønt Koncertplakater hænger foran den snørklede Gitterport og melder om internationale Violin- eller Sang-Stjerner, der synger for Folket her, hvor før kun Hoffets og Adels Glaskarosser rumlede ind over Fliser og Brosten. Det Moltkeske Palæ staar endnu med sine lave, røde Fløje, med Sandstens-Keruber over Porten, vogten-

de det grevelige Vaabenskjold, og med Løvehoveder i Vinduernes brede Frontoner; men ogsaa denne gamle Adelsgaard vil følge Tidsbølgen, der fører de gamle Majorater ind under Afløsningens tunge Lov. Den skønne Hovedbygning er heldigvis, takket være Fredningsnævnet, urørlig, men det store Have-Areal med ældgamle Træer og brede Busketter maa vige for et Kompleks af hæslelige Automobilgarager, og den berømte Billedsamling af gammel hollandsk og italiensk Kunst, der kyndigt og ærbødigt var samlet bag de røde Mure, vil være spredt for alle Vinde, selv om Statens Samlinger har sikret sig de vigtigste Skatte. Ogsaa det Thottske Palæ ud imod Kongens Nytorv er bevaret, dette herlige og stilrene Barok-Palæ, der med den fine lille Kannevorffske Ejendom i Rokoko som Genbo danner Bredgades Fløjvagt mod Torvet; men den brede, blot toetages Bygning med det stejle blaatglaserede Tegltag trykkes af sin Nabo: et Façade-Skilt af pralende Marmor-Finering, Livsforsikrings-selskabet »Standard«s Ejendom, som et aflangt Kridthus skudt ind imellem den historiske Adelsgaard, — hvor Niels Juel boede til sin Død, og hvor den store Bogelsker Otto Thott og

Akademiraadets Sal, Charlottenborg,

Laurberg & Gad fot.

endnu senere fremmede Gesandtskaber vedligeholdt Tradition og Stil — og Kongens Nytorvs Række af agtværdige Borgerhuse fra den stilfærdige Byggetid nu for et Aarhundrede tilbage. — Frederiks-Hospitalets Fløje i statelig Rokoko samler endnu sine fremskudte Pavilloner om Gaarden bag det ærværdige Gitter med Portalens løvebaarne Vaabenskjolde. Var det ikke her den uheldige medicinske Volontør i H. C. Andersens »Lykkens Galocher« fik Hovedet i Klemme? Og i den ene af Hospitalets Side-Pavilloner var Drejeskiven, hvor Hittebørn af besværede Barnemødre bekvemt kunde snurres ind under offentlig Forsorg. Hvor mange gamle Patienter lever mon endnu og mindes de forunderligt fjerne Tider før Aseptiken, da Karbolflasken alene kæmpede mod Saarfeberen, og da ældgamle Vaagekoner i uldne Sjaler gumlede over Kaffe-koppen i Sygestuens Krog, medens Ligkærren rumlede over Gaarden ved Nattetid! Nu er her Lokaler for den fortrinlige Samling af Kunstindustri fra gamle Tider indtil nu.

Ogsaa de andre Palæer og Patricierhuse fra de rene Stilarters Tid staar endnu skaanede og er den historiske Pryd her i den fornemme Del af St. Annæ Kvarter: Ved Told-

bodgade-Hjørnet Det Classenske Fideicommis i Empirens renlige Stil med terrakottarøde Søjler mellem de høje, buede Vinduer — i Bredgade Meyns kirurgiske Akademi med den klassiske Portal og det fornemme Mansardtag, og Thuras Palæ i Amaliegade i prydfuld og sirlig Rokoko. Videre Prins Wilhelms Palæ paa St. Annæ Plads, den store, af Tiderne lidt forjaskede Bygning, som Folkeviddet efter Ejeren, da her var et kendt Danselokale, en Tid kaldte Prins Larsens Palæ. Fornemt og uforstyrret staar det engelske Gesandtskabs Bygning, medens de andre Palæer og Patricierhuse i Kvartret har været ude for et og andet: Kong Georgs Palæ, der i en Aarrække, siden Højesteret flyttede, har huset store Handelskontorer; den modstaaende Palæbygning ved Frederiksgades andet Hjørne, hvor den Hornung- og Møllerske Pianofabrik har sine Lokaler i de gamle Rokoko-Sale. Bevaret som Hjem for de gamle københavnske Patricierslægter er den Gamélske Ejendom i Bredgade og den Hegelske i Amaliegade. Ogsaa den Barnekovske Gaard i Store Kongensgade har endnu sit fornemt stilfærdige Præg med en Rest, lidt forkrøblede, Træer i sin Gaard fra den Tid,

Laurberg & Gad fot.

Harsdorffs Palæ. Opført 1779. — Holger Jacobsen: Statsradiofonien Bygning. Opført 1931. — V. Dahlerup og Ove Petersen: Det kgl. Teater. Opført 1872—74.

da de adelige Gaardes Haver strakte sig med Busketter, Alléer og Frugttræer dybt ind bag Amaliegades, Bredgades og Store Kongensgades Huse.

Charlottenborg, Gyldenløves gamle Palads — maaske Stadens skønneste Bygning fra Barok-Tiden, med den rolige Façade markeret af slanke Pilastre og af Sideløjenes Fremspring og sluttet med Balustrer under det stærkt skraanende Tag, — ogsaa denne fornemme Slotsbygning har maattet tjene statsborgerligt i den mere moderne Tid, men dog højst sandsynligt i rigere Mission end i de Aar, den var prinselig Boplads, — selv om der den Gang var Springvand, Buegange og Haver med klippede Takstræer, med Sandstens Skulpturer og med Orangeri ned langs Nyhavns Kanal. Huset maatte tjene Kunsten, først som Operahus for de italienske Selskaber, der gæstede Byen, dernæst som Akademi for de skønne Kunster. To Aarhundreders Minder om Danmarks Maler- og Billedhuggerkunst er knyttet til dette Slot, her var de store danske Kunstneres første Skole, fra Wiedewelts, Harsdorffs og Abildgaards Dage til vor Tids moderne Unge, fra Klassicismen over Romantik og Naturalisme til vore Dages beskedne For-

søg i europæisk Expressionisme og i den nyklassiske Sagligheds-Forkyndelse. Her husedes Eckersberg og Marstrand, Thorvaldsen arbejdede her; den gamle Professorbolig inde i den hemmelighedsfuldt tillukkede Gaard med de sjældne Trævækster fra de Dage, her var botanisk Have, har været Hjem for den danske bildende Kunsts allerfornemste Mestre. Læsere af de berømmelige Memoirer, der skyldes Charlotte Dorothea Biehl, Datter af Kunstakademiets Sekretær, vil huske den pikante Episode, da Christian den 7de paa et af sine Nattetogter gennem sin Hovedstads berøgtede Kvarterer søgte Ly i Charlottenborgs Port for at undgaa Prygl af de vrede Natvægttere. Vægtterne beholdt Valpladsen, og Vægttere har da ogsaa siden stædigt styret Byens Moral og forhindret Ekscesser, baade fra Højdens og fra Dybets ustyrlige Kræfter! Og den Kunst, der groede bag Charlottenborgs gamle Mure, blev aldrig for Alvor revolutionær, de aarlige Udstillinger præges af solid Landefreds magelige Penselstrøg og nøjsomme Farvesyn, og selv de Oprørske, der vandrede ud til separate Foraars-Saloner i Grønningen eller i den fri Udstilling, fandt snart paany Sjælefred i det Graavejr, der trofast

En Festaften i Det kgl. Teater.

E. Felt fot.

præger det danske Malersind, og i det moderate Tempo, der er Kendetegn for alle Danske. Og glemmes maa det ikke, at netop den borgerlige, fine Malerkunst fra Trediveerne op til Treserne er det ædleste, mest afklarede Udtryk for Nationens Livssyn, skænket os af Lundbyes, Købkes, Skovgaard's og Kyhns stilfærdige, mesterlige Kunst.

Charlottenborg og Bygningerne paa samme Kongens Nytorv-Side ligger egentlig paa Gammelholms Grund, men statshistorisk og kulturhistorisk er de knyttet nær til den Bydel, der rejste sig omkring Hoffets, Palæernes og Bourgeoisiets brede Gader i St. Annæ Kvarter. Der var op til vore Dage altid et vist fornemt og hofmæssigt Præg over dette kongelige Akademi for de skønne Kunster, hvor Udstillingen aabnes hvert Foraar af Majestæten, og over den danske Nationalscene, det kongelige Teater, som fra sin Overtagelse af Staten 1770 i Resten af Enevældetiden sorterede direkte under Kongen, og som ofte under myndige Hofmænds Ledelse blev tvunget ind i den landsfaderlige Kammertone, der i hine Tider var Kulturmagt.

Holbergs Teater i Grønnegade var et Folkets Teater, levende og til Gengæld ofte lov-

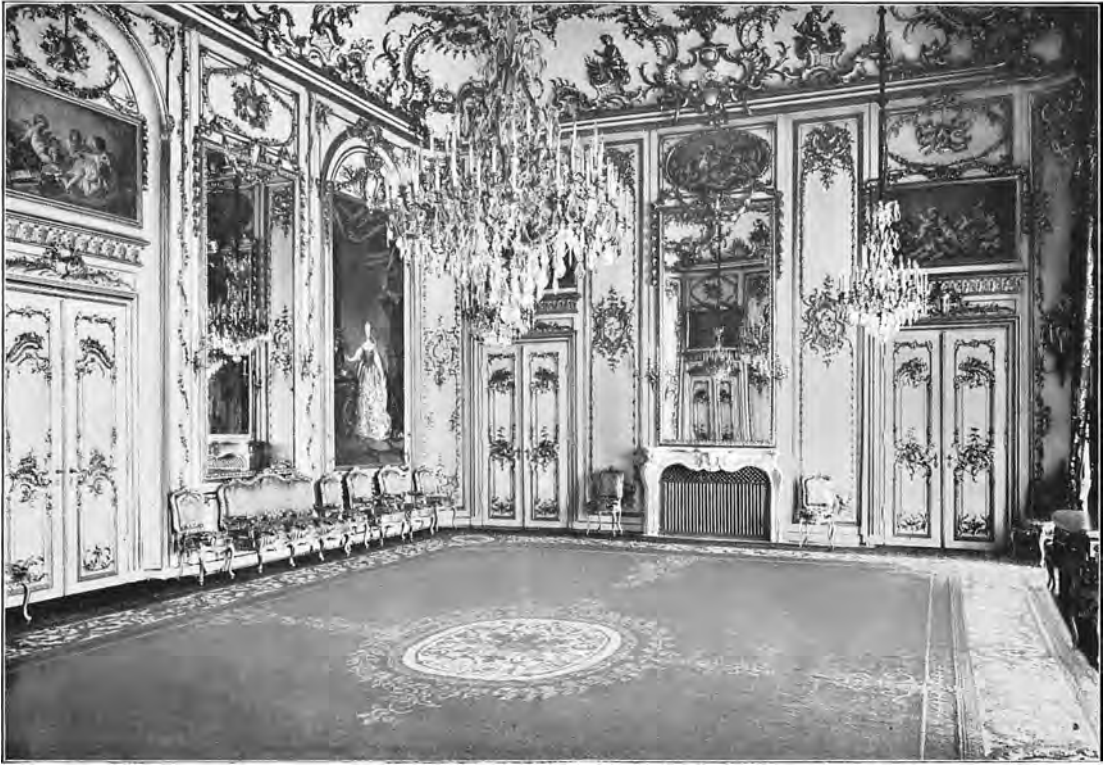
løst, bygningsmæssigt rodløst, omtumlet fra Grønnegade-Huset til Læderstræde og derfra til Tjærehuset paa Holmen under Majestæten's Varetægt. Indtil det omsider opstod som kongeligt Teater i Eigtveds Bygning, der med et Utal af Forandringer — saaledes ogsaa af Harsdorff — holdt sin Plads midt for Indløbet til Holmens Kanal. I 1874 flyttede det dog et Hanefjed mod Gammelholm, og en ny og mægtig Bygning for Skueplads, Opera og Ballet rejstes paa det nedlagte Gjethus eller Støberis Tomt. Her staar Teatret endnu i Dag, med sin ovale Kuppel og med den aabne Søjle-Pergola mod Torvet, med en Masse Gessimsdyt og over Taget en Apollo-Gruppe med vinget Pegasus, Lyre og andre Attributer. Datidens Publikum skulde jo have Betydningen ind med Skeer. Indtil fornylig var dette Teater kun forankret ved en Broforbindelse bagud til det øvrige Gammelholm. I den allersidste Tid er den store nye Talescene-Bygning rejst, taarnhøj og hvilende paa en Hvælving over Tordenskjoldsgade. Folkevittigheden har kaldt denne Indretning for »Stærekassen«. Men Nybygningen gør dog mindre Fortræd end ventet. Façaden inde i Tordenskjoldsgades Dyb forsvinder farve- og skyggemæs-

N. Eigtved: Det Brockdorffske Palæ paa Amalienborg. Fuldendt 1760. Nu Kongens Residenspalæ. S. W. fot.

sigt, diskret for Torvets fremskudte Façader. Og det skønne graa Empirehus ved Tordenskjoldsgades Hjørne har ikke mistet sin Magt i Torvets Huslinje. Dette, ikke store, men fornemme Bygningsværk, der skyldes — og var Bolig for — den geniale Arkitekt, C. F. Harsdorff, hævder sig endnu med hele sin Tidsalders Præg som et af de ædleste af Stadens Privathuse — med de typiske riflede Pilastre, der bærer den rolige Frontispice, hvis klassiske Relief viser en Gudinde i sin Vogn mellem Skyer. Lidt banalt virker alene Tordenskjoldsgades afrundede Hjørnehus, hvor den kendte Brønnumske Kafé nu i en lille Mennekealder har været Samlingssted for Kunstnere fra de to Nabo-Verdener, Akademiet og Teatret. I Pavsene mellem Prøverne mødes Scenens Navne her ved de smaa beskedne Marmorborde; Kaféen er en Filial af Begrebet »Bag Kulisserne«, hvor Teatrets indre Politik spinder Traade. Og indenfor Nationalteatrets nu gennem tresindstyve Aar af Kulrøg og af Bysladder sværtede Mure, med Forlængelsen ind i den nye i Luften frit svævende Talescene, lever et evigt og maaske uløseligt Problem. Men Spørgsmaalet maa løses indfra; dog, det er et Kapitel for sig og ligger

udenfor denne Skildring af København som Bybillede. Godt kun, at Problemet er brændende endnu, det tyder paa Liv indenfor de ældre Murstensvægge og det nyere Jernbeton, der nu svæver over Tordenskjoldsgade. Problemet var til fra Huset blev bygget. Det gik højt over Hovedet paa Hoffets Direktører — Moltke og Eickstedt — det svævede om Panden paa Rahbek, Collin og Heiberg, kun i et enkelt Nu gennem Tiderne er det løst af Teatrets store Kunstnere — en Caroline Walter, en Frydendal, Ryge, Rosenkilde, Fru Heiberg, Phister —, en tindrende Skare af Stjerner gennem Sæsonernes Skyet og Klart. De ældre vil inde fra den gamle Skueplads her paa Kongens Nytorv mindes de store verdensvigtige Premiører i Firserne og Halvfemserne, — saaledes som vore Forfædre har fortalt os om Fru Heiberg eller Michael Wiehe — hine Aftener, da et Bjørnsonsk, et Ibsensk Skuespil første Gang gik over Scenen: En Fallit, Et Dukkehjem, Vildanden, Bygmester Solnes. Det var hine uforglemmelige Première-Aftener, da hele det levende Aands-Aristokrati i de Dages København sad i Teatret, andeløst bevæget af den mægtige Proces i Tidens Historie, der fuldbyrdes nu paa

Laurberg & Gad fot.

X. Eigtved: Riddersalen i det Mollkeske (Chr. VII's) Pæke paa Amalienborg. Indviet 1754.

dansk Skueplads, fremmest af alle Verdens Scener! — idet Betty Hennings, Olaf og Emil Poulsen og Karl Mantzius skabte de u dødelige Skikkelser: Nora, Helmer, gamle og unge Ekdal, Solnes og Dr. Relling. Dengang var Scenekunst Aand, som Teaterbesøg var Andagt. Intet var saa dødsstille Højtid som hine Afteners Nu, naar Tæppet gik op. — Siden blev den danske Skueplads kun altfor ofte Forlængelsen af Strøgets Kafésalder, en Dame-Tes Pjæt eller Journalistvid udvandet til et Lystspil. — Statsradiofoniens Nybygning paa Teatrets Fløj er rede til at aflaste den danske Scene for alt det, der er bestemt for de mange, men tillige med den store Standard: at opbygge Folkesindet til Forstaaelse af alle Tiders Kunst: Drama, Musik eller Bog. Her er Landsopgaven, Verdensopgaven, den store Spredning udover Lande, samlende Nationer og Racer til fælles Maal, med Bud gennem Æteren grænseløst ud over Afstande, vidt ud over Fremtid.

Men endnu ligger det kongelige Teater som Torvets Midtpunkt, og er end ved den nye Styrelsesform megen Tradition og mange gode Idealer bragt i Fare, saa er Teatret saa vist endnu, som det var gennem Tiderne, et Fest-

lighedens Mødested i den danske Hovedstad. Muligt at ikke just den allerbedste Kunst fejrede Triumfer hine store Aftener ved nationale Højtider, naar Teatret laa festoplyst med Flammemaal fra Tagets Offerskaale, naar Vogne og Biler i endeløse Rader, glimtende af Lys, rullede frem foran Vestibulen, og et rigt klædt Publikum i Parket og Etager mønstredes indbyrdes i straalende Pragt, medens Hofet med Baand og Stjerner glimrede i Kongeloge og i Parket. Muligt var det en Bournonvillesk Ballet og et lidt tyndt, men yndet Syngestykke, der gik over Scenen, men den kongelige Skueplads var og vil sikkert altid være et Festens Sted af Lys og af Farver, af den Pragt, enhver livslysten Tid har behov. Og alle Tider trænger jo til Fest.

Som Yderpunkter i St. Annæ Kvarter ligger de tvende Kongeslotte Amalienborg og Rosenborg. Fælles for begge er, at de, hver paa sin Vis, udtrykker deres Tidsalders Indbegreb af Ynde. Hemmeligheden ved Amalienborgs enestaaende Skønhed og Gratie er maaske, at disse fire ganske ens Palæer alle vender Façaden mod et Midtpunkt; hvert af dem er Genbo til et andet, man ser ikke og savner ikke at se de graa, rigt smykkede Rokoko-

Jacques Saly: Frederik V's Rytterstatue paa Amalienborg Plads. Afsløret 1770.

E. H. fot.

Palæer fra andre Sider end Façaden. De lader sig ikke omgaa. Og dog syner de fire Hovedfløje med deres Pavilloner ikke som flade Kulisser. Man staar paa Pladsen som i det Indre af en Æske, et gammelt, forsiret Elfenbens-Skrin, men man fornemmer de otte Sider massivt, med Volumen og Dybde, — hvert af dem som et nyt Skrin, der gemmer en endnu rigere, mangfoldig og hemmelighedsfuld Skønhed. Man føler sig paa forunderlig Maade sat ind i et sindrigt System, indesluttet i en Mangekant. Men Æskens Laag er Himlens lysende Baldakin, Bunden er farvebleget fin Mosaik. Og naar man staar midt paa den brede Plads, ved Soklen af Saly's herlige Rytterstatue, synes Fladen at runde svagt, — som Jordoverfladens Krumning mod en Horisont — ud til de fire Palæer, der blaaligt fortonet hegner om en Synskreds. Det er, som holder hele Verden op med denne Bygningskæde, fjeldgraa med Gletscher-Glimt fra de stejle Mansardtages blaa Glasur. Og dog forløses man ud af Murenes Favntag ved de frie Udkig, der giver Vej for Øjet, naar det søger frem. Først gennem den senere indbyggede Harsdorffske Kolonnade, der trods sit Præg af streng Klassicisme indgaar har-

monisk i de Eigtvedske Palæers viltre og lunefulde Rokoko, — en Søjlerække i yndefuld, enkelt, ionisk Stil føjet ind imellem Pragtfløje med Sandstens-Balustrer, Vaser, legende Genier, Paryktidens vredne Ornamenter og Skulpturer af Opera-Guder langs Taget. Paa forunderlig Vis lukker Kolonnaden for Pladsen og aabner paa samme Tid Passagen ud imod Amaliegades brede og stille Pergola, denne Byens eneste helt aristokratiske Gade, der synes usynlig belagt med røde Løbere, hvor i Fortiden Kareternes Bjælder, nu de fremmedartede Horn-Signaler fra udenlandske Gesandtskabs-Automobiler er Lydbilledet ved Dagens Visit-Tid.

Men i Række med det gule prinselige Palæ, de stive Hofbygninger og de rolige Patricier-Huse ligger Byens mest folkelige Teater, det historiske Casino, med den fornemme Façade i god Harmoni med Gadens Stil, — grundlagt under Christian 8de som Vinter-Tivoli, men gemmende paa Minder fra de nationale Urostitider: Borgermødet i 1848, Vælgermøder i Provisorietidens Kampaar, — og i vore Dage en Skueplads, lidt omtumlet og ikke helt i Plan, for Udstyrs-Stykker eller Operetter med det lyse Budskab til Smaaaborger-Børn og

Rosenborg Have med H. E. Freunds Springvand (1837).

S. W. fot.

-Voksne langt ud paa Broerne om »Lykkebarnet«, »Jorden rundt« eller »Den glade Enke«.

Men naar Livgardens Vagtparade med sin Sværm af travende Publikum og glammende Hunde ved Middagstid svinger op foran Amalienborgs Residens-Palæ, en Kolonne med hvide Bandolerer og Bjørneskindshuer, med Orkestret ført af en Tambourmajor, et halvt Hoved op over Garderhøjden, men mod Traditionen uden Skæg, saa har det mægtige Tonebrus af Majestætens Honnørmarch endnu tre Lydhuller fra Pladsen ud til den loyale By: først mellem to fine Pavilloner med vaseomkranset Spidstag vidt ud mellem Ny-Amalie-gades Dobbelttrad af graa og rolige Husfaçader; men Toldbodens Vognlarm ruller fjernt i Gaden, og over Langelinje, der løfter sine Anlæg med Gefions-Springvandet skarpt i Silhouette mod Himlen, lyder den lave Tuden af Havnens Dampere. Og det næste Udkig mellem to andre Pavilloner, ud til Havnen, set gennem Gitterporten ind til Larsens Plads: De drejende Kraner, Dampskibenes sortrøde Skorstene, Lastbiler og Fragtvogne i rastløs Trafik mellem Oplag og Pakhuse, og bag Kajens Stenbræmme det sølvblaa Løb af Havnen, fjernest

Christianshavn, Dokkerne, Orlogsværftets irgrønne Tage, Panserskibenes graa Kolosser. Og det sidste Udsnit i Palæernes Ringmur: Frederiksgade, afsluttet af Marmorkirkens Søjle-Portal, kronet af den mægtige Kuppel, hvis Hvælv er som Spejl af den isblaa Himmel omkring; de gyldne Ribber synes at bære frit som Blomsterstængler Lanternens lukkede Kalk. — Maaske er det den maleriske Lov ved Amalienborg Plads, at Palæerne staar i Ottekantens stumpe Vinkler til hinanden, saaledes at Lys og Skygge, Farvens Glød og Tysthed skifter i Dagens Tempo, hver Façade er som Strengen i en Luth, der toner, naar den naas af Dagens Lys. —

Rosenborg er den anden Yderfløj i det gamle St. Annæ og staar endnu nogenlunde skaanet i det evigt bedrelavende og arkitekt-befamlede København. Selv Børsen blev ikke sparet, men fik ny Façademur af maskinstøbte Stenplader, og Vinduesfronternes Sandstenshoveder fik nyslaaede Næser. Og saa Rosenborg kom i Fare, dog mest i den ældre Tid, da de velvise Enevoldsregenter havde Brug for militære Indretninger, som da Christian den 4des skønne Renaissance-slot af Frederik den 5te paatænkte anvendt

Rosenborg Slot. Opførelsen paabegyndt af Chr. IV 1608.

S. W. fot.

til Landkadet-Akademi, ligesom det vestlige Taarnspir foresloges omdannet til en Kuppel. Det lykkedes ogsaa Datidens Vandaler at faa Østfaçadens monumentale Sidetrapper fjernede og de hængende Karnapper forlænget nedad til Grunden, hvorhos den herlige Parterrehave blev sløjft, og en noget senere Tid gjorde det af med de pragtfulde Laurier-Huse, hvor forhen Springvand plaskede mellem sjældne tropiske Trævækster, og hvor Majestæten holdt Taffel ved sit »Eremitagebord« i Midtpavillonen som i en exotisk Have med sjældne Sangfugle byggende under Taget, medens Fontænerne sprang med ædel Vin. Den i sig selv skønne og stilfulde Laurier-Bygning fik et nyt Stokværk, blev til Livgardens Kaserne, og er det endnu. Og der, hvor engang Rosenborgs vidunderlige Blomsterhave laa, ligger nu som en gabende Ørken den uhyre Exercerplads. Sydvestsидens Slotskanal blev kastet til 1783, og den mærkelige gamle Vindebro forsvandt. Det er en af Nutidens absolute Fordringer, at denne Kanal udgraves paany. Slottet er bestemt til at ligge paa sin Ø, omsluttet af Kanalernes Sølvring, spejlende sine røde Taarne, sine tindrende Spir, sine irgrønne Tage i de drømmedybe Grave, hvor de

hvide Svaner langsomt svømmer om Voldens Granitstens-Grund. Slottet er et Eventyr, ædlest og finest af al Stadens, al Landets Bygningskunst, enestaaende i sin Art i Europa. Det bør befries for alt Landfæste med det larmende Nu, det bør svømme paa sin Ø, som en Vandrose paa sit Aakandeblad! — Ogsaa Haven omkring er mishandlet gennem Tiderne. Her har været fornemt Enklave for Hofsinder med Fjerhat og Kniplingskrave, for Kavalerer med Kaarde og pudret Paryk, og for Damer med Hyrdindesmil og i Fiskebensskørter, promenerende anstandsfuldt i Parterre- eller Svanehaven mellem façonklippede Takstræer og olympiske Balletfigurer i Sandsten paa deres Sokler. Først Struensee-Perioden lukkede for Alvor Haven op for Datidens menige Byfolk, der fra den Tid og op under 6te Frederik kom stimende tæt i de altfor snævre Gange og Alleer; Bedsteborgere og halvvoxen Ungdom, som vi kender det fra »Et Eventyr i Rosenborg Have« og fra Poul Møllers Digt, — men tillige fik Haven et Præg af skamløs Geschæft, af fine Konditorer i Herkules-Pavillonen og jævne Beværttere i Telte, Vauxhall og Butiker i de nye Boder langs Kronprinsessegade, og et Slæng af Lære-

Rosenborg Slot, set fra Øst.

S. W. fot.

drenge, Matroser, Gadens løse Pigebørn, Lom-metyve og lurvede Personer, der pillede Utøj paa Bænkene, — saaledes som Blad-Indsener ved 1800-Skiftet højst indigneret beklager.

Fra den Tid er Kongens Have Byens populære Park og — maaske nutildags mindre end i vore Fædres Tid — Spadsereplads for Ammer og Barnepiger med deres Gardist-Kæresten, og heldigvis ogsaa i de sidste Aar mindre en Rugeplads for Eksistenser fra det nu snart helt forsvundne Vognmagergade- og Brøndstræde-Kvarter. Særlig i Krigsaarene var Bænkene i Kavalergangen tæt befolkede af Polakbørn, der pludrede paa alle østeuropæiske Mundarter, i Ømhed eller Smaakævl klumpede tæt sammen om en krølskægget, lidt blegnæbbet Patriark med Kasket og Frakke til Hælene eller om en Sarah i Uldsjal med øjerapt Udkig over Kyllingeflokken. Og en Klump hjemløse Brostensvandrere kunde holde Rast omkring Madpakker fra Kvartets Trappeopgange. I vor Tid gaar den friske Færdselsstrøm ind gennem Kongens Have. Hørups Port i Hjørnet ved Kronprinsessegade, hvor Willumsens mere malerisk levende end monumentale Statue af Folkehøvdingen staar, blev lukket op som saa me-

get andet ved Systemskiftet, og Dagens Menneskeflod gaar nu paa Skraa gennem Haven paa Genvej til Kontor og Forretning, Studenter fra Østerbrohjemmet mod Universitetskvarteret, idet de krydser unge Polyteknikere østgaaende mod Læreanstalten tæt ved Havens Udgang, morgenfriske Kontordamer, travle Forretningsfolk — og et Utal af Skolebørn, Parvis eller i Klynge, benende afsted med raslende Tornystre, slingrende Tasker og gramsende i det faldne Løv efter nedfaldne Kastanier, — hele Dagens Færdsel her hen forbi det lille idylliske Springvand, hvor Friends Amarin rider Gyngestue paa Svanen, medens de gule Blade langsomt synker ned over den gamle Herkules-Pavillon eller over den rædselsstivnede Broncehest, der bides i Bugen af en grisk Løve, denne patina-grønne, bedagede Skulptur fra selve Slotsbygherrens Tid. Og inde paa Bænkene under Alleernes tunge Kastaniekroner sidder i Magsvejr Pensionister tungt med Hænderne foldet om Stokkens Knap, aldrende Damer med et Hækle-tøj, eller en ung Pige drømmende over en Bog, — fjernt fra Vrimslen, fra Dagens Støj og Larm som i vore Bedsteforældres Tid: Et Eventyr i Rosenborg Have! —

Rosenborg Slot, set fra Syd.

S. W. fot.

Og endelig — i de allerseneste Dage —, er den faldet, den hæslige Længe, der med et kedeligt og banalt Anneks i Rosenborg Brøndkur-Anstalt løb fra Kronprinsessegade langs Gothersgade ud til Øster Vold: Gardens Excercherhus. Denne Keglebane-lange, lavt krybende Bygning, der syntes skabt til — og virkelig ogsaa i ikke helt fjerne Tider brugtes til — Spidsrodsløb for Livgardens Mandskab, er omsider ryddet og Grunden jævnet, med fuldt Indblik fra den moderniserede og udvidede Gothersgade med Reformert Kirke, i smagfuld Barok med røde Mure og høje graa Pilastre, til det herlige Renæssance Slot, hvis Profil med de snørklede, sandstensforsirede Gavle og de slanke Spir, der funkler som med Spil i Perlemor, staar som fint Filigran mod Københavns vintergraa eller sommerblaa Himmel. Saaledes kan Rosenborg nu ses af alt Folket, der haster gennem Gaden, frit og stolt, knejsende med sine Fløje, smækkert med sine mørkrøde, sandstensomkantede Taarne, — dette pragtfulde Gemme for Rigets Kronjuveler, for nogle af Landets ædlest og skønneste historiske Skatte. —

I det gamle St. Annæ Kvarter har udover Slots- og Palæ-Komplekserne kun Nyhavn og

Partiet omkring Borger- og Adelgade bevaret deres gamle historiske Præg. Bredgade er inddraget som Strøgforlængelse med Montrer for den indre Bys store Magasiner eller med selvstændige moderne Forretninger bag Stueetagens Spejlglasruder; men endnu har Gaden og dens Butiker, — Møbel-, Antikvitets-, Musik- eller pyntelige Galanteri-Forretninger — deres bestandige Præg af Overklasse- og Bourgeoisi-Smag, og det Promenadepublikum, der til Hverdag passerer Fortovets Fliser og Asfalt, er stilfuldt, elegant og har hjemme i de højere sociale Regioner, der betegnes af Grønninge- og Glaciskvarteret, — hvis de da ikke er kommen ind fra deres Ryvangs-Villa i polstrede Luksus-Biler for at gøre Indkøb eller for at prøve i et af Beaumondens fornemme Skræder-Etablissementer. Det er unge Damer, der gaar spinkelt paa høje Hæle og som synes opfodrede med Marcipan, og Herrer i Visitdragt med glat affable Manerer, som behørigt i Bredgades Gesandtskabs-Hoteller. Men det er en Beaumonde i Miniaturformat; den danske Hovedstad har i moderne Tid Plads til en beskedne lille Inderkreds for den finere Portion, strækkende sig fra St. Annæ Plads til Kristianiagade og med et Villa-Palæ-

Riddersalen paa Rosenborg Slot.

A. H. fot.

Anneks i Ryvangen. Store Kongensgade er ikke mere den stille, lidt skumle og kedelige Gade som i det svundne Aarhundrede, den er nu en travl Forretningsgade med hostende Biler og Sporvognenes hvæsende Skuren ved Holdepladser og Skæringshjørner. Gaden er et farveløst Alløb for Passagen mod Østerbro, en Dobbeltgad sammenbidt arbejdende Butiker, — Resten graa eller røde, afslidte og karakterløse Façader. —

Men Nyhavn har endnu sit historiske Præg, om end ogsaa meget her er forandret. De Ældre vil endnu kunne huske de mærkelige Sandkister, der laa dér, hvor nu Nedgangen til Havnens Motorfærge er. Siden svømmede Bethelskibet her ved Kajen, et langstrakt, lavt Kapel sat paa Køl og med de smaa Ruder oplyst om Aftenen. Efter Sigende blev dette lille Missionsskib, der laa fortøjet her indtil 1906, tit af forsinkede Nattgæster taget for en Sporvogn, naar Kongens Nytorv ellers laa ærbart stille efter Lukke- og Slukketid! Nu er der aaben Udsigt fra Torvets Sporvognsholdeplads ved Krinsen, hvor Pølsemandens Vogn og Avisboder har Stade, ned gennem Nyhavns Løb, — et Perspektiv af Mastelinjer, der duver ganske let for Kanalens oljeagtige

Skulp, som regnbuefarvet af Benzin gaar mod det frønnede Bolværk. Her ligger i Dobbelt-rækker de hollandske Tjalke og Kuffer, bredbodede og med tjærede Planker, lastede med Stykgods, — Fustager eller Kasser, der stables op langs Kajen. Nu og da ses ogsaa en Skonert eller en ravnsort og bedaget Bark med den gamle Gallionsfigur under Bovsprydet, en Neptun, en Havfrue eller en Krieger med Hjelm og Skjold og med Sværdet løftet til Hug for at kløve den farende Bølge. Skibshunden staar paa Ruffets Tag og spejder efter Nyt fra Land, og den lille Blikskorsten ryger fra Skipperens og hans Families Middagsgryde. Hele Nyhavn har Præg af Herberge, af Spisekvarter for Havets farende Folk. De smaa Kælderbeværtninger har Menu-Plakaten, der lokker med »Varm Mad hele Dagen«, eller Medisterpølse, Æggekeg og Hakkebøf samt en stor Kop Kaffe for næsten ingen Ting! — alle Nyhavns særlige Traktementer for en Sømand i Land efter Maaneders Smalkost ombord. I de høje Stueetager med snævre Stentrapper op til Døren er det finere Kvarter for Sejlskibets Kaptain og Styrmand, med første Klasses Køkken og Neapel-Golfen med Vesuv i Fresco paa Væggen, og der er Hotelværelser

op i hele Højden af det ældgamle, smalle Hus, som klemmes af sine Naboer, saa Gulvene staar skævt, saa hjemligt som et Skibsdæk i Storm. Her er Navne i den rette Sømands-Aand som »Hotel Øresund« eller »Atlanten« og Kafé »Viking« eller »Kikkenborg« — i bestandig Variation efter skiftende Ejeres Smag.

Der er ikke ringe Forskel mellem Kanalens to Bolværkssider: Charlottenborg-Siden er mest respektabel, først præget af Palæets Sidefløje, dernæst henne ved Holbergsgades Hjørne af Sømandshjemmets nye Bygning med Hjemmehygge vinkende bag Forsamlingsstuernes venlige Gardiner. Herovre er i Reglen smult Vand i Gaden, her er stille, naar Strandstræde-Siden har frisk Kuling af Søfolk paa Orlov i daskende og drivende Klynger, Hænderne i Bukselommen, Kasketen bag i Nakken, eller i Landgangstøjets blaa Jakkesæt, tilbagelænet i Bilen med Holdt for et Minut foran hver Kælder, og Chaufføren med ned til en Pilsner. Nyhavns Pigebørn kommer trallende Arm i Arm, parat til en Jazz over Kælderkaféens Bræddegulv, mellem Borde og Spyttebakker. Men dette Nyhavn er en Verden, der efterhaanden forsvinder, saasandt som ogsaa Søen industrialiseres og Sømanden snart ikke mere er den tjærede Saltvands-Type, men fagorganiseret Transportarbejder. Man finder næppe nu, som blot for et Tiaar siden, Tatoveringsnanden i Beværtningskælderens Siderum med Tilbud om elektrisk Tatovering »in all colours and designs of all kinds«, — som udvist paa Vinduesskiltet med smilende Geishaer, Hænder, der mødes over et Hjerte med Tro og Haabs Kors og Anker i Baggrunden. -- Heller ikke hænger mere over en Kælderdør Sø-Ekviperingshandelens sorte Sydveste og gule Oljejakker paa Rad, som et la Morgue af Strandvaskere. Nu er det røde Gumnistøvler, blaa Jakkesæt, Prismekikkerter og Barbermaskiner, der ligger paa Vinduesmontren nede i Niveau med Jordens Brosten, -- højst en Halvkreds Kridtpiber eller et Par rødprykkede Lommestørklæder med en Fregat i Hjørnet for de mere konservative Sjæle. Og det er ikke mere en Harmonika med Tonerne af »En Sømands Brud —«, der brummer nede i den moderne Nyhavnskælder; det er Etablissementets første Klasses Jazz-Orkester med en Janitsjar samt Saxofon og Savblad, der hulker og hyler sidste Fox-trot-»Slager« nede fra Kælderdybet bag en Illumination af røde og grønne Lamper langs Dørkarm og Vin-

duer, med tindrende Farvespil i Nyhavns nat-sortte Vand. Og kun nu og da hænder det, at Panserbilen kommer med Brag og Tuden og standser foran en Kælder i Nyhavn eller en Stue i Lille Strandstræde, hvor en Finne har trukket Kniv, et Par glade Svenskere slaet Ruder ud, eller en Københavner budt paa en Skalle, medens alle de smaabitte Ruder i Gaden er aabne ud mod Sommeraftenen, og spejdende Hoveder følger Affæren under mundrappe Bemærkninger fra Vindue til Vindue.

Det gamle Nyhavn vil vel snart være et historisk Minde, og Fortidens krasse Kolorit var vel heller ikke altid helt præsentabel. Men et bør aldrig ske: Nyhavn maa aldrig forsvinde. Det laa hyplanmæssigt nær at opfylde Havneløbet og aabne en bred og statelig Gade, — maaske med Træbeplantning i Lighed med St. Annæplads — dér hvor siden 1673 »Gyldenløves Canal« eller »den nye Havn« har vist Saltvand og Skibsmaster helt ind til Kongens Nytorv. Lad blot Smøgernes og Strædernes triste og brystfældige, nok saa aarhundredgamle Huse forjaa, Kanalerne maa ikke fyldes op og jævnes ud her i Søstaden København, -- som man i sin Tid sløjfede Voldene; de spærrede dog for Luft og Lys. Men intet hygiejnisk Hensyn kan opstilles imod, at det friske og renholdte Havneløb skærer sig ind gennem Byens Gader og rinder under Broer i sit Spil af Lys og Farver. Christianshavns, Slotsholmens og Nyhavns Kanaler har historisk Hævd og tillige den Ret, der vel nok kan maale sig med det moderne Byplans-Hensyn til Genvej og Tempo: at en By ogsaa bør have Plads for en Plet fredet Natur og for Idyllens rolige Skønhed, som Oaser i sin Ørken af Asfalt og Sten. Havets Indskæringer gennem de københavnske Kanaler og Havneløb er den friske og salte Natur, ført som en levende Strøm ind til Byens Hjerte. Og faa Kvarterer i vor Hovedstad har en Skønhed som Nyhavn, mest mod Aften, naar de gule og graa Huse spejler sig i den sortnende Kanal, medens de røde Tegltage luer for Solen, hvis Flammevæld synes at suges ned i en Skakt mellem Gøthersgades fjerne Husrækker. Og ogsaa en Vandring en stille Søndagmorgen, naar alt Havneliv er standset, ned forbi de gamle Nyhavns-Huse er som en Fordybelse i en fjern Tids København. Husene her har endnu de puklede Tage, de smaa bitte Kviste med Hullet efter Udliggeren, mange med den gamle Købmandsgaards eller Pakhus' Præg, med Sandstensplader over Døren, visende en Drikkekande, et Lam, et Timeglas eller et

Kompas samt Tilblivelses-Tiden, tilbage til Aarene omkring 1700. Ingen Gadeprofil er saa uforstyrret som Nyhavnssidens med de smalle Façader og Smaaagave, der ligner de gamle Linjeskibes Kasteller og stejle Kahytter.

Ogsaa Borger- og Adelgade-Kvarteret har bevaret en vis historisk Kolorit, men her var altid Fattigmandsgade, og dog har muligt ogsaa det sminkede og oppudsede Forfald en egen betagende Skønhed. Borger- og Adelgades Huse har søgt at følge med efter Smaafolks Formue. Selv i de snævre Baggaarde kan man finde de sprukne Mure nymalede i lysende Okkergult og Bindingsværks-Ribberne nystrøgne med tjærebrunt, saa de ligner mægtige Romertal, prentede i det gamle Murværk. Og en eller anden Idealist har fundet paa et Sted at smykke en Brandmur i en Baggaards Lysskakt, saa snæver som en Skorsten, med en Figur af Ydun med Æblerne og har anbragt Damen paa en pyntelig Konsol over et lille Trægitter, der har den røde Dyrehaveport som Forbillede og hegnes af blomstrende Nasturcier. Disse Baggaarde i de gamle Gader, Borger -og Adelgade, Helsingørgade, Prinsensgade og Klerkegade, staar endnu som Vidner fra Elendighedens Byggetid for halvandet Hundrede Aar siden, Fattigdommens usle Rottereder, hvor Familien levede sammenstuvet i Enkeltkamre ud til en Brønd mellem gustne Bindingsværksmure, der snæveredes opad mod Lys og Luft ved Svalegange og dryppende Tagskæg. Endnu kommer man ad de smalle Gennemgange med krogede Trappeløb, der fører op til et ukendt Mørke, ind i skumle Gaardsrum mellem udbyggede Stokværk, der hviler enbenet paa en tjæret Egetræsstolpe. Lyset er kun en Sølvstribe, blegt sænket ned mellem skurvede Husvægge. Endnu er der Fattigboliger her, mange af dem dog med nette Vinduesgardiner og Potteplanter bag Ruden. Og i en Gaard mellem Baghuse i Borgergade, i en Skakt saa snæver, at knapt en Trækvogn kan vende herinde, finder man maaske et Ahorntræ, groende med den slanke Stamme snorlige og uden Grene, higende efter Luft; først helt oppe ved tredje Sal løfter den grønne Krone sig frodigt mellem de røde Tegltage. Mange af de gamle Beboelser har maattet vige for Værksteder; der hamres og høvles indenfor Baggaardens smaa Ruder, og det blusser fra en Esse i en skummel Vognport. Fattigdommen er nutildags flyttet ud af Baggaardene og bor i Barakker. Elendigheden er jaget ud til Byens Udkant,

men lever næppe mere hygiejnisk dér, i barskere Kliina, udsat for Vejr og Vind og i evig Kamp med kommunale Tilsyn. Rimeligt, at det usle Kvarter fra en gammel Kolera- og Væggetøjstid bør forsvinde, og Borger- og Adelgade er sandelig ingen Pryd for den moderne, renholdte By. Men Kvarteret har endnu en egen Karakter, der gør en Vandring lønnende her i de lange og snorlige Gader med de maleriske Lysvirkninger, — mest en Sommeraften, naar den blaanende Himmel spejler sig i Adelgades talløse Ruder, eller en Fredag Aften mod Juletid, naar Arbejderkonerne efter Lønningsdagen køber ind og stimer ned i de nette smaa Høker- og Urtekræmmerkældre, der straalere med Skær af Buelampelys op langs de skørnede Husfaçader, hvor hist og her i Mørket en rødskærmet Lampe lyser bag en Rude; og i enhver Fedevare- og Kolonial-Handel er Diske og Vinduer pyntet med Flag og med strinlet kulørt Papir. Ogsaa i disse Gader risler det kølende Vand ned ad Mejeriernes Ruder, og Kødudsalgenes Vinduer og Vægge er af hvidt og blankt Porcelæn, den kommunale Nethed og Hygiejne hersker ogsaa her. Men Gadernes Handel har Præg af Smaamands Fornødenheder. Fra Marskandiserboder hænger udtraadt Skotøj i Sejlgarn paa Rad langs Dørpost og Vinduesrammer, og Pladsmangel sender Butikernes Indhold ud paa Gaden. Foran en Bohave-Kælder staar gamle Plydstole i Rad paa Fortovet, og fra Grønhandelen er Bundter af Selleri, af Gulerødder og af svulmende Blomkaalshoveder traadt ud som Indvolde fra den snævre Kældernedgang. I Klerkegade skilter en Barber i et af Gadens forunderlige Miniaturhuse, hvis øverste Dørkarm næppe naar Voksne til Næsen, med »Klipning af Arbejdsløse og Alderdomsunderstøttede for 40 Øre, Lørdagen undtagen«! Men oppe ved Dronningens Tværgade er en sirlig Blomsterforretning, thi selv Smaafolk har Brug for Fødselsdagsbuketter og Kranse. Og hist og her skinner som Matadorer i Gaden de to lueforyldte Tyrehoveder over en Slagterforretning, — eller et historisk Nøgleskilt med Snørkler og Forsiring vidner om Tradition og Troskab mod ældgammel Lavs-Skik. Over et Hus staar Aarstallet 1788 og Betegnelsen »Landgreven«; her var en Gang den gamle Kirkegaard fra Pesttiden. Nu er her kun en snæver Baggaard med Værksteder omkring og Tøj, hængt til Tørring mellem graa Brandmure. Og et Sted er Østerland rykket ind; den hebraiske Indskrift staar midt paa Ruden

Nyboder, grundlagt af Chr. IV 1631—41.

S. W. fot.

Kastellet, Opførelsen påbegyndt 1662 af Henrich Rüse, og Langelinje, anlagt omkr. 1890.

A. H. fot.

N. H. Jardin: Sølvgades Kaserne, opført 1765—71; nu Statsbanernes Administrationsbygning.

S. W. fot.

Østre Anlæg, anlagt i 1870erne. I Baggrunden Statens Museum for Kunst.

S. W. fot.

hos den jødiske Slagter, der krølskægget og med Hatten paa Hovedet, men ellers hvidklædt som en moderne Kirurg, med en Sav parterer Kødets af de schächtede Kreaturer, medens barhovede Koner i Uldsjal og med sortøjede Smaahørn ved Haanden debatterer paa Jiddisch eller Polsk Priser eller Menighedens Nyt. Over en Husdør staar et Sted en Sandstens-Kvadrat med en Fugl, en And, — eller muligt er det en Fønix! — men Fattigfolk har sjældent Monumenter, højest et historisk Hus, som det berømte »skarpe Hjørne«, den gamle Bindingsværks-Bygning med Vægge sat i spids Vinkel, dér hvor Helsingørgade slutter til Adelgade. Mest præges dog Gaderne af det travle og uforknytte Smaakaarsliv, de snakkende Koner, hver af dem fyldig nok til at spærre et Trappeløb, de legende Børn, — renvaskede og netle som moderne Kommuneskolebørn jo er, selv naar der hinkes Paradis paa Borgergades Fliser, — og Gadesælgerne med Bananer eller røgede Sild. Og saa Lyset, der i de to Gaders Længde falder i Linje Øst—Vest, altsaa med uhindret Aftræk for Solskin baade ved Aften og Morgen, og ved Solfaldstid med gylden Glød over Nyboders Huse for Adelgades Udløb og med St. Pauls Kirken purpurrød, med Taarnet som en Milepæl rejst ved Vejs Ende. Det trinde og murstensringede Spir knejser som et Kræmmerhus højt over Nyboder.

Man har stillet en Christian den 4de op som Vagt ved Nyboder, dér hvor Svanegade løber ud, en hæderværdig Statuemand i det kendte Costume, med Fjederhat og Kniplingskrave og med den berømte Stok i den behandskede Haand, præcis som i »Elverhøj«. Bedre havde det været blot at anbringe en Mindetavle paa en af de lave gule Husgavle, et Bomærke med Kongens Navnechiffer og hans manende Valgsprog, at *Pietet* bør herske i Riget! Det havde sikkert naglet Nyboders Urørlighed lidt fastere i Bystyrets Bevidsthed. Nu vil den ret konventionelle Figur, trods den korrekte Garderobe, ikke kunne hindre, at en byggehungrig Magistrat — bag Kongens Ryg (der jo vender mod Nyboder!) — fjerner de gamle ærværdige Længer og lader den danske Renæssances Bygherre staa Skildvagt foran et splinternyt Komplex, formentlig af flotte Etagehuse i Grønninge-Kvarterets banale Velhaverstil, med Luksusbiler udstillet i Stuemagasinerne Vinduesmontrer. Thi Bolignøden kræver, at der ikke midt i Byens Hjerte findes Arealer med blot halvandenetages Huse og med fri Udsigt over de røde Nyboder-Tage

til et større Stykke Himmel end ellers i den moderne By, — navnlig naar Grundpriserne er saa enorme som her, og der er Udsigt til fin Forretning! — Nyboder staar endnu, men hvor længe? Selv bortset fra Kvarterets Værdi som historisk Minde har disse smalle, lange Gader, der udviser de første Rækkehuse i Stadens Historie, en Skønhed og Ynde, saa tyst og fortrolig, som ingen Gade ellers i København. Disse lave, gule Længer med de skævtvoksede Mandslingedøre, knapt et Trinbrædt over de loppede Brosten, hvor Græs endnu faar Lov at gro, disse Dukkestue-Ruder og de teglstensrøde Tage med smaa Skorstene i Geled, og bugtende sig uendeligt langt gennem Krokodillegade, Delfingade, Elsdyrsgade og Haregade, de har alle den samme Karakter af henfarne Tiders Liliputby: med Huse, der ligner selve Noëh Ark, halvt Skib, halvt Hus, med Kølen begravet under Brosten — og med Gader, der har faaet snurrige og barnlige Navne fra Dyreriget, eller som efter Enevoldsmajestættens lidt knebne Opfindsomhed er hentede fra et krydderduftende Herbarium, som Balsamgade, Salvie- og Meriangade; de sidste Navne har dog vor Tid fortrængt for en Suenson- og en Olfert Fischersgade, som Minde om navnkundige Helte til Søs.

Senere Tider har klistret og kalket paa Christian den 4des gamle Nyboder, og en Del grimme, graa Pavilloner med Boliger for Officerer er som Burrer presset ind i de gamle ensbyggede Husrækker, men Nyboders Hovedvagt staar endnu, selv om den store Klokke i sin Galge foran de lave Sprøjtehusporte ikke mere er til. Og forsunden for Grønninge-Kvarteret er den ubegribeligt lange Længe op gennem Store Kongensgade, den gamle Husarkaserne med Tagskægget hængende ned i Højde med ens Hat, hvor vi Skolebørn nysgerigt kiggede ind gennem de smaa gitrede Ruder til Seletøjs-Kamre med konkyljebesatte Bidselremme, eller ind til Pallasker, der blinkede fra Belægningsstuernes Vægge, medens det klang fra Gymnastik- og Ridehuset af Hug mod Fægtmasker, og der duftede lifligt af Lædertøj og Hestestald. —

Men endnu har Nyboder sit gamle Trylleri af tyst Provins, af stille Idyl, selv om Nyboderdrengene skraaler Plat og Krone fra deres Klinkspil med Femører op mod den sprukne Mur, eller Mundharmonikaen bræger Bas til en Occarino, saa det ynksomt græder i hele Krokodillegade, — ja selv naar Fastelavns-Mandags-Drengene med Vranen ud paa Vinterfrakken eller med Overkanonerens

gamle Kaarde i Bukseremmen og med højkrød Indianermaske i Kor synger »Malebrok er død i Krigen« og rasler med en Tændstikæske foran Officianternes Gadedøre, indtil Klinken gaar op, og en gavmild Haand stikker ud.

Den Lov, der gør Nyboder malerisk uden Lige mellem københavnske Kvarterer, er, at de lange snorlige Gader gaar paa Skraa. Gavlene ud mod Store Kongensgade staar parvis og sammenholdt af den lave Gaardmur. Og derfra løber Husrækken i stump Vinkel fra Gavlens Linje, saa Blikket op ad Gaden møder den gule Mur og den røde Stribe Tag som fortsat Flade i langt, langt Perspektiv, med gnistrende Spil af Sol i de smaa Ruder, der synes ætset grønne og blaa af Saltvand mellem de tjærebrune sprukne Skodder. Og over Tegltagets nykalkede hvide Bræmme pigger, lidt forkuet af den friske Brise ude fra Red og Sund, en bedaget Trækroge, en Hyld eller en Lind, sortsvedet af Byens Røg, en Rest Have er gemt derinde mellem de skørnede Længer, en Idyl fra Bedsteforældretidens Nyboder med Tulipanbed og Tremmelysthus, med Vildvin over Espalieret, og hvor Baadsmandsfamilien drikker Middags-Kaffen, som i Overskous »Capriciosa«, garneret af Vasketøj, hængt til Tørring paa en Snor. Alt her er saa nysseligt og smaat som for Folk, der er vant til at sove i en Kahyt eller pibe til Skafning under et Banjedæk. Her er ogsaa Skuepladsen for H. C. Andersens »Hyldemor«, og her begynder »den lille Hornblæser«. Men Marinens tjærede Ulke og Holmens faste Stok forsvandt jo med Korvetter og Fregatter. Søminevæsenets Ingeniører og Marine-Flyvekorpsets Piloter har vel større Maal for Dybde og Højde end en Stue i Nyboder! — Endnu et Monument er rejst for en af Orlogs-Kvarterets Helte, Suensons Buste paa en Piedestal, vogtet af en Løve; men naar hørte Løver til Marinen? Og findes tristere Syn, end en fritstaaende Buste i Monument-Format? Et Hoved sat paa Stejle! Ogsaa Suenson var tjent med et bedre Minde end en Portræt-Støtte i den traditionelle Vaabenbroder-Stil.

Skal forøvrigt Kapitlet skrives om de københavnske Monumenter, bliver det saa kort, at det kan ske i Parantes. Og dog har Staden i Franskmanden Salys Frederik den 5te paa Amalienborg Plads en af Verdens herligste Rytterstatuer, maaske den skønneste efter Verrochios ridende Condottiere i Venedig og Donatellos pragtfulde Hestmand i Padova. Muligt er den danske Konge paa Amalienborg

forherliget et godt Stykke ud over sin politiske Bærekraft, men vidunderligt stolt og rolig rider denne Bronze-Imperator paa sin fornemt nikkende Hest. Nævner man endnu Bisens hjertevindende Frederik den 7de, bred og folkekær paa en Hest, der fromt og lydigt nejer sig under den svære Byrde, og mindes man samme Kunstners Frederik den 6te, borgerlig og jævn til Fods derude i sin Have med de gamle Kanaler, saa er dermed det meste sagt om københavnske Pladsers Skulptur.

Omkring Holmens og Marinens Nyboder findes endnu en hel lille Verden af Land- og Søetatens Kaserner fra de Dage under Enevælden, da Militærstokken endnu hang over Borgerstadens Nakke og prægede Landets store Garnisonsby København, med Kanoner opkørt foran Hovedvagten, prangende Uniformer og fjerbuskede Hatte. Den gamle Fodfolkkaserne, bygget 1765 af den store franske Arkitekt Jardin, staar endnu statelig og streng med sine nøgne, gulgraa Murstensfacader bærende det stokværksdelte røde Tegltag og med Kasernegaardens Mure og den fornemme Stenportal fremskudt som Voldgadens afstumpede Hjørne imod Sølvgade. Sidstnævnte Gadenavn stammer fra Frederik den 3dies Fadder-Liste, da alle Navne, baade de adelige og de borgerlige Stænders og Rigslandenes — i Danmarksgade (nu Amaliegade), Gothersgade, Vendersgade (der dengang kun blev til paa Papiret) og Norgesgade, — samt Kongens, Prinsens og Dronningens høje Benævnelser, ja selv Dyre- og Plantenavne var brugt op. Saa var Metallerne tilbage, og det blev til Sølvgade og endda en nu forsvunden Kobbergade, og Kongen havde da ogsaa Interesse for Metallerne, thi henne i Rigensgade havde den berømte Guldmager Borri sit Laboratorium i den ene Fløj af den store gule Bygning, hvor siden Garnisons Sygehus blev indrettet, og som helt op mod vor Tid blev kaldt for »Guldhuset«. Gamle Soldater, der har ligget paa det historiske og sanitært vist forfærdende Garnisons-Hospital, vil huske dets andet ligesaa berømte eller berygtede Tilnavn »Grødsloppet«.

Ogsaa for Justitsen var der sørget her i Kvarteret. Ud mod Voldgaden ligger endnu Stokhuset, hvor de militære Arrester var, og hvor Slaverne, der arbejdede paa Volden, som Straf slattedes med Hænder og Fødder i en Blok, kaldet Stokken. Den lave graa, ret pyntelige Bygning blev i den senere Enevoldstid Sæde for den berygtede Inkvisitions-Kommis-

A. J. Bundgaard: Gefion-Monumentet paa Langelinje (1908).

A. H. fot.

sion, og pinlige Forhør med den spanske Støvle og Tommelskruer hører til de lidet opbyggelige Minder fra dette Sted. Men iøvrigt var Kvarteret helt ud militært. Søkadetternes Akademi ligger stadig inde i Hjertet af Nyboder, om end den stolte, høje Fregatmast bag Gaardmuren gled ind under det afrusted Inventar. Landkadetternes Akademi var i Fredericiagade i den høje, sælsomt murstenstærkede Bygning, der i Tiden efter den sidste Slotsbrand var Rigsdagens Bolig, indtil det nye Christiansborg blev færdigt. Nu er Huset, der oprindeligt var Operahus, Sæde for Østre Landsret, med et lille sirligt Anlæg inde bag Gaardens Gitter mod Bredgade og en dejlig Kastanie ud over Gaden.

Endnu har Kvarteret her i St. Annæ Øster noget af den gamle Fæstnings-Karakter. Men da Voldene faldt, blev de grønne Raveliner staaende, og Grave og Bastioner blev Linjerne i nye Spadsereveje for den store Befolkning. Østervolds Raveliner og Glacis'er er blevet Østre Anlæg med Plæner, kuplede Høje og tætte Buskadser. I de stille, sorte Voldgrave svømmer hvide Svaner. Ved Vintertid flokkes her Havfugle, der søger Føde og Ly: Trolde-ender og Graaender, Maager og Terner kom-

mer baskende fra Vaagen i den tilfrosne Voldgrav for at snappe efter Brødstumper, og inde mellem Rørene smutter Blishøns, hjemløse paa den knudrede Isflade. Langs de tyste Stier, næsten i Niveau med Graven, staar sølvhvide Birke i Klynge, og ældgamle Pile hæl-der de trøskede Stammer lavt ud over Vandet med nejende Kroner, som for at drikke. Dette tidligere militære Terræn huser nu de nationale Kunstsamlinger i en tung, firkan- tet Bygning med altfor mange flade Ornamenter paa sin aandløse Forside og, som den eneste virkelige Pryd, nogle gode Skulpturer i Forhallen og i det lille Terrasse-Anlæg ud for Façaden, — de bedste Ting i Marmor, Bronze og Granit af vor nationale Kunst. I Muscet findes foruden den store Kobberstiksamlings og en alt for tætpakket Afstøbnings-Afdeling en god Repræsentation af den gamle Malerkunsts store Mestre, Værker af Tizian og af Greco, af Rembrandt og af Rubens og af de moderne franske Malere. Og endelig i det nationale Galleri: Billeder fra de ældste danske Malerskoler til Nutidens mere eller mindre betydelige Kunstnere. Ogsaa den Hirschsprungske Kunstsamling har Plads i Østre Anlæg med mange af de danske Land-

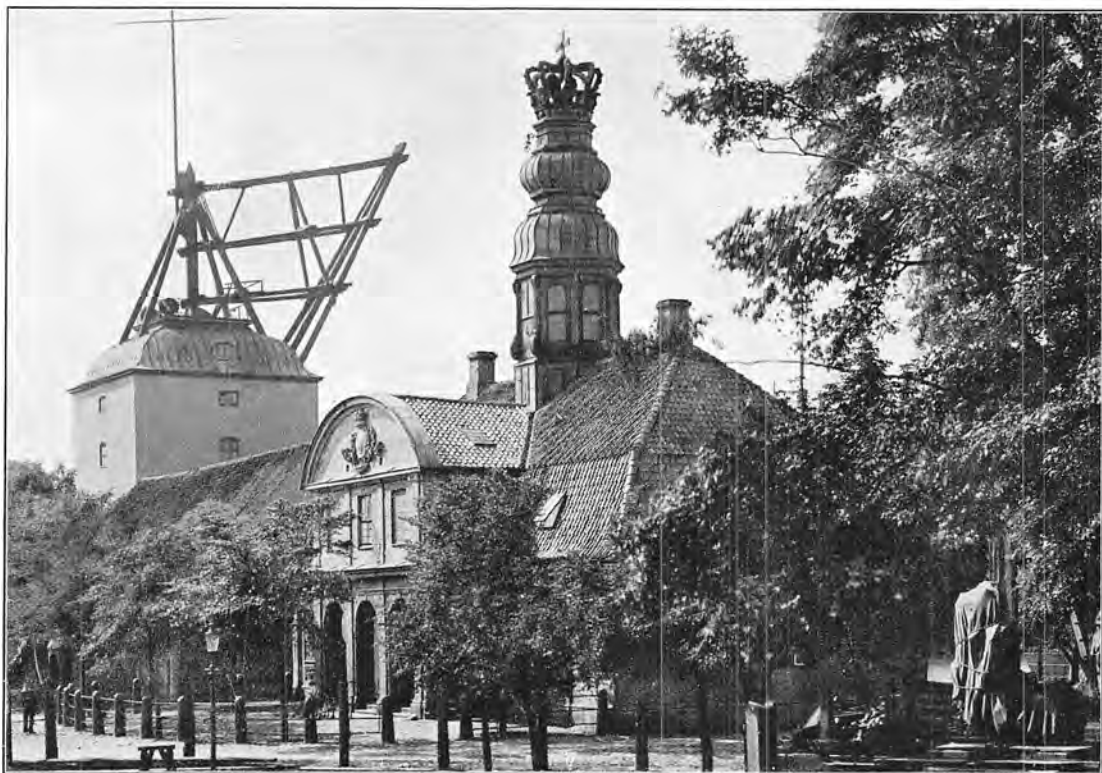
Langelinje med Fritz Kochs Yachtpavillon, opført 1902, og Edv. Eriksens »Den lille Havfrue«.

S. W. fot.

skabs- og Figurmaleres fortrinligste Værker.

Blot adskilt ved den levende og befærdede Hovedaare, Østerbrogade, der ligger højt paa sin Dæmning over Østbaneterrænet, fortsættes Østre Anlægs Idyl i Smedelinjen, den gennem Tiderne næsten uforandrede Rest af de gamle Raveliner og Bastioner, der dannede Yderværnet om Fredrik den 3dies Citadel. En stille og enlig Spadserevej gaar her mellem ældgamle Elmetræer og mægtige Kastanier eller Ask og Pil, der hælder deres forvitrede Stammer lavt over den blinkende Voldgrav, — en Lønvej langs lave Diger i Fæstningens Zigzag-Linje og under nejende Trækroner. Skønnest er her ved Efteraarstid, naar det faldede Bladhang staar som gyldent Kniplingsværk i Solen eller drysser sit Mosaik af Kobber og Bronze vidt ud over de fløjelssorte Grave, hvor en metalglinsende Andrik eller en Eskadre hvide Svaner drager blanke Køl-vands-Furer bag sig, som Sølvvifter langt gennem Vandet. Et enkelt gammelt Hus staar her endnu, Bøssesmedens Bolig, men Vagthbygningen paa Sjællands Ravelin maatte falde, da Langelinjes Kørevej førtes frem paa sin Dæmning i de Aar, da Frihavnen blev til. Ogsaa

selve Citadellet blev den Gang sønderlemmet, en Breche blev brudt gennem Volden og ind i det lukkede Land: Frihavnsbanen blev gennemført med sine Toldgitre og sin Skinnevej, hvor Godsbanetog nu hoster tværs igennem Frederik den 3dies gamle Soldaterby. Det Indbrud var vel nødvendigt, men den typiske Fæstning fra Enevoldstiden har mistet sin Karakter af Stad i Staden, med Vindebroen som eneste Bindeled med den borgerlige Verden udenom. Dog knejser bestandig Frederik den 3dies Bronzebuste, stolt med nybagt Suveræn-Mine og paa en Baggrund af Guirlander, over Sjællandsportens Front. De murede Militærbarakker med Belægningsstuer for Mandskabet staar endnu: De berømte »Stokke«, Stjernestok, Artilleristok. Den lille, pyntelige Barok-Kirke, der med sit Fingerbølstårn ligner et Tabernakel opført til Feltbrug, og den pompøse Kommandantbolig begrænser den brede Exerцерplads, hvor Rekruter træder an til Morgenens Parade. En anstrengt udtænkt Katheder-Plan vilde for faa Aar siden lægge Nationalmuseet her i Indelukket mellem de gamle Volde og forvandle Artilleri- og Stjernestok til Udstillings-Montrer saa livløse og døde som udtørret Koral-Stok. Det

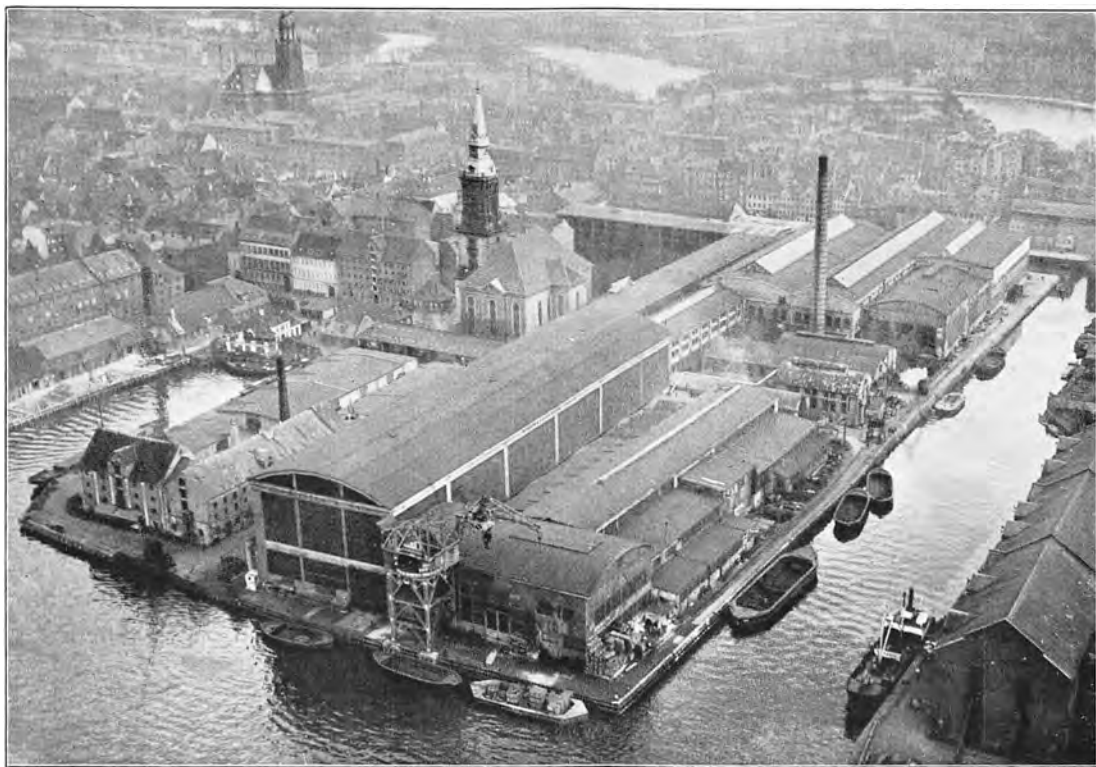
Orlogsværftets Hovedvagt, opført 1742, antagelig af Philip de Lange.

Laurberg & Gad fot.

skete ikke, og Kastelet har endnu sit Præg af rask Soldaterliv, selv om her ikke mere er Fæstning, men Kaserne, og Stedet snarest har Tone af gemytligt Kantonnement, med Makketut og med Pigernes Jens paa Stuevagt, glænde ud af Belægningsstuens Vindue.

Foran de røde Skilderhuse ved Sjællands- og Norgesport og foran Kommandantens Residens staar Skildvagner med opplantede Bajonetter og med moderne Staalhjem, rødmossede Knøse i krigerisk Mundering, men med det danske, godmodigt forsorne Blink i Øjet. Volden har endnu sit Præg af tungsindig Romantik, af gamle Tider, gaaet i Staa her i de smalle Gangstier mellem sortladne Træer, Ahorn og Elm, hvis rynkede og mosgroede Stammer er vredne som gammelt Tovværk, og hvis mægtige Kroner vifter deres Skyggenet henover Bastionens solvarme Felter. Endnu er her ved Foraarstid den friske Duft af det første Grønt, der pipper frem af Skræntens Muldjord, mest spirende Løg, Krokus og Hyacinter, men Violetterne er sjældne nu langs Skraaningene ned mod de henfaldne Officershaver med halvt sunkne Stakitter og muldne Lysthuse udenfor de skumle Udfaldsporte. Kastelets Mølle staar endnu med sit statelige Vingekors, og de

gamle militære Magasiner klumper sig mørke og massive i Læ bag Volden. Men Voldens Bestykning er fjernet, de svære Forladekanoner, der højt fra de vældige Lavetter pegede ud over det kurveflettede Brystværn, har rømmet deres Stilling, og hørte er ogsaa det vævre Feltskyts ved Grevens Bastion, hvor det endnu indtil Aarhundredeskiftet stod parat til Salutering, naar en fremmed Eskadre støvnede ind mod Reden. Paa den brede Flagbastion, hvor Børn en Gang balancerede paa de svære Bjælker, der støttede den ranke Flagmast med det vajende Danebrog, vidner nu Bindsbølls Monument om Slaget paa Reden, — en besynderlig orm-omvundet og konditorkronet Sukkerbøsse —. Og klemt ned i Volden staar som mægtige og massive Kolosser de to Porte med de røde Palissade-Laager og de vældige Egetræsfløje aabne for den lange og skumle Tønde-Hvælving, hvor hvert Fodtrin drøner, hvor Vognlarm er som Torden, og hvis Dyb altid synger med Ekko af Byens fjerne Larm, som en Konkyljes sagte Brusen. De to Port-Pavilloner med de spidse Tage, der springer frem over Husets lave, gule Væg og støttes af et rødmalet Stolpeværk til en lille indeklemt Pergola med Bænke for

Burmeister & Wains Dieselmotor-Fabrikker paa Christianshavn.

Vagtstuens Mandskab, er et paa een Gang hyggeligt og krigersk Minde fra den Tid, da Landsoldaten her stod Post foran Portens Skilderhus med hvide Bandolerer i Kors over den røde Kjole og høj Chakot med strittende Pompon. —

Sagnrigest af alt herude er dog Kastelets Fængsler. Griffenfeldt sad fangen i et af Stjernestoks Kamre fra den Dag, da Benaadningen blev ham meddelt, medens han knælede under Bøddelsværdet paa en Bunke Sand foran Kommandantens Bolig. Struensees Celle vises endnu i det gulgraa Arresthus bagved Kirken, og her sad ogsaa Eventyreren John Norcross, lænkebelastet og i et Tremmebur, efter sin berømte Flugt, da han med et Skankeben og en Saks gravede sig gennem Muren og svømmede først over Voldgraven og dernæst fra Langelinje over Sundet til Hven, — en Rekord uden Lige, selv i vore Dage. Og klemt inde bag Dronningens Bastion i et skummelt Svælg, dybt under Volden, ligger det gamle Krudttaarn, der var Slavefængsel for forvorne Straffefanger, som anstiftede Oprør i det Christianshavnske Tugt- og Rasphus for godt Hundrede Aar tilbage, — et Celle-Liv i evigt Mørke, med sivende Vand

eller Islag langs de favnetykke Mure; Minder fra en forgangen Tids haandfaste og ubønhørlige Parol.

Helt i Lys, blot med spredte Buskadser og slanke Allétræer, hvis Kroner bølger let for Brisen, ligger Langelinje, hærdet af det stride Vejr ved Vintertid, pisket af Sundets Byger i April og atter lunet af Sommerens Sol, — en Strimmel Land, der, bugtet som nøje Parallel til Voldlinjen, blev anlagt som Fæstningens Yderværn af Kastelets Ingeniør Henrik Ruse, en teknisk Bedrift, med talløse Vognlæs Fyld kørt ud i Sundet. Langelinje er Københavns eneste virkelige Aandehul imod Søen, — i alt Fald indtil den nye Strandvej bliver gennemført med sin lidt kedsommelige Cement-Kaj fra Helgolands Badeanstalt og ud mod Hellerup. — Langelinje med sine grønne Træer, sine nydelige Græsrabatter og sin lyse Bræmme af Granit-Sten, rundslebne af Bølgeskvulp og Brænding, — hvor en lille Havfrue af Bronze er krøbet op for at hvile sin Fiskehale, — er Københavns Front imod Havet. Et Slægtled tilbage var her Byens mest søgte Formiddags-Promenade; i Firserne og Halvfemserne gik Dagens og Aftenens Spadseretur herud ad den smalle Vej fra Told-

bodporten hen forbi Yachtklubbens første beskedne Træpavillon med den buede Bro over Kørebanen, videre forbi de smaa grønne Badehuse og den lille Karantæne-Barak, ud forbi den berømte Bechske Svømmeanstalt til den skyggetunge Strandpromenade med de mægtige Allétræer mellem Ingeniørernes Øvelsesplads — det lukkede Glacis — og ærværdige Trævillæer dybt inde i de tætte Haver, eller langs muldne Plankeværker om de skumle Oplagspladser. Her paa det gamle Langelinje promenerede Bredgade-Kvarterets Beaumonde. Kongen eller Dronningen i Karet med rød Kusk og Jæger paa Bukken rundede Kørebanens mange Sving, og den gamle Kong Christian spadserede herude til Fods med sine Døtre, muligt ogsaa i Følge med Ruslands Czar eller den græske Konge. Det var de Tidens loyale og regeringstro Borgerskabs Langelinje, det fashionable Spadserested for det samme København, der ved Majestættens Jubilæum eller Guldbryllup fra alle Ruder illuminerede Byens Gader med et Straalehav af Datidens blegsottige Stearinlys.

Men vor Tids København er forlængst forgrenet vidt ud omkring nye Centrere. Skarerne fra Nørre- og Vesterbro naar efter Fyraftens-tid ikke saa langt som til Langelinje; og Østerbro og Hellerup har Fælledparken med Æns Fodboldbaner. Desuden gaar vor Tid kun ugerne Ture; Sporten har fortrængt Promenade, og paa en Hverdag udenfor Sommer-tiden ligger Langelinje ret øde. Kun om Morgenen eller efter Kontortid træner nogle Stangæster, der gaar Sundheds-Motion, sig op til nye Stadier, — mest moderat til Baadehushavnens Pynt, og som Rekord til Frihavsmolens yderste Spids, hvor det lille Fyrtaarn vinker. Ellers er her Dagen igennem kun et Par stævnefødende Unge sværmende paa en Bænk, eller kappeklædte Nurser med Barnevogn eller vogtende et Hold Bourgeoisier eller Gesandtskabsbørn i fineste Habit og med smaa Gamacher og pludrende et udenlandsk Sprog.

Men Langelinje bør ogsaa helst ses en Sommeraften. Saa er her et myldrende Liv af Folk, der flokkes om Yachtklub-Pavillonens Terrasseborde eller langs Baadehavnens Stenkaj, hvor Sejl- og Motorbaade ligger tæt, medens unge raske Mænd i sømandsblaat Jakkesæt klarer Maskine eller Sejl, og lysklædte unge Piger sysler med Testel eller Grammofon inde under Halvdækket, parat til Start paa Aftentur ad Skodsborg eller Kongelunden til, eftersom Vinden blæser. Saa staar

den hvide eller mahognibrune Kutter i et sirligt Sving ud gennem Baadehavnens Løb, forbi den fine, gamle Skude, der støt ved Kajen tjener som Klub-Lokale, og videre til Søs med Storsejl og Fok blafrende op mod Vinden, og saa i Flugt til Søs paa hvide Maagevinger. Motorbaade piler med Skruehvirvler bagud og en Stribe skaaret langt og blaasort gennem Vandet, og en Cris-Craft Baad med Stævnen løftet som en Slæde over snehvidt Skumsprøjt skimtes i et Nu og er længst forbi Trekrone — næsten ved Skovshoved. Nede ved Roklubbernes Baadehus under Terrassen, hvor de krigsomkomne Søfolks Monument, den gigantiske Bronze-Engel, er rejst over en stævnformet Sokkel med alle de Dødes Navne indridset mellem søndersprængte Vrag, kommer Roerne ud, bærende de lange smalle Baade, der synes lette som Karton. Styrmanden giver Signal, og Aarerne vader som lysende Stankelben taktfast frem over Fladen — indtil Baaden blot er en glidende Stribe, hvis Køl vand glimter som en Guldtraad igennem det violblaa Vand. Roernes Nakker, nøgne Arme og Knæ gløder for det sidste Skær af Solen. Og fjernt hinsides den blaanende Red: Trekroners gyldne Kassematter og grønne Bastioner, Refshaleøens Kulbunker og Kraner, der staar højt i Luften som Net af flyvende Spindelvæv; de mægtige Værkstedshaller er sløret af Damp, en enkelt Esse blusser endnu, et masteløst Skibsskrog er løftet paa sin Bedding med mønjevde Flanker som et flaaet Dyr. Inde over Orlogsværftet knejser med sin Taarnhat og med Hejseværkets Bjælker rakt til Siden, som en uhyre Sekstant, Nyholms ærværdige Mastekran, uforandret fra Frederik den 5tes Dage, og Værftets lave Vagtbygning staar i sirlig Barok med det lille Rytterspir afsluttet i en Kongekrone og buttet som et gammeldags Hovedvandsæg. Ude fra den fjerne Mole kommer Havnens Motorfærge hikkende hen forbi Rækken af de vældige graa og røde Pakhuse derinde bag Frihavnens Granitmur og Toldgitre, hvor Siloen hersker taarnhøjt over Kæmpedampernes Skorstene og Master. Færgeren lægger til ved Baadehavnens Trappe, og fyldt med sommerglade Passagerer staar den mod Byen, — denne vidunderlige Sejlads gennem Havnen, forbi Lystbaade med den kongelige Yachtklubs Splitflag eller gennem Amatørklubbens gule Ællingeflok, ind mod Boinløbet til den gamle Havn, med et Glimt af Sixtus' grønne Bastioner, videre langs den historiske Hønsbro, der med Tangskæg om

de vuggende Rundholter og med muldne Planker har svømmet her paa Inder-Redens Vandspejl i snart to Aarhundreder, som Grænse mellem Havn og Flaadens Leje og en gynnende Løbebro for Holmens faste Stok og Værftets Folk. — Hele denne Fart gennem Inder-Havn, langs Marinens lukkede Land, hen forbi Nyholm og Frederiksholm med Dokøen til Kristiansholm og den romantiske Arsenalø, hvis uberørte Natur med Grønsvær, ældgamle Træer og med kvidrende Fugle er fredet gennem Aarhundreder her i Læ af Refshalevejens Voldværn og Grave, men som vel snart maa kunne aabnes for Byens Folk. Bag Gittermaster og blygraa Skorstene af Panserkrydsere med deres Ungesflokk af Torpedojægere og U-Baade inde i de brede Bassiner skimtes de stejle Tage af Værftets gamle Bygninger, Minder fra de Dage, da Arkitekterne de Lange, Eigtved og Thura raadede herude som Bygnings- og Fabriksmestre, og op til Bombardementets og Flaadetabels Ulykkesaar: Arsenalbygningens to Fløje forenede ved den skønne vaabenprydede Portal, Modelkamret, hvor de gamle Linjeskibes Gallionsfigurer staar vejrbidte og hvide mod Murenes mørke Vedbend, spejdende ud i den brede Allé af alderstegne Elm, Spantloftet, der spejler sit stokværksdelte Tag i den bjælkesatte Sømningegrav, hele denne fortryllende og tillukkede Verden, hvor Marinen traditionstro har vaaget over den danske Flaades Stortids-Minder. Og endnu ligger nær ved Bomløbet den sidste Veteran fra de stolte Orlogsdage, det mørke, aftaklede Skrog af den gamle Fregat »Fyn«, tildækket med et kulsort Laag som en Ligkiste, den sidste af de gamle Kaserne- og Vagtskibe, der engang laa her, afdankede efter Langfarter og Søslag — Linjeskibe, Fregatter og Korvetter —: »Sjælland« forrest ved Bommen med sin knejsende Rigning, nu forlængst hugget op, »Dagmar«, »Niels Juel« og endelig »Jylland«, der endnu er til, men hjemløs paa Aflægts-Togt mellem de danske Øer. Udgaaende Dampere kommer adstadigt med den massive Bov stemt brat mod det dorske Vand, Fragtbaade ligger rækketæt ved Larsens Plads og ved Kvæsthusbroen, Lænd ved Lænd, lastende eller lossende, med Kraner og Løbebroer fra Pladsens Oplagsdynger rakt ud over Naboens Dæk. En Oceandamper kommer som et skridende Bjerg med Skruevand pisket som et Kniplingsløb over et Dyb af grøntflammet Silke, Bugserbaade puster frem i en Sky af Kulrøg med en Dragehale af tjæresorte Pramme. Inde bag Amalienborgs blaanende Skygge-

rids løfter Marmorkirken sin Kuppel med Solens sidste Guldstænk i de spinkle Ribber; i Flydedokken ovre paa den anden Havneside ligger en Damper med strittende Master, som i vred Protest mod Himlen, hushøjt tilvejs over Trangraven og over den grønlandske Handelsplads' Magasiner og Kontorer her ved de lave Bolværker, hvor endnu — som i de gode gamle Hvalfangst-Tider, da sorte Kæmpegylder kogte mellem de lave Tranbakker — Thuras mægtige Pakhus knejser med det stejle, røde Tag, og hvor Tønder staar i høje Stabler langs med Kajen.

Og nu løfter Christianshavn sine Taarne mellem historiske Pakhuse, der tæt Side om Side staar med brede graa og gule Gavle vendt mod Havnen, femkantede, uhyre Kolosser, der synner som sære, geometriske Figurer, Flade sindrigt sat mod Flade, under de mægtige Tegltag. Som Fløjvagt ved Pakhusrækken staar det asiatiske Kompagnis to mægtige røde Palæer, Pakhus og Kontorer. Og højt over det gamle Christianshavn, der gennem tre Aarhundreder er holdt sammen som historisk Enhed af Havneløb og af Volde-nes Bælte, tindrer grønlig og endnu blegere end den gustne og røggraa Himmel, to af Staden skønneste Taarne: Frelserens Kirkes Spir som et guldræmmet Silkebaand, opvundet i sirlig Spiral og bærende Frelseren, gylden paa den gyldne Globus, støttet til en Vindfane; dernæst Christianskirkens fine Rokoko-Lanterne med Spirets skønt svungne Runding, lysende som grøn Emalje. Uforandret gennem tre Aarhundreder har Christianshavn drømt indenfor sine Volde, en Tornerosesøvn fra de Tider, da Christian den 4des gamle Bydel her ved Amagers Kyst voksede frem til det rige Købmandskvarter med stolte Patriciergaarde og vældige Pakhuse, — Ostindiefarernes og Kaperkrigenes gyldne Periode op til den store Handelsempires kongelige Dage. Adskillige af de gamle Huse ved Havnen maatte synke ved de vekslende Tidens Omlægning af Knippelsbro, der stod med sine Broklapper, sit Trisseværk i de tømrede Portaler med snurrige Træskulpturer gennem halvtredje Aarhundrede op til 1870. Den nuværende Knippelsbro med sin vældige Taarnbygning staar snart for Fald og vil sikkert rive flere af de gamle skønne Gaarde med sig. Forsvunden er allerede forlængst den Anckerske Gaard, nu trues Nabo-uset, det kuriøse Reimer Wilderske Hus med Gavlens Net af Bindingsværksbjælker som en Krydsopgave vendt imod Havnen. Men Strand-

S. W. fot.

Strandgade, Christianshavn, med Asiatisk Kompagni tilhøjre, bygget af Philip de Lange 1738. I Baggrunden Christianskirken.

gade har endnu de fleste af sine gamle herlige Gaarde, de graa og røde Façader med smaa hvidrammede Ruder, de sandstensindfattede Gadedøre med bugnende Fyldinger højt over slidte Stentrin, de hvælvede, dybe Porte ind til Svalegangs-Gaarde eller til Empiretidens hvide og rolige Indelukker, — de skønne Reliefer under Tage eller Vinduesrækker: Mænd, der bærer en Vindruesklase, som paa Karel van Manders Gaard, hvor den driftige Hofmaler drev Vinhandel, eller en Merkur og en Neptun, som paa det asiatiske Kompagnis mægtige Sandstens-Fronton over de gamle mørkerøde Mure. Side om Side ligger disse fornemme Købmandsgaarde: Borgmesteren Mikkel Wibes Gaard paa Hjørnet af St. Annegade, med Kridtstensbaand og Smedejernsankre, bygget 1636, Bertel Madsens Gaard fra 1700-Tallets Slutning, dernæst den store Købmand og Skibsreder Abraham Lehns Gaard, paa hvis Førstesal Peter Tordenskjold havde sin Bolig som Admiral, — med Salutkartover kørt op i Porten, der var bevogtet af to lænkede Abekatte! — og ikke, som man en Tid har troet, logerende i Gaardens stilfulde, men for en Søhelt altfor lille Pavillon. Derefter Behagens røde Gaard fra 1769, og

Topps, Niels Brocks og Adreas Bjørns smukke Patricierhuse fra omtrent samme Periode, alle de trofast bevarede Minder om de store christianshavnske Købmandsslægter, der byggede Pakhuse og Værfter. Wilders, Krøyers og Bodenhoffs Plads og de Holmske Boder, — de lave gule Rækkeluse langs Volden ud til Langebro, — vidner endnu om forgangne Tidens myndige og dygtige Driftsherter. Navnene Holm og Heering er endnu som Ejernavnene knyttet til Slægternes gamle Ejendomme, den Holmske i Strandgade, tflukket og fornem, og ved Overgaden neden Vandet, som Nabo til Burmeister og Wains mægtige Værksteder og glastækte Jernbure — der tindrer ved Aften af Buelampers Lys og flammende Esser —, den Heeringske Gaard, bred og graa i den statelige Stil fra 1780, med høje, tætsiddende Vinduer. Videre langs Overgaden oven Vandet, rejst over det gamle Bolværk, Stanleys Gaard i fornem Rokoko, og Steinfass' Gaard, mere larvelig, men med det typiske Mansardtag; længere borte Sømandshjemmet: Bombebøssen, med Stifterens, Kommandør Søllings Portrætmedaljon paa Muren, og den historiske Bombe indsat over Porten, og endelig Søkvæsthusets mægtige Façade med Fron-

Billedhugger S. C. Stanleys Gaard, Overgaden o. Vandet. Opført 1755.

S. W. fot.

ton og høje Pilastre, — den minderige Bygning, som indtil nu har faaet Lov at staa urørt med sin gamle Have, hvis Træer er plantet af Johanne Louise Heiberg, da hun og hendes Mand her havde deres Hjem i Havehusets Chefbolig i en Række af Aar. —

To stille uforstyrrede Idyller har Christianshavn: Pladsen om Frelserens Kirke, hegned af gammeldags, kvistbesatte, røde og gule Smaakaars-Huse og med det pyntelige Gitter om de sidste forvitrede Gravmæler tæt ved Muren af Lambert v. Havens statelige Kirke, der gemmer Tessins Alter og Harsdorffs fine Prækestol; — og den tyste stille Urtegaard om Christianskirken, hvis taarnsatte Façade som en Kile lukker for Strandgades Udløb. Frelserens Kirke, der for et kort Frikvarter efter det hæslelige Børnehus-Fængsels Fald var vidt synlig fra Torvet, med Thuras herlige Spir paa Taarnets stærke Murstens-Fundament som Vartegn for det gamle og ædle Kvarter, er nu skjult paany af et moderne Kompleks af Lejekaserner i graa og gul Puds, — et af dem endogsaa et af den nye Sagligheds Bæltedys-Huse! — og det nye Sangspil klinger kun svagt med sine Salmetoner gennem Torvegades bragende Trafik.

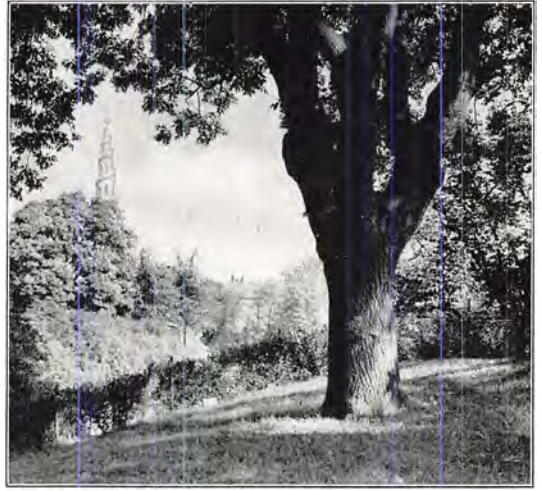
Men stille og højtidsfuldt er der endnu inde i den dunkle Have om Christianskirkens blege Rokokomure, tyst som i en Klostergaard, med smuldrende Gravstene lagt i de blegede Plæner under ringlende Guldregn eller dryssende Syrener, og med Mindeplader over Helte fra den store Orlogstid eller over hin Cleophas Svenningsen, den berømmelige Lærer fra den gamle Borgerdydskole, hvis Legeplads nu mellem Skolens smalle Etagemure ligger udslukt og øde nær op mod Skibsværftets sodsorte Glasvæg. Bag Kirkens gitrede Kælderruder staaer Kiste stablet tæt ved Kiste, — de gamle christianshavnske Slægter gemmer her deres Døde.

Gennem et Gab, hvor Amagerport før stod, og gennem Indhugget i den gamle Vold med Raveliner og Bastioner, der er velholdte med skyggende Træer langs de ældgamle Alléer, med pyntelige Buskadser og Plæner, — værnedede af en christianshavnsk Borger-Komité, — gaar Christianshavn paa en Dæmning over til at blive Amager, en bred Stengade flankeret paa Nordsiden af den lukkede Vej langs Graven op til de militære Krudttaarne, og paa den anden Side af den overdækkede Vej langs den sivgroede Grav, hvor

A. H. fot.

Udsigt over Christianshavns Voldgrav med Frelserens Kirke.

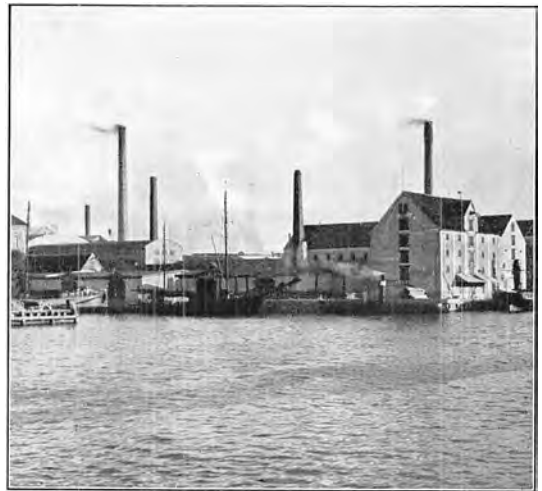
S. W. fot.

Christianshavns Vold med Frelserens Kirkespir.

N. Chr. Bang fot.

Kanalparti ved Wilders Plads, Christianshavn.

N. Chr. Bang fot.

Fabriksanlæg paa Christianshavn.

S. W. fot.

Gammel Accisebod ved Amagerport.

N. Chr. Bang fot.

J. C. Conradi: Søkvæsthuset, Christianshavn. Opført 1754—55, nu Underofficersskole for Marinen.

Chr. Hude fot.
Gaard-Interiør paa Christianshavn.
(Overgaden n. Vandel).

Chr. Hude fot.
Hjørnet af Sel. Annæ- og Dronningensgade,
Christianshavn.

Chr. Hude fot.
Gaard-Interiør paa Christianshavn.
(Brogade Nr. 4).

N. Chr. Bang fot.
»Skibet«, Gaard-Interiør paa Christianshavn.
(Torvegade Nr. 73).

S. W. fot.
Heerings Gaard, Overgaden n. Vandel, Christianshavn.
Opført 1785.

S. W. fot.
Edv. Thomsen: Moderne Huse paa Christianshavn.
Opførte 1929—30.

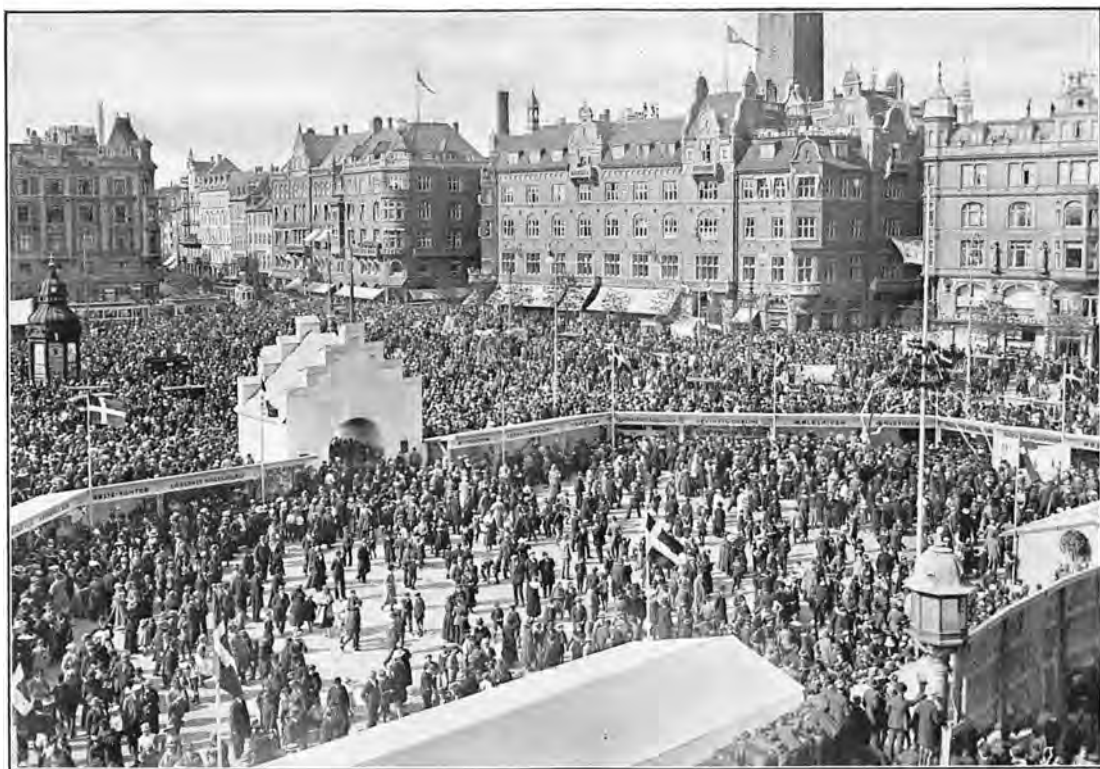

Fastelavnsløjer i Store Magleby.

Holger Damgaard fot.

Vildænder svømmer, og hvor den militære Bro til Skydeskolen nu er aaben ind til de skønne Spadsereveje oppe under Voldenes vældige Træer, eller ad den lille hemmelighedsfulde Sti nede langs Graven og videre ud til Langebro. En Nyby er paa faa Tiaar vokset ud herfra, bred og mægtig, ud over Amager og har ædt de gamle Sundbyers Fattiggyder og straatekte Bøndergaarde: Amagerbrogades vældige Hovedaare for Trafik, Forretning og Forlystelsesliv, Sidegadernes ret pyntelige Huskolosser, nybyggede Karréer og Gader med kuriøse og romantiske Navne som »Møllegaarden«, »Under Elmenek«, »Æblestien« eller »Ved Linden«; den magistrale Fantasi har boltret sig, og Villakvarters-Gründere har hjulpet til — som i den Ebertske Villaby med Navne fra Christian den 2dens Tid: fra Sigbrit til Søren Norby. Store Fabriksdistrikter hegner med sorte Plankeværker om Kolonihavers Liliputverden af Rosenbed og Lysthuse, Kaserne-Geledder bryder frem og stopper stumt og hovedkulds ved Flyveplads, ved Amager Fællede eller ved Kanalen omkring Sundholms triste Fattig- og Tvangsanstalt, Husvilde-Barakker skyder ind langs Fællede Ødemark, en tragisk og lurvet Som-

merhus-Række med Børneflokkene i Smaahaver langs de skallede Stier gennem Fællede Mælkehøtter og Kvikgræs, en Fattigverden, oplivet kun af Drøn fra de militære Skydebatter. Byen rykker frem over Amager, langs den nye Krudttaarnsvej ud ad Kastrup til, ad Amagerbrogade med Sporvognslinjer forbi Kirke og Teater, med Biografteatre og Restauranter, med Kiosker og Iskageboder, — alt til Lyst for Folket paa dette Øland, — hine Sønderbroske Københavnerne, der gemytligt kalder sig selv Ama'rkanere! — Videre forbi Hospitaler og nye Villabyer, og endelig Amager Landevej langs Kaalmarker og forbi pyntelige Bøndergaarde fra den rigtige Holændertid eller Møller og Kroer. Bytrafikken haster med Rutchbil eller Amagerbane til Kastrup, Maglebyerne eller helt ud til Dragør, — denne lille Havne- og Villaby med Grønninger, gamle gule Stræder og en Strandbred, hvor Københavner-Ungdom ved Sommertid kaster Cyklen paa Grønsværet mellem de baskende Gæs og plasker rækkevis ud i det glitrende Vand, — alle disse Smaabyer, spredt vidt i det frodige Amagerland mellem Lossepladser og Kaalhaver og Kongelund. Amager! — denne Paradisø for ældgammel hollandsk

Udsigt over Raadhuspladsen paa Børnehjælpsdagen.

Holger Damgaard fot.

Bondekultur, som Exner har skildret, og som endnu er til i Tradition og i Skikke, naar de unge Mænd i Store Magleby eller Dragør til Hest, i Skjortearmer og med Baand om Hatten Fastelavns Mandag slaar til Tønden; og endnu den Dag i Dag har selv yngste Slægtled Døbesedlen lydende paa de gamle Amagernavne som Chrilles, Cornelius, Jan eller Dirch. —

Under Langebro, langs Islands Brygge gaar Havnefærgens Fart sydpaa ad Strømmen videre forbi Kajens Kuldtynger og Godstogs-Vogne, forbi korsdannede Kæmpekraner og hen langs Stimer af Pramme eller lossende Skibe ved Soyakage-Fabrikens Lagre, udenom Fortøjningspiller, flydende Bøjer og strittende Riskoste, der synes tabt af Hekse sidste St. Hansnat, — hen langs et Bolværk, hvor Ford-Bilers Staalhjul danner endeløse Tog, tæt under Bjerge af rustrøde Jernspaaner og forvredent Blikaffald, langs Siden af halvt sunkne Pramme, ind i Bassinet om de døde Skibes Ø, hvor Plimsollere ligger dødsmerket til Op-hugning, kadavergraa eller pestsorte, med Kobberhuden flænget fra de brustne Spanter, — den harske Duft af Tjære, den vamlle Stank af Soya og hengemt Majs, af raaden Tang, af

Kloak, og Sydhavnen aabner sig med Stenmoler og med slimet grønne Øer som Oaser i det blanke Vand, — Sydhavnens store, aldrig løste Problem —! — indtil alt, ogsaa Staden, standser ved Sluseværkets lukkede Porte. —

Vesterbro var engang den nye Forstad, der voksede op udenfor Vesterport, halvt Bondejord, — Enghaver og Marker, — halvt Lystejendomme for Hovedstadens Rigmænd og Aristokrater, derhos et Par Kroer og Møller og en enkelt lavtbygget Købstadsgade for Oplandets Smaahandlende eller Haandværkere. Hver af Byens Porte havde en saadan Forstad, et Vester-, et Nørre- og et Østerbro, et »Bi-København«, traadt ud af Portene og samlet til en levende lille Bydel, afsondret hver for sig, hver med sit Særpræg, med sin egen Atmosfære: *Vesterbro*, den historiske Indkørselsvej for Landmænd og for Frederiksberg-Hoffets Karosser, et paa een Gang robust og værdigt Provens-Kvarter, — *Nørrebro*, allerede tidligt præget af udflyttet Baggade, lidet festlig, den triste og trælsomme Gang til Byens Kirkegaard, til de nøgne Fælleder og til Blegdammene, ned forbi de uhumske Moradser hinsides Søerne, — og *Østerbro*, Hovedstadens Frembrud mod frisk Luft og det salte Sund, en Vej for

Rådhuset, set fra Tivoli, bygget af Martin Nyrop 1892—1905.

Flindthoff fot.

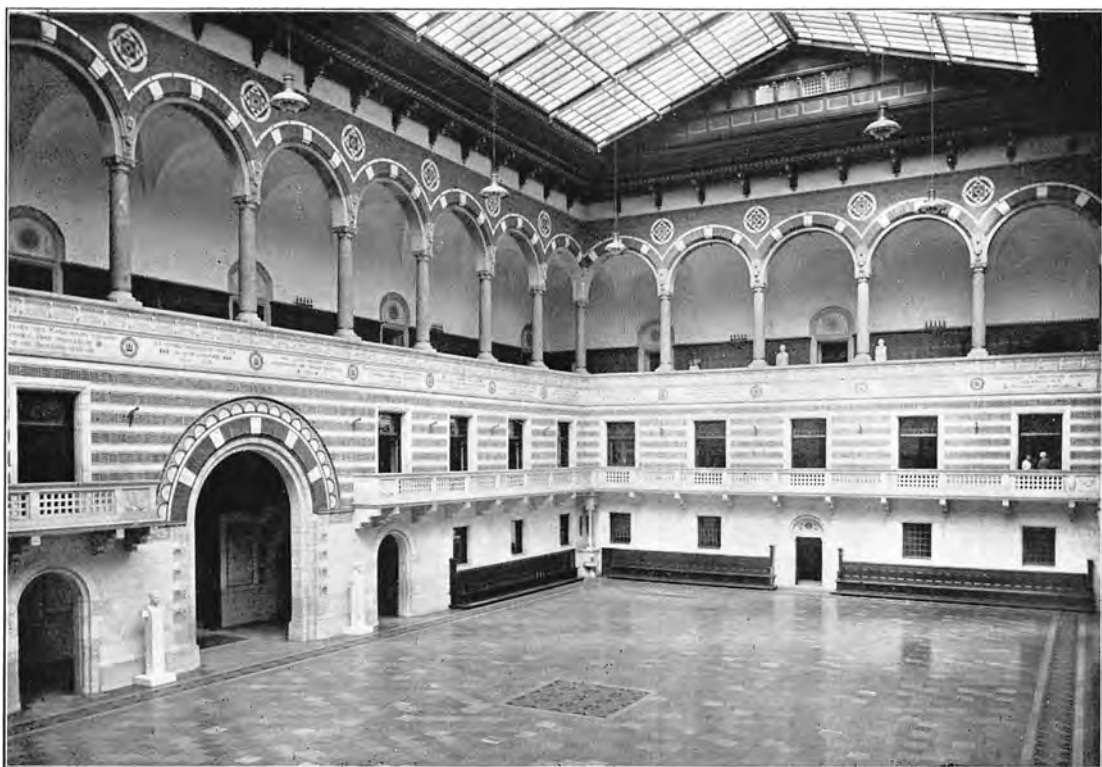
dens Længsel mod Sol, mod Havet, mod Skovenes Idyl. Her gik Kilderejsen til Føds ud til Gammel Vartov, siden gik Turen med Kaper-vogn til Gyldenlund og Dyrehaven. Byen bag Voldene drog Aande over Østerbro. Nu i vore umættelige Tider er disse tre Forstæder forenede, de ligger som et Bælte omkring Byen, en Bræmme af nybygget Storstad, hvor kun hist og her en gammel Landgaard er omdannet til moderne Brug og som et ukendeligt Monstrum, eller henfalden og trist, ligger med sin forvitrede Have som en Førglemmelsens Ø. Men dette Bælte om Byen har en Kraft, en Vilje og en Vækst, som har den suget af den gamle Bys Safter, drukket af dens Blod, omsat dens Aand og dens Tanke til praktisk Fornuft. Storbyen derude om den gamle Hovedstad er Københavns Muskler, dens arbejdende Næver, et nyt, stærkt og levende København, ungt, ivrigt og ustandseligt i sin Fremmarch, vældige Husmasser uden gammel Historie, ikke belastet af Idyl og romantisk Bagage, uden Fortid, men med hele Fremtiden i Eje.

Saaledes ligger de københavnske Yderkvarterer, — ikke som en Ringmur i Goldhed og Tyngde, men som en levende Vækst af Kaserner, Smaa-Villaer og Have-Kolonier, — uden

videre Særpræg, uden Traditioner, men som Udtryk for den nye Tids Idé: Faglighed og Standardisering, den demokratiske Tankes store og gode Byplan. Men for en Drømmer eller Vandrer er der kun lidet broget eller rigt at se og fortælle om den By, der begynder ved Søndre Havn og gaar i Halvkreds ud over Vigerslev, Brønshøj, Utterslev og Søborg til Hellerup ved Sundet. Kun Frederiksberg og Valby ligger som en slumrende Dejlighed i Stenuhyrets Arme, en tyst og romantisk lille Verden af Slot, Park og Haver, af Historie og blid Romantik.

Vesterbro er fremfor de andre Bydele ikke blot Muskler, men ogsaa Nerver, og heller ikke helt uden Historie. Frihedsstøtten staar endnu som Minde om Mødet for snart halvandet Aarhundrede siden mellem Hovedstadens Frisind og det stavnsbundne Landfolk; Colbjørnsens-, Bernstorffs- og Reventlowsgades Navne vidner her om den Bedrift, der maaske mest af alt har skabt det nye Danmark. —

Endnu i vore Dage er Vesterbrogade fremfor nogen anden Bydel Fornøjelsernes brede Vej, men adskilligt mindre idyllisk, en god Del krassere og med mere ram Aroma end

Raadhushallen, set mod Indgangssiden.

Laurberg & Gind fot.

dengang, da vore Fædre tog med Madkurv ud til Vand paa Maskine i de gamle Traktørsteder. Endnu er der i Pilealléen levnet et Par Oaser fra den Tid, med Vippe i Haven bag Plankeværket og smaa Tremme-Lysthuse op til Beværtnings-Stedets lave gule Længe. Men Lars Mathiesens Have, Sorte Hest, Sommerlyst og Alléenberg er nu en Saga. Vesterbro staar i Danselokalernes, Biografteatrenes og Kabaretternes Tegn. —

Vesterbro begynder ved det sløjfede Voldterræn, hvor endnu op til vore Fædres Tid Lucie-Møllen laa højt paa den grønne Bastion. Københavns Raadhus staar nu Vagt her ved Indkørslen til den gamle Bydel. Her er Hovedstadens kommunale Midtpunkt nu under Byens Kæmpevækst udover sit Opland. Hvor mon det næste Midtpunkt, det næste Raadhus, om en Menneskealder, vil blive lagt, naar Byen er marcheret helt til Roskilde og vidt forbi Helsingør? Nyrops store og majestætiske Hus er allerede ikke mere nyt, meget er præget af et ældre Slægtleds lidt naive Sans for altfor tydelige Symboler. Henne paa Byningens Hjørne overfor Brandstationen staar en temmelig dum Betjent og en udvandet Brandmand, hver i en Niche med gotisk Bal-

dakin. Og de gode gamle Vægttere er med vaskeægte Forgyldning sat op paa Skifertaget langs den lidt forstyrrende Murkam, der er udklippet i Tunger efter gamle Borgmotiver. Paa Taganlægget er derhos til Overflødighed anbragt de Isbjørne, som Franskmand antager færdes i vore Gader, og Fronten over Porten mod Muslingskallen er forsynet med et Kæmpesegl i Guld, paastemplet en Absalon i fuldt Ornat. Morsommere er de store danske Hunde i Granit langs Muslingskallens Balustrade. Men iøvrigt er Gaarde, Korridorer og Sale rige paa sindrig og fin Ornamentik: paa Kapitæler og langs Gesimser, den danske Flora og Fauna fra Aakande til Mælkebøtte, fra Taskekrabber til Havfruer. Disse kalkede Korridorer er som en Billedbog, festlig og munter, de dekorative Trappegange er den fornøjeligt underholdende Vej, hvad enten man gaar til borgerlig Vielse eller til Begravelses- og Fattigkontorer, og den gamle Kobberstikker van Wicks Udsigt over Christian den 4des København, der er gengivet i Fresko over Hovedvæggen, fortæller de gode Borgere af vor Tids Stor-København om den stolte Søstad i Kim. En statelig og repræsentativ Bygning er dette Raadhus med det slanke, uaf-

Glyptotekets Festsal, indviet 1906. Arkitekt: H. Kampmann.

Laurberg & Gad fot.

hængige Taarn, der knejser højt over alt andet i vor By, og med den brede Bygningsmasse af mørkerødt Murværk, der dog virker saa rankt og uden Tyngde. Saaledes er Raadhuset et Borgerskabets Hjem med dets Styrelse og Hovedkasse og endogsaa med dets Festhal: det mægtige Rum i rødt og graat, med Glastag og Gallerier, aabent for alt, hvad der samler en By til Højtid paa Nationens eller Stadens Festsdage eller paa en politisk Stormands- eller en Digterkonges Hyldest-Aften. Muslingeskallen er som skabt til Fakkelbaal, til en Folkesags Drøftelse, et svagt forsænket Friluft-Rum som bestemt for Taler, Musik og for flyvende Faner. — Raadhushallen er levende i sig selv, med sine skiftende Skygger og Lys, ved den sagte Hvissen fra de talløse befolkede Rum omkring, ved Nærheden af de skønne tyste Gaarde og af den lille idylliske Raadhushave mellem den vildvinsklædte røde Mur og slyngrosehegnede Pergolaer, hvor Børn og Barnepiger flokker sig om de hvide Raadhusbænke i det glidende Grus, og hvor de blaa Raadhusduer tamt daler ned for at tage Ærter af de Besøgendes Haand. — En endnu større Samlings-Sal har København nylig faaet i »Forum«, Kæmpe-

hallen i det nye Kvarter, der rejstes over det gamle Ladegaardsterræn ved Krydset mellem Gyldenløvesgades nye pyntelige Boulevard og Vodroffsvej. Her er uden Tvivl Landets største overbyggede Areal, men en Ingeniørkonstruktion af Jern, Glas og Cement, der kun faar Liv, naar det rummer en Chrysantemum-Have i Kæmpeformat, en udstillet Automobil-Park eller en Menneskemasse lyttende til Højtalere fra en Musik-Tribune.

Den fæstningstaarnede Brandstation er Raadhusets Genbo, og trods Tandraden langs Murkanten har begge Huse mere Præg af borgerlig Hjælpsomhed end af vagtsom Alvor og ophøjet Strenghed.

Værre er det fat med den nære Nabo: Glyptoteket med Façadens mærkelige paraplyagtige Nicher, hvis indfattende Søjler ingen Ting bærer, og som blot er en Skal om de skønne Skulpturer af patinagrøn Bronze. Her er det den franske Elegance, der er mislykket, og det Tilfælde er altid haabløst. Men indvendig er en herlig Vinterhave under den høje, lidt skeletagtige og malplaceret anbragte Kuppel, med skønne Palmegrupper, som en tropisk Oase, omkring Kai Nielsens underfulde Vandmoder, der lyser marmorhvid mel-

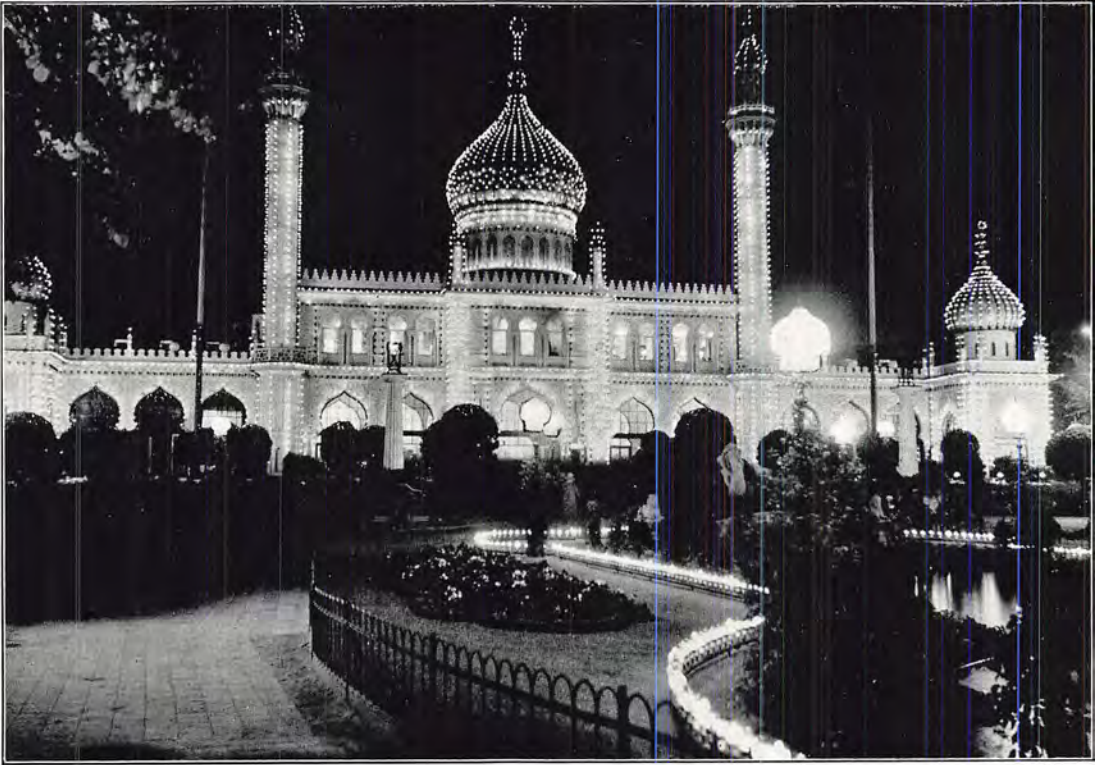
Holger Damgaard fot.

N. A. Abildgaard og I. B. J. Magens: Frihedsstøtten paa Vesterbro (1792—97); Figurerne af: Wiedewelt, Weidenhaupt og Dajon. I Baggrunden Axelborg.

lem Guldfiskeglimt i det lave Bassin. I Sale og Korridorer og Kamre omkring den romerske Søjlehal, denne skønne Ovenlyssal af Marmor og med Gulv-Mosaik, der ikke har sin Lige Nord for Alperne, findes Samlinger af antik og moderne Skulptur og Billedkunst fra de gamle Mestres til de nye Tjders store franske og engelske og ogsaa nogle enkelte skandinaviske Malere, en ægyptisk Samling, der hører til de betydeligste, og en Række af den græske Antiks Værker i Original eller i romersk Kopi, af romerske Sarkofager og Kejserbuster, der hører til Verdens berømteste Skatte fra den klassiske Oldtid. Ny Carlsberg-Glyptoteket er en af de førende indenfor Europas Kunstsamlinger, en Hæder og en Pryd for vort Land. Fra den samme kunsttørstende Periode i Firserne og Halvfemserne, da det private Initiativ endnu støttede Landets Aandsliv, stammer ogsaa Dagmartheatret ovre ved Jernbanegades Hjørne, der i en Menneskealder, gennem mange Omskiftelser, har rummet Hovedstadens litterære Scene, et virkeligt dramatisk Atelier, hvor Aand og Idé var Standarten over dansk Skuespilkunst, hvor Riis-Knudsens og Martinius Nielsens berøm-

melige Æra fornyede vort Teater ved Navne som Anna Larsen og Johannes Poulsen, og hvor siden op i de seneste Tider Bodil Ipsen og Poul Reumert blev de bærende Kræfter for moderne dramatisk Kunst.

Tivoli, Wivel (Wivex) og Nimb er et samlet Kompleks for sig. Tivoli er ikke en Park, den er et Landskab, en blomsterfyldt, trækrønet og lystindrende Dal midt mellem Storbyens Kollosser, med sin Sø, sine Pavilloner, omgivet af Terrasser, en Festens Have for alle Københavnerne, for Oplandet helt over til Skaane, landselsket, europæisk berømt. Hemmeligheden ved Tivoli er vist, at den ikke har kunnet sprænge sine Grænser. Det giver en ganske særlig Indrevækst, al Kraft lokaliseres inden for det snævre Raaderum mellem Vesterbros Passage og Tietgensgade. Kun saare ringe Landerobring er sket, siden det første »Kjøbenhavns Tivoli og Vauxhall« i 1843 aabnede sine Tremme-Laager i den grankvistepyntede Stakitport. Den store Udstilling 1888 bragte nogle Strimler Nyland hinsides Søen, der er Rest af den gamle Vester-Voldgrav, men Byen har siden da slaaet murfast Ring om Storbyens Festhave: Industriforenings-

Tivolis Koncertsal.

Hermann Larsen fot.

Bygningen og det nye Raadhus som røde Bjergvægge, og en fortsat Linje af Vestre Hospital, Postgaarden og Hovedbanegaardens mægtige Anlæg. Og derinde laa det nu snart hundreदार-gamle Tivoli, tro mod sine Traditioner, men tillige med den intense Kraft af hele Københavns Forlystelsesliv, samlet her i en Pol, forvandlet Sæson for Sæson efter Tidernes Smag, altid mættet med Øjeblikkets Udtryk for Glæde og Fest, for Musik og for Farver og Lys. Saaledes var det allerede i Stifterens, den eksotiske og glade Fantast, Løjtnant og »Agent« Georg Carstensen's Dage, da denne spekulative Fornøjelsesraad for det spidsborgerlige København inden Voldene satte Fingeren paa en Plet Jord og tændte de første kulørte Papir-Oljelamper for den maabende By, hint henrivende Tivoli fra Fyrerne med Voliører og Flora-Søjler, med Trærutschebanens dobbelte Bølgelængde, og med en Divan 1 og Divan 2, med en Koncertsal og en Basarbygning, præcis som i vore Dage, Peter Fabers og Lumbyernes Tivoli, hint »Tivaali«, hvor man, som det i Hagens berømte Vise hed, ikke morede sig »daa'lig«. — Nu i vort moderne Storstads- og Stortids-Tivoli er alt stærkere, tættere, mægtigere, men Tivolis

Aand er uforandret, selv om ikke mere Busholm, Volkersen og Hesse fortsætter de u dødelige Traditioner fra Casortis og Pricernes Vesterbro-Scene her i det nye Pantomimeteater, Arkitekten Dahlerups morsomme Kineseri, hvor Paafuglen nu i over halvthundrede Aar har sænket sin Fjerpragt til Fryd for en Sværm jublende Børn. Det er de samme Københavnerfrø i Aar som i vore Bedsteforældres Tid, — selv om det er Spejderdrengene og Ulveunger nu, der raaber op til Pjerrot om at sige noget tilsidst! Tivoli-Minder har en Levkraft som intet i vor By, fordi de altid spejler sig i Øjeblikkets Nu, fordi Sæsonen i Dag fletter nye Blomster ind i Mindet. Tivoli-Minder er ikke blot de bedagne Tivoli-Abonnenters Journalist-Memoirer ved Kaffeoppen i »Grøften«. Det er ikke blot de gamle Drenges Passiar om de store Udstillings-Tider i Firserne med Fremmedbesøgets Sværm for den hjemmefødte og undrende By, om de italienske Aftener, naar Gondoler langsomt gled forbi venetianske Nætters Paladser, der af Mesteren Carl Lund fremtrylledes over Tivolisøens Vande, eller om den gamle Fregat St. Georg med Syngepiger i Kahytten, kvædende Rantzauske Viser. Det er ikke blot

Festaften i Tivoli. Hermann Larsen fot.

Fyrværkeri i Tivoli. Hermann Larsen fot.

Glassal og Harmoni-Orkester, Hans Christian, Georg og Carl Lumbyes, C. C. Møllers og Balduin Dahls herlige Tonehaller, eller Joachim Andersens berømte Nakke rejst over Dirigentpulten. Tivoli-Minder er meget mere, de er selve Tivolis Aand og Idé, den Tradition, der gør denne Have uforgængelig i sin Ynde, i sin Tone af københavnsk Slentren og Nynnen, saa præget af Land og Folk, af alle Klasser, alle Aldre, som ingen »Luna-Park« i Berlin, inlet »Long-Island« ved New York; netop det gør Tivoli saa hjemlig, saa selvfølge i sit Væld af Musik og Lys og Farver selv for de allermest kræsn Turister. Det er skønt at se udover Tivoli fra de store Restauranters Terrasser, der løfter sig med hvide Trapper som lange Bjergsider op over denne fortryllede Dal. Og Haven ligger i den blaanende Sommernat funkende af Lys, med de brogede Balloners Glød inde i de tætte Buskadser, Basarers og Pavilloners tindrende Perleprofil, Bruset af Orkestrenes fjerne Klang, den evige Mumlen og Hvisken af de myldrende Strømme hen mod Kunstnerplæne eller Teater, — som et Skovsus gennem levende Blade — og fjernt Raadhustaaerens Brilleøjne, spejlet alvorfuldt i den stille Tivolisø, fra hvis Bred-

der Ild-Vandfald bruser, glimrende elektrisk fra istapblaat til svovlgult og helvedes-rødt i brede Kaskader.

Og inde i de store Lokaler hos Wivex og Nimb rasler Glas og Porcellæn gennem Orkestrets iltre Jazztoner; ogsaa her er saa præcist københavnsk trods alt Sommerbesøg af tyske og engelske Turister eller af Skaaningerne paa den aarlige Mariae-Bebudelsesdag. I Wivex' festlyse Sal samles et borgerligt København, solidt og veloplagt, ved det gode danske Bord; her i denne hjemlige og stadig udvidede Sal, i Vinkel om et Orkester, færdes et stamfast Publikum med det Præg, som er ganske enestaaende hvor som helst: den demokratiske Stilfuldhed! Hjemmets Hygge, Selskabslivets Elegance, blev en Gang lovet Københavnerne af en populær Hotelejer. Det er løst her i Vesterbros-Passagens to store Feststeder — og ellers ikke noget Sted i en europæisk Storby. Den evigt borgerlige, moderat løsslupne Lumbyeske Champagnegalop toner endnu over det glade København, tværs gennem Alverdens Foxtrott og Jazz. —

I gamle Dage var Vesterbrogade for Københavnerne kun Vejen til Frederiksberg.

Københavns Kvægtorv. Interiør fra Øksnehallen. Den indgåede Handel bekræftes ved Haandslag. T. & K. fot.

Nu er den en Verden for sig. Et nyt Tempo begynder her, stærkere, mere stræbsomt, dog ikke saa energisk som paa Nørrebrogade, — dér gaar det mere stærkt end nogetsteds i Byen. — Vesterbrogade er Forretningsstrøg for den Middelklasse, som snart indbefatter omtrent alle i det moderne København. Og trods sit raske Tempo, sin brede Passage, sin mægtige Trafik Døgnet rundt af Biler, Sporvogne og en Myresværm af Cykler, har Gadens Forretninger dog en egen Nuance af Provins endnu. Dette skyldes, at Stormagasinerne endnu ikke har erobret Gaden. Det er de solide og resolute Smaa-Magasiners Strøg, Manufaktur, Dame-Lingeri, Pelse, en Basargade for Byens Skare af Smaahjems-Fruer, Kontordamer og Telefonistinder, Butik ved Butik med kun faa Vinduesfag, men nok af elektrisk Lys og Spejlglasmontrer for et Opbud af Varer betydeligt under Stormagasins-Prisen og overkommeligt for enhver selverhvervende, moderne, ung Kvinde. En enkelt Bygning med Præg af den nye Tids Sælgelighed i Kæmpeformat har rejst sig her ved Indgangen til Vesterbro, det mægtige Staalhus med Metal-Skelet og Kobber-Forhudning, med Fælles-Lunger i Kælderen for hele Hu-

sets Iltning og Opvarmning, med et Tarm- og Blodomløbs-System af Elevatorer og Nedstyrtningssrender, med et Utal af Kontorer, færdigleverede med Inventar (Skrivemaskinedamer og Stenografer indbefattet!) til Forretningsslystne, og med Restaurant paa Taget med Udsyn over hele Dværg-Storbyen København, der gabende ser op til den moderne amerikanske Staal- og Beton-Kolos. Og Byen finder den paa sin Plads og længe tiltrængt, hvad jo heller ikke lader sig nægte, selv af en Elsker af det gamle idylliske København. Her, hvor Kolossen ligger med sit laante Navn »Vesterport«, fortrænger den jo ingen Historie. Paa den Grund, hvor nu Staalhuset staar — det gamle Hovedbanegaards-Terræn —, laa indtil fornylig, som endnu paa Nabo-Arealet, en Markedsby, som Nybygger-Flækker i Alaska, med Barak-Gader for Boder med Flueøjneruder i Prismeform foran Udstillinger af Import-Fodtøj til Oprømningspriser, Slikkepinde over hele Huset, og halvanden Krones prima Fyldepenne. Nu fører Viadukten fra Indhaket mellem Axelborg og den flotte Paladsteater-Bygning med Kai Nielsens »Quo-vadis«-Tyr højt paa Taget hen over Banegaards-Dybet og over til Gamle-Kongevej-Hjørnet, der hed-

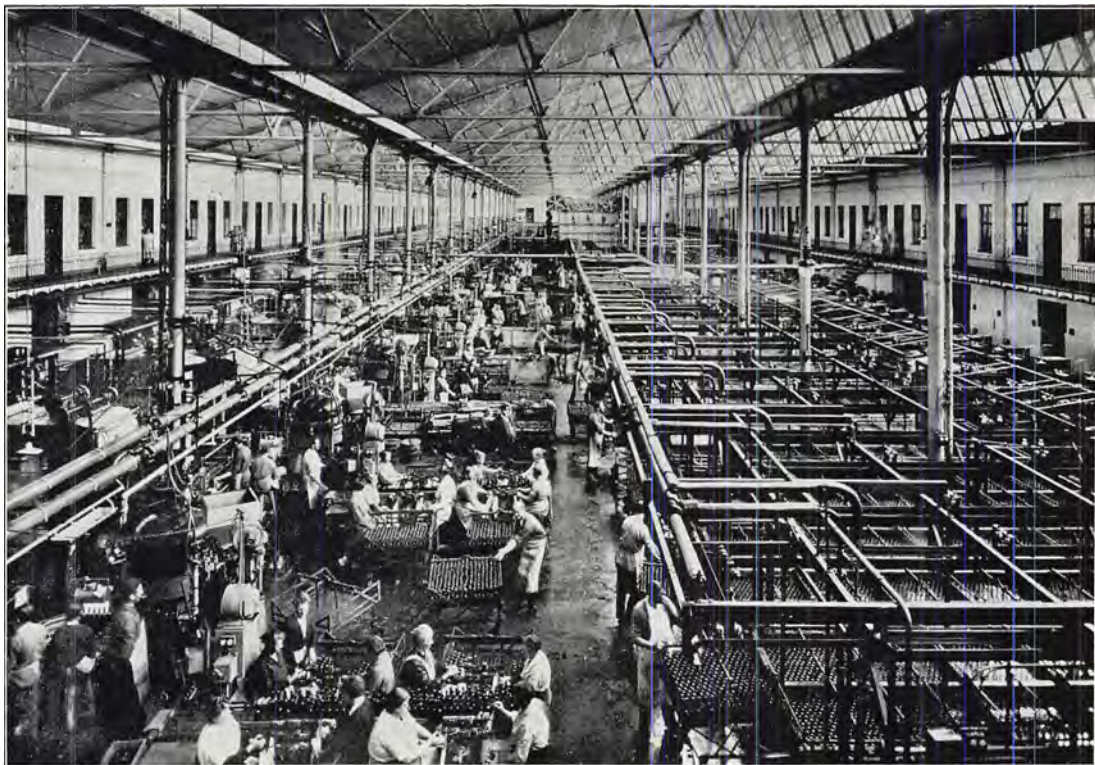

Laurberg & Gad fot.

Københavns Idrætsparkes Svømmehal, bygget af A. Wittmaack og V. Hvalsøe 1929—30.

der »Trommesalen« til Minde om den rigtige gamle Trommesal, hvor endnu op i Firserne Lille-Københavns beskedne morgenlige Drifter af Hornkvæg blev ført ud fra de snævre Folde bag et Plankeværk, drevet af en Tillidsmand i Træskostøvler, med Fløjelsbukser og langsnærtet Knaldepisk, — et Optog af nikkende Kvier, der forseglede Stenbroen ned forbi Frihedsstøtten med en frisk Rad Kokasser, som først standsede ved den indre Bydels Brænderistalde med Mælketoddy-Kælder i Kompagnistræde-Forhuset. Nu er Byens Kød-Reservoir det mægtige moderne og kommunale Kvægtorv omme bag Halmtorvet. Her slagtes, synes og dyrlæge-stemples Bjerge af Kød hver Dag. Her er Københavns Mave. Og Kvarteret heromkring Søndre Boulevard med Sidegader er præget af dette Kødtorvs-Klientel, af Kreaturhandlere, Kommissionærer og Slagtere. De har her deres faste Smaahoteller og Spisesteder, hvor Københavns bedste Bøf og Kotelet skæres ud for Kvægtorvets bedste og mest kritiske Kendere. Helt ind til »Den gamle Bræddehytte« oppe i Vesterbros Passage gaar denne Spisekorts-Parol om første Klasses Varer og om det solide danske Køkken for Byens mest sagkyndige og ubestikkelige Ganer.

Bag om Vesterbrogades brede Strøglinje med fygende Trafik af Sporvogne og Kontorfolks-Cykler og ved Aftentid af hele det brede Forlystelselivs Promenade, langs Kabaretter, Dansesale og Films-Teatre, staar en lidt mørkere, lidt tystere, men dog tæt myldrende og levende By, de stærke og støtte Arbejder-Kvarterer med Søndre Boulevard, Istedgade og Mathæusgade som Hovedaarer, krydset af Sideløb med høje lidt skumle Kaserne og megen trist Fattigdom. Mange knugede og bitre Skæbner skjuler sig ogsaa i Oehlenschlägergades og Saksogades Bagstuer. Men selve Gadelinjerne har et kraftigt og solidt omend lidt solløst Præg; der er Skub i den ranke og kække Arbejder-Befolkning her, en maalbevidst Fremmarch mod stadig bedre Kaar. Den Arbejder-Ungdom, der leger her paa Brosten eller i Søndre Boulevards Anlæg, har det forsorne Humør, der er egent for alle Tidens Københavner-Knægte tilbage til Holbergs tungesatte Haandværksdreng, men tillige har de næsten alle det renvaskede og sunde Præg af moderne By-Hygiejne. Og næppe nogen Steder i Byen er der saadan en Fart i Smaahandlen som i Istedgades Butiker, en endeløs Rad af smaa eller større, driftige Detail-For-

Chr. Chr. fot.

Carlsberg, Øl-Aftapningshallen (ca. 4000 m²), bygget af V. Klein 1903, ombygget af C. Harild 1926.

retninger. Det er en Oplevelse en Fredag Aften eller i Dagene før Højtider at følge Husmødrene, de flinke og paapasselige Arbejder- eller Funktionær-Koner fra Kvarteret paa Indkøb i de lysstraalende Mejerier eller i Slagterbod og Delikatesseforretning, hvor Varerne bugner paa de pyntelige Marmordiske. Intetsteds i Byen er der Husmødre saa varekyndige, saa sikre i Overblik og Bedømmelse som disse ferne Fruer fra Vesterbro-Kvarterets Titusinder af Smaahjem.

Bag om Frederiksberg krummer det københavnske Vesterbro sig videre, ud over Enghaveplads og til Ny Carlsbergs verdensberømte Bryggeri, et mægtigt Komplex af Maskinbygninger, Aftapningshuse og Lagre, og et venligt Kvarter af Bryggeriarbejder-Boliger. Gaden gaar i en hvælvet Port-Passage gennem Bryggeriets svære murstensrøde, mosaikprydede Taarn, der er baaret af granitgraa Elefanter. Og videre højer Vesterbro sine unge stærke Arme, indklamrende Frederiksberg og Valby, hvis Villaveje gaar dér, hvor endnu for ganske faa Aar siden dets gamle Bøndergaarde laa med de tætte Æblehaver bag et Sten-Dige, hvide, gule og røde, straatekte Længer, og hvor endnu en Ring af Kampe-

sten ved Langgades Hjørne vidner om Vallbys fordums Bystævne. Men ogsaa det nye Villa-Kvarter er smukt, enkelte Landsteder syner herskabeligt med Taarnspir og Terrasser i en Park gennemskaaret af Smaakanaler, hvor maaske en spinkel, hvid og buet Bro skal gøre det ud for sydlandsk Romantik. Hinsides Jernbane-Overskæringen ligger en af Københavns allerskønneste Parker, en Dødens vidunderlige Have: Vestre Kirkegaard med sine dystre Alléer, sine smilende Rosenanlæg omkring smaa drømmende Bassiner, sine Løvgange og Espaliers mellem Gravenes Marmor og Jerngitre. Og overalt Farver, Blomsternes myldrende Væld, saaledes som vort nordiske Sind jo helst vil se Døden: svøbt i Duft og Dug og i alle Livets tindrende Lys. Hinsides Jernbanelinjen knejser højt over Vallbys Villatage Jesuskirkens slanke Taarn og Spir, rejst af den Slægt, der her i Valby byggede de mægtige Verdensbryggerier, det gamle Carlsberg og det nye Carlsberg, hvis rige Fonds skænkede København herlige Museer, dets Torve og Parker Monumenter og Landets Videnskab og Kunst overdaadige Midler. Jesuskirken blev Slægtens Mausoleum, Hvilestedet for Jens Christian og Carl og Otilie Jacobsen. Og i det

A/S Tuborgs Fabrikker og den udvidede Tuborg Havn set i Fugleperspektiv.

E. J. fot.

gamle Hjem bag den tætte Have med de skønne antike Skulpturer er Æresholigen for en af den danske Videnskabs Store.

Omsluttet og indkapslet af det stærke nye København ligger nu Frederiksberg, klemt mellem Vesterbro og Nørrebro, en rig og uafhængig Landkommune, der til det yderste trodser det moderne Demokratis Byvælde og vil vedblive at hedde »Land«, selv om hvert mindste Areal er bebygget til højeste Etage-top overallt, hvor ikke en Villa-Servitut har fredet de gamle stille Veje. Frederiksberg finder sig akkurat i at blive henregnet til »Stor«-København. Men ikke en Tøddel mere! Frederiksberg har eget Raadhus, eget Styre for ethvert Slags kommunalt Væsen og særlig favorable Skattevilkaar, hvortil de københavnske Finansborgmestre skuler. Frederiksberg er Velhaver-Klassens Tusculum, de Tilbagetruknes, de Forhenværendes og alle »Emeriti«s Hvileplads.

I gammel Tid var dette Distrikt af Haver, Enge, Landgaarde og Kroer langs Landevejen vesterpaa Byens Udflugtssted, Søndagsturens og den ugentlige Fornøjelses store Maal: Familiens Fodrejse fra det gamle Voldkvarter med Madkurv paa Barnevognen ud

til »Berren«. Forlystelseslivet hænger ved endnu, det begynder allerede med Vesterbrogades moderne Danselokale, der engang efter folkelig Forstadssmag hed »Figaro« og nu er den mondæne Danseklub med et lige saa spanskklingende Navn. »Det ny Teater« erstatter med sit Repertoire for en fremskredne og storstadspræget Vesterbro-Smag det gamle Morskabsteater, hvor Familierne Casorti og Price begyndte en ny Æra i den danske mimiske Kunst med Premiere i en Træbarak mellem Gynger og Keglebaner her paa Datidens yderste Vesterbro. Endnu staar bevaret gennem Tiderne dette Teaters Genbohus, den kongelige Skydebane i sin statelige og fornemme Stil, tilbagetrukket bag sit Gitter, de københavnske Skydebrødræs og det solide Borger-Selskabs diskrete og hjemlige Samlings-Sted, de finere Brylluppers og Jubilæers Festhal og de madkære Københavneres udsøgte Glædens Bord. Her dansede det unge og det gamle København stilfuldt og værdigt gennem Tiderne Française, les Lanciers og Wiernervals, for at ende i vore Dages mindre værdige Jazz til Saxofon og Banjo og med Brudeparret fremmest i en Foxtrott!

Frederiksberg-Allé er nu en bred asfalteret

Frederiksberg Have. Frederik VI's Statue af H. V. Bissen 1858.

S. W. fot.

Boulevard med rivende Trafik af Biler og Motor-Busser. Her vandrede i sin Tid Rahbek ind til København, i Vandstøvler langs Marker og mudrede Grøfter oppe fra det gamle Bakkehus, der endnu er bevaret og sat i Stand som Museum for Guldalderens Kunstner- og Digter-Minder. Men ellers er intet skaanet her fra det klassiske Frederiksbergs Slotsallé, der begyndte med en Gitterport »Jernporten«, bevogtet af kongelige Schweizere. Porten og Bommene faldt i vore Bedstefædres Tid, og Alléens stolte Rækker af Lindetræer i vor egen. De gamle Landhuse og Villaer forsvandt — ligesom Oehlenschlägers lille Fædrenehus ved Jernporten — alle de stolte Patricier-Hjem: »Carls gave«, »St. Thomas«, der senere blev Forlystelsessted, og »Sanssouci« med den romantiske Park, de er forsvundne forlængst, kun Gade- eller Husnavne minder som Gravskriften ved et Hjørne eller tværs over en prunkfuld moderne Façade. Sunkne forlængst er de gamle Traktørsteder og Udflugts-Etablissementer som »Alhambra«, hvis mauriske Pragt for Datiden var et af Georg Carstensens festligste Indfald, — bestemt til at overstråle Tivoli, men uden at have Held med sig: der var for lyst i Alhambras illumine-

rede Gange for de elskende Par! blev der skrevet, og Tivolis Tusmørke sejrede. Faldet er ogsaa Alléenberg og Sommerlyst, hvis Skydebaner, Karuseller og Kastegynger lokkede Barnepiger og Soldater ind bag det lange gulmalede Plankeværk, der havde Luger som Skanser af en gammel Korvet ind til til smaa lukkede Lysthuse, hvor Soldaten var uforstyrret med sin Bajer og sin Pige. Nu, efter en Sommerlyst-Renæssance omkring Aarhundredeskiftet med Conferencer af Byens gode Hoveder og Deklamation af unge Digtere, er over de gamle Traktørhavers Rester steget et »Phønix-Teater« for Revuer og moderne Farcer. Morskabsteatret skræms over for har derimod i nogle Tiaar været Scenestæde for højliterært Drama og ægte Skuespil-kunst, senest under Betty Nansens faste og kyndige Ledelse.

De gamle Frederiksberg-Idyller er længst ikke mere. Og dog kan man hist og her i en stille Have, hvor Trafikken dølges af Guldregn og Syrener, eller i et frønnet Lysthus omgivet af Slyngrøser og duftende Hække, svøbe sig i Fortidens tyste Minder. Urania-vej, Lindevej, Kastanievej og Ceresvej er endnu en intim lille Verden af gammeldags

Frederiksberg Slot, i sin nuværende Skikkelse af I. C. Ernst 1708—09.

S. W. fot.

Villaer med Espaliers og Veranda, og hist og her smaa bitte sprudlende Springvand mellem Agaver i Sandstens-Urner ved de grusknirkende Gange. Langs Frydendalsvej ligger endnu Rigmandshuse i den pretensjose Smagløsheds Cottage-Stil fra Firserne op til Halvfemsjerne, der nu er forældet og derfor tilgivelig. Langs Platanvej staar den dejlige Dobletræd af de slanke Allétræer med de sølvhvidt barkede Stammer. Og paa Frederiksberg Kirkegaard under Hængepil og Ask og omslynget af Vedbend drømmer endnu de forvitrede gamle Marmor- eller Granitplader med Navne fra den danske Aands og Digtningens Guldalder: Knud Lyhne og Kamma Rahbek, Adam Oehlenschläger, Anders Sandøe Ørsted, og fra de senere Tider: Jens Christian Hostrups og Emil Poulsens Grave. Kirken med sit spidse Telt-Tag og de vedbendklædte Mure staar som den beskedne og dog saa stemningsfyldte Minde-Hal over Romantikens ak! nu saa sælsomt fjerne og forgangne Sagntid.

Fra Frederiksbergs Runddel, »Pladsen med de grønne Træer«, som den blev kaldt af en Digter fra vor egen Tid, er Indgangen til den skønne Have, der er Hjertet i Frederiksberg, den tyste og tætte Park med de

skyggefulde Gange langs de smalle Kanaler, den eneste virkelige Drømmevej i vore Dages Storby. Blot et Indkig i Haven gennem den gamle Gitterport, flankeret af de gule Gartnerbolig-Fløje og med de vredne Sandstensvaser paa Portalens Støtter, er som at se ind i forglemt og gemt Historie. Den gode borgerlige Konge staar paa sin Sokkel, jævn og ligefrem, som da han venlig og beskeden vandrede her i sin Have. Langs de to Halvkreds-Bænke sidder som for hundrede Aar siden bedagede Herrer, Veteraner fra den gamle, gode Embedstid, med Handskehænderne tungt over Stokkeknappen, betragtede de kvidrende Spurve, der fodres af lysklædte Børn, som bevogtes over Hækletøjet af Mødre eller Barnepiger. Og ind gennem de snoede Gange mellem dunkle Busketter — hen forbi det hemmelighedsfulde kinesiske Lysthus derude paa Øen, Enevoldsmajestætens idylliske lille The-Pavillon med Spejlbilledet af de lakrøde Søjler, det Drage-omslyngete Tag og den lille skønne Baldakin over den luede Bro ned i den blanke Kanal, — gaar de faa, der endnu bryder sig om at vandre ensomt og i Tanker i en stille Have. I de tætte Buskadser fløjter en Solsort, Svanerne kommer parvis glidende over Ka-

Fra Ørstedsparken, anlagt af H. Flindt 1876—79.

S. W. fot.

Fra Det kgl. danske Haveselskabs Have, anlagt af H. Flindt 1883.

S. W. fot.

Fra Vestre Kirkegaard, anlagt 1870.

S. W. fol.

Fra Fælledparken, anlagt af Svend Koch, Nobel og Gkessel 1908—14.

S. W. fol.

Fra Blaaugaards Plads. Anlægget af Ivar Bentsen, Skulpturerne af Kai Nielsen. 1916.

S. W. fot.

nalen, som over den faste Flade af Glas, alt er saa eventyr-kunstigt her i denne lukkede lille Verden. Og nu og da lyder som fra et Trolde-land deromme bag de sorte Træhegn og Plankeværk langs Haven det vrede Mid-dagsbrøl af en Løve eller Tiger. Deroppe paa Bakken, hvor det skønne hvide Apistem-pel — Abildgaards Værk — med sine fine romerske Søjler blev til som Pryd for den kongelige Slotspark, er nu Portalen ind til et Vidunderland for alle Børn og Videlystne: Den zoologiske Have med sin fredede Ur-skovsverden af vor Klodes Dyr. Ogsaa denne Have har sin Historie og sine Minder Aar-hundreder langt tilbage fra de Tider, da Maje-stæten herude holdt sit private Menageri med sjældne Dyr i Bure, særlig Bjørne og Løver bestemte til Dyrekampe, — og til Kjærbølling i 1860 anlagde den nye Have, den nordligste i Europa, med Nutidens aabne Dyreparker, med skønne Have-Landskaber, og med sit Udsigtstaarn knejsende over Frederiksberg Bakke og dets øverste Platform som højeste Punkt i det nye København. Men endnu vises ved Stien ind til Jostys gamle og minderige Schweizer-Restaurant med de lave Lysthus-Rækker et Sted, hvor en udbrudt Løve fra

den ældste Dyrepark for over Hundrede Aar siden blev nedlagt efter et Par Dages Frihed i Frederiksberg Have under vild Panik fra hele den gamle adstadi-ge Residensby.

Det lysegule Frederiksberg Slot ligger lidt køligt og dog med en egen fornem Ynde, stolt som en hvilende Svane, øverst paa den høje Bakke, og de mægtige Alléer staar stejlt ned over Skræntens Terrasser som mørke Baldakiner over de stengraa og forvitrede Trappeløb. Her paa denne grønne Brink og paa Plænen ned til Kanalen er de ganske unge Københavneres Søndags-Tumle- og Legeplads; her sopper Smaapiger og Dreng, og deres Legetøjsskibe glider for fulde Sejl frem og splitter den svømmende Ællingeløk. Og her lejrer Unge og Ældre i Græsset, naar et eller andet Forenings-Skovturs Orkester spiller fra den øverste Terrasse. Slottet med sin fornemme Gaard og sine fuldendt skønne Forhold og Linjer i Vinduer og Porthvælv, er forlængst ikke mere Fyrstebolig; det var vanrøgtet en Tid lang som Officersskole, nu er det istandsat, fredet og venter paa en ny Fremtid og ny Bestemmelse. Og endnu er den gamle Stil bevaret i Slotskirken og de fornemme Sale, med skønne Stuklofter, omslut-

P. V. Jensen-Klint: Grundtvigs Mindekirke. Taarnet opført 1921—27.

Laurberg & Gad fot.

tende gode Malerier, og med de morsomme Dørstykker. I disse Gemakker husedes en Gang Frederik den 4des Elskerinde, Grevinde Vieregg, og her levede Frederik den 6te sit stilfærdige Familieliv. Endnu staar Kongens Sove- og Arbejdsværelse med sit gamle beskedne Udstyr af Pult, Reoler og Øreklapstolen, og de unge Prinsessers lille private Pandekage-Køkken er uforstyrret endnu, ligesom den lille Badstue i Kælderen med Spejlet hængende over den forsænkede Stenkumme. Her i den tyste Slotsgaard, hvor Lakajer og Adels-Pager en Gang færdedes i de hvide Buegange, drømte den unge Oehlenschlæger sine Aladindsdrømme. Og i den stille gamle Have dernede eller i den store, lidt tungere og alvorligere Søndermark hinsides Landevejen, der fører til Roskilde, gik et halvt Aarhundrede senere den gamle Konferensraad fra sit Sommerhjem paa Fasangaarden, hen forbi Søndermarkens lille straaetækte Bjælkehus med Udsigten over det norske Parti, eller langs de i hans Ungdom anlagte Kanaler i Frederiksberg Have, hvor de lange klippede Gange med Taks- og Gran-Pyramider var forsvundet for det moderne engelske Parkanlæg. Med Oehlenschlæger begynder og slutter det historiske

og det romantiske Frederiksberg. Endnu staar et enkelt fredet Hus som den gamle Lystgaard »Ludvigsminde« i Allégade, og som en moderne Erstatning for de længst forgangne Tider, da Lars Mathiesen holdt Have-Beværtning her for Søndagens Smaaaborgerfolk, findes nu i Allégade Etablissementet »Lorry« med sin illuminerede Forhave, sit Jazz-Orkester og i det gammeldags Bondehus den herømmelige »Drachmanns Kro« med Mindestuen fra Firsernes Digterkonges Storm- og Trængselstid, — hine Dages hede Romantik fra »Forskrevet« indfattet i en borgerlig Kafés beskedne Separat-Kabinet. Axel Jørgensens Malerier vidner i festlige Farver om den skønne Digter-Sagnkreds her i den mørknede Bondestue med Bjælkeloft og Fyndssprog, maaske lidt for drastiske og højttvarende hen over Gæsternes moderne prosaiske Hoveder. Mere i Stil med Folke-Smagen i vor underlige Tidsalder er det store Lokale nedenunder, kaldet »Landsbyen«, lidt i samme Aand som Paris' Montmartre-Kabaretter, hvor en Krofar optræder i vaskeægte Kostume, og Resten er Jazz. Og »Riddersalen« ovenover er saa ægte københavnsk, som tænkes kan, med sin Tribune for internationale Sketches og for danske Tekster

Martin Nyrop: Bispebjerg Hospital. Opført 1908—13.

S. W. fot.

og Refrains sat til amerikanske Sang-Duetter, der akkompagneres af et Neger-Orkester. —

Hvor Frederiksberg begynder at skyde Arme ud over sit Opland bliver den gamle Land- og Haveby helt ukendelig. Fra Vigerslev til Vanløse gaar paa Københavns Grund den nye Fremstøds-Linje, og videre ud omkring Damhussøen, for saa at forene sig med Nørrebro's Vedet-Poster helt ude ved den gamle Vestfront og udfældes i de nye Kvarterer, der opstaar paa Basis of Brønshøj og Utterslev. Mon disse nye Bydele allerede har faaet Karakter af at være København? Eller har de endnu Overdrevets Krisepræg, den vantrevne Rest af Landlighed, der gradvis udviskes af en Byplan, som usikkert prøves! Det er nye Bytyper, der opstaar, og alle den unge Arkitekturs Stødtropper mødes i Frontkampen herude: Mellem høj og lav Bebyggelse, mellem Koloni-Byer og Arbejder-Kaserner, mellem Princippet: »hver Mand sin Villa« og »alle Mand albuctæt og ens Væg om Væg i Rækkehuse«. Ingen Type har fæstnet sig sejrssikkert endnu, — heldigvis! — det viser, at der er Grøde. Men Standardiseringen og den nye Sagligheds Udviskning af Særpræg arbejder energisk, og store Kvarterer rummer

den samme mere eller mindre aandløse Type af flade Hus-Façader eller ens Smaa-folks-Villaer, leveret som færdigsyet Habit, ned langs en Gade. Og dog har de mange smaa Villaer i ensbygget Stil bedre Mulighed for at danne et rigt og varieret Bybillede end Rækkehusenes øde Monotoni, der som Linjebegravelser æder sig frem over Gartnerhaver og Agre og minder om den gamle Børneleg: »Vil du, — vil du — med mig ud i Marken gaa? Jamen, jamen her skal tredive Streger staa!«. Men ogsaa andre end den supermoderne Arkitekt har haft Ordet herude. Parker og Anlæg gror op mellem Karréerne med Lys og Luft og grønne Træer for det unge Folk af Udflyttere. Ingeniører arbejder paa nye Kæmpeværker, Ringbanen spænder allerede sine Viadukter og Dæmninger derude om det nye København, den danske Industri har rejst sine mægtige Komplekser her, de vulkanske og titanske Værksteder hamrer utrætteligt som de danske Arbejders og Ingeniørers vældige Indsats i den moderne Kultur, Fabrik ved Fabrik, hver med sit særlige Præg, ofte med Traditioner fra Slægtled af Arbejdere og omgivet af en Koloni-Haveby som Ællingflokken omkring Stam-Moderen.

Martin Borch: Føde- og Plejeafdelingen ved Rigshospitalet. Opført 1905—10.

S. W. fot.

Frederiksberg flyder næsten uden Grænser over i Nørrebro. Og dog har Nørrebro sit bestemte Ansigt. I ingen Bydel som i denne spores Københavns Landvinding ud over aaben Mark saa lagdelt og historisk som her, Linje for Linje, Front foran Front, som Ringe danner sig i Vand for et Stenkast: Først den brede tælbyggede Strimmel mellem den gamle Voldlinje, hvor Boulevardeerne nu gaar, og Søernes brede Bælte. Ørstedsparken og Botanisk Have er her de bevarede Rester af de nedlagte Raveliner og ligger nu som moderne Park-Anlæg med svømmende Svaner i de dybliggende Søer, der er Rester af de gamle Grave. Ørstedsparken er et stilfuldt Anlæg, lidt stift i Præget, men præsenterer sig grønt og værdigt som Baggrund for antike Skulpturer og nyere Monumenter over fortjente Danske. Botanisk Have har med sine to Frederiksbergske Søstre, — Landbohøjskolens Have og Haveselskabets raffinerede og skønne Anlæg, — ikke blot videnskabeligt set højest værdifulde Plante- og Blomster-Laboratorier med Palmehuse og Driverier, men de tre Anlæg er ogsaa Byens mest henrivende Promenade-Steder, for alle dem, der elsker den dyrkede Natur i dens rigeste Farve og Fest. Husene her i Kvarteret

langs Søerne har Præg som de parisiske Boulevard-Gader i det andet Kejserdømmes Stil; med paahæftede Smaaspir ligger de graa eller røde og knejser langs Frederiksborggade ud til Dronning Louises Bro, allerede meget forældede med deres lidt for pyntelige Façader, her hvor den moderne Trafik raser mægtigere end noget Sted i Byen og synes oplagt til at skrælle alt unødvendigt Paahæng af Gadens Sider. Søerne ligger endnu og drømmer, skiftende fra graat til lyseblaat eller kulsort efter Døgnets og Aarstidens Vekslen. De lange Sø-Promenader under dunkle og brede Kastanier blev aldrig helt det, de burde være blevet: et levende Strøg med Basarer og Folkeliv. Men ved Sommertid vandrer dog tætte Sværme hen langs Promenaden, Baade med kulørte Lampions glider forbi for plaskende Aaretag, og om Vinteren flokkes alle de vilde Søfugle paa Isen omkring den nye Fugleø og suser hen over Færdslen paa Dronning Louises Bro, spejdende efter Brød. Og naar saa de røde, gule eller grønne Lys-Reklamer blusser og flammer deroppe i Ravmørket over Nørrebros Tage og kaster magiske Farve-Strejf hen over Isfladen, hvor Skøjteløberne sværmer, — eller ved Sommertid, naar Lystavlerne spej-

Gotfred Tvede: Finsens Lysinstitut. Opført 1919—21.

S. W. fot.

ler deres Glimt og Glød i de natblaa Søer og fordobles mangefold, saa er her en egen utryg Stemning af uforløste Drømme, der er en hemmelighedsfuld Spændthed i den mørke Baggrund derude over den mægtige Forstad, hvor de mange Tusind smaa Skæbner nu grunder i deres Kamre, hver over sin egen lille Livskamp, medens det majestætiske Fyrværkeri staar prentet i Mulnet over deres Tage og vidner om al Verdens Luksus og Fryd og Lykke!

Hinsides Søerne har det næste Bælte skudt sig frem til Linjen Blaagaardsgade—Blegdamsvej, den følgende Epokes Fremstød til det, der den Gang var aabent Land. Byens Blegdamme spærrede endnu en stakket Stund med Støttepunkt ude mod Øst i de store Fælleder, der var forbeholdt Militæret, som længst af alt holdt Stand mod Storbyens respektløse Vækst. Gaderne her er bygget i en daarlig Tid og til ringe Glæde baade for dem, der bor i Husene, og for dem, der ser paa dem udefra. Ryesgade og Blaagaardsgade er ikke gode Gader imod Smaafolk. Og et Net af triste graa Sidestræder er spundet videre herfra ud til Kapelvej og Møllegade, de knebne Smaalejligheders Etagehuse fra den brutale Bygge-

periode, da København gik paa Opdagelse uden kommunal Kontrol og blot til fin Forretning for Korsortier og Bygge-Baroner. Og dog er dette Nørrebro frem for noget andet Kvarter i Staden Hjemmenes Bydel, de Tusind smaa Arbejder- og Funktionærhjem, der bærer København, der er København. Fremtiden vil give dem bedre Betingelser for god og sund Bolig. Nye Trafikforbindelser ud til landlige Havebys-Kolonier vil sørge derfor. Meget gammelt er ikke begravet under Nørrebros Stenørken. En Gang laa her Christopher Gabels, senere Gyldenløves og derpaa Frederik den 4des Broder, Prins Carls store Hovedgaard »Blaagaard«, hvis Kavalerbygninger efter Hovedbygningens Brand endnu op til vor Tid var bevaret, men hvis Arealer af Tidernes Gunst og Ugunst blev omtumlet, først som Plads for Teater og senere for det vidt kendte Blaagaards-Seminarium. Ogsaa Landgaardene »Solitude« og »Store«- og »Lille Ravnborg« er længst forsvundne, og Mindet om deres Eksistens er kun til i et Par Gadehjørners Navnetavler.

Heller ikke vor Tid har bidraget stort til det moderne Nørrebros monumentale Karakter. Dog er Johannes-Kirken ikke uden en egen

H. Chr. Hansen: Kommunehospitalet. Opført 1859—63.

S. W. fot.

statelig Skønhed, og den seneste Tid har i Blaagaards Plads med Kai Nielsens troldske og magtfulde Sten-Skulpturer skænket Nørrebro's Børneflokk den skønnest og originalest indhegnede Legeplads i nogen By. Den store Retsbygning ved Fælledvejen har den lokale triste og graa Forstads-Karakter, og St. Josefs-Hospitalet kan ikke maale sig med de andre store Hospitals-Bygninger, der ligger i Ring omkring København: fra Sundbyernes over Frederiksbergs Hospitaler til Rigs- og Bispebjergs Hospitaler. De to sidstes mægtige Komplekser med Pavilloner og grønne Anlæg er udført op til højeste Standard indenfor moderne Krav. Men i monumental Bygningskunst overgaar disse nye Mønster-Bygninger dog ikke det gamle Kommunehospital, som siden 1863 staar rejst efter H. Chr. Hansens Tegninger med sin mægtige murstensgule Fagade, inddelt af røde Tværbaand, og med Midtpartiets paa en Gang kraftfulde og spændstige Kuppel, der synes at løfte Bygningen i Strenghed og Alvor til en samlet og storslaaet Stil, der var et Gennembrud for sin Periode.

Herude i dette Kvarter ligger ogsaa, — ikke blot ved Navnet — en Stad i Staden, »De Gamles By«, det store moderne Kompleks,

der har søgt at løse det største maaske af den sociale Forsorgs Problemer, Hjemmet for Samfundets og Arbejdets pligttro Veteraner, Mænd og Kvinder.

Allerede fra gammel Tid er Nørrebro præget af sine Kirkegaarde: den mosaiske med hebraiske Indskrifter paa de forvitrede gamle Gravsten og den tyste og højtidsstemte Assistens-Kirkegaard, et af de vemodigste Steder i København, med Indgangs-Pladsens skønne klassiske Kolonnade foran den lille Graverbolig, der 1805 blev tegnet af Kunstakademiets Professor i Anatomi, Lægen Jens Bang, og med de lange tavse Alléer mellem de gamle Tidens Grave, hvor Birk og Pil i et Aarhundredes Tungsind har højet deres Kroner over Empire-Tidens Søjler og Urner, halvt dult af eviggrøn Vedbend eller vissent Løv. Paa slanke Sokler, bærende en Buste, paa reliefklædte Gravmæler eller paa Blokke af rød og graa Granit, staar de berømte Navne fra dansk Historie, den lange Række af Videnskabens, Kunstens og Politikens gravlagte Legionærer: Digterne Samsøe og Edvard Storm og fra den senere Tid Henrik Hertz, Poul Møller og den berømteste af alle Danske: den store Eventyrdigter H. C. Andersen. Eller

Jens Bang: Den tidligere Graverbolig paa Assistens Kirkegaard. Opført 1806—1808.

S. W. fot.

Komponisterne Kuhlau og Berggreen, Billedhuggerne Freund og H. V. Bissen og maaske den, der mest bør mindes herude paa den gamle Kirkegaard: Johannes Wiedewelt, denne tragiske Store i vor tidlige Kunst. Over Bodenhoff-Slægten's Gravplads staar nu hans skønne Værk i Marmor: den hvide Sarkofag, værnede af tvende Genier. Det er om denne Grav, at et af de mørke Sagn — dog vist næppe med historisk Grund — er fortalt, om Uhygge og Voldsdaad her i Dødens Have, nu for godt et Aarhundrede siden. Her langs de stille Alléer og snørklede Stier hviler ogsaa vor Malerkunsts Mestre: Jens Juel, Abildgaard, Eckersberg, Købke og Marstrand, og fra en sildigere Tid Kunstens store og mesterlige Forkynder og Lærer: Julius Lange. Her hviler vor Skuespilkunsts Ældre: Knudsen, Winsløw, Foersom og Lindgreen, og en yngre Tids store Navne: Michael Wiehe og Høedt. Her er Sprogforskerne Rasmus Rask og I. N. Madvigs Grave, og her hviler Politikerne Andræ og L. N. Hvidt. Og endelig staar mejslet i prunkløse Stenplader to af de Navne, der har baaret Danmarks Ry vidt over Lande: H. C. Ørsted — Søren Kierkegaard.

Som yderste Blænker for den voksende By

staar nu Grundtvigs-Kirkens Taarn, denne skønne Nybygning, der i sin Stil vidner paa een Gang om den danske Landsbykirkes milde Aftenfred og Storbyens mægtige Morgen. Kirken venter endnu paa sin Fulddenselse, men Bygmesteren Jensen-Klints Urne er allerede gravsat i Taarnets hvide Stenkammer.

Herude slutter en af Byens nye Hovedaarer: fra Fredensbro ud over Tagensvej. Kortet viser, hvorledes det nye København gennemstreges af de Linjer, der fører til Broer over Søerne: Gyldenløvesgades brede Dige, Dronning Louises Bro med Nørrebrogade, over Torvet og ud gennem Frederikssundsvej, og endelig Østerbrogade, der trods sit Net af Sidegader ud imod Sundet endnu har bevaret Præg af en Bro med det gamle Kampstens-Værn ud til Sortedams-Søen. Storbyens mægtige Trafik bruser ad disse tre Veje, men stærkest gaar det sikkert ad Nørrebrogade. Her er som et Tidevand, der stiger ved Morgen og Aften. Fabriksfløjterne piber derude i Vintermørket, og alle Morgenens travle Folk hafter til Dagens Arbejde, til Fabrik eller Byggeplads, til Værksted, Butik eller Kontor. Det er som en gnistrende Vej gennem Morgenens Mulm og Taage over Dronning Louises Bro af

S. W. fot.

Mindesmærker paa Assistens Kirkegaard. Fra venstre: N. Dajon: Digteren O. J. Samsøe, † 1796, A. Weidenhaupt: Kommandør E. V. Stibolt, † 1796, Johs. Wiedewelt: Konferensraad Georg Nielsen, † 1797.

Cykle-Lygters flyvende Glød, Arbejderfolkets trofaste March ind imod Dagens Værk. I Dagtimerne ligger Nørrebrogade menneskefyldt og travl, men dog ikke som ved Gry og Skumring Leje for en strømmende Flod. Kvarterets store Butiks-Strøg er her, maaske Byens mægtigste Handelsgade, myldrende fyldt fra Frederiksborggade til Nørrebros Runddel af alle de mange Smaahjems-Folk paa Indkøb, et levende Pulsslag af Storbyens rindende Blod. Men mægtigst er dog Billedet herude, naar Dagværket er endt, og det arbejdende Folk ved Fyraften drager hjem, en Strøm af Cykler, et rivende Væld af hastende Folk, frejdigt og fodsikkert trædende unge Piger fra Fabriker og Kontorer, unge Arbejdere, der raske og sunde gaar ud til Aftenens Frihed, til Sport, Ungdoms-Stævner, Aftenskoler eller fornøjelig Morskab i Teater eller Dans. Her ved et af Nørrebros Runddels Hjørner er det en Fest at se dette Tog af Unge og Ældre: En Kraft, et Tempo som intet Steds i Byen, dette unge Rytterfolk paa Cykle eller den snøftende Motorcykle, der i uafbrudt Linje bryder det store Torv, de tætte Sværme udenfor et af de faste Samlingspunkter for hele Stor-Kø-

benhavns brede og bevidste Arbejderfolk: »Folkets Hus« med Teater og Foredragssale. I samme Hovedlinje ind mod Byen ligger det andet Drejningspunkt: det store social-demokratiske Partis Hovedblad og de faglige Organisationers Centralsted i Farimagsgade og i Rømersgade.

Trafikpræget i Østerbrogade er et andet, det er ikke Arbejdets sikre og robuste Fodfæste i Gadens Asfalt eller Fliser, det er et festligt og farende: Bort fra Byen! Her er alle de flygtige Udflugters Vej! Det er de Velhavendes Vej ud til Strandvejs-Kvarterets Villaer, — i Karet eller Landauer en Gang, nu i Luksusbil —. Det er Søndagsgæsternes ældgamle Vej til Skoven, til Charlottenlund eller Dyrehaven, og nu Hærskarer af Cyklisters og Motorfareres Startvej ud til Krydstogt i Nordsjælland. Østerbro er præget af Friluft, af Sport, af Fart, af et muntert Forbi! Der ligger nok af Sidegader med solide borgerlige Hjem. Embedsfolk bor her i Slagelse- og Livjærgades Etagehuse. De skyggefulde Villaveje, de havedulgte Landsteder fra den gamle romantiske Rosenvænge-Tid er længst fortæret af Stenbro og Huse; Østerbro har

»Berlingske Tidende«s Hus. Opført af Bent Helweg-Møller 1930.

A. H. fot.

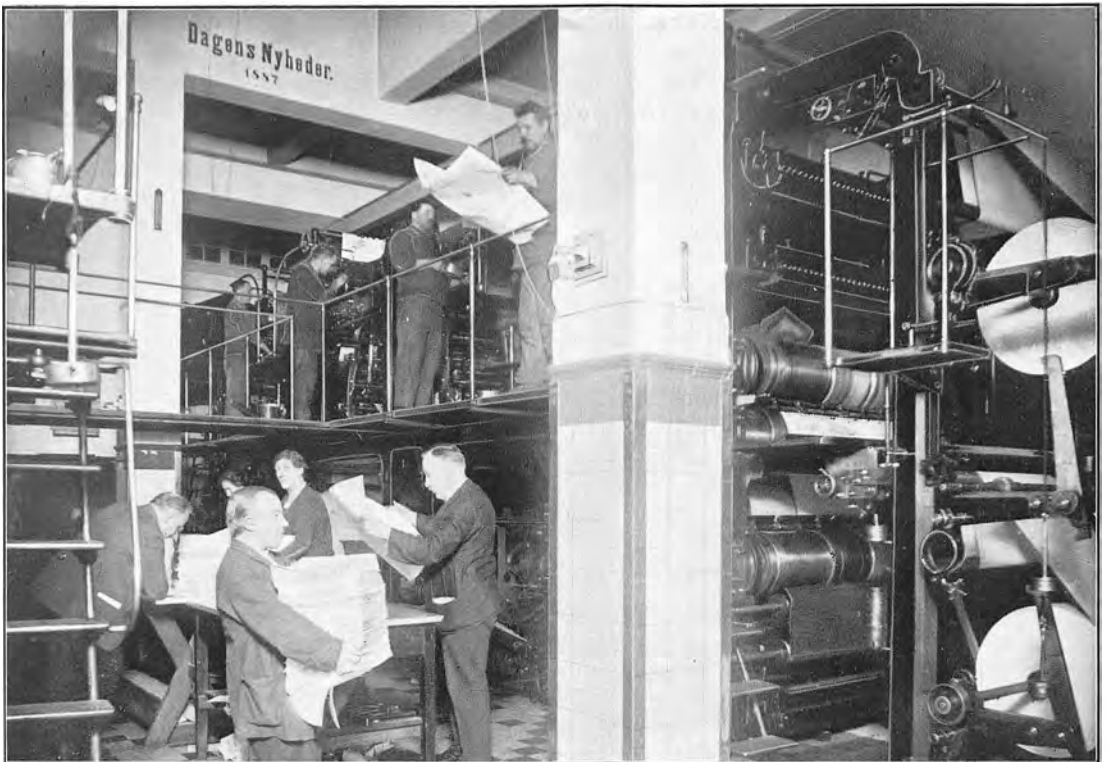

»Social-Demokraten«s Hus. Opført 1879.

A. M. fot.

»Politikens Hus. Bygget 1904 af Philip Smidth, senere ombygget af E. Monberg. Holger Damgaard fot.

Fra »Dagens Nyheders« Trykkeri.

C. H. fot.

kun faa Monumenter udover Marmorstenene paa de tvende Kirkegaarde for Marine og Garnison med Grave, der gemmer mange af Fortidens store eller kendte Navne: Johan Ludvig Heiberg og den uforglemmelige Johanne Luise, Skuespillerne Ryge og Phister, Rosenkilde og Kristian Mantzius, Komponisterne Heise, Henrik Rung, H. C. Lumbye og Emil Hartmann, Digterne Christian Winther og H. P. Holst, Malerne Carl Bloch og Heinrich Hansen, Politikerne David og Orla Lehmann, Arkæologen Worsaae og den fortjenstfulde Topograf I. P. Trap. Og næst Graven, hvor Admiralen fra Helgoland-Slaget Eduard Suenson hviler: den stejle Stenhøj med Obelisken over de Faldne fra Slaget paa Rheden. Men forsvundet er forlængst de gamle Huse og Landsteder langs Søerne og ude langs Øresunds Strand indtil det gamle Kalkbrænderi: »Rosendal«, »Det hvide Hus«, og det forsænkede »Dalen« ved den gamle Østerbrogades Overgang langs Søen og som Genboer til Gartner Dankerts romantiske Hjørnehus overfor, — hele hint romantiske Østerbro, som Købke har skildret det med vandrende Køer og Morgenens Bøndervogne og Fiskekoner paa Vej ind imod Stenbroen og Skovtursfolk i modsat Retning, eller Dosseringens skyggetunge Stier forbi de lave Smaabroer med de vuggende Baade mellem nejende Siv. Hvor er Aggersborgsø med den tilgroede Tornerose-Ø, hvor den gamle straatekte Bjælkeværks-Villa drømte, hvad er der igen af Classens Have, hvor Blindeinstituttets smukke røde Bygning nu alene hævder sig mellem moderne Pragt-Villaer og pompøse Rigmandshuse! Og kun ynkelige Rester er igen af Rosenvængets Have-land, der højtidsfuldt var lukket af Stakitporte med Nøgler kun for Ejerne ud til den gamle romantiske Strandpromenades Allé langs med Sundet. Nu gaar her Strandboulevardens kolde og stilløse Husrække med Frivhavsgitret som Genbo, — her hvor »Rølighed« en Gang laa med Velkomst til Gæster af den danske Dignings Store: Steffens, Fru Gyllembourg, I. L. Heiberg og Johanne Luise, og hvor H. C. Andersen levede ved sin Død i Melchior's venlige Hjem. Nu vidner det store Lysinstitut om Niels Finsens berømte Navn, og et Karnapvindue ud imod Holsteinsgade er

Mindet om, at her paa det beskedne Hjørnehus' anden Sal skinnede en ensom Lampe over Arbejdsbordet, hvor Georg Brandes utrættelig og ukuelig i sin høje Alder fuldførte sin Aands Værk.

Men Strandvejens Strøm haster videre fra Østerbro, ud til den store Idrætspark, hvor Bronze-Bueskytten ung og rank paa sin Sokkel sigter mod fjerne Maal, — til de mægtige Landskampe i Stadion, — til Søndagens Tennis, Cricket eller Fodbold paa de store Klubbaner, til et muntert Bad i den nye Svømmehal, eller maaske blot en rask Spadseretur ad Fælledparkens Alléer og Veje ind mellem Plæner og Busketter, hvor Solsort og Bogfinke smutter i de nye Plantager over det gamle Grønsvær, her hvor Byens gamle Borgervæbning en Gang holdt deres bedrøveligt muntre Eksercits, ledet af en berømt tyk Urtekrammer-Major paa en Bryggerhest!

Men mægtigt og drønende ruller Søndagens Strandvejsfærdsel, den kompakte Stime af Cyklister over Asfalt-Striben, det drønende Tros af Biler og de hvinende Sporvogne som Rutens faste Trafik-Flyvere med Klemten og Fløjt. Man kan herude botanisere i Bil-Mærker, Byens Dreng kender dem bedre, end de kender den danske Flora, selv bedre end Frimærkealbumets Specialiteter: alle disse Fords, Chevrolets, Renaults, Buicks - - og en enkelt Gang en Cadillac — ja endogsaa en ægte Rolls-Royce! Men Gade er den københavnske Strandvej nu, indtil Hellerup forbi, Komplexer af Sten og Cement etagehøjt til begge Sider. Borte eller ombygget til Ukendelighed er de gamle Landgaarde, fra »Nøjsomhed«s Idyller og »Vibehus-Kroen«s Traktørsted til »Gammel« og »Ny-Vartov« og »Store Tuborg«, Grundtvigs Alderdoms-Bolig, der nu er Hjem for ensomme Gamle. Saa følger det nye Tuborgs Bryggerier, som en hel By for sig ned til den skibsfyldte Havn, og her ved Hellerup staar Byskallet, Billedhuggeren Jens Lunds reliefprydede Sten, og markerer den københavnske Grænse imod Nord.

København, Hovedstaden, tilhører hele Landet, men her begynder Sjælland! Og dog er Storbyens Vækst ud over Landet en evigt fremadskridende Bølge.

Den nye Lyngbyvej. Hovedindkørslen til København fra Nord.

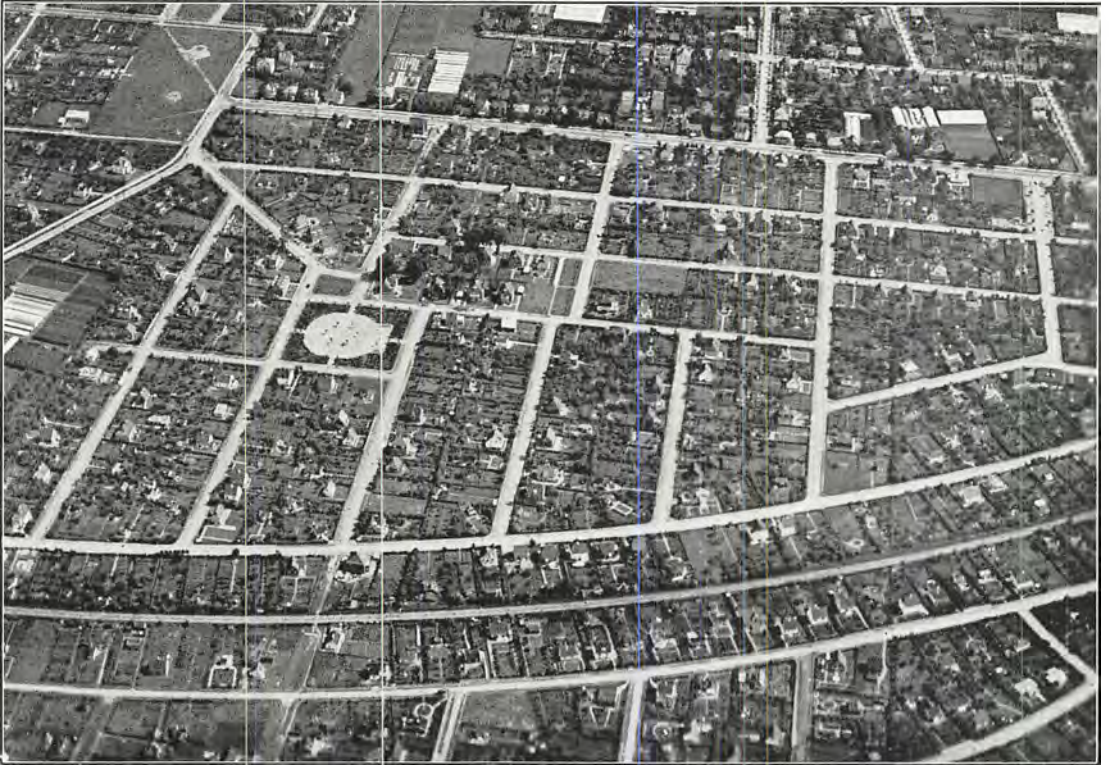
Laurberg & Gad fot.

Mødet mellem Land og By, mellem Sjællands Skov eller Agre og Københavns Mursten, Mørtel og Cement er en haard Proces, snart en gnavnende Tandrad af Huse, der langsomt æder Pløjejord og Haver, snart et eksplosivt Opgør mellem Organisk og Goldt. En Storby udstråler ligesom Radium Kraft, en uophørlig Aktivitet, der bølger ud over et Op-land, medens Moder-Stoffet langsomt forvandles til Bly. Og blygraa og tung ligger en City tilbage som en Stenmasse, gennemfuret af Gader og delt i Kamre, medens Byens Forposter bryder mod frugtbart Land og forvandler det langsomt til Haveby, til Forstad, og endelig til Et med Storbyens stivnede Øde. I denne Brydningstid er Havebyen det skønneste Øjeblik, det fuldkomneste Udtryk for menneskelige Hjem, en Forsoning mellem Byens trygge Lunhed og Landets levende Kraft.

Den københavnske Haveby bryder vidt imod Nord og Nordvest ud fra Hovedstadens kommunale Grænser: de mange Tusind Smaa-hjem, Side om Side, skilt af Rosenhæk, Syren eller Guldregn og af pyntelige smaa Stakitter, disse Middelstands Villaer og prunkløse Rødstens-Huse, hvis Hær staar tæt fra Køge-Landevej over Glostrup, Brønshøj og Sø-

borg ud til Hellerup, blot hist og her markeret ved en prangende Velstands-Villa eller omkredsede en Rest af gammel Landsby med Bøndergaardens kalkhvide Længer og mosgrønne puklede Straatag. Det er, som om den danske Storstad trækkes i Langdrag og jævnes til klasseløs Mellemstand: Hjemmet med de smaa Stuer og — ak! — med de maskinsnedkrede Møbler! —, den lille pilne Have med Ligeret for Kartofler og Rosenbed, med Hønsegaard, Kaninstald, det uundværlige Cycleskur, Radio-Antenne fra Skorsten til Flagstangs-Knappen og maaske endda en Ford-Bil under Gaardens Halvtag. Det er en Ny-Tids Verden med jævne Lykkemuligheder og uden større Krav til Kunst eller Aand, men bygget paa Smaa-Haandværkerens Selvhjælps-Kyndighed og sunde Appetit til Fyraftens trygge smaa Glæder i frisk Luft og til Døgnets Melodi under Skær af den synkende Sol; — det fuldendtes altsaa i et Land, hvis Haab er, at faa skal have for meget og færre for lidt. Mon ikke just denne Haveby er Loven for en Fremtids større folkelige København, den friske Frugt af Mødet mellem By og Land? —

En Linje i denne Vækst har stærkere, muligt ogsaa kunstnerisk rigere Karakter. Det er

Villabebyggelse i Vanløse.

Flyverkorpsset. Eneret.

Linjen langs Sundet mod Nord. Allerede tidligt blev Landsteder lagt af Byens velstaaende Slægter langs Strandvejen, forbi Fiskerlejerne's Boder og helt op til Helsingør. De senere Tider fyldte Hullerne, Parcel ved Parcel, ud over alle de grønne Marker, over Stejlebakker, hvor Fiskermændene kvistede de viftende Bundgarn, medens Tjæregryderne dampede, og over Tømmerpladser, hvor Baadebyggerne huggede i de ribbede Spanter mellem Strandens Pilehegn. Hus ved Hus skød op, paa Bakketop og ved Hulvej, langs Skovbryn og langs Strandens Diger, i kalkhvid Riviera-Stil med Pergola og Terrasser, i fornem Empire med Verandaens hvide Søjler foran pompejanske Vægge, i tyrkisk Smag med rød-stribede Minareter paa alle Fløje og smaa Kiosker langs et Plankeværk ud til Havet, engelske Coltager højt paa en Skrænt, Blokhuse i Finmarks- eller Alaska-Stil, røde, brune og grafitgraa med hvidkantede Taglinjer, oldnordisk eller kinesisk Dragestil, alt efter som en moderne Bygherre nu en Gang faar sine Paahit. Og mægtige endnu, mellem de flotte, moderne Strandhoteller, troner de gamle og solide Familie-Landsteder fra de store københavnske Handels-Perioder, helt tilbage til Kaper-Tidens

strenge og forbeholdne Borgerstil, med Navne som »Landlyst«, »Søholm« eller et »Strandlyst« i enkel og rolig Variation, — senere Halvfjerdsernes og Halvfemsernes Bygge-Opgangstider med en Masse »Taarnborge«, »Havblik« og »Mon-repos«-Villaer spredt langs Kysten og allerede lidt ind over Strandvejens Bagland. Saa Gullasch-Tidens splinternye Børsherre-Slotte, kaldt ved Navne i Stil med »Strand-Palæet« eller »Lille Kronborg«, og endelig den nye Sagligheds en- og to-Mands Beboelse i et »Træhus« med Køjeplads og Spisekøkken, som Myriader af Bungalows, sprøjtet ud over Mark og Skov og langt ind i Landet, hvor iøvrigt Spejdertelt og Lejrbaal eller blot den parkerende Bil med Familien i Grøften om Frokostkurven er det sidste — indianske! — Skrig i Landliggeri. —

Strandvejen er Københavns Vimpel, en bølgende Stribe langs Sjællands Kyst, viftet af Sundets Brise, tændt i Farver af Sommerens Sol, Byens Hilsen og Kalden ud mod det bævende Land. Saaledes har København fra Arilds Tid sendt sine Veje mod Syd, mod Vest og mod Nord, men ingen bar med sig Storbyens Aandepust og levende Sjel saaledes som denne Strandvej imod Nord. Køge Landevej

Villabebyggelse i Ryvangen.

Flyverkorpslet. Enerel.

løber livløst ud af Valby langs en grøftefuret Enghave under Pust af Fabriksrøg og Kloak-Luft, siden i Lukke af drømmende Elme eller bag Piletræers Hegn, saa forbi de spredte og ældgamle Gaarde ned mod den første Frstrand ved Greve, Solrød og Vallø, med pludseligt Udspring i Villaby og Badeliv, og derfra videre mellem Bøgeskov og Agre ned langs Køge-Bugt. Men allerede tidligt — fra Avedøre — ja, fra den gamle berømmelige Flaskekro, er Køgevejen heltud Landevej, ukøbenhavnsk, fravristet Byen og lullet i Landets drømmelunge og magelige Læ. Ogsaa Roskilde-Landevej slipper hurtigt af med København. Allerede Glostrup har en vis egenraadig midtsjællandsk Mine; det københavnske Udflytteri fik betænkt sig i Tide, før det gik ad Hedehusene til! Og Roskilde ligger bestandig velærværdig og urørt, sluttet i sig selv, med sin Historie som Konge- og Bispestad og sin sagnrige Ælde. Skønt Domkirkens Dobbelttaarne i klart Vejr skimtes fra Valby Bakke, er her i den stolte Stifts-By intetsomhelst af København.

Det er først i Linjen mod Nord, at København for Alvor faar Magt over Landet. Her udstrækker Staden sine stærke Søstjerne-Arme,

slyngtet langs Sundets Skrænter, higende ud mod Furesøens blinkende Spejl, imod Hareskov, Geelskov, Rude-Hegn og Dyrehaven.

Historisk er vel Vejene her blevet til som Fragtmandsveje for Oplandets Handel og Færdsel — til og fra Helsingør Toldsted og Overfart eller mellem de nordsjællandske Markeder. Men allerede tidligt gik der Lystvej herude for det bytrætte København. Kongen byggede det stolte Frederiksborg som sit Sommerslot ved Hillerød. Og ved Kronborg-Pynten rejste han sit andet herlige Renæssance-Slot, ikke blot som Øresundsløbets befæstede Værn, men ogsaa som Landets skønneste Pragtbygning, vidt berømt i Europa. Disse tvende Slotte med de slanke Taarne og de tindrende Spir markerer som faste Punkter Byens Udflugtslinjer. De gule tætpakkede Turist-Biler standser foran vor Tids Frederiksborg i Svinget rundt om Adrian de Vries' Neptunbrønd med de blanke Bronze-Tritoner og Nereider, badende under Vandspringet i den mægtige Kumme. Denne ydre Slotsgaard er flankeret af Christian den 4des sortrøde og digre Portaarn og af Kancelliets og Amtets løvklædte Fløje. Bag Broen over den dybe Slotsgrav staar Marmor-Terrassens lave Balustrade med

Den nye Sandstrand ved Klampenborg udfor Dyrehaven.

Flyverkorpsset. Eneret.

heroiske Figurer i de søjlesatte Nicher, og over den indre Slotsgaard lyser Kongefløjens pragtfulde Front, luerød i Solen, delt af de hvide Sandstensbaand og med de tvende Trappe-Taarnes Spir blegere end Luftens fortættede Blaa. Fra Kirkefløjens knejsende Taarn lyder Sangværkets klare Spinnet-Klang i de gamle Salmetoner.

Eller Lystfartens Maal udover det sjællandske Landskab gælder Kronborg, der hinsides Grønnehaves Træmasser løfter sine gyldne Sider og Taarnenes slanke Spir stolt bag de kantede Volde. Over Fæstningens Vindebroer og gennem halvmørke Porthvælv naar man langs Palisader og trækronede Raveliner med lukkede Udfaldsporte den indre Voldgrav. Og dér knejser Slottet med Kasematternes dunkeltrøde Mure, fodfæstet stejlt i Kanalens Dyb. Fra Murværkets Sprækker eller fra et gitret Glughul har en Løn eller et Bøgetræ ukueligt banet sig Vej, og den krogede Stamme løfter som en Ampel den grønne Bladkrone imod Himlen. Gennem en stensat Portal er der Udkig til de ydre Bastioner, der med de grønne Voldværn og granitgraa Fliser ligger badet i Lys. Batteriernes irrede Kanoner staar i Linje paa de gamle Lavetter.

Højt over Flagbasionens lave Murkant smælder Splitflaget i rødt og hvidt som Danmarks Signal til de farende Skibe, der viser deres Landes og Selskabers Farver i de vajende Vimpler. Hen forbi Helsingborgs Moler og Huse, der staar som lysende Brikker af gult og rødt, kronet af »Kärnan«s mørke Kubus, og videre langs Skaanes grønne Kystlinje glider lig en snehvid Hjord, som langsomt græsser sig frem, de vuggende Sejlere, Kuttere og Lystbaade, — eller en firemastet Fragtbaad staar for fyldte Sejl duvende ind for Brisen og runder Kronborg Pynt. Men gennem det mørke Porthvælv i Slotsmuren, der vogtes af en Neptun og en Merkur omgivet af Søjler og Sandstens-Ornamenter i rig Barok, ser man ind i den lukkede Slotsgaard, der er saa forunderlig tyst og dog har Ekko af hver Lyd som en Kirke, disse fire stejle Fløj-Sider, der toner snart tingraa, snart gyldne med de mange kantede Taarne, de tindrende Spir og Telegraf-Fløjens massive Blok over det stejle og irrede Tag med de rigt forsirede Kviste. Bag de tavlede Ruder gemmes Minder fra dansk Historie; Slottet har huset mere Drama end noget andet dansk Slot; — fra Svenske-Krigens Storme og Trængsler — Sagn om

Flyverkorpslet. Eneret.

Fredensborg Slot, opført efter Tegning af Marcantonio Pelli, senere ombygget af Thura og Eigtved. Parken efter Tegning af Jardin.

Heltemod og Svig. Navnene Rostgaard, Gerner og Steenwinkel staar udødeligt knyttet til hin voldsomme Tids Tragedie. Og i sit Taarnværrelse har et Aarhundrede senere Caroline Mathilde ventet paa Budskab om den Mands Skæbne, der for hende var alt i Verden. De sidste Aars Restaurering har blotlagt Rester af Erik af Pommerns munkestens-røde Borg, der ligger indkapslet i Frederik den 2dens Murværk. Samtidig har man frigjort Slottet for de militære Belægningsstuers Skillerum, og den gamle Riddersal ligger nu aaben i sin mægtige Vidde, den største Sal Nord for Alperne, men endnu nøgen og graa, ventende paa muligt en Gang igen at finde Dække for de kalkede Vægge i de herlige Tapeter, som i 1578 blev paabegyndt af Hans Knieper, bestemte for dette Slot, og hvis Rester endnu findes, hengemt i Nationalmuseets Magasiner eller Sale.

De to Slotte, Frederiksborg og Kronborg, tilhører helt deres Byer, de er uløseligt knyttet til Hillerøds og til Helsingørs Historie; men for København har de haft Betydning som Kronens, som Residensstadens og pragtfulde yderste Fløje, og endnu i vor Tid er de fæst-

net til vor Hovedstad ved de to Landevejslinjer, hvor Turiststrømmen og Bylivets Udflugtsveje gaar. De er Yderpunkter i den Kreds, der i vore hurtigt- og vidtrejsende Dage har Tone og Duft af Storbyens Nærhed. Forsaavidt er de historisk og landskabeligt med i vor Hovedstads stedse voksende Begreb: »Omegn«, der snart blot ser sine Grænser imod Nord i Kattegats Strand. Hellebæk, Aalsgaard, Hornbæk og Fiskerlejerne op til Tisvilde, ja, videre til Hundested og Rørvig, er snart kun Hotel- og Villa-Byer for København, med Sommerhusenes Sværm blæst som Fnug ud over Plantage og Klit, ofte desværre — som fra Asserbo til Tisvilde — med vidt afspærrede Arealer af Kyst og Skov, der ved Pigtraad og Varselstavler er forbeholdt en egenmægtig Ejer, som forskanset i et Blokhus eller i en Strandborg midt i Sand-Ødet eller Granplantagens Tykning nyder sit strengt private Landliv. Hornbæk Plantage og Strand er snart den eneste Friplads heroppe for det voksende Træk af Byens Søndagsfolk, paa Cycle eller i Bil op til Frokost i det Grønne og et Bad bagefter i Kattegat.

For vor Tids udadhiende sportslystne

Kronvildt i Dyrehaven.

S. W. fot.

Ungdom passer denne Hævdelse af Privatret til Naturskønheder og Friluft kun slet. Vore Bedstefædre og vore Fædre fik paa den Vis erobret begge Strandvejens Sider langt ud forbi Helsingør. Fra Hellerups tætte nu snart helt kasernebyggede Bydel staar Villæer, Rækkehuse og efterhaanden ogsaa Butiksfaçade-Huse tæt — helt ud til Skovshoved og Taarbæk. Det er kun de rige, ofte stilfuldt anlagte og sirligt holdte Haver, der — mest i Blomstertiden — gør denne Strandvej saa vidunderlig skøn. Her er dejlige Plantninger ind mellem Villærækkernes ofte banalt udpønsede Stilarter, nu og da ogsaa skønne Terrasser af Granit eller Kalksten med Slyngrøsehegn omkring Plænernes vidtstrakte Tæppe. De faa ædle Hustyper, der ses, er enten fra den gamle Tid omkring Attenhundredtallet eller de ganske nye Typer, rejst af de moderne Arkitekter, der ser deres Maal i landskabelig Enhed og Huset som Led i den omgivende Natur. Endnu findes her næved Tuborg den gamle ærværdige Gaard »Store Mariendal«, og Hellerupgaard ligger fornemt tilbage trukket bag sin brede Plæne, mindeværdig som Hovedkvarter for den engelske Overkommando i 1807. Ogsaa den gamle Trævilla »Taffelbay« er til endnu, ligesom »Magle-

gaard« og »Øregaard«, hvis mægtige gamle Have nu er en Folkepark. Men af »Constantia« er kun en ukrudtbevokset Tomt med forfaldne Plankeværker tilbage, her hvor gennem halvandethundrede Aar Byens Søndagsfolk i det venlige Traktørsted — efter kortere Raster i »Vibenshus« eller »Slukefter« — slog sig ned med Madkurven paa Havens Lysthusborde. Der er et underligt dystert Præg over denne Del af Strandvejen, og den eneste monumentale Ejendom her, Etatsraad H. N. Andersens Ejendom »Vennerslund«, ligger gemt bag en Plantning af Gran og Thuja. Charlottenlund-Fortets barske og bratte Volde tegner sig markeret og konkret imod den blanke Stribe Sund, men Ungskov er allerede vokset højt over de mørke Grave, og maaske vil Fortet en Gang ligge som de gamle Kastelsvolde i København, i fredelig Afrustning med skyggefulde Spadserestier for Charlottenlunds Pensionister. — Hervede var Fortets smalle Sandbælte imod Sundet Københavnernes første »Fluepapir«. Herfra havde de loyale Skovgæster tilmed Udsigt over Stakittet ind til Strandparken, hvor den folkelige og venlige Frederik den 8de kom spadserende oppe fra det hvide Charlottenlund Slot, ofte i Følge med Kong Georg af Grækenland og Konge-

Jagtslottet Eremitagen i Dyrehaven. Bygget af L. Thura 1736.

S. W. fot.

familiens Børn. Efter Frederik den 8des og Enkedronningens Død er denne Strandhave gjort tilgængelig for Folket. Nu er »Fluepapiret« vel nærmest en Slags Promenoir for »Over Stalden«s lille muntre Revy-Scene og Flirt-Central for Sommeraftenens Tusinder af Cyclistpar.

Et løjerligt Knudepunkt paa den gamle Strandvej er Skovshoved; alt er her filtret sammen: moderne Trafik og stationær Proviensialisme, Hotel og Sommerpensionater mellem Fiskerlejets gamle Straatagslænger, Detailhandlernes smaa Rødstens-Villaer med Krokus og Paaskeliljer i en Strimmel Forhave, bagved Cyclereparatørers Smaahuse. Broget veksler Isvaffelboder og Reklametavler i smældende blaåt, gult og rødt med Fiskerhavens Lysthuse under Hængepile eller med Etagehuse, hvor Kaffemøllen maler bag Urtekrammerbutikens Spejlgasrude. Benzin-Tanks og Aaleruser eller Rødspættegarn er klemt mellem moderne Brandgavle, der er rejst over en fortrampet Stejlebakke. Og alt i en Klump, duftende af Baadhusets Tjære, Bageriets friske Klejner og Trafikens løsslupne Benzin-Dampe. — Men atter følger en gammeldags Idyl, det lille Indhug ved den knejsende terrassebyggede Slotsvilla «Hvidørek,

hvor Kejsersinde Dagmar boede i sine sidste Leveaar. Her staar under en Baldakin af Skræntens Bøge Emilie-Kildes terrakottarøde Stenstøtte, rejst efter Abildgaards Tegning af Grev Ernst Schimmelmann over sin Hustru, Emilie, — et Minde om disse to Kunsteskere, hvis Hjem her paa det gamle »Sølyst« var Værn om fjerne Tidens Aandsliv fra Ochlen-schlæger og Baggesen, til Grosserer Suhr gæstfrit husede I. L. Heiberg og Johanne Luise. Fra dette Punkt og over Bugten op til Taarbæk har den menige Københavners Riviera nu aabnet sit brede Strandbælte hen langs det blaanende Sund med den friske Søvind ind i Bymenneskets forkomne Lunger, som en kæmpemæssig Sandstrand og som Bade-Bassin for Storbyens svømme- eller soppelystne Ungdom.

Og videre gaar Strandvejen, med Hoteller, Villaer og Lystgaarde, over Bellevue og Taarbæk, forbi den gamle Strandmølle-Kros lave Længer ud over Skodsborg med Sanatoriet og det stilfulde Badehotel, der for enhver tysk Turist staar som et trestjernet Mærkepunkt i Rejse-Dagbogen med sin »famose« Udsigt vidt ud over Sundet til Hvens solgyldne Stribe nu i Aftenens sidste Lys. —

Som et Svøb om København imod Nord

Søndag Eftermiddag paa Dyrehavsbakken.

Holger Damgaard fot.

Friluftsteatret i Dyrehaven.

Holger Damgaard fot.

Badeliy paa Klampenborg Stranden.

A. H. fot.

Vintersport i Dyrehaven.

Holger Damgaard fot.

Stranden ved Hornbæk Plantage.

S. W. fot.

Bugsværd Sø.

S. W. fot.

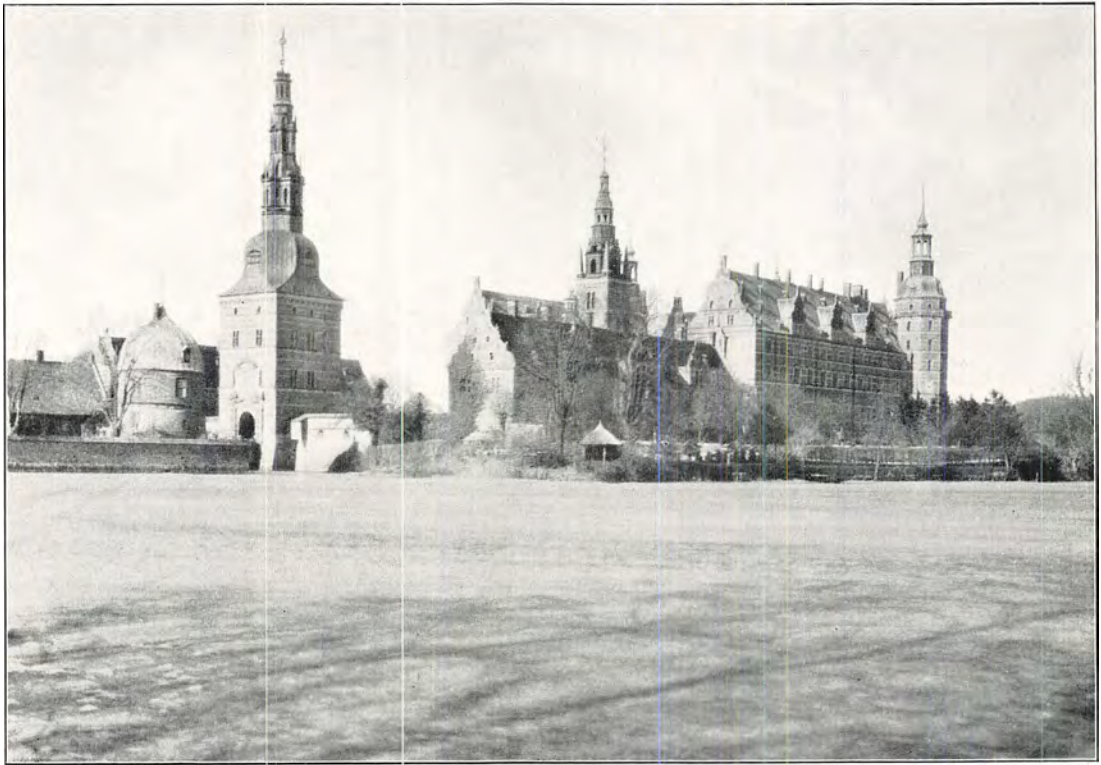
Furesøen set fra Frederiksdal.

S. W. fot.

Udsigt fra Tibirke Bakker over Ellemosen og Arresø.

S. W. fot.

Frederiksborg Slot, bygget under Christian IV 1602—21.

S. W. fot.

ligger Skovene, et fremskudt Værn mod Vejr og Vind, et lunende Hegn, et Læbælte om de idylliske Haver fra Gentofte over Jægersborg og Lyngby, og tillige saa afgjort bestemmende for hele den københavnske Tone og det danske jævne Humør: Foraarets lysende Bøge, Midsommers svale Skygger, Vinterens snedækte Bakker med Baner for Ski og Kælk saa nær ved den store By. Det er, som fører den røde Port ved Klampenborg ind i en hel Verden for sig, forbi et Søjleland af mægtige Stammer, de snart to Aarhundreder gamle Ædelgraner, hen langs Fortun-Vejen imod den aabne Plet omkring Kildesøen, hvor i en Sænkning Kirsten Piils berømte Kilde næsten har vundet ny Mystik i mørk Forglemmelse og i Skygge af de mægtige Bøgekroner, der staar bøjet ud over Brinken. Gennem Stammerne hinsides Søen skimtes Dyrehavsbakkens Baraker, denne Fjællebodsbly, hvis Lyd Bakketiden igennem er et Kaos af Trompet og Skralde over Karrusellernes drønende Dampfløjte-Orkester og med den dumpe Undertone af Dansesalonernes Jazz-Takt som et Ekko af Trommestikker hen over Skovens Bøgestammer. Da Oehlenschläger skrev sit Sankt Hans-Aftens-Spil var her næppe mere fornemt og heller ikke mindre Bærme end nu, og dér, hvor

der nu er en Cocktail-Bar, var vel den Gang en Brændevinsbod. Og ogsaa den Gang numlede Dyrehavens ensomme Skytte i sit stride Skæg: hvor Synd det var for hans kære Skov! — Men sagtens var der alligevel i hine Tider en egen ram Romantik i Gøglerlivet bag Fjællebodens blomstrende Forhæng, og de unge Elskende sværmede vel ogsaa den Gang Arm i Arm dybere og dybere ind mellem Bøgenes Stammer, — og det Kapitel har jo altid haft sin Skønhed, der heller ikke i vor Tid er forsvunden, selv om Parrene nu kommer herud paa Motorcycle med Pigekammer og ikke i de berømte Kaffemølle-Kaper-Vogne, der med Lokkeduer paa Holsternervogns-Sædet prajede Skovgæster ved den gamle Østerport. Og ogsaa nu til Dags er der vel en vis Romantik i det moderne tilpas sanerede Artistliv, der floerer i de smaa Brædde-Teatre mellem Udsalgsbaraker for Bakke-Souvenirs i Blik eller Gut-taperka. Muligt minder meget om Vesterbros Sidegader, men Loppeteater-Direktøren hersker dog gravitetisk endnu over sin Manege med Racedyr opdrættede i den højere Ride-skole eller til Seksspandskørsel, eller endog som smaa sorte Artillerister! Mester Jakel lever endnu, det sjette eller syvende Kunstner-Dynasti siden Oehlenschlägers Dage. Og

Kronborg Slot, bygget af Hans von Paueschen og Anthonis van Opbergen fra omkr. 1570—1584. S. W. fot.

i Folkeviddet staar Bakkens Typer forevige i Slang eller Anekdote, lige fra »det fede Skellet«, »det syngende Bordben« og »Kæmpedamen Rosalie« op til »den forstenede Skomager« i Storm-Petersens uforlignelige Københavner-Historier.

Men Fuglesangs-Søen er uforandret sjællandsk Skovidyl med sin mægtige Eskadre af Aakander, der synes baarne af Bladenes Vinger over et stofføst Dylb. De mægtige Bøge nejer deres Kroner ud over Breddens Mosejord og Rør. Trafikkens Horn-Signaler gjalder gennem Skoven oppe fra Vejen mod Førstun, ligesom den Gang for et Aarhundrede siden, da de kongelige Jagters Kavalkader drog gennem Ulvedalene til Eremitage-Sletten, hvor Thuras lille Elfenbens-Slot ligger som en Tærning henkastet paa det grønne Bord, og hvor nu Vildtet gaar græssende i uforstyrret Fred — mægtige Skarer eller enkelte Flokke af Hind eller Daa samlet omkring en knejsende Hjort. Golfspillernes røde Jakker lyser imod Grønsværet i det Fjerne som smaa bevægelige Flag. Ved Vaartid blomstrer en Hær Hvidtjørne vidt ud over Sletten, den ældgamle Æt af knudrede og forvredne Dværge eller Jætter, der bærer de kuplede Kroner som brede Kaskader eller flyvende Konfetti, ly-

sende i snehvidt Flor mod det unge Græs! Og omkring bølger Dyrehavens ældgamle Ege og mægtige Bøge i de historiske Partier: Indelukket, Hjortekjær, Raavad med Stampens historiske Mølleværk, Bøllemosens Elletrunter og snehvide Birkestammer over Tørveskærets begsorte Pytter, Ulvedalene, hvor Friluftsteatret er bygget som et tagløst Tempel, og hvor Sangspil eller Drama genopstaar til Hundrede Procents Naturlighed, med virkelige Ege og Bøge som de levende Kulisser i Sommernattens blide Rampelys eller i de flammende Faklers Effekt mellem Willumsens to mægtige Prosceniums-Ravne. Og vidt ud skyder Skoven sine Arme og favner i Lunde og Hegn de gamle Landsbyer, der nu er statelige Villakvarterer og velhavende Landkommuner: Gentofte ved den idylliske Sø, Ordrups skønne Haveby med herskabelige Landsteder i et Net af Villaveje, en ny Forstad til Storbyen, kronet af Kirkernes slanke Spir eller Jægersborgs vidunderlige Idyl med Alléens mægtige Hvælving hen forbi Bernstorffs Slots-Park, hvor den hvide Bygning, Christian den 9des Sommerholig, i Jardins fornemme Stil toner mellem de mørke Trægrupper. Jægersborg By staar uforandret gennem Tiderne, tyst og ærværdig, med toppede Brosten mel-

Sorgenfri Slot, bygget af Fr. Dieussart 1705, ombygget 1742 af L. Thura.

S. W. fot.

lem Husar-Kasernens gamle, gule Længer. Langs Synslinjen, bag Villagrunde, Haver og Engdrag staar Skovenes blaanende Bræmme: Ermelund, Ordrup Krat; — alt dette er Dyrehavens vidunderlige Bælte, kølende ved Sommertid, lunende ved Vintertid om København!

Og Vejenes Aarenet gaar videre mod andre Skove, de Skove, der en Gang i den graa Oldtid, før her blev ryddet Land, var forenede i Øresundsskovens mægtige Dybder; maaske er det nøjagtigt Stenalderfolkets aartusindgamle Fodstier gennem Tykningen, som de moderne Skovveje følger endnu i Dag — saaledes Vejene gennem Geelskov til Søllerød og Nærum, med de blomstrende Villa-Kvarterer omkring ældgamle Landsby-Kulturer. Eller som den gamle Landevej fra Jægersborg op gennem Lyngby, — dette Digt af tætte Haver og Alléer omkring de historiske Huse og Gaarde. Nu er det gamle Kongens Lyngby næsten en københavnsk Forstad med højthbyggede Forretningshuse omkring den gamle røde Kirke med det ranke Taarn, der paa sin Bakketop er rejst som en Pyramide over stensatte Grave. Og videre gaar Landevejen forbi det hvide Sorgenfri Slot, der ved Sommertid er kongelig Residens, frem imod Holtes værdige Villaer, el-

ler ad snørklede Sideveje og ad den drømmende Prinsessesti mellem Sivene langs Lyngby Sø ud gennem Hareskovene mod Frederiksdal. Eller Vejen fortsættes i den gamle Landevej, der runder Bagsværd Sø, ved hvis Bred »Sofienholm«, Brunernes gamle og historiske Landsted, engang var Samlingssted for den danske Guldalderdigtningens Store.

Og endelig ligger Furesøens perlemorslysende Flade vidtstrakt og aaben for Udsigten her fra Frederiksdals idylliske Kro. Den skovhegnede Bred krummer sig fra Pynten, hvor Næsseslottets Tag og Ruder fanger Blink af Solen, ind imod Nyholte og rundt paany, tilbage til Fiskebæk gennem Nørreskov til Kollakolle og Frederiksdals Slot, der lyser bag de mørke Løvmasser, hvidkalket og med skønt svungne Taglinjer, i Jardins yndefulde Bygning over den rige Blomsterhave.

Men med Furesøens sitrende Spejl af Sol og af drivende Skyer, og med de fjerne Marklinjer fortonet ud om Farum og Stavnsholt, er Sjælland ikke mere blot en Sokkel for den danske Hovedstad. De hølgende Agre, de drømmende Skove om de smilende Søer i Nord og i Vest er selve *Sjælland*, Danmarks dejligste Ø her mellem Sund, Bælt og Hav.